

Departament d'Història Medieval, de Paleografia i Diplomàtica
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL

Presentada per **Montserrat Richou i Llimona**
per optar al títol de Doctora en Història Medieval

Tesi de doctorat dirigida pel
Dr. Antoni Riera i Melis
Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona

Programa de Doctorat "Món medieval i modern.
Últimes línies de recerca".
Bienni 2003-2005

Maig 2007

PRIMERA PART

LA TERRA

“Les cames e los peus que sostenen tot lo cors, son los llauradors, qui sostenen lo mon, tots los stats, a reys, comtes...car de allo que ells treballen, tots ne havem de viure; mas ja son malalts, car ja no paguen delmes e, si u fan, no com deuen, juradors, envejosos, indevots” (S.II 37,21-38,21 de Sant Vicent Ferrer)

2.-EL MARC GEOGRÀFIC

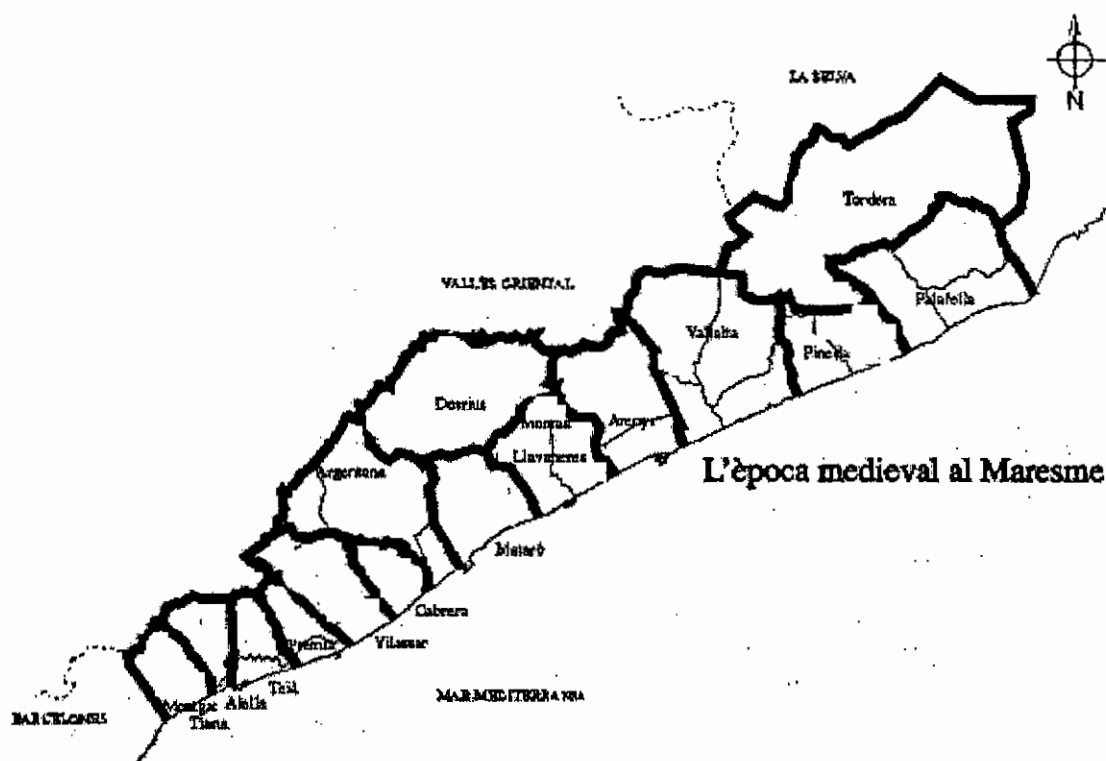
La comarca del Maresme està formada per un mosaic de muntanyes de poca alçada i petites valls, drenades per rieres, nascudes als cims del vessant oriental de la Serralada Litoral. Aquesta carena marca el límit amb el Vallès i ocupa els dos terços de la comarca. La resta de l'espai està ocupat per les zones baixes o planes, que poden situar-se a prop de la costa, així com a les valls interiors. Generalment, quan es descriu aquesta comarca, se la situa entre la Serralada Litoral i la costa, el turó de Montgat i la desembocadura del Riu Tordera, malgrat que alguns dels seus municipis superin els límits abans esmentats¹². La distància entre la Serralada Litoral i la mar Mediterrània oscil·la entre els 5 i els 15 quilòmetres. Aquesta circumstància explica, que fins fa ben bé dos segles, els habitants d'aquest indret no fessin una distinció entre la costa i els pobles de l'interior¹³.

Al segle XIX, Francesc Carreras Candi va reivindicar la divisió interior de la comarca en l'Alt i el Baix Maresme, basada en la separació dels bisbats de Barcelona i de Girona, en l'establiment de les vegueries de Barcelona i de Girona i en la presència de la casa de Cabrera, des d'Arenys de Mar fins a Tordera. Per tant, el Baix Maresme correspon a la part més meridional, a la zona més propera del Barcelonès¹⁴. És a dir, al territori que comprèn des de les actuals poblacions de Teià a Caldes d'Estrac.

¹² JOSEP IGLESIAS FORT ens ofereix, entre d'altres exemples, el cas de Sant Genís de Vilassar o de Dalt, que ocupa la part inicial de la riera de Sargall, sobrepassant la Serralada Litoral, a La Població del Maresme a la llum dels censos generals.- Accésit al Premi lluro 1968. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1971. Pàg.12.

¹³ JAUME OLIVER I BRUY: Introducció a la història de Premià de Dalt, pàg.19.

¹⁴ JOSEP IGLESIAS FORT: La Població del Maresme a la llum dels censos generals, pàgs.13 i 14.



Font: El Maresme en mapes (Consell Comarcal del maresme).

La nostra documentació ens ofereix un ventall de topònims, que ens mostren l'orografia i la hidrografia de la zona estudiada, que acabem de presentar.¹⁵ D'aquesta manera, la presència de les zones més muntanyoses es reflecteix constantment a les nostres fonts de diversa manera: des de l'alienació de muntanyes senceres fins a la utilització de topònims, que ens apareixen com a límits dels béns que es transmeten als diversos contractes, relacionats amb el mercat de la terra¹⁶. Com veurem més endavant,

¹⁵ Per a la toponímia Maresmenca del segle X fins a meitat del segle XIV, pot consultar-se CORAL CUADRADA: *El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat*, segles X-XIV. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1988. CORAL CUADRADA: "Toponímia Medieval al Maresme. El paisatge, la mà de l'home, els veïnats" (1250-1350). Barcelona, *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, XXVII, 1987, pàgs. 1 a 18 i de la mateixa autora, *El paisatge i l'organització del territori al Maresme Medieval*, a *Territori i Societat a l'Edat Mitjana. Història, Arqueologia, Documentació*. Volum I. Lleida, Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn, 19997, pàgs.83 a 129. En concret per a la toponímia de Vilassar de Dalt, recomanem la consulta de JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: *Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt*. Treball inèdit, juliol de 2002.

¹⁶ Carta Precària de Miquel des Bosc a Pere Andreu, de Vilassar, d'una muntanya i de 6 peces de terra. Aquesta muntanya està situada a Cuquet. Una de les peces es troba limitada per "in

l'existència de terrasses, més conegudes com a feixes, ens informa de la paulatina transformació d'aquest espai muntanyós en una zona d'explotació agrícola. La utilització de les zones planes es constata amb la presència de topònims, que ens indiquen com es continua treballant, de manera similar a períodes anteriors, les peces de terra, situades tant a les diferents valls existents a la zona estudiada, com a la vora de la mar¹⁷.

Un dels trets més característics de la comarca és la seva xarxa hidrogràfica. Aquesta està constituïda bàsicament per rieres de curta trajectòria, que presenten considerables desnivells, que disposen d'un cabal irregular al llarg de l'any i que sovint mostren grans avingudes o rierades, quan hi ha grans precipitacions¹⁸. Aquests cursos fluvials tenen més importància pel seu paper morfològic que per l'aigua que contenen. Precisament és aquesta la imatge, que ens transmeten diversos documents. Entre aquestes escriptures, podem esmentar la descripció, d'un torrent que és presenta com una de les fites del mas Domènec, de Vilassar, que diu així:

"quí ibi discurrit in tempore pluviarum" ¹⁹.

capite vel podi vel montis" (1396,6,5 Fols. 22 a 23 Manual 5 APSGVD i Fol.22 Llibre del Baixell AHMA). Carta precària de Miquel des Bosc a Bartomeu Serra i al seu fill Salvador, de Vilassar, de 3 peces de la borda Serra. Una d'aquestes peces està situada a Montcabrer, mentre que una altra es situa a Puig de vadelles (1397, 4, 1 Fols.35v i 36 Manual 5 APSGVD).

¹⁷ Vall de Cabriels (1378,12, 18 Fols.84v a 85v Manual 4 APSGVD), Vall de Cabrera (1380, 4, 18 Fol.118 Manual 4 APSGVD), Vall Llarga de Premià (1395, 5, 31 Fol.14v Manual 5 APSGVD i Fol.14 Llibre del Baixell AHMA), Vall d'Agell (1420,7, 22 Fol.19v Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB) i Vallbona a Vilassar (1368,9,11 Pergamí 222 APSMM). En una compravenda de terra de l'any 1372, Pere Botey, de Premià, adquireix de Bartomeu Vives, de Premià, una peça de terra, situada a "la planella". Aquesta peça limita en una de les seves parts amb el litoral marí (1372, 4, 8 Fols.33v i 34 Manual 2 APSGVD). Tres anys més tard, Bartomeu Vives i Elisenda, de Premià, vénen a Salvador Isern, de Vilassar, dues peces de terra. Situades a "ses ribes". És a dir, a la vora de la platja (1375, 1, 28 Fols.49v i 50 Manual 2 APSGVD).

¹⁸ Al Maresme, el vocable riera també pot designar-se amb els següents sinònims: rial, torrent, rierany, reguerany i rambla, a arenys.org/riera/lariera.htm.

¹⁹ Carta Precària de Pere des Bosc a Pere Draper, fill de Bernat Draper, de Sant Julià de Palou en relació al mas Domènec, de Vilassar (1379,12,18 Fols.116 a 117 Manual 4 APSGVD). Una descripció similar, la trobem a la compravenda d'una peça a rabassa, protagonitzada per Joan Lladó, àlies Feliu, de Cabrera, i Gabriela, propietària del mas Feliu, a Melcior Batlle, àlies Morot. Quan s'esmenta que un torrent limita la peça alienada, podem llegir "in quo discurrunt aque tempore pluvie" (1480, 9, 13 Lligall 278 BC).

D'altres rieres o torrents se'ns presenten clarament identificades, ja que s'escriptura el nom amb el qual se les coneix. Aquest és el cas de les rieres més importants, com poden ser les que es mencionen amb el mateix topònim que les poblacions a les quals pertanyen (la riera d'Argentona, la riera de Premià i la riera de Vilassar, per exemple) o s'identifiquen amb zones prou conegudes d'un municipi en concret (la riera de Cabriels)²⁰. Generalment, aquestes rieres principals acostumen a recollir l'aigua d'altres rieres o torrents secundaris, que com és evident, poden apareixer de manera genèrica o amb el topònim corresponent²¹.

Per una altra banda, també hem de destacar el fet que les rieres consitueixen unes importants vies de comunicació, ja que a l'estar disposades perpendicularment al mar, enllacen transversalment les zones de costa amb l'interior. Per aquesta raó, força vegades a la nostra documentació apareixen aquests cursos hidrogràfics com a camins²².

La presència d'aigua és reflecteix a la documentació consultada, mercès a l'esment de gran quantitat dispensadors d'aigua, com poden ser basses, fonts i pous, que es consignen²³. La població emmagatzema aigua de les rieres i utilitza la que prové dels cursos d'aigua subterranis. Per tant, la conjunció del relleu, l'abundància d'aigua, la climatologia i la fertilitat de les terres maresmenques ha facilitat que aquesta zona hagi estat habitada pels nostres

²⁰ Com a límit de la borda de Serra, trobem la riera de Cabriels, i com a límit d'una peça de terra reestablerta, situada a Pujol, la riera de Vilassar (1374,3, 6 Fols.88v a 89v Manual 2 APSGVD). Entre d'altres, la riera de Premià es menciona en la venda d'una peça de terra de Bartomeu Amigó a Ponç Ferrer, de l'esmentada localitat (1459,6,29 Liber Vendicionum de 1459 de Bartomeu Agell AHPB).

²¹ A la nostra tesi de llicenciatura, vam identificar i situar 34 rieres depenents de la d'Argentona, Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV). Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Josep M^a Salrach. Premi Burriac 1985. Argentona, Ajuntament d'Argentona i Copisteria Juliana, 1987, pàgs.16 i 17. Vegeu per a Sant Genís de Vilassar, JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt.

²² Com a fites d'una terra erma alouera, s'escriptura en dues ocasions un torrent o camí del qual no es consigna el topònim corresponent. Es tracta d'una compravenda, protagonitzada per Joan Font i Pere Pareres, sastre. Ambdós són de Premià (1480, 3, 14 Fols 7v i 8 Manual 2 APSPD).

²³ La bassa de n'Aroles, situada prop de la riera, a Vilassar (1474,12,4 Fol.173v Manual 8 APSGVD). La font de Sarriol de Premià (1469, 3, 5 Fols.40 a 41v Manual 1 APSPD). A Cabrera, sabem que hi ha el mas Font, que posseix tinences al turo de la Font (1481,1,2 Manual de 1480-1481 de Miquel Franquesa AHPB). A Vilassar, es consigna com a topònim d'una peça erma, situada al litoral marí, el rial de Pou (1401, 4, 20 Fols.55v i 56 Manual 5 APSGVD i Fol.55 Llibre del Baixell AHMA).

avantpassats des de l'edat de bronze²⁴. Posteriorment, el traçat de la Via Augusta, el Camí Real i les vies de comunicació d'època contemporània, que reproduïen l'antiga via romana, han accentuat que aquesta zona sigui utilitzada com un important camí de pas²⁵. En canvi, els camins transversals, que comuniquen la comarca del Maresme amb la del Vallès, mitjançant els colls de muntanya, han estat unes vies de comunicació històricament menys transitades²⁶.

L'estudi de la població a l'època medieval, així com el de la seva organització espacial és una tasca força difícil, perquè hi ha poquíssimes fonts que ens aporten informació i, per tant, no ens permeten l'elaboració d'investigacions sobre la seva quantificació i distribució, comparables als adreçats a èpoques posteriors. Un altre problema, que s'afegeix a l'anterior, és el fet que aquestes fonts tenien un evident objectiu fiscal. Davant d'això, els estudiosos de la demografia històrica no es mostren gaire partidaris d'acceptar com a vàlides les dades que apareixen tant als fogatges, com a les talles, als estims i als capbreus. Al tractar-se de fonts que es confeccionaren amb la finalitat de cobrar impostos o censos, sovint es planteja el dubte sobre possibles ocultacions²⁷. També es justifica la desconfiança, quan és al·legat que aquest tipus de documents no inclouren les llars insolvents, no determinen el

²⁴ Destaquem les restes arqueològiques dels jaciments del poblat ibèric i de la necropoli de Burriac i de Can Modolell o Can LLadó a Cabrera; el poblat ibèric de la Cadira del Bisbe a Premià de Dalt i els jaciments neolítics Antic dels Rocs d'en Sardinyà, el dolmen de la Roca d'en Toni i les coves de la granota, a Vilassar de Dalt. Per una ampliació del tema, CORAL CUADRADA: *El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV*. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1988. JOSEP M. MODOLELL: *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Síntesi històrica*. Argentona, L'Aixernador Edicions (Col·lecció "El Montalt", núm. 13), 1994. JAUME OLIVER i BRUY: *Introducció a la història de Premià de Dalt*. Premià de Dalt, Ajuntament de Premià de Dalt/Museu de Premià de Dalt, 2003. JOSEP VILADEMUNT i CORNEI: *Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt*.

²⁵ Ens estem referint a la línia del ferrocarril, a la carretera Nacional i a l'autopista.

²⁶ JAUME OLIVER i BRUY: *Introducció a la història de Premià de Dalt*, pàg.20.

²⁷ En quan als fogatges, PERE ORTÍ GOST insisteix en que no són un impost sinó el mecanisme emprat per a distribuir els donatius sobre la base del nombre de focs de les comunitats rurals i urbanes. Aquestes, mitjançant les talles (impost diferenciat segons la riquesa moble i immoble de cada contribuent) i/o la venda de censals morts i violaris havien de recaptar el que una Cort havia decidit concedir com a donatiu via fogatge. A més a més, l'autor insisteix en que no s'ha d'oblidar l'existència de les *cases taxades* o demarcacions senyoriales, "que contribuïen en el fogatge com un bloc segons uns criteris que desconeixem, però que no partien d'un recompte de focs reals, a "Una primera aproximació dels fogatges catalans de la dècada de 1360". Barcelona, *Anuario de Estudios Medievales* núm.29, 1999, pags.747 a 773.

nombre de membres de cada llar familiar i segueixen una diversitat de criteris, que no faciliten dades fiables²⁸. Per una altra banda, tal i com defensava als anys 70 del passat segle en Josep M^a Iglésias, referint-se als fogatges, “si els rebutgem en bloc, ens quedem sense cap altra base que ens permeti fer unes estimes més o menys aproximades al segle XIV, ja que llavors no es realitzaven censos poblacionals com els actuals”²⁹. Per tant, seguint la línia iniciada per en Josep M^a Iglésias, qui elaborà un estudi dels fogatges per la zona del Maresme, utilitzarem els fogatges del període 1358-1497, per iniciar una aproximació a la demografia del període que estudiem³⁰.

Taula núm.3.-

TAULA-RESUM DELS FOCS ENTRE 1358 i 1497 ³¹				
Municipis	1358 focs	1365-1370 focs	1378 focs	1497 focs
Cabrera	—	64	59	38
Premià	65	56	49	41
Vilassar	40	80	77	—

La davallada poblacional comença al Principat uns anys abans a l'elaboració dels primers fogatges, els quals en constaten la pèrdua de població que experimenten les localitats de Cabrera, de Premià i de Vilassar. Es tracta d'una societat eminentment rural, que es veu afectada per la incidència d'unes

²⁸ GASPAR FELIU parlava d'estiatge per referir-se a la migradesa d'estudis dedicats durant els anys noranta a la demografia medieval, així com oferia un excel·lent resum sobre els diferents estudis, que s'havien portat a terme en relació als fogatges, a “La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur”. València, *Revista d'Història Medieval* núm.10, 1999, pàgs. 13 a 43. De fet, la situació historiogràfica no ha canviat gaire en aquest aspecte.

²⁹ JOSEP IGLESIAS FORT: La Població del Maresme a la llum dels censos generals, pàg. 15.

³⁰ En general, les nostres fonts no ens faciliten dades de l'edat dels personatges, que apareixen a les diferents escriptures. Tampoc per aquesta època existeixen llibres de baptismes, que forniran de dades als historiadors d'èpoques posteriors.

³¹ Extret de JOSEP IGLESIAS FORT: La Població del Maresme a la llum dels censos generals, pàg. 31. Les dades del fogatge de 1378, que s'exposen a la taula, coincideixen amb les obtingudes a l'estudi de ESTHER REDONDO GARCÍA: El Fogatjament general de Catalunya de 1378. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals i Departament d'Estudis Medievals, 2002.

crisis de subsistències³², que culminen l'any 1333 amb "lo mal any primer". Aquesta situació s'agreuja l'any 1348³³ amb l'entrada de la pesta negra³⁴. Serà l'inici d'una sèrie d'epidèmies de pesta endèmiques, que a partir del 1362 es combinaran amb d'altres malalties infeccioses³⁵. Entre aquestes emfermetats, podem destacar la verola, les febres de tipus pal·lúdic, l'ergotisme, la tuberculosi o "pesta blanca", la lepra i el xarrampió³⁶.

Finalment, la Guerra Civil agreuja la situació de la societat catalana del de la segona part del segle XV. Es tracta d'una societat rural, que internalitza la crisi d'aquest període, que algun autor ha qualificat com a sistèmica³⁷ en front d'altres estudiosos que l'han concebuda com un període de "dificultats"³⁸ o una

³² L'etapa de dificultats que comença a Europa a partir de l'any 1280, no es percep als Països Catalans fins al segon quart del segle XIV, a ANTONI FERNÁNDEZ i TRABAL i ANTONI RIERA MELIS: *La crisi social i econòmica al camp*, dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 2004, pàg.120.

³³ CORAL CUADRADA explicita en relació al primer Manual de Testaments de l'Arxiu Parroquial de Sant Genís de Vilassar, que "el rector anota 95 parroquians morts entre 1337 i 1339, i 68 més fins a 1348, la qual cosa ens sembla realment elevada donada la demografia de la zona, i deplorem no poder comparar-la amb la mortalitat en altres parròquies", a El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, pàgs.264 i 265.

³⁴ Actualment, es tendeix a observar la incidència de la pesta a les zones rurals amb una visió més àmplia, que la situa com a un factor més de la davallada poblacional d'aquells indrets. Per tant, el fenòmen de la despoblació es percep més aviat com un fenòmen a llarg termini i no en relació directa a la pesta. Aquest enfoc també es constata amb GASPÀR FELIU a "La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur", pàgs.32 a 34.

³⁵ Per a Barcelona, PIERRE VILAR va comptabilitzar les següents incidències de la pesta: 1362, 1363 (incidint especialment en els infants), 1371 ("mortaldat dels mitjans", és a dir dels adults), 1396 i 1397, 1410, 1429, 1439, 1448, 1465 i 1466, 1476,1483, 1486, etc, a Catalunya dins l'Espanya Moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals. Volum primer. Barcelona, Edicions 62, 1981, pàg.198.

³⁶ EMILIO MITRE FERNÁNDEZ: *Fantasmas de la sociedad medieval. Enfermedad. Peste. Muerte*. Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial de la Universidad de Valladolid ("Historia y Sociedad", nº 107), 2004.

³⁷ GUY BOIS: *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica*. València, Universitat de València ("Biblioteca Nueva", núm.14), 2003.

³⁸ ANTONI RIERA MELIS proposa el terme "d'època de dificultats" perquè considera que és un "término preferible al de crisis bajomedieval, puesto que durante esta etapa los conflictos económicos, sociales o políticos, a menudo muy intensos, alternaron o coincidieron casi siempre con manifestaciones de creatividad y de fuerza en otros ámbitos, especialmente en el cultural y en el artístico. Después de cada epidemia, mala cosecha o revuelta popular se produjo una más o menos rápida reactivación. Hasta la guerra civil de 1462-1472, la sociedad catalana conservó una notable capacidad de reacción frente a las adversidades colectivas, conoció una larga serie de cracs parciales, intermitentes, que, aunque, graves, no desarticulaban sus estructuras ni las sumieron en una profunda recesión", a "Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Los sistemas alimenticios de los estamentos populares en el Mediterráneo noroccidental en la baja edad media", a *La vida cotidiana en la Edad Media. VIII*

etapa de decontracció seguida per continus renaixements³⁹, i que no afectarà a tots els seus components d'igual manera⁴⁰.

Malgrat les limitacions comentades, que no ens permeten aportar dades quantificades ni quantificables sobre la població d'aquest període, ens tornarem a referir a qüestions de tipus geogràfic i demogràfic en diverses planes d'aquest estudi, ja que la imprompta d'aquestes variables és fonamental per entendre els diferents aspectes que anirem presentant.

Semana de Estudios Medievales, Nájera del 4 al 8 de agosto de 1997. Logroño, Gobierno de la Rioja i Instituto de Estudios Medievales, 1998, pàg.26.

³⁹ GEORGES DUBY, "Obertura" a *Historia de la vida privada. 2.De la Europa feudal al Renacimiento*. Madrid, Grupo Santillana Ediciones SA ("Colección Taurus Minor"), 2001, pàg.15

⁴⁰ Per aquest motiu ens referirem en diverses ocasions al concepte de la diversitat dins del món pagès d'aquesta zona del Maresme, el qual ja vàrem referir-nos per primera vegada a *Aproximació a la història d'Argentona* (segles XIII-XV). Argentona, Copisteria la Juliana, 1987, Tesi de Llicenciatura dirigida pel Dr. Josep M^e Salrach, l'any 1985.

3.- LES TIPOLOGIES CONTRACTUALS

3.1.-L'EMFITEUSI I LES SEVES ESCRIPTURES

La figura jurídica de l'emfiteusi és cabdal per entendre les relacions econòmiques i jurídiques entre els diferents sectors socials del camp català baixmedieval. L'origen d'aquesta institució cal cercar-lo a la Compilació de Justinià del segle VI, malgrat que la seva influència a Catalunya és posterior. Més aviat, l'emfiteusi ha de relacionar-se amb el redescobriments del dret romà dels segles XI i XII⁴¹. Francesc Carreras Candi va documentar l'aparició de l'emfiteusi a Barcelona, mitjançant una escriptura d'establiment d'Umbert, bisbe de Barcelona, realitzat l'any 1068⁴². Amb la Constitució "Car dignament", concedida per Pere I a les Corts de Barcelona, l'any 1210, es contempla per primera vegada l'expressió "emphiteosim"⁴³. Posteriorment, amb el privilegi concedit a la ciutat de Barcelona per Pere III, conegut com a "Recognoverunt Proceres", es regula la reglamentació d'aquesta figura jurídica i s'introdueixen una sèrie d'accepcions, que ens mostren la influència del món feudal⁴⁴.

L'emfiteusi divideix la possessió del domini de l'objecte emfitèutic en dos: el domini directe i el domini útil. Al primer, li corresponen els drets jurídics

⁴¹ ANTONI MIRAMBELL i ABANCÓ: Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi (a propòsit de la llei especial 6/1990). Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1997, pàgs.36 i 37.

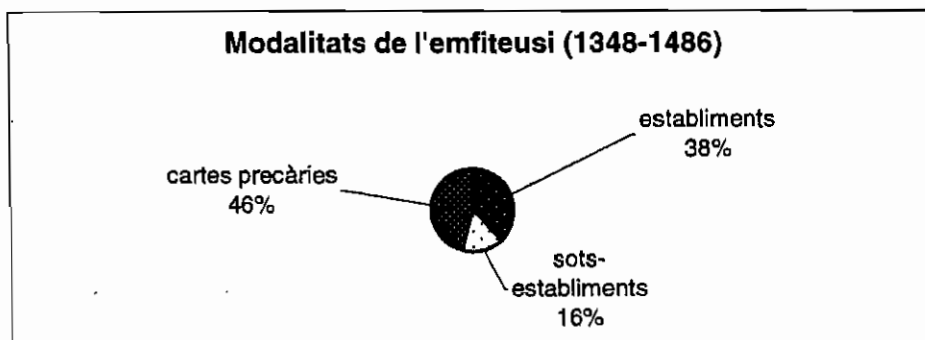
⁴² FRANCESC CARRERAS CANDI: "Notes sobre los orígens de l'emfiteusi en lo territori de Barcelona". Barcelona, *Revista Jurídica de Catalunya*, XV, 1909-1910, pàg.197. Per a l'aparició i l'evolució dels contractes d'establiment per a la zona del maresme, fins a la primera meitat del segle XIV, CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV, pàgs.219 a 228. Per la nostra banda, varem iniciar-nos en l'estudi d'aquesta figura jurídica, mitjançant la nostra tesi de llicenciatura, dirigida pel Dr. JOSEP M^a SALRACH, Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs.122 a 135.

⁴³ ANTONI MIRAMBELL i ABANCÓ: Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi, pàg.15.

⁴⁴ Entre aquestes, podem esmentar els sots-establiments, la gradació dels emfiteutes i les possibilitats d'empara del senyor directe.

de la pensió, les millores, la firma, el lluïisme, la fadiga, l'amortització i el comís. Al segon, li pertocuen els relacionats amb la possessió, la fruïció i la dimissió o renúncia. La relació emfitèutica s'inicia amb un títol de constitució, més conegut com a contracte o establiment emfitèutic⁴⁵. Com l'origen de l'emfiteusi rau en la "meliorato", és a dir, la millora i la fertilització de les terres incultes, aquest concepte encara persisteix es conserva de manera genèrica a la majoria dels establiments emfitèutics dels darrers segles medievals⁴⁶. La relació emfitèutica encetada amb els establiments, també es manifesta amb d'altres modalitats escripturades secundàries: els sots-establiments, els capbreus i les cartes precàries⁴⁷.

Gràfic núm.1.-



⁴⁵ Per a l'estructura diplomàtica dels establiments emfitèutics, vegeu DANIEL PIÑOL ALABART: El notariat públic al Camp de Tarragona. Barcelona, Fundació Noguera (Col.lecció Estudis, núm. 27), 2000, pàgs.259 a 263.

⁴⁶ La majoria dels contractes emfitèutics no especifiquen quins són els objectius específics d'aquestes millores. Una excepció del que acabem de comentar és una escriptura del 20 d'abril de 1401. Amb aquest document Miquel des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Burriac, estableix a Francesc Sabater, de Vilassar, "unam peciam terre ad edificandas et faciendas ibi domos" (Fols.55v i 56 Manual 5 APSGVD i Fol.55 Llibre del Baixell AHMA). situada a la costa, ja que un dels límits assenyalats és el litoral marí. En aquesta ocasió, l'objectiu de l'establiment és l'organització i la fixació de població en el territori de la costa de Sant Genís de Vilassar.

⁴⁷ Comptem amb 113 documents, directament relacionats, amb l'emfiteusi. D'aquests, 43 corresponen a contractes d'establiment emfitèutic, dins dels quals constatem la modalitat temporal de la rabassa morta; 18 sots-establiments i 52 cartes precàries. Com veurem més endavant, quan presentem la resta de contractes relacionats amb la zona estudiada, l'emfiteusi és present a moltes d'aquestes escriptures. Veurem com l'emfiteusi es manifesta tan a documents relacionats amb el mercat de la terra (compravendes, permutes i arrendaments), com a fonts, que ens informen de la transmissió del patrimoni familiar (donacions inter vivos, testaments, etc).

En els contractes d'emfiteusi analitzats, els diferents membres de la família dels des Bosc, que senyoregen els castells de Sant Vivenç o de Burriac i de Vilassar, entreguen a perpetuitat el domini útil del bé emfitèutic⁴⁸. A canvi d'aquesta alienació, aquests senyors reben una quantitat de numerari en concepte d'entrada, es reserven els seus drets de domini, de millora, de firma, de lluïme i de fadiga i, cada any, cobraran un cens. L'altra part contractual, coneguda com a "emfiteuta", arran del pacte o contracte estipulat, detentarà els drets de "posseir" el domini útil, de gaudir de part dels seus fruits, de vendre'l, de sotsestablir-lo i d'alinejar-lo, sempre i quan es respectint els drets del senyor directe.

Els imports que satisfan els emfiteutes en concepte d'entrada van dels 2 sous⁴⁹ als 300 sous⁵⁰. Ens és impossible elaborar una explicació documentada de la relació existent entre els diferents imports, satisfets en concepte d'entrada, i les mesures corresponents a les terres establertes. Les escriptures no ens informen de les dimensions d'aquestes terres. Durant la centúria del XIV, els censos que abonen els emfiteutes, en reconeixement del domini exercit pel seu senyor directe, són bàsicament en espècie. Durant la següent centúria, aquests censos apareixen predominantment com a pensions fixes de numerari. No obstant això, durant el segle XV, la satisfacció del cens en espècie, apareix documentada i, per tant, no desapareix. Aquest pagament acostuma a estipular-se com a complement d'una pensió numerària. Les nombroses referències que proporciona el Capbreu de 1558-1614 sobre la reducció de censos i de commutacions, realitzats a partir de la segona meitat del segle XIV pels senyors de Sant Vivenç i de Vilassar, ens demostren l'interès

⁴⁸ "Sit omnibus notum quod ego Michael de Bosco dominus castrorum de Sancto Vincentio et de Vilaçario gratis et ex certa scientia per me et omnes meos presentes et futuros stabilio et emphiteosim dono et concedo vobis Jacobum Astrany homini proprio meo parrochie Sancti Genesi de Vilaçario et vestris et quibus velitis perpetue unam pecia terre" (Fol.3 Manual 5 APSGVD).

⁴⁹ Establiment emfitèutic de Pere des Bosc a favor de Pere Andreu i Saurina, de Vilassar, de dues peces a Vallmorena (1367,12,1 Diversorum 71 APSGVD).

⁵⁰ Establiment emfitèutic del 25 de maig de 1461, d'Eulàlia, vídua de Berenguer Bellot, de Mataró, i orfe de Pere Ponç i Ròmia, i del seu fill Antoni i la muller d'aquest, Eulàlia, de Cabrera. S'estableix el mas Roure, de Cabrera, i un hort amb aigua per a regar a Guillem Jaume i el seu fill, Jaume Jaume, de l'esmentada localitat (Manual 1461 Bartomeu Agell AHPB).

d'aquests establiments de cobrar en numerari⁵¹. Aquesta estratègia també es utilitzada per d'altres terratinents de la zona, com per exemple Janfred de Millars, prior del monestir de Sant Miquel del Fai⁵².

La percepció dels censos en espècie consisteix en un ampli ventall de possibilitats, que va des de l'entrega de parts dels fruits de la collita a la satisfacció gallines i pollastres. També s'exigeix d'altres pagaments, d'entre els quals podem esmentar formatges, ous⁵³ i pernills⁵⁴. A la documentació del segle XIV, les parts aliquotes de la collita més escripturades són el quint i el quart. Al segle XV, ho són el sisè i la tasca, que representa l'entrega de l'onzena part de la collita. Aquests pagaments ens mostren, com amb el canvi de centúria, hi ha una millora de les condicions de l'emfiteuta, ja que la tendència predominant és la disminució de la pensió estipulada⁵⁵. M^a Josepa Castillo, que va estudiar dos Capbreus dels senyors de la família des Bosc, aprecia la distinció de pagaments, que a les confessions s'observa entre les peces situades a la plana i les muntanyoses. Mentre que de les peces de la plana es satisfà el quint i el braçatge del pa i el quint del vi, de les situades a la muntanya s'entrega la tasca i el braçatge. D'aquesta observació, M^a Josepa Castillo dedueix una productivitat, accessibilitat i facilitat del conreu superiors de les terres de conreu, situades a la plana⁵⁶. Els imports dels censos pecuniaris oscil·len entre els 12 diners i els 23 sous anyals. En general, l'entrega de censos de diner en metàl·lic acostumen a ser força modestes, ja

⁵¹ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques.

⁵² Es tracta de la commutació realitzada el dia 1 de juliol de l'any 1468 per Janfred de Millars, prior del monestir de Sant Miquel del Fai, a favor d'Antoni Colomer, de Sant Pere de Premià. En Colomer haurà de satisfer per dues peces de terra sis diners de cens anyal, en comptes del quint dels fruits del pa i del vi (Tercius Liber Vendicionum 1465-1469 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵³ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàg.86

⁵⁴ El 7 de juny de 1391, Miquel des Bosc estableix una peça a Nicolau Rispau, d'Argentona. Aquest li haurà d'entregar cada Nadal "duas partes de una perna de carn salasa", a MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs.216 i 217.

⁵⁵ Comptem amb cinc documents, que ens informen de pagaments censuals del braçatge, que representa l'entrega de la quinzena part de la collita.

⁵⁶ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàgs. 82 i 83.

que la majoria consisteixen en 2 i 4 sous anuals. Aquesta situació s'explica perquè els objectius fonamentals dels establiments són la percepció d'una entrada, l'assegurar-se la satisfacció d'unes mínimes pensions anuals i, sobretot, garantir uns guanys molt superiors, que s'exerciran amb els drets de lluïisme i de firma.

Els drets de domini, de firma, de lluïisme i de fadiga del senyor directe, estan estretament relacionats amb el dret d'alienació que pertany a l'emfiteuta o senyor útil⁵⁷. Per tant, el senyor directe té el dret d'aprovar l'alienació del bé emfitèutic, quan l'emfiteuta el vol traspassar a un tercer. Amb la signatura, que dóna el vist-i-plau a l'alienació, aquest senyor exerceix un dels drets que li pertoca⁵⁸. També l'exerceix per a poder cobrar el lluïisme o endegar el dret de fadiga, que només es detenta durant trenta dies⁵⁹. A la pràctica, l'exercici d'aquests drets dominicals comporta l'existència d'enfrontaments entre les dues parts, que comparteixen la "possessió" d'un mateix bé emfitèutic. Justament, per aquest motiu, s'endega un plet que durarà del 3 de gener de l'any 1421 fins el 19 de desembre de l'any següent. Aquesta causa enfronta Miquel des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar, amb Pere Geronella, pagès de Cabrera⁶⁰. La disputa es centra en l'adquisició que feu en Geronella, el 28 de gener de l'any 1414, dels censos, dels agraris, de les

⁵⁷ Per aquesta raó, a tots els contractes d'emfiteusi apareix la fórmula jurídica següent: " nec proclametis vos vel vestri alium dominum sive dominos nisi tantum me et meos, liceatque vobis et vestris, post dies triginta ex que in me vel in meis faticati fueritis predicta, que vobis astabilio cum omnibus melioramentis, que ibi feceritis vendere, astabilire vel aliter alineare, positus vestris tamen consimilibus, salvis tamen jure, dominio, firma et faticha triginta dierum et dicto agrario mei et meorum".

⁵⁸ Segons els juristes Mieres i Ripoll, aquest dret també es pot manifestar oralment davant de testimonis, a ANTONI MIRAMBELL i ABANCÓ: Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi, pàg.82.

⁵⁹ Amb el dret de fadiga, el senyor directe pot adquirir el bé emfitèutic, que es vol vendre pel preu estipulat al contracte. Tan a Barcelona i el seu territori, com en d'altres ciutats, entre les quals figura la de Mataró, el pagament del lluïisme, també conegut com a terç o foriscapi, correspon a l'emfiteuta. D'aquesta manera, quan l'emfiteuta realitza una sèrie d'alienacions, ha de satisfer al senyor directe de la cosa emfitèutica una tercera part de l'import rebut. Entre aquestes alienacions, susceptibles a pagament de lluïisme, podem esmentar, les cartes precàries, els sots-establiments, les compra-vendes a carta de gràcia, les permutes, les hipoteques amb possessió real del bé emfitèutic, les donacions a parents col·laterals, les restitucions d'herència i els arrendaments superiors de 10 anys, que ja són considerats com a compra-vendes, ANTONI MIRAMBELL i ABANCÓ: Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi, pàg.90.

⁶⁰ Documentació en paper AHMA i Lligall 278 i 490 Fons Moja BC.

tasques, de la dècima i d'altres drets sobre el mas Geronella, abans conegut com a Cabrer. En Pere Geronella els comprà a Francesc Roudors i a la seva mare, Saurina, vídua de Raimon de Roudors de Teià⁶¹. Aquests darrers, havien heretat aquests béns, juntament amb d'altres del difunt Raimon Roudors. Durant la causa, en Miquel des Bosc afirma que el venedor,

“veniendo contra formam naturam feudi dictos mansos...vendidit et alienavit et alia jura que ipse in feudum tenebat in dicto manso prefato Petro Geronella absque consensu voluntate et firma dicti Michaelis domini directi feudi”⁶².

Davant les acusacions de Miquel des Bosc, s'inclou una carta de Raimon de Papiol, doctor en lleis de Barcelona, en la qual s'insta a l'inculpat, en Pere Geronella, a presentar-se personalment o a enviar un procurador, per a respondre a la petició de recuperació del domini directe del mas Geronella per part del des Bosc. Aquest darrer, guanya el plet i Pere Geronella es veu obligat a escripturar una confessió, en la qual es declara home propi de Miquel des Bosc, a raó del mas Geronella, abans anomenat Cabrer⁶³. Fins el 12 d'abril de l'any 1429, en Miquel des Bosc no signarà l'aprovació de la venda, realitzada pels Roudors. En aquesta aprovació, es recorda els drets de Miquel des Bosc i s'especifica els censos que ha de percebre com a tal: “quiscun any una gallina y sis diners”⁶⁴.

El contracte d'emfiteusi baixmedieval no pot copsar-se en la seva totalitat, si no es té en compte les aportacions del món feudal. Durant les Corts celebrades a Barcelona l'any 1283, l'assemblea parlamentària promulgà la llei “En les terres o llocs”, que exigia que els tinents no lliures paguessin drets de redempció si abandonaven les terres senyoriales per a establir-se en dominis

⁶¹ Núm. 30 Noticia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas Anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell. Manuscrit núm. 1221 BC.

⁶² Causa entre Miquel des Bosc i Pere Geronella, fols. 18 i 19 AHMA

⁶³ Ligall 490 full solt Fons Moja BC.

⁶⁴ Núm. 32 Noticia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas Anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell. Manuscrit núm. 1221 BC.

senyorial⁶⁵. Aquesta llei llegitimava les exaccions arbitràries, que s'havien anat imposat a bona part de l'anomenada Catalunya Vella des del segle XI, amb la "revolta dels feudals". Des de llavors, s'havia anat distingint la pagesia segons la seva condició jurídica. És a dir, si era depenent o si era alouera⁶⁶. Mentre alguns autors, com Pierre Bonnassie, qualifica aquesta imposició senyorial de "pirateria senyorial", en canvi, d'altres no aprecien una ruptura entre la situació pagesa de la baixa romanitat i la d'abans de l'any 1000, ja que en aquesta etapa "van conviure dos sistemes de propietat i explotació de la terra: un sistema antic, preromà, i el sistema romà, més o menys evolucionat"⁶⁷.

M^a Josepa Castillo amb l'estudi del Capbreu dels anys 1354-1356, que no és conserva complet, constata que el 45'5% dels emfiteutes declarants confessen ser "homes propis, solius i afocats" i no esmenten directament la "redimentia". Per aquest fet, Castillo suposa que "redemptionibus" equival a remença⁶⁸. Per la seva banda, Rosa Lluch a la seva Tesi doctoral, dedicada als remences de la senyoria de l'Almoïna de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, argueix una conclusió similar a la de M^a Josepa Castillo⁶⁹. Així doncs, d'aquesta manera, sembla cloure's el debat de les diferències existents entre

⁶⁵ PAUL H. FREEDMAN: Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval, pàg.143.

⁶⁶ PAUL H. FREEDMAN, quan ens comenta les justificacions de les servituds a la Baixa Edat Mitjana, evidencia que els mals usos constituïen unes pràctiques rutinàries hereditàries, adreçades al lucre dels senyors. També insisteix en que cap legislació havia promulgat específicament els mals usos. És interessant l'explicació de les servituds, que alguns juristes dels segles XIII i XIV, volen argumentar amb interpretacions llegendàries dels orígens de Catalunya. Concretament, la que considera als tinents remences de la Baixa Edat Mitjana com els descendents d'aquells cristians captius dels musulmans, que es negaren ajudar a l'exèrcit enviat per Carlemany. Una vegada aconseguida la victòria per part dels cristians, es castigà als nadius covards, a Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval, pàg.217.

⁶⁷ GASPAR FELIU: "Feudalisme: Llibertat i servitut", a El Feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme Català. València, Universitat de València, 2003, pàg.47.

⁶⁸ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàg.57.

⁶⁹ "La pràctica, però, ens demostra que la prestació de l'homenatge implicava que el senyor que l'havia rebut aplicava des de llavors, els mals usos al portador i el tractava com una persona no lliure i sotsmesa a ell. Encara que hagués reconegut ser només home propi, o només home propi i soliu, o home propi, soliu i afocat, a la pràctica la documentació generada per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ens demostra que no hi havia cap diferència entre aquestes denominacions. Per tant, no podem assegurar que els homes propis no estiguessin sotsmesos als mals usos i que no fossin, per tant, homes de remença, més aviat al contrari si més no pel que fa als pagesos de l'Almoïna de Girona", a Els remences de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona (segles XIV i XV). Tesi Doctoral dirigida pel Dr. Lluís To i Figueras. Universitat de Girona, Departament de Geografia, d'Història i Història de l'Art i Centre de Recerca d'Història Rural, 2003, pàg.99.

els "homes propis", els "homes propis i solius", els "homes homes propis, solius i afocats" i els remences, extensament tractades per Eduardo de Hinojosa⁷⁰. Per la nostra part, pensem que la inexistència, a la Baixa Edat Mitjana, d'un cos legal jurídic que reguli la servitud pagesa, és un entrebanc per a treure l'entrellat d'aquesta qüestió. Per tant, creiem que si en un inici aquesta servitud es va materialitzar en diferents intensitats o nivells, més endavant, s'intentà estendre una aplicació sistemàtica dels mals usos a tota la població de condició servil⁷¹. D'igual manera que Josep Fernández i Trabal, que estudià el senyoriu dels Bell.lloc a Girona, pensem que les servituds "permeten al senyor efectuar puncions regulars sobre els béns i els estalvis de la pagesia sotmesa"⁷². Per tant, els mals usos continuaran apareixent a la documentació de diferent tipologia, que presentarem en d'altres capítols.

Les nostres fonts ens mostren homes propis, solius i afocats que especifiquen la remença com una situació addicional en actes d'encomanació⁷³. També ens informen com alguns establiments comporten la

⁷⁰ Aquest autor insistia en la diferència existent entre el remença i "l'home propi, soliu i afocat". Assegurava que el primer havia de satisfer una redempció per abandonar el predi, mentre que el segon, com s'havia compromés amb un contracte, el podia abandonar quan vulgués, EDUARDO HINOJOSA: "Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa de Catalunya", a Obras. Estudios de investigación. Madrid, Publicaciones del Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1955. Tomo 2, pàg.14

⁷¹ Recordem a que ens estem referint quan parlem de l'aservament, que es caracteritza per la sotsmissió als anomenats "mals usos". L'àrsia o àrsina comportava que el senyor tingués dret de quedar-se una tercera part dels béns mobles del pagès a qui s'havia cremat el mas depenent. La cugucia castigava el pagès, que tenia una muller adúltera. L'eixòrquia permetia que el senyor es quedés una tercera part dels béns del pagès estèril, que moria sense fills que poguessin treballar el mas. La ferma d'espoli forçada comportava que el pagès hagués de pagar al senyor una quantitat pel fet de garantir el dot que li aportava la seva futura muller amb el mas que tenia pel seu senyor. La intèstia penalitzava als pagesos que morien intestats, és a dir, sense haver fet testament. La remença era el pagament que havia de satisfer el pagès o qualsevol membre de la seva família per abandonar el mas. Totes aquestes definicions s'han extret de JORDI BOLÓS: El mas, el pagès i el senyor. Barcelona, Curial ("Biblioteca de Cultura Catalana", núm.81), 1995, pàgs. 35, 94, 109, 122, 148 i 220. Per als orígens dels mals usos, vegeu GASPAR FELIU: "Els antecedents de la remença i els mals usos". *Quaderns de la Selva*, núm.13, 2001.

⁷² JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, . Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Col.lecció Abat Oliba", núm. 161), 1995 pàg.207.

⁷³ "...facimus nos homines proprios, solidos et afocatos vestri discreti Bernardi March, beneficiati altaris Beate Marie, constructi in ecclesia de Vilasario, cum remensis et cum omnibus alibus iuribus et usibus et cum omni progenie nostra nascitura et cum omnibus bonis nostris, habitis et habendis. Et promittimus vobis, quod erimus vobis et succesoribus vestris sem per

imposició de la remença a població alera⁷⁴ i com existeix un altre tipus de servitud. Ens estem referint a la dels homes propis del castell de Vilassar. La relació de dependència servil d'aquests homes i la dels seus familiars es regula tan per qüestions de domini castral, com per redempcions, intestias, exorquies i cugucies⁷⁵.

L'any 1364, una sentència arbitral obliga a Pere des Bosc, ciutadà de Barcelona i senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar, a revendre per 33.000 sous als pagesos afectats els béns, que aquell havia adquirit al prior del monestir de Sant Marçal del Montseny, sens contemplar el dret de fadiga dels pagesos⁷⁶. El 27 de març de 1365 es porta a terme l'acte de "venditionis, liberationis et infranquimentis"⁷⁷. Amb aquesta escriptura els homes "proprios, solidos et affocatos" d'alguns masos argentonins i vilassarencs s'alliberen de les "firmis sponsalitorum, redemptionibus hominum et mulierum, intratis, exitis, intestis, cugucis, exorquis, iovis, traginis, batudes, questis, ademprivis, emparis directo dominio..."⁷⁸. Al costat de la pagesia enfranquida, també hi ha d'altres

fideles et legales, tamquam domino nostro naturali promittentes... renunciantes quantum ad hoc omnia privilegio et consuetudini Barchinone et alterius civitatis ville castris et loci et omni ali juri rationi et consuetudini" (1381,1,3 Fol.131 Manual 4 APSGVD).

⁷⁴ El 28 d'octubre de 1399, amb l'establiment d'unes cases, situades prop del mercat de Vilassar, Miquel des Bosc imposa a Guillem Ros, de Girona, el següent: "et que vos et vestri succesores, excepte una filia vestra vocata Clareta, sitis hominis proprii solidi et afocati mei et meorum cum intratis, exitis, cugucis, exorquis et redempcionibus hominum et mulierum et cum omnibus juribus usibus jornalibus et cum omnibus aliis juribus, quibus alii hominis dicti castris de Vilaçario mei et meis sunt destricti et obligati ". Per la seva banda, Guillem Ros, per a donar seguretat a la nova situació jurídica familiar, promet davant dels Evangelis i realitza l'homenatge manual i oral: "et ad majorem securitate juro sponte per Dominus Deum et eius Sancta quatuor Evangelia manibus meis corporaliter tacta... facio vobis homagium ore et manibus comendatum iuxta usaticos Barchinone" (Fols.108v i 109 Manual 5 APSGVD i Fol.108 Llibre del Baixell AHMA).

⁷⁵M^a JOSEPA CASTILLO I EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàg.54 i 55.

⁷⁶ PERE BENITO I MONCLÚS presenta la gènesi dels dominis del monestir de Sant Marçal del Montseny, així com la situació dels pagesos de Vilassar i d'Argentona, depenents d'aquest monestir durant el segle XII a "Violències feudals i diferenciació social pagesa. Els homes de Sant Marçal del Montseny a Vilassar i Argentona a la segona meitat del segle XI". Mataró, *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 37, 1990, pàgs. 15 a 27.

⁷⁷ Pergamí Núm. 42 AHMA, transcrit a MONTSERRAT RICHOU I LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), tesina manuscrita Pàgs.142 a 160 i comentat a les pàgines 112 a 114 i 209.

⁷⁸ En aquesta font, també es menciona la sentència arbitral, signada pel notari Francesc de Ladernosa i se'ns informa d'altres pagesos que "voluerint remanere homines mei dicti Petri de Boscho". Es tracta de Ferrer Eimeric i Alemany Eimeric del mas Eimeric. Alemany i Bernat

pagesos que també surten beneficiats. Són aquells homes de les parròquies, de diverses parròquies de la zona, que compren el domini directe d'una sèrie de terres. Amb aquesta adquisició, accedeixen a la possessió íntegra dels béns i, per tant, es converteixen en alouers.

Taula núm.4.-

Pagesos i masos enfranquits per Pere des Bosc (1365)		
Parròquia	Pagès	Mas
Vilassar	Pere Eroles i Guillem Eroles, fill Guillem Artaguil Bartomeu Tria Pere Castellar Pere Bonivern Ramon Vidal Bernat Estruc, ferrer Pere Ferrer Francesca, vídua de Pere Julià Guillem Morot Bernat Canals Bernat Isern Bernat Martí	Aroles Artaguil Tria Costonera Bonivern Serra ("lo Moyó") Estruc d'en Jasset Julià Morot Canals Isern Martí
Argentona	En Pins Arnau Pins En Maioles En Gener Arnau Bartomeu	Pins Espinal Maioles Gener Bartomeu

Taula núm.5.-

Pagesia adquisidora de dominis directes (abans dependent del monestir de Sant Marçal del Montseny)		
Domini directe	Béns	Censos
Pere Aroles i Guillem, fill	La parellada de Sant Marçal	Quint, braçatge, tasca, firma i lluitisme
Simó Colom	Peces	Quint i braçatge
Castellar	Peça	Quint i braçatge (pa i vi)
Pere Oller	Peça	Setè (vi), Quint i braçatge (pa/vi)
Arnau Lladó	Honor	Quint i braçatge
Guillem Agell	Peça	Quint i braçatge
Saurina, muller de Berenguer...	Peces	Quint, braçatge, 1 gallina, 1/2 jo-va
Guillem Mataró	Honor	Quint i braçatge
Arnau Roudors	Honor	Setè i braçatge
Guillem Verdager	Honor	Quint i braçatge
Pere Parera	Honor	Quint i braçatge
Pere Colomer	Honor	Quint i braçatge
Bartomeu Parera	Honor	Quint i braçatge
Simó Isern	Honor	Tasca i braçatge

Eimeric, parents dels anteriors, del mas Isern, i Pere Estrany, alies Diumer, que té el mas Estrany i la meitat del mas Diumer.

**Pagesia adquisidora de dominis directes
 (abans dependent del monestir de Sant Marçal del Montseny)**

Domini directe	Béns	Censos
Galseran Oller	Honor	Quint i braçatge
Guillem Morell	Honor	Quint i braçatge
Guillem Sala	Peça	Setè i braçatge
Guillem Rispau	Peces	Setè (vi), quint i braçatge
Bernat Colom	Peces	Quint
Jaume Febrer	Peces	Tasca
Pere Canyet	Peces	1:16 diners, resta: tasca
Bernat Boscà	Peces	Tasca

Per a finalitzar amb la presentació de l'emfiteusi, només ens cal dir que, recolzem la visió d'alguns autors, que assenyalen l'ambivalència d'aquesta figura jurídica dins del món feudal⁷⁹. Aquesta situació pot explicar-se perquè la pagesia no és un grup homogeni i, per tant, el contracte resultant, dependrà de la situació de cada grup familiar. Per alguns pagesos, el contracte emfitèutic no és un acte formalment lliure, puig que es troben obligats a escollir entre l'acceptació de les condicions establertes pel senyor o la fam⁸⁰. Segons aquesta perspectiva, l'emfiteusi és un mitjà d'exacció senyorial, exercit pels grans terratinents, que acostumen a pertànyer a la noblesa o a les altes jerarquies eclesiàstiques. Per a d'altres pagesos, l'emfiteusi també representa una via d'accés de la pagesia per aconseguir part de la propietat de la terra, mitjançant una legalitat escripturada, precisament quan ens trobem amb en un període on hi ha poca terra buida per a realitzar una àmplia oferta per part dels grans terratinents de l'indret⁸¹.

⁷⁹ ANTONI RIERA i MELIS i JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: "La crisi social i econòmica al camp", pàg.129.

⁸⁰ "És doncs, fruit d'una coacció que es fa explícita i més fèrria quan es condiona la consolidació de l'establiment a l'entrada en dependència", a ANTONI LLUÍS SANZ: La Pabordia de la Catedral de Girona, 1180-1343. Fotocòpies de la comunicació presentada al Congrés "La Formació i Expansió del Feudalisme Català". Girona, del 8 al 11 de gener de 1985.

⁸¹ Una situació semblant la constata, JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, pàg.218.

Taula núm.6.-

ESTABLIMENTS EMFITÈUTICS (1367-1480)						
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada	Observacions
1367,12,1	Pere des Bosc	Pere Andreu i Saurina, de Vilassar	2 peces	Quint (pa i ví)	2 sous	Són homes propis.
1370,7,24	Pere des Bosc	Bernat Colom, de Vilassar	Tros de terra	Parell de capons i pollastre	10 sous	Ha de construir cases. Remença, intèstia, cugúcia i àrsia.
1370,8,2	Pere des Bosc	Pere Cuquet, de Vilassar	Parellada	Quint (garba i gra) i quartera	10 sous	
1371,1,10	Pere des Bosc	Pere Perpinyà, de Vilassar	2 peces	Quart (a l'era del castell)	10 sous	
1371,3,15	Pere des Bosc	Berenguer Riera, de Vilassar	Parellada i cinc peces de terra	Parell de gallines, quart en garba i 3 sous	5 sous	És home propi i afocat
1371,5,26	Guillem Arles, de Vilassar	Bernat Ferrer, de Vilassar	Peça	No consta	5 sous	
1372,6,25	Bartomeu Jaume, de Barcelona, Bernat Isern i Sança Riera de Vilassar	Bernat Colom, de Vilassar	Hort	9 sous (la meitat per a Sança i l'altra meitat pel Benefici de Sant Nicolau de Sant Genís de Vilassar)	7 sous	
1374,1,18	Bernat Isern, de Vilassar	Simó Isern, de Vilassar	Peça	½ quartera de blat neta	10 sous	L'Establient es reserva l'úsdefruit d'una olivera
1375,4,29	Pere d'Arénys, de Sant Andreu de Palomar	Pere Tolrà, àlies Morera, de Vilassar	Vinya plantada	11 sous	10 sous	
1384,4,22	Pere des Bosc	Bernat Eimeric i Sança, de Vilassar	No consta	No consta	No consta	
1386,2,1	Pere des Bosc	Pere Muial, de Vilassar	Peça a rabassa	No consta	No consta	
1386,7,28	Guillem Arles, de Vilassar	Bernat Marqués, de Vilassar	Hort	No consta	No consta	
1393,3,22	Pere des Bosc	Salvador Isern, de Vilassar	2 peces	Quint, braçatge i delme dels olomerencs	No consta	
1394,10,27	Miquel des Bosc	Jaume Estrany, de Vilassar	Peça	Quint i batuda	50 sous	Home propi
1395,2,14	Miquel des Bosc	Jaume Roudor, de Vilassar	Aigua	Pollastre	9 sous	
1396,4,22	Miquel des Bosc	Pere Sagalar, àlies Serena, i Pericona, de Vilassar	Peça	Octau	5 sous	Són homes propis
1396,5,4	Miquel des Bosc	Bernat Diumer, de Vilassar	Peça	Pollastre	No consta	
1399,7,4	Miquel des Bosc	Bernat Lladó, de Cabrera	Peça	1 diner	5 sous	
1399,10,28	Miquel des Bosc	Guillem Ros, de Girona	Cases, feixa, peça amb vinya plantada, hort i tros de terra	Gallina, quint i braçatge. 2 sous i 6 diners.	9 sous	Remença, intèstia i cugúcia.
1400,2,11	Miquel des Bosc	Pere Sabater, de Vilassar	Peça i aigua per a regar	No consta	No consta	
1400,2,20	Miquel des Bosc	Pere Sabater, de Vilassar	Tros de terra	Pollastre	9 sous	
1401,4,20	Miquel des Bosc	Francesc Sabater, de Vilassar	Peça de terra, per a edificar-hi cases	4 sous	260 sous	Un dels límits de la peça és el litoral marí
1403,11,13	Miquel des Bosc	Bernat Riera, de Vilassar	Peça	Sisè	9 sous	« ya ab la obligacio de fermarla de dos en dos anys »

ESTABLIMENTS EMFITEÛTICS (1367-1480)					
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada
1411,1,17	Miquel des Bosc	Berenguer Casa, de Premià	Tros de muntanya	Novè (si es treballa) i 6 diners (si no es conreua)	23 sous
1411,1,22	Miquel des Bosc	Nicolau Andreu, de Vilassar	Muntanya	10 sous	8 sous
1411,7,25	Miquel des Bosc	Joan Vivent, de Vilassar	Regar dissabte i diumenge un hort	Parell de pollagres	9 sous
1415,9,9	Miquel des Bosc	Pere Pi, de Vilassar	Peça	4 sous	22 sous
1418,11,9	Miquel des Bosc	Pere Teixidor, de Cabrera	Terres del capbreu de Francesc Rodoms	4 sous	5 sous
1423,10,4	Miquel des Bosc	Bernat Bonivern, de Vilassar	Peça	2 sous i 6 diners	12 florins d'or
1429,3,28	Pere de Corsà, de Cabrera	Jaume Seguí, de Cabrera	Terra erma a rabassa	Sisé	22 sous
1431,11,9	Pere Mestre, prevere, rector i administrador dels ciris de l'altar de Sant Feliu de Cabrera	Guillem Pons, de Cabrera	Peça	6 sous	5 sous
1436,4,10	Clara, muller de Bernat Colomer, àlies Canal, hereua i propietària del mas Canal, de Cabrera	Elionor, filla i hereva de (deteriorat)	Peça de terra (12 anys)	Octau de la vinya plantada	18 sous
1440,6,26	Joan Ros, procurador de Pere des Bosc	Antoni Grau, teixidor de lli, de Vilassar	Cases amb hort	4 sous	240 sous
1443,11,18	Pere des Bosc	Salvador Colomer de Vilassar	Peça	Tasca i braçatdel a i tasca del vi	No s'esmenta
1445,2,16	Pere des Bosc	Pere Pujolar	Cases a la sagrera de Vilassar	2 sous	No consta
1447,9,22	Pere des Bosc	Arnau Carbonell, teixidor de lli	Peça de terra amb vinya plantada	12 diners	No consta
1461,5,25	Eulàlia, vídua de Berenguer Bellot, de Mataró, i orfe de Pere Ponç i Ròmia, i Antoni, fill, i la seva muller, Eulàlia, de Cabrera	Guillem Jaume, i Jaume Jaume, fill, de Cabrera	Mas Roure i hort amb aigua	3 sous	300 sous
1461,7,14	Salvador Bartomeu, de Cabrera	Antoni Fontanals, sastre, de Cabrera	Peça amb casa	8 sous	88 sous
1463,3,28	Pere Fàbregues, àlies Dorca, i Francina, senyora útil i propietària del mas Dorca, de Premià	Berenguer Partella de Premià	Peça a rabassa	No consta	88 sous

ESTABLIMENTS EMFITEÛTICS (1367-1480)					
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada
1465,12,6	Berenguer Vila, rector de Premià	Tomasina, muller d'Esteve Franquesa, de Premià	Peça erma	Delme, tasca i parell de gallines	No consta
1479	Pere des Bosc	Pere Sentenyà, de Vilassar	Peça amb porxo de fusta i aigua per a regar	12 diners	460 sous
1480,9,17	Joan Sala i Gaspar Vilar del, àlies Sg la, gendre, de Cabrera	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Peça a rabassa	23 sous i 6 diners	30 sous

Amb la subemfiteusi, l'emfiteuta estableix el bé emfiteùtic, del qual només detenta el domini directe, a un altre emfiteuta. Per tant, els contractes de sotsestabliment afavoreixen la creació d'una gradació dels dominis directes que, d'una manera encadenada, relaciona piramidalment al senyor directe amb el senyor útil, mitjançant els senyors mitjans o intermedis. Per aquest motiu, la pràctica del sotsestabliment comporta l'aparició de diferents estrats o nivells de possessió emfiteùtica a nivell jurídic. Aquesta situació, contemplada des d'una òptica social i econòmica, és una de les expressions més evidents de la divisió interna d'aquesta classe social pagesa⁸².

L'estructura diplomàtica dels contractes de sotsestabliments emfiteùtics són similars a la dels establiments. S'inicien amb el protocol, on s'ofereix la presentació dels atorgants dels sotsestabliment. A continuació, a la part central del document, l'expressió "ex certa scientia" acostuma a precedir el verb que ens relacionarà la tipologia del contracte amb la figura de l'emfiteusi: "astabilio et in emphiteosim concedo"⁸³, "ad bene meliorandum astabilio et dono"⁸⁴ i "astabilio"⁸⁵. Després, es presenta a l'altral. És a dir, el personatge o personatges, que amb aquest instrument notarial passaran a convertir-se en sots-emfiteutes. Tan del primer emfiteuta com del darrer, se'ns indica la

⁸² Malgrat que només comptem amb 18 sotsestabliments, veurem que aquest contracte és molt més important del que ens reflecteix la mostra que aquí comentarem. De fet, en contractes de diferent tipologia, que comentarem més endavant, observarem com la subemfiteusi hi és present.

⁸³ 1371,11, 12 Fols. 32v i 33 Manual 2 APSGVD.

⁸⁴ 1373,10,17 Fols.50 i 50v Manual 2 APSGVD.

⁸⁵ 1374,6,27 Fols.77 i 77 Manual 2 APSGVD.

procedència i, en el cas de les dones, la seva situació civil⁸⁶. Mai se'ns informa de l'edat de cap dels individus, que protagonitzen el pacte o contracte, i només s'especifica l'activitat econòmica d'aquests, quan no són pagesos⁸⁷. En aquesta part de l'escriptura, també s'esmenta l'objecte sotsestablert, així com la dependència d'aquest envers el senyor directe⁸⁸. A continuació, es situa geogràficament l'objecte establert, mitjançant l'escripturació del toponímic i de les seves afrontacions o límits. També en aquest apartat es menciona el pagament del cens o censos, que s'hauran de lliurar, l'import en metàl·lic de l'entrada, així com els drets que es reserven els diferents senyors de la cosa emfitèutica. Entre aquests drets, acostumen a aparèixer els de domini, de firma i de fadiga del senyor directe, així com els drets de sotsestablir, de vendre i d'empenyorar del darrer emfiteuta. Per suposat, també s'insisteix en la percepció anyal del cens estipulat⁸⁹.

Els censos pactats que predominen són en espècie⁹⁰. Aquests pagaments són similars als observats en els establiments emfitèutics. En aquesta ocasió, les parts aliquotes de la collita més mencionades són el sisè, el

⁸⁶ El 1375, Margarida, muller de Berenguer Mas, àlies Arola, i aquest darrer sotsestableixen una peça a Vilassar, depenent de Pere des Bosc, a Bernat Galceran (Fols.70v i 71 Manual 2 APSGVD) i el 1406, Sança, vídua de Bernat Veil, i Guillem Veil, són sotsestablerts per Guillem Avella, de Cabrera, en una peça de terra vilassarenca (Fols 90v i 91v Manual 5 APSGVD i Fol. 91 Llibre del Baixell).

⁸⁷ Aquest és el cas del següent document del 27 de juny de 1374, mitjançant el qual Pere Parera, de Vilassar, sotsestableix una peça de terra, a Joan de Bosc, saig del terme o parròquia de Vilassar (Fols.77 i 77 Manual 2 APSGVD). També es pot exemplificar el que estem comentant amb la menció de Bernat Bonivern, sastre de Barcelona, qui el 18 de març de 1418 ha pactat el sotsestabliment d'unes cases de la sagrera de Vilassar amb Salvador Pons, de l'esmentada localitat. Aquests darrer, les té sots domini i alou del benefici de Sant Nicolau de l'església de Sant Genís de Vilassar (Fol.83 Manual 5 APSGVD).

⁸⁸ Un 55% de l'agrer és dedica al conreu de la vinya. A partir del segle XV, sovinteja l'obligació de dedicar les terres sotsestablertes a aquest conreu "ad meliorandum et ad vineam plantandam unam peciam terre" (1371,11, 12 Fols. 32v i 33 Manual 2 APSGVD).

⁸⁹ "ibi vero nullum alium dominum sive dominos proclamatis neque faciatis vos nec vestri nisi tantum dictum veneralem Petrum de Bosco et suos et me et meos. In dicto sensu liceatque vobis et vestris, post dies triginta et quo in dicto domino Petri de Bosco, faticati fueritis predicta que vobis astabilio, venedere, impignorare aut alio meo alienare, potitis vero tamen consimilibus, salvo tamen dictum agrarium, jure, dominio. firma et fatica triginta dierum dicti venerabili domini Petri de Bosco et suorum et dictum sensum mei et meorum..." (1376, 11, 9 Fols 10 a 11 Manual 4 APSGVD).

⁹⁰ L'únic cens que es demana en metàl·lic és el del sotsestabliment de Ponç Ferrer, de Premià. Aquest haurà de pagar 13 sous i 6 diners al monestir de Sant Miquel el Fai, alouer de la terra erma, sotsestablerta per Andreu Amigó i el seu fill, Andreu, de Premià (28 de gener de 1439 Manual 1438-1439 de Bartomeu Agell AHPB).

nové i la tasca. Del pagament dels censos acordats, acostuma a beneficiar-se el senyor directe i, per tant, l'emfiteuta mitjà es deslliurarà del seu pagament⁹¹. En general, les entrades satisfetes pels sotsestabiliments oscil·len dels 10 sous als 120 sous. Així, aquests pagaments són superiors als observats en els contractes d'establiment.

A l'escatocol o protocol final, hi figura la data d'escripturació del document, les signatures dels atorgants, els noms i cognom dels testimonis i, a vegades, la signatura del senyor directe. Amb aquesta signatura, el senyor directe valida l'alienació realitzada i reafirma els seus drets⁹².

Abans de finalitzar amb la presentació d'aquesta modalitat emfitèutica, hem de dir que no estem d'acord amb l'equiparament de l'establiment amb el sotsestabliment, perquè per a un pagès no és el mateix establir-se que sotsestablir-se⁹³. Més aviat, ens situem en la línia de la Doctora Merce Aventin, qui presenta una òptica més oberta envers la pràctica del sotsestabliment per part de la pagesia del període. Per aquesta investigadora, "una terra venuda és una terra perduda, mentre que una terra sotsestablerta és una terra que dona alguna cosa i que en el futur, si les circumstàncies hi acompanyen, pot ser es podrà recuperar o se'n podran treure alguns diners si es ven"⁹⁴. Així, la sotsemfiteusi pot presentar-se favorable tan per la pagesia empobrida, que ha de despendre's de part del seu patrimoni immoble, com per la que pot permetre's el luxe d'invertir-hi. Per a la pagesia benestant el sotsestabliment és un negoci, ja que a més de poder cobrar una bona entrada, pot aspirar a cobrar

⁹¹ Només tenim documentat un cas, en el qual el sotsemfiteuta ha de satisfer censos tan al senyor directe com al senyor mitjà: El dia 9 de novembre de l'any 1376, Bernat Casals, de Vilassar, sotsestableix una peça de terra a Guillem Abril, de l'esmentada vila, a canvi d'una quartera de foment net, segons la mesura de Granollers i una entrada de 40 sous. La peça està sots domini i alou de Pere des Bosc, qui rebrà dels sotsemfiteuta el novè i el braçatge (Fols.10 a 11 Manual 4 APSGVD).

⁹² "Ego Petrus de Bosco dominus castrorum de Sancto Vincentio et de Vilasario firmo et laudo omnia supradicta salvo tamen semper jure mei et meorum" (1376,11,9 Fols 10 a 11 Manual 4 APSGVD).

⁹³ "Ens inclinem a creure que, als pagesos, els era ben indiferent establir-se o sots-establir-se, car les estructures feudals havien arrelat profundament en les mentalitats de les gents, i la qüestió de fer-se vassall d'algú que era, a la vegada vassall d'un altre, era el tarannà més corrent del període estrudiat", a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV, pàg.234.

⁹⁴ MERCÉ AVENTIN i PUIG: La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI. Barcelona, Editorial Columna (« Columna Assaig », núm. 5), 1996, pàs.108

un cens superior al degut. La dicotomia social observada per als sotsestabliments, és a dir, l'ascens i el descens social, també pot aplicar-se per als sotsestablerts⁹⁵.

Taula núm.7.-

Sotsestabliments emfitèutics (1348-1465)						
Data	Sotsestabliment	Sotsestablert	Bé	Censos	Domini	Entrada
1371,11,12	Bernat Colomer, de Vilassar	Guillem Vernia, de Vilassar	Peça	Setè	Pere des Bosc	30 sous
1373,10,17	Pere Estrany, àlies Diumer, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	Hort	Gallina	Rector i església de Sant Genís de Vilassar	15 sous
1374,6,27	Pere Parera, de Vilassar	Joan de Bosc, saig del terme i de la parròquia de Vilassar	Peça amb vinya plantada	Setè (des Bosc), quint del vi, 6 muytanos de forment net (Parera)	Pere des Bosc	10 sous
1375,3,28	Margarida, muller de Berenguer Mas àlies Arola, i aquest de Vilassar	Bernat Galceran, de Vilassar	Peça	2 diners	Pere des Bosc	60 sous
1376,11,9	Bernat Casals, de Vilassar	Guillem Abril, de Vilassar	Peça	Novè i braçatge (des Bosc) quartera de forment net (Casals)	Pere des Bosc	40 sous
1400,8,25	Bartomeu Aroles, obtentor del benefici de Sta Agnès de la Seu de Barcelona	Lluís des Bosc, de Barcelona	Casa amb hort	Parell de gallines o 4 sous	Pere des Bosc	-----
1402,8,15	Alemaný Eimeric i Salvador, fill, de Vilassar	Pere Bonivern, de Vilassar	Tros de terra d'un camp	Sisè del pa i del vi	Miquel des Bosc	66 sous
1406,11,2	Guillem Avella, de Cabrera	Sança, vídua de Bernat Veil, i Guillem Veil, de Vilassar	Peça	Sisè (des Bosc)	Miquel des Bosc	66 sous
1408,1,16	Pere Mataró i Constança, de Vilassar	Bernat Colom, de Vilassar	Peça a rabassa	Tasca (des Bosc)	Miquel des Bosc	38 sous i 6 diners
1431,12,5	Bartomeu Aroles, àlies Bellot, i Maria, senyora útil i propietària del mas Canyelles de Cabrera	Francesc Mateu, d'Argentona	Part de la quintana del mas Canyelles	Tasca vi (altar de Sant Llorenç de l'església parroquial d'Argentona)	Altar de Sant Llorenç de l'església parroquial d'Argentona	2 florins d'or d'Aragó
1439,1,28	Andreu Amigó i Andreu, fill, de Premià	Ponç Ferrer, de Premià	Terra erma	13 sous i 6 diners (monestir de Sant Miquel del Fai)	Monestir de Sant Miquel del Fai	7 lliures

⁹⁵ MERCÉ AVENTIN i PUIG: La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI, pàg.120.

Sotsestabliments emfitèutics (1348-1465)						
Data	Sotsestabilient	Sotsestablert	Bé	Censos	Domini	Entrada
1442,1,15	Antic Serra i Antònia, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça erma a rabassa	Sisé (des Bosc)	1 òbol	6 florins, que valen 66 sous
1443,2,14	Bernat Martí, de Teià, tutor i procurador de Vicenç Martí, orfe de Pere Martí, de Vilassar	Salvador Pi, de Vilassar	Peça en part erma i en part plantada de vinya del mas Martí	6 sous (Benefici de Sant Nicolau) i 1 òbol	Benefici de Sant Nicolau, que té el rector de Sant Genís de Vilassar	12 florins, que valen 6 lliures i 12 sous
1444,12,31	Bernat Saura i Antònia, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça a rabassa	Vuitè (des Bosc)	Pere des Bosc	7 florins
1446,1,9	Nicolau Gener, àlies Vilar, de Vilassar	Pere Camps, de Vilassar	Peça erma	Vuitè (des Bosc)	Pere des Bosc	7 florins
1464,8,1	Jaume Amigó, fill de Bartomeu Amigó, difunt i d'Angelina, amb el consentiment dels seus tutors (Premià)	Jaume Ferrer, de Premià	Mas Amigó (derruit) i 2 peces	Parell de gallines, quartera d'ordi, parell de gallines i de capons 2 sous de remença	Sant Miquel del Fai	60 sous
1465,10,16	Antoni Manent, de Vilassar	Salvador Abril, de Vilassar	Peça erma i bosquina	2 sous i 6 diners (des Bosc)	Pere des Bosc	50 sous

La importància de la figura jurídica de l'emfiteusi també ens apareix documentada amb les renovacions dels establiments, regulats mitjançant les escriptures de cartes precàries i amb les confessions, que realitzen els emfiteutes a petició del seu senyor directe. Aquestes confessions acostumen a presentar-se escripturades en un "caput breve", que recull les anotacions realitzades per un notari⁹⁶: trets identificadors de l'emfiteuta, béns emfitèutics, afrontacions d'aquests i censos a satisfer. Per tant, els capbreus dels darrers segles medievals són un reconeixement o confirmació d'una relació emfitèutica, que es presenten com una confessió de l'emfiteuta. Com ja hem esmentat en d'altres ocasions, M^a Josepa Castillo va estudiar a la seva Tesi de Llicenciatura, dirigida pel Doctor Josep M^a Salrach, dos capbreus, elaborats a instància de la família dels des Bosc⁹⁷. El primer d'aquests, el "Capbreu vell de les rendes de Vilassar i Argentona", recull la confessió de 56 emfiteutes de Pere des Bosc i pertany al període 1354-1356, mentre que el segon es redactà entre els anys 1558 i 1614.

⁹⁶ Es considera els capbreus com la continuació dels llevadors de comptes d'èpoques anteriors, a JORDI BOLÓS: Diccionari de la Catalunya Medieval (ss.VI-XV). Barcelona, Edicions 62 ("El Cangur diccionaris", núm.284), 200, pàg.57.

⁹⁷ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques.

El capbreu de Pere des Bosc, s'inicia dos anys després que aquest hagués adquirit els castells de Sant Vicenç o de Burriac i el de Vilassar, als marmessors de Berenguer de Sant Vicenç. Lògicament, la capbreuació s'explica per la necessitat que té el nou senyor de conèixer el que realment han de satisfer els seus nous emfiteutes i, d'aquesta manera, materialitzar la inversió realitzada. La capbreuació es realitza amb dificultats, per les dificultats del senyor, del notari i dels pagesos de recollir tota la documentació, que s'ha de justificar per escrit. Les declaracions segueixen una estructura idèntica. S'inicien amb la data, la presentació del notari i dels testimonis presents a la confessió. A continuació, s'esmenta a l'emfiteuta, així com el jurament que aquest realitza davant dels Quatre Sants Evangelis. Seguidament, s'especifica la relació de béns detentats sots domini i alou de Pere des Bosc, així com els censos i les prestacions que comporten. Aquest capbreu, redactat pel notari Pere Fonolleda és el primer elaborat a instàncies dels des Bosc. Per referències documentals, es coneix l'existència d'una altra capbreuació, realitzada durant el segle XV pel notari Pere Vicenç de Mediona, del qual no ha conservat cap vestigi⁹⁸. Francesc Carreras Candi ens informa de la probable existència d'un altre capbreu, perquè, l'any 1435, la reina Maria autoritza a Pere des Bosc una nova capbreuació⁹⁹. El segon capbreu, estudiat per M^a Josepa Castillo, recopila les confessions de pagesos de part de la zona analitzada, recollides pel notari Joan Carles entre els anys 1558 i 1614. Cinquanta set de les trescentes vuitanta set declaracions d'aquest capbreu, pertanyen a pagesos i a pageses, que són homes propis, solius i afocats dels des Bosc. Així doncs, seixanta-dos anys després de la Sentència Arbitral de Guadalupe, continua existint població aservida que confessa la seva condició jurídica.

En aquests moments, al Baix Maresme, altres dominatures senyorials, com la Pabordia de la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona, també endeguen

⁹⁸ M^a JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàg.121.

⁹⁹ FRANCESC CARRERAS CANDI: Lo castell de Burriach o de Sant Vicents. Argentona, Copisteria la Juliana, 1980, pàg.171.

capbreuacions¹⁰⁰. D'altres confessions també podem trobar-les en alguns manuals notariais, barrejades amb documentació de diferent tipologia. Es tracta de reconeixements de domini directe, que reclamen alguns membres de la pagesia benestant a d'altres individus de l'esmentada classe social. Entre aquests, podem assenyalar les quatre confessions, que es realitzen, en el mes de gener de l'any 1377, a favor de Guillem Aroles, de Vilassar¹⁰¹.

Les cartes precàries o renovacions d'establiments emfitèutics representen una nova aprovació que fa el senyor directe a l'emfiteuta, quan les escriptures originals s'han extraviat. L'organització interna d'aquests documents és molt similar a la dels contractes d'establiments i sotsestabliments emfitèutics. Com és lògic, a la part central d'aquestes fonts apareix la fórmula jurídica que ens indica la renovació del pacte. En aquesta ocasió, l'expressió que acostuma a utilitzar-se és "laudo aprovo et confirmo adque de novo astabilio"¹⁰². Alguns documents ens aporten més detalls, quan se'ns especifica que la relació emfitèutica vé de lluny¹⁰³. Com l'elaboració d'aquestes escriptures pot respondre a l'estratagema d'un emfiteuta, que realment no ha perdut el document original d'establiment i, per tant, intenta aconseguir una

¹⁰⁰ De les possessions del domini directe d'aquesta en parlarem quan comentem la influència de la Pia Almoina a l'àrea estudiada.

¹⁰¹ "Bernardus Colom, senior, parrochie Sancti Genesi de Vilassario, juravit et dixit. quod tenet et posidet, in sagraria de Vilasario. quosdam domos cum omnibus iuribus et pertenciis suis...sub dominio et alodio Guillermi Aroles, dicte parrochie, ad sensu Illor solidorum Barchinone, solvendorum dicto Guillermo Aroles quolibet anno in festo natalis domini...". "Noverint universi quod die et anno predictis Pashasius Bonany et Petrus Bonany, dicte parrochie de Vilassario, dixerunt et juraverunt, in pose notari subscripti, quod tenent et pocident unam peciam terre sive ortum, in dicta sagraria, cum omnibus suis iuribus et pertinensis, sub dominio et alodio Guillermi Aroles ad sensum Illor denariorum dicto Guillermo Aroles solvendorum, quolibet anno in festo natalis Domini..." (1377,1,2 Fol.36 Manual 4 APSGVD). La tercera ens informa de la declaració de Bernat Ferrer, de Vilassar, en relació a la possessió del domini útil d'una peça de terra i de dues mitges oliveres. El cens a satisfer és de 5 sous pels Sants Pere i Feliu d'agost (1377,1,2 Fols.36 i 36v Manual 4 APSGVD). La quarta confessió és la de Bernat Roudor, de Barcelona, qui declara tenir sots domini i alou de Guillem Aroles, dues peces de terra, per les quals ha d'entregar dos sous. Apareix una altra peça, que depén de l'església i del rector de Sant Genís de Vilassar. Per aquesta s'entrega un sou per Nadal i el quint i el braçatge (1377,1,20 Fol.36v Manual 4 APSGVD).

¹⁰² Carta precària del 16 de febrer de 1383 de Pere des Bosc a Berenguer Font, de Cabrera. Es renova l'establiment d'una peça de terra, situada a la parròquia de Sant Julià d'Argentona (Fol. 141 Manual 4 APSGVD).

¹⁰³ "ad bene meliorandum et paciffice posidendum astabilio et in emphiteosim concedo et dono vobis... vos et me et predecessoris meis longo tempore tenuistis" (1371, 5,21 Fols.27v i 28 Manual 2 APSGVD).

millora de la seva situació¹⁰⁴, la tàctica que alguns senyors utilitzen és la de preveure la satisfacció d'un cens superior¹⁰⁵. En d'altres ocasions, el senyor directe aprofita l'elaboració d'una carta precària, per a poder cobrar de nou imports en concepte d'entrada i per a modificar algunes de les clàusules dels contractes estipulats amb anterioritat¹⁰⁶.

Amb un percentatge d'un 81%, els censos predominants en aquest tipus d'escriptures són en espècie¹⁰⁷. D'aquests pagaments, el 88% correspon a la satisfacció de parts aliqüotes de les collites de pa i de vi¹⁰⁸. Els censos que apareixen més documentats són el quint amb un 31%, el braçatge amb un 26%

¹⁰⁴ Aquesta hipotesi ja la vàrem defensar a la nostra Tesi de Llicenciatura, l'any 1987, "Moltes vegades el pagès feia desaparèixer l'escriptura feta als seus predecessors, tot aprofitant un canvi de senyor directe, -per exemple per la successió esdevinguda amb la mort d'aquest darrer i la recepció dels seus béns per part de l'hereu-. Així el pagès emfiteuta mirava de rebaixar la quantitat que havia d'entregar al nou establiment", a Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs.131.

¹⁰⁵ Aquesta és la condició que, el 5 de juny de 1396, Miquel des Bosc imposa a Pere Andreu, de Vilassar, a qui recomfirma la possessió del domini útil d'una muntanya i de sis peces de terra: "et si acaso aparebat aliqua instrumenta, quod dictus honores et possessiones facerent vel tenerent facere plus sensum vel majoriam agrarium, quod... non seat mihi vel meis nullum prejudicium" (Fols.22 a 23 Manual 5 APSGVD i Fol.22 Llibre del Baixell AHMA). Dos dies més tard, l'esmentat senyor encapçala una altra carta precària, en la qual torna a deixar constància la intenció de garantir els seus drets: "volo tamen vobis expresso consensio, quod presens in scriptum sit de cetero vobis et vestris loco antiqui astabilimenti seu precari in scriptum antiquitus dicte pecie terre penes vos non habetis nec fecistis quominus ipsum haberetis immo vos ipsum in firma diligenter, per qui si vistic dolo et fraude quibuscumque cassantibus prout vos hec asservistis et etiam iurastis in animam vestram per Deus et eius Sancta IIII or Evangelia...in posse notarii infrascripti, prestato eum, quod si a modo appareret aliquod in scriptum, quo costaret me habere et recipere maiorem censum et alia in dicta pecia terre sub census predictum, quod vos ad ipsorum maioris census et aliorum iurium, prestationem teneamini presenti in scripto in aliquo minime obsistente" (Carta precària del 7 de juny de 1391, realitzada per Miquel des Bosc a favor de Nicolau Rispau, d'Argentona. Pergamí 51 AHMA i a MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pags, 130 i 131, 216 i 217).

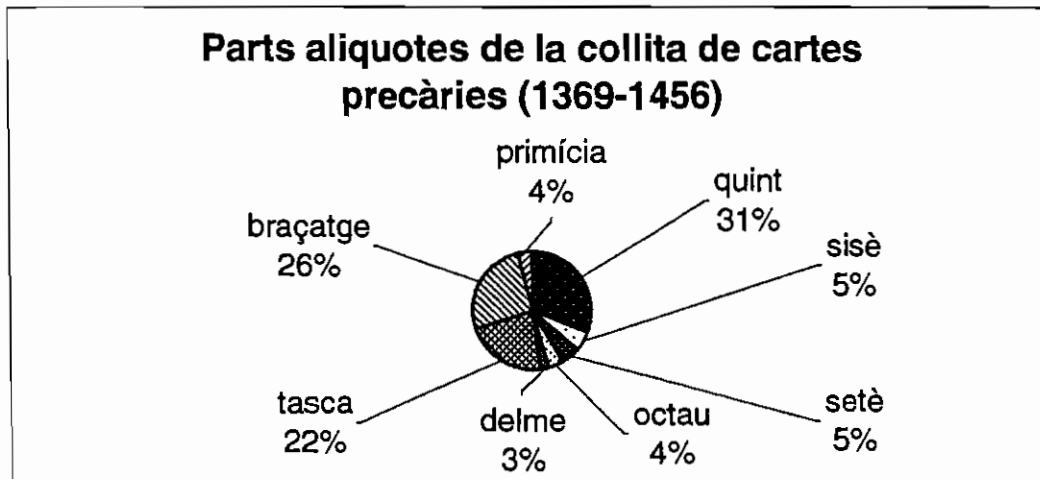
¹⁰⁶ Precisament és el que afirma EVA SERRA, quan defineix com a una de les funcions de la carta precària, el permetre al "vell sistema feudal refer el domini: nous establiments emfitèutics a vells emfiteutes", a "Notes sobre els orígens i l'evolució de l'emfiteusi". Barcelona, *Estudis d'Història Agrària*, núm.7, pàg.131. L'any 1379, Pere des Bosc recomfirma la possessió del domini útil del mas Domènec de Vilassar, i Pere Draper i seva família passaran a ser homes propis solius i afocats amb les entrades, les remences, les intèsties, les eixòquies, les cugúcies, les qüesties i d'altres usos, serveis i jornals, que no s'especifiquen: "sub tali forma et condicione, quod vos et vestri sitis sitis hominis propri, solidi et afocati ad servicium et fidelitatem mei et meorum cum introitibus et cum remensis hominum et mulierum et cum intestis, exorquis, cugucis, questis et cum omnibus alibus usibus, quibus ali homines propri mei. solidi et afocati sunt mei et meis districtu et facere et prestare mihi et meis omnia servicia, jornalía et usatica" (1379,12,18 Fols.116 a 117 Manual 4 APSGVD).

¹⁰⁷ El percentatge d'un 11% es satisfà en metàl.lic. La resta, és a dir, un 9% no especifica el tipus de cens a satisfer.

¹⁰⁸La resta de pagaments es divideix entre els censos fixes en espècie, que es mesuren en quarteres, i l'entrega de gallines.

i la tasca amb un 22%. A continuació, i mostrant una gran distància porcentual, es situen el sisè i el setè, ambdós amb un 5%, l'octau i la primícia amb un 4% respectivament, i en darrer lloc, el delme amb un 3%¹⁰⁹.

Gràfic núm.2.-



Els resultat d'aquesta mostra ens ratifica, que els censos més presents a la major part dels establiments, de les confessions i de les cartes precàries, són els d'espècie variable. D'entre aquests destaquen el quint, el braçatge i la tasca. En canvi, s'ignoren serveis personals com les batudes, les joves i les tragines¹¹⁰, la qual cosa confirma la contracció de les reserves senyoriales durant la Baixa Edat Mitjana, ja que en aquest període es contemplen subdividides mitjançant els contractes d'establiment emfitèutic¹¹¹.

¹⁰⁹ El delme correspon a la desena part de les collites, que s'havia de lliurar a les institucions eclesiàstiques, l'església parroquial i el bisbe. Aquest cens també satisfer-se al senyor del lloc o al rei. La primícia és la renda eclesiàstica, que suposava el pagament per part del pagès d'una part de les collites. Variava d'un indret a un altre. Podia representar d'una vintena a una seixantena part dels fruits, a Diccionari de la Catalunya Medieval (ss.VI-XV), pàgs.97 i 210. En el nostre cas, el delme i la primícia figuren al costat de la tasca, a dues cartes precàries de l'any 1378, mitjançant les quals el prior de Sant Pere de Clarà, confirma el domini útil a Berenguer Jofre, d'Òrrius, de dues peces de terra (Fols.61v a 62v Manual 4 APSGVD).

¹¹⁰ La batuda consistia en separar el gra de la palla a l'era dominical. La jova era el treball que el pagès adreçava a treballar a les terres del senyor amb l'ajuda de dos bous. La tragina era el transport, que realitzava el pagès amb un animal, de cereals o d'altres productes a favor del senyor.

¹¹¹ ANTONI RIERA i MELIS i JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: "La crisi social i econòmica al camp", pàg.129.

Taula núm.8.-

CARTES PRECÀRIES (1367-1456)						
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada	Observacions
1369,8,10	Pere des Bosc	Bonanat Canal, de Vilassar	Peça amb vinya plantada	Setè	5 sous	
1371,1,18	Pere des Bosc	Guillem Campins, de Vilassar	Peça	Quint, braçatge i 6 diners	7 sous	
1371,5,21	Pere des Bosc	Pere Colomer, de Premià	Muntanya	Octau i braçatge (pa) i setè (vi), si es conreua, 4 sous, si no es conreua.	5 sous	No tenen empriu
1371,12,15	Pere de Montornés, senyor del castell de Montornés	Guillem Carbonell de Vilassar	Peça	Setè	22 sous	
1373,8,27	Pere des Bosc	Pere Nadal de Sant Esteve de Vilanova	Muntanya	5 sous	9 sous	
1373,8,27	Pere des Bosc	Bernat Maimó, de Sant Esteve de Vilanova	Muntanya	4 sous	9 sous	
1374,3,6	Pere des Bosc	Bonanat Canal, de Vilassar	Borda de Serra 2 peces de terra	Tasca i braçatge (pa) i parell de gallines	5 sous	Remença, intèstia i cugúcia. En cinc anys ha de construir cases i escollir un hereu, que serà home propi, soliu i afocat
1374,11,14	Pere des Bosc i Bernat de Sant Vicenç	Bernat Ferrer, de Vilassar	Peça	Tasca (pa i vi)	9 sous	
1377,12,14	Pere des Bosc	Bernat Tolrà, del terme del castell de Vilassar	Peça		22 sous	
1378,4,22	Raimon de Cuba, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Berenguer Jofre, d'Òrrius	Peça	Tasca	5 sous	
1378,4,22	Raimon de Cuba, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Berenguer Jofre, d'Òrrius	Peça	Tasca, delme i primícia	5 sous	
1378,4,22	Raimon de Cuba, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Pere Vinyals, d'Òrrius	peça	Tasca, delme i primícia	6 sous	
1378,5,18	Bernat de Sant Vicenç senyor de la casa de Premià, i Raimon Guitar, beneficiat de Santa Anastàsia, de Premià	Bernat Orriols, de Premià	Mas Solà	12 sous	5 sous	Emprius de l'aigua, de les pastures i de la llenya

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
Montserrat Richou i Llimona

CARTES PRECÀRIES (1367-1456)						
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada	Observacions
1378,12,18	Pere des Bosc	Joan de Bosc, del terme del castell de Vilassar	Mas Gasol	5 quarteres d'ordi i 5 quarteres d'espelta neta a mesura vella de Montcada	5 sous	Emprius de l'aigua, de les pastures i de la llenya. Redempcions, intèsties i cugúcies.
1379,12,18	Pere des Bosc	Pere Draper, fill de Bernat Draper, de Sant Julià de Palou	Mas Domènec, de Vilassar	2 quarteres de forment quarta d'ordi i d'espelta a la mesura del castell de Vilassar	10 sous	Seran homes propis, solius i afocats amb redempcions, intèsties, cugúcies.
1380,4,18	Raimon Amat, de Vilassar	Joan de Bosc, de Vilassar	Cases i feixa	6 sous	5 sous	Podrà regar l'hort
1381,2,23	Pere des Bosc	Bernat Isern, de Vilassar	Peça amb vinya plantada	Cinquè (pa i vi)	9 sous	
1381,9,20	Pere des Bosc	Berenguer Font, de Cabrera	Peça	Tasca (pa i vi)	9 sous	
1381,9,20	Pere des Bosc	Pere Ferrer, de Vilassar	Peça	Quint i braçatge (pa) i quint (vi)	9 sous	
1383,2,16	Pere des Bosc	Bernat Tolrà i Antoni, fill, de Vilassar	3 peces	Quint i braçatge (pa) i quint (vi) i tasca (vi) d'una d'elles	9 sous	
					9 sous	Homes propis, solius i afocats amb redempcions intèsties i cugúcies. Les peces no es poden separar del mas.
1383,2,16 ¹¹²	Pere des Bosc	Pere Morera, alies Tolrà de Vilassar	Mas Nadal, quinta i aigua Peça Pineda Peça Peça	2 quarteres de forment net (mesura del castell de Vilassar) octau (pa) i braçatge (vi) Quint i braçatge (pa) i quint (vi) Quint i braçatge (pa) i quint (vi) Tasca i braçatge (pa) i tasca (vi)		
1389	Bernat Colomer	Maria Sala, de Premià	Peça	No consta	No consta	
1394,5,20	Mateu de Clarà, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Salvador Isern, de Vilassar	Peça	Cap	9 sous	
1394,5,20	Mateu de Clarà, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Antoni Parera, de Vilassar	Peça	Sisè a l'hereu del mas Vives	9 sous	

¹¹² També s'esmenten dues peces, sens especificar cens. Una és alou de la capella de Sant Bartomeu de Cabanyes i l'altra de Pere de Montornés.

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

CARTES PRECÀRIES (1367-1456)						
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada	Observacions
1394,6,8	Mateu de Clarà, prior del monestir de Sant Pere de Clarà	Bernat Rafart, de Vilassar	Peça	Cinquè a l'hereu del mas Car bonell	9 sous	
1394,19,7	Miquel des Bosc	Berenguer Amat, de Vilassar	Peça del mas Arenyó (alou del benefici de Sta. Anna de la Seu de Barcelona)	Quint i braçatge (pa) i quint (vi): al benefici i 2 diners a Miquel des Bosc	No consta	
1394,10,26	Pere Fritos, rector beneficiat de la capella de Sant Vicenç de Burriac	Berenguer Amat, de Vilassar	Camp	Quint i braçatge a l'era (pa i vi)	9 sous	
1395,2,14	Guillem Soler, rector de Sant Bartomeu de Cabanyes	Antoni Veil, de Vilassar	Camp	gallina	7 sous	
1395,2,14	Pere des Bosc	Bernat Julià, de Vilassar	Peça	Tasca i braçatge (pa)	9 sous	
1395,3,12	Pere des Bosc i Macià Sala, de Premià	Bartomeu Vives, de Premià	3 peces de terra	Tasca i braçatge (hereus del mas Macià)	18 sous	
1395,5,31	Miquel des Bosc	Bernat Riera, de Premià	Peça	Tasca (pa i vi)	9 sous	
1395,10,13	Miquel des Bosc	Pere Aguilar, public i Bernat Lladó, de Vilassar	Peça	No s'ementa	5 sous	
1396,6,5	Miquel des Bosc	Pere Andreu, de Vilassar	Muntanya 2 peces 2 peces peça peça	10 sous Tasca 2 quarteres d'ordi (mesura castell de Vilassar) cinquè a l'era No s'ementa	9 sous	Seran homes propis, solius i afocats amb redempcions, eixòrquies i àrsia. Si hi ha una altra escriptura amb censos superiors, els hauran de satisfer.
1397,4.1	Miquel des Bosc	Bartomeu Serra i Salvador, fill, de Vilassar	3 peces de la borda Serra quintana peceta	Tasca, setè i setè 6 diners No s'ementa	9 sous	
1398,5,17	Miquel des Bosc	Pere Sagalar, àlies Serena i Francesca de Vilassar	Borda de Banyeres Peça de la borda	10 sous Tasca	9 sous	
1399,2,12	Miquel des Bosc	Jaume Mir, de Cabrera	9 peces de terra	No consta	No consta	
1411,1,15	Miquel des Bosc	Pere Botey, de Premià	Tros de muntanya	4 sous	9 sous	Vuitè i braçatge commutat
1424,10,8	Miquel des Bosc	Bernat Riera, carnisser, de Vilassar	Feixa	Sisè	1 morabati alfonsí	

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

CARTES PRECÀRIES (1367-1456)						
Data	Establient	Establert	Bé	Cens	Entrada	Observacions
1442,1,16	Pere des Bosc	Bernat Villar, de Vilassar	Peces	Cinquè, sisè, setè i vuitè.	No consta	
1442,5,22	Pere des Bosc	Antoni Campins i Genís, fill de Vilassar	Peça campà	Braçatge (pa i vi)	No consta	
1442,5,22	Pere des Bosc	Antoni Campins i Genís, fill de Vilassar	Peça campà	"a prestacio de agrari com es acostumat"	No consta	
1442,5,22	Pere des Bosc	Antoni Campins i Genís, fill de Vilassar	Peça campà	No consta	No consta	
1442,11,26	Pere des Bosc	Gabriel Pere Matès, mercader de Barcelona	Peça amb vinya plantada	9 sous	No consta	
1444,12,8	Pere des Bosc	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça	Quint i braçatge	No consta	
1445,2,7	Pere des Bosc	Guillem Pere Arolles, de Vilassar	Peça	Quint i braçatge (pa) i quint (vi)	No consta	
1445,2,7	Pere des Bosc	Jaume Ferrer, de Vilassar	2 peces	Quint i braçatge (pa) i quint (vi)	No consta	
1445,2,17	Pere des Bosc	Genís Campins, de Vilassar	3 peces	Quint i braçatge (pa) i quint (vi), dues primeres i sisè (pa), la darrera	No consta	
1448,9,28	Pere des Bosc	Pere Mas, de Vilassar	Mas	12 sous	No consta	Redempcions i àrsia
1449,5,3	Pere des Bosc	Genís Campins, de Vilassar	Peça	« a certa prestacio de cens »	No consta	
1449,12,18	Pere des Bosc	Guillem Pere Arolles, de Vilassar	Peça campà	Tasca	No consta	
1452,4,16	Pere des Bosc	Pere Vives de Vilassar	Peça	½ quartera d'ordi i espelta	No consta	
1456,12,1	Joan des Bosc, fill i hereu de Pere des Bosc	Constança Rossell, muller de Llorenç Rossell, Llorenç Rossell i Pere Andreu Rossell, fills de Premià	Mas, casa i 9 peces	25 sous	No consta	

3.2.- ALTRES TIPOLOGIES CONTRACTUALS

Les nostres fonts ens mostren com des del darrer terç del segle XIV i, sobretot, a partir de la centúria següent, la figura jurídica de l'emfiteusi comparteix protagonisme amb d'altres manifestacions contractuals, relacionades amb l'accessibilitat de la possessió de la terra. Tot i així, l'emfiteusi també es reflectirà en la major part d'aquests contractes, ja que està molt extesa al camp català i, per tant, es manifesta quan alguna de les dues parts contractuals exerceixen alguns dels seus drets.

3.2.1.- LES PERMUTES

Una permuta és un intercanvi de terres, que es realitza entre dos o més personatges¹¹³. En aquestes escriptures, després de la presentació dels permutadors, se'ns especifica la tipologia del document:

“michi inferius permutatis et ex cambiatis ac datis et conceditis
permuto et ex cambio et ex causa permutationis et cambi dono et
concedo vobis et eiusdem patri et filio et vestris ac quibus voluistis
perpetuo”¹¹⁴.

En la majoria d'aquestes transaccions, els permutadors intercanvien peces de terra, que tenen sots domini i alou d'un mateix senyor¹¹⁵. A

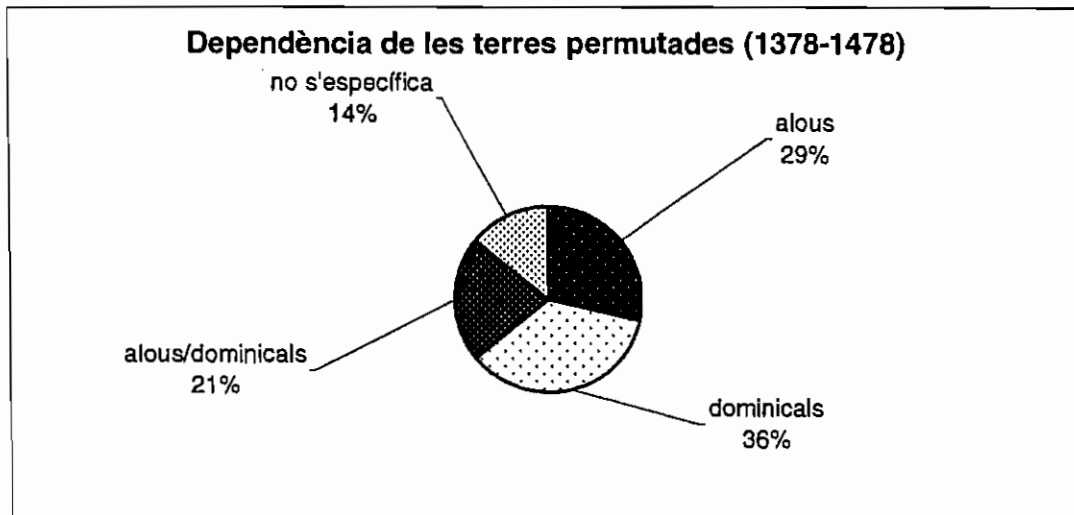
¹¹³ Malgrat que només tenim només 14 documents de permuta, creiem que hem de dedica'ls-hi almenys una breu presentació, ja que formen part del llegat escripturat localitzat a la nostra recerca i, per tant, són un element més per apropar-nos a la “realitat” que intentem confegir.

¹¹⁴ Permuta entre Bartomeu Botey, de Premià, i Bernat Costa i Rafael, fill de l'anterior, de l'esmentada localitat (1465, 3, 14 Llibre Comú de Miquel Franquesa 1465-1479 AHPB).

¹¹⁵ Com a exemples de permuta de peces de terra, depenents de diferents senyors directes podem esmentar els que s'escripturaren el dia 8 de febrer de 1422 i el dia 23 d'abril de 1468.

continuació, figuren els intercanvis de possessions de condició alouera, els realitzats amb terres jurídicament diferents¹¹⁶ i d'altres permutes, que no ens especifiquen la tipologia jurídica de l'agrer.

Gràfic núm.3.-



L'existència d'aquesta tipologia contractual respon a la reorganització territorial, que volen endegar les dues parts implicades a la permuta. L'observació dels límits de les peces intercanviades, ens mostra com gairebé

En el primer, Pere Teixidor, àlies Bonet, de Cabrera, intercanvia una peça, depenent de Miquel des Bosc, amb Felip Riba. Aquest darrer, entrega a l'anterior una peça, que té per la Seu de Barcelona, a qui s'ha de satisfer un morabatí (Fols.42 i 43v Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB). En el segon exemple, els permutadors són Pere Riera, de Vilassar, i Antoni Avella, vilassarenc que viu a Mataró. La peça que intercanvia en Riera, depén de Pere des Bosc i ha de satisfer el quint i el braçatge de tots els fruits. La peça que permuta Avella, ha d'entregar la dècima dels fruits de pa i de vi a Pere Verívol, qui afirma tenir aquelles, sots dependència de la capella de Sant Bartomeu de Cabanyes, sufragània de l'església parroquial de Sant Julià d'Argentona (Tercius Liber vendicionum 1465-1469 de Miquel Franquesa AHPB).

¹¹⁶ El 23 de febrer de 1421, Francesca, muller de Bernat Canyet, de Cabrera, permuta 2 peces, depenents de Joan de Quer, ciutadà de Barcelona i senyor de la casa de Cabrera, amb Pere Ponç, de Cabrera. Francesca rebrà a canvi d'aquest darrer, una peça alouera. D'aquesta manera, Pere Ponç haurà de satisfer al senyor de la casa de Cabrera, per la nova terra adquirida 2 diners per Nadal (Fol.25 Manuale primum de Bartomeu Agell AHPB). Un altre cas, del que estem comentant el percebem en l'intercanvi del 11 de juny de 1429, en el qual Jaume Botey, de Premià, intercanvia una peça del mas Servet, que posseeix en règim d'alou, per una peça de terra del mas Agell, depenent del notari barceloní, Pere Caselles (Fols.53v i 54 de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

Taula núm.9.-

PERMUTES (1378-1478)				
Data	Permutador 1	Bé	Permutador 2	Bé
1378, 3, 20	Guillem Vives, de Vilassar	Peça a Casals (Vilassar), sots domini de Sant Pol de Mar	Berenguer Mas, de Vilassar	Peça a Codro (Vilassar), sots domini de Pere des Bosc
1380, 3, 4	Pere Boscà, àlies Dor, i el seu fill, Berenguer, de Vilassar.	2 peces amb vinya, plantada a Argentona (1ª sots domini del mas Battle i a-censada al mas Croanyes amb el pagament de 2 sous. 2ª sots domini de l'altar i rector de Santa Maria de Mataró: pagament tasca (vi), sisè, delme i primícia).	Guillem Vernia i Constança, de Mataró.	Peça a Cabanyes (Vilassar), sots domini i alou de Pere des Bosc. 100 sous
1395,3, 14	Pere Bonivern, de Vilassar	Peça a la Quintana (Vilassar)	Guillem Ortaquil, de Vilassar	2 pecetes a la Quintana (Vilassar)
1399, 5, 12	Pere des Bosc	Peça a Femada del castell	Berenguer Agell i Elisenda, de Vilassar	Peça a Femada del castell sots domini i alou de Pere des Bosc
1421,2,23	Francesca, muller de Bernat Canyet, de Cabrera	2 peces a Grau (Cabrera), sots domini de Joan de Quer, de Barcelona, senyor de la casa de Cabrera (2 diners per Nadal)	Pere Ponç, de Cabrera	1 peça en alou a Puig d'Orriols a la vall d'Agell (Cabrera).
1422,2,8	Pere Teixidor, àlies Bonet de Cabrera	Peça de terra contigua al mas Riba, de Cabrera, que té per Miquel des Bosc, a qui satisfà 4 sous el primer dia de maig	Felip Riba	Peça « al forn » a Cabrera, que té per la Seu de Barcelona a qui satisfà un morabatí (1/2 per Nadal i 1/2 per Sant Joan de juny)
1429,6,11	Jaume Botey, de Premià, que té el mas Servet que està sens habitar	Peça de terra	Peça de terra del mas Agell, que depèn de Pere Caselles, notari de Barcelona
1442,2,22	Joan Estrany, Eulàlia i Antoni, fill de Vilassar	Peça a la sagrera de Vilassar, sots domini i alou de Pere des Bosc (una gallina per Nadal)	Genís Tolrà, de Vilassar	Peça a Cirera, (Vilassar), sots domini i alou de Pere des Bosc (quint i braçatge de tots els fruits i « de la setena part dels fruits de vi conforme us y consuetut de dit terme)
1445,7,13	Ponç Ferrer i Jaume, fill de Premià	Peça de terra en alou a les Barraques (Premià)	Joan Ferrer. Mercader barceloní, germà de Ponç	Peça de terra en alou a Puigrodon (Premià)
1452,12,28	Pere Geronella, de Cabrera	Mas Geronella Censal d'una gallina, satisfet per Salvador Ferrer, de Cabrera, per un hort amb peça contigua (Cabrera)	Pere Arnau, de Cabrera	20 lliures Peça de terra alouera a Clapers (Cabrera)
1465,3,14	Bartomeu Botey, de Premià	Peça alouera a Conolec (Premià)	Bernat Costa i Rafael Costa, fill, de Premià	2 pecetes aloeres a Premià. 1.-Camp Sentge 2.-Puig d'Argila
1465,3,14	Narcissa, muller de Jaume Draper, àlies Estrader	Peceta de terra alouera sembrada de 2 quarteres de blat a Conolec a Premià	Bernat Costa, de Premià	Peceta alouera erma de Premià a Cort Novell.

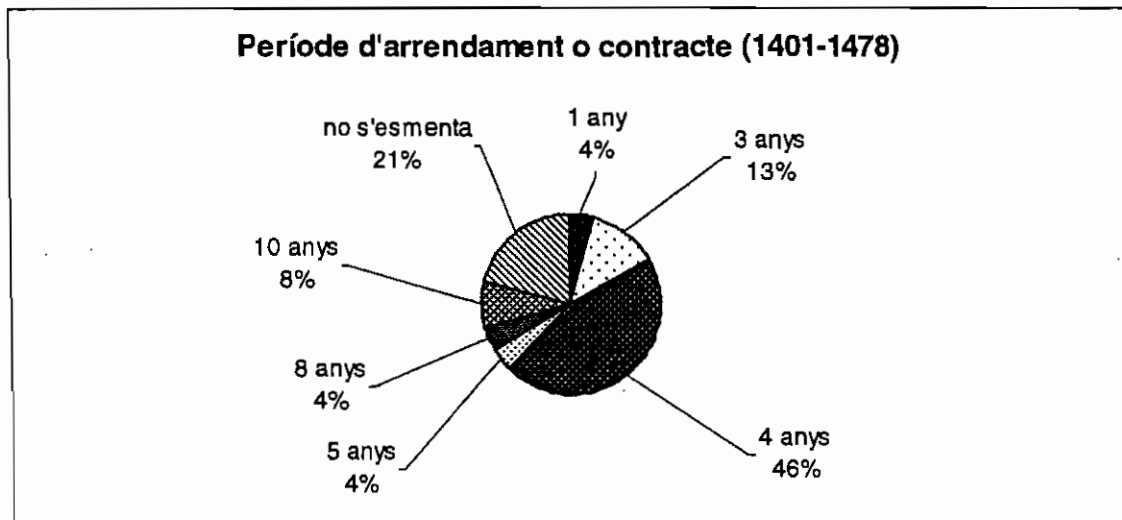
PERMUTES (1378-1478)				
Data	Permutador 1	Bé	Permutador 2	Bé
1468,4,23	Pere Riera, de Vilassar	Peça del veïnat de Cabriels, venuda per Guillem Veil, Valençona i llur fill, Pere Veil, de l'esmentat veïnat (1428,5,17, Joan Dalmau, notari públic). A prop del mar i sots domini i alou de Pere des Bose , de Barcelona i senyor del castell de Vilassar (quint i braçatge de tots els fruits).	Antoni Avella, de Vilassar i que viu a Mataró	Peça de terra, comprada a Pere Verívol, de Vilassar, (1461,5,1, Antoni Devesa, vicari i notari públic per Joan Marçça Plana, rector de Vilassar) senyor útil i propietari del mas Salvà. A puig de Marturell, àlies Vilardell. Ha de pagar la dècima dels fruits del pa i del vi a Pere Verívol, qui ho té sots domini i alou de la Capella de Sant Bartomeu de Cabanyes , sufragània de l'església parroquial de Sant Julià d'Argentona. Feixa alouera, comprada a Jaume Deulofeu de Cabrera.
1478,8,8	Salvador Cabús, àlies Folgueres, de Premià, i Antoni, fill tingut amb Clara, sa muller difunta, que és hereu del mas Folgueres, de Premià.	4 peces aloueres a Premià: -Camp de Riquer -Pla de Mo -Partella -Les Eres	Angelina, vídua de Bernat Torra d'Allella, i Esteve Torra, fill del mas Macià, de Premià	3 peces aloueres a Premià: -Lo pi d'en Mora -Codina -Puig d'Argila

3.2.2.- ELS ARRENDAMENTS O LLOGUERS

Amb aquest contracte temporal, es transfereix un bé a canvi d'una renda fixa en metàl·lic o en espècie¹¹⁹. El període temporal d'arrendament utilitzat és d'un a deu anys. D'entre aquests terminis, els més freqüents són els de tres i quatre anys.

¹¹⁹ Per al segle XV, comptem amb 24 fonts que ens documenten sobre la utilització d'aquesta modalitat contractual. També comptem amb breus anotacions notariales o àpoques, realitzades pels arrendadors, una vegada han percebut part del numerari pactat, que no especifiquen els terminis temporals pactats.

Gràfic núm.4.-



Les fórmules jurídiques que defineixen aquesta tipologia de contractes, mostren una diversitat, que podem classificar en quatre modalitats. La primera d'elles, només utilitza la paraula "dimito"¹²⁰. La segona ja utilitza el concepte d'arrendament¹²¹. La tercera prefereix el vocable de lloguer¹²² i la darrera, ens presenta una dicotomia entre els contractes, que volen equiparar l'arrendament

¹²⁰ Aquest és el cas de l'escriptura del 17 de desembre de 1430, pactada entre Pere Sala, de Premià, i Pere Camps, de Vilassar, en relació a quatre vinyes, llogades per 4 anys: "Sit omnibus notum quod ego Petrus Sala parrochie Sancti Petri de Premiano gratis et de ex certa scientia per me et meos **dimito** vobis Petro Camps parrochie Sancti Genesi de Vilasario ad tres annos proxime nunch venturos...videlicet quasdam vineas quas habeo et pocideo in parrochia Sancti Petri de Premiano" (Diversorum 8 APSGVDP).

¹²¹ Com a exemple del que estem dient, podem esmentar, el contracte realitzat entre Pere Pujolar, procurador de Miquel des Bosc i Pere Mata Ferrer, de Vilalleons, envers una casa i una ferreria a Vilassar: "Petrus Puyolar, procurator venerabilis Michaelis de Bosco gratis et de ex certa scientia...**arrendo** vobis Petrus Mata, faber parrochie Beate Marie de Vilayons diocesis Vincensis totam illam sive fabrege cum manxis et aliis ornamentis..." (1434,12,10 Fol.109 Manual 8 APSGVD).

¹²² "Jo Bernat Vilar de Vilassar hans e costum de Barcelona **loguer** fas a vosaltres senyos Andreu Padroses ferrer et Pere de Pujolar habitants en Vilasar de tots aquells meus ors he fexes de terra ques puxan laurar...a quatre anys..." (Diversorum 64 APSGVD i Fol.102 de Manual 1442-1443 de Bartomeu Agell AHPB).

o lloguer amb una venda temporal¹²³ i els que ho realitzen en relació als contractes emfitèutics de rabassa morta¹²⁴.

A la majoria dels pagaments dels contractes d'arrendament es pacta el pagament d'un import en metàl·lic, que supera àmpliament els censos satisfets en els contractes d'emfiteusi. El lloguer més baix és de 20 sous anyals i el més elevat de 13 lliures, és a dir, 260 sous. Aquesta tipologia contractual es utilitzada tan per ciutadans barcelonins, amb propietats al Baix Maresme com pels habitants de l'indret¹²⁵. La diferència rau en què ambdues classes socials utilitzen aquests contractes amb unes finalitats diferents¹²⁶. Els ciutadans barcelonins, coneixedors de les gestions, que es realitzen a prop de les àrees urbanes, on es realitza una agricultura intensiva i especulativa, tenen l'objectiu d'adaptar l'import dels lloguers a l'evolució dels preus. La temporalitat d'aquest contracte i, per tant, la recuperació posterior dels béns arrendats, facilita la difusió d'aquesta tipologia entre els tutors d'hereus menors d'edat¹²⁷, vídues¹²⁸,

¹²³ Com a mostra del primer cas, trobem l'arrendament del dia 12 de febrer de 1435, en el qual Bernat Martí de Teià, com a curador del pubill Vicenç Martí, de Vilassar, fa un arrendament a Nicolau Andreu, de Vilassar: "Bernardus Martini parrochie de Teyano curator Vivenci Martini de Vilaçario parrochie predictae **vendidit sive arrendavit**" (Fol.124 Manual 8 APSGVD).

¹²⁴ En quan als arrendaments que volen equiparar-se a la rabassa morta, podem esmentar, el que realitza en Genís Campins, de Vilassar, i el seu fill, Pere Campins, que ha entrat al mas Riba de Cabrera. Es tracta d'una peça erma, depenent de Pere des Bosc, que es lloga per 10 anys. A canvi els arrendadors rebran 6 diners anyals, si la vinya està sens plantar, o una tercera part dels fruits, si la vinya ha estat treballada: "ad bene meliorandum et cultivandum **stabilimus et in emphiteosim damus et concedimus** vobis... ad certum tempus vulgariter dicitur a rabassa... vinea plantanda a die presenti intra decem annos continuos" (Diversorum 30 APSGVD).

¹²⁵ Així trobem a Miquel des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç o de Burriac i de Vilassar, representat per un procurador, Pere Pujolar (1434,12,15 Fol.109 Manual 8 APSGVD). A aquest darrer, qui actua en nom propi i conjuntament amb Andreu Padroses, ferrer, de Vilassar (1443,5,12 Diversorum 64 APSGVD i Fol.102 de Manual 1442-1443 de Bartomeu AgellAHPB). Un altre personatge que constatem és Joan d'Argentona, donzell barceloní (1476,11,8 Manuale 1477 de Miquel Franquesa AHPB).

¹²⁶ ANTONI RIERA i MELIS i JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: "La crisi social i econòmica al camp", pàg.133.

¹²⁷ El 12 de febrer de 1435, Bernat Martí, de Teià i tutor de Vicenç Martí, de Vilassar, lloga per 4 anys a Nicolau Andreu, de Vilassar, el mas Martí amb la seva quintana, el seu hort i les vinyes (Fol.124 Manual 8 APSGVD).

¹²⁸ El 19 de març de 1473 s'escriptura una àpoca de Jaume Padró, de Mataró, i de la seva muller Micaela, vídua de Pere Pi, de Vilassar. En aquest document se'ns explica com Jaume va arrendar per quatre anys, la quintana, els horts i les vinyes del mas Pi, de Vilassar, per 12 lliures (Diversorum 35 APSGVD).

així com grups familiars que necessiten numerari de manera urgent i tenen la possibilitat d'obtenir-lo, mitjançant l'arrendament¹²⁹.

Taula núm.10.-

Arrendaments (1401-1478)				
Data	Arrendador	Arrendat	Bé	Condicions
1401,6,6	Joan Alaquant, àlies Pons, de Vilassar	Joan Colomer, de Barcelona	cases	Pagament de 60 sous anyals.
1411,8,10	Salvador Perdal, de Premia, hereu del mas Alzina, de Vilassar	Bernat Diumer, de Vilassar	2 peces mas Alzina, sots domini i alou de Miquel des Bosc	.4 anys .15 sous
1424,10,11 (anterior)	Jaume Cases, canonge, sotscabild de d'Elna i rector Vilassar	Pere Pol, primer vicari de l' església de Vilassar	Rectoria	No consten (s'ha satisfet 9 lliures, 12 sous i 4 diners).
1430,12,17	Pere Sala, de Premia	Pere Camps, de Vilassar	4 vinyes	3 anys seguits .collites es dividiran en 3 parts: 1 per Pere Sala i 2 per Pere Camp .Tota la feina a la vinya la farà Pere Camps.
1434,12,15	Pere Pujolar, procurador de Miquel des Bosc	Pere Mata, ferrer, de Sta. Maria de Vilalleons	Ferreria i casa a Vilassar	.Fins a Sant Pere i Sant Feliu .Viure a la farga i treballar-hi .Pere Mata pagarà 8 florins d'or en diversos terminis .Ferrat el mul del castell
1435,2,12	Bernat Martí, de Teià, tutor de Vicenç Martí, de Vilassar.	Nicolau Andreu, de Vilassar	Mas Martí, quintana, hort i vinyes.	.4 anys. .112 sous anyals.
1435,3,25	Bartomeu Marc, de Vilassar	Joan Riera, de Teià	2 peces, depenents de la pabordia de Cardedeu	.4 anys .4 sous i 6 diners
1435,5,23	Pere Mata	Antoni Boix, de Premia	Ferreria	No consta
1441,6,1	Gabriel Mir, àlies Castellar, de Vilassar que viu a Teià	Guillem Abril, de Vilassar	Peça (sots domini i alou de l'arxidiaca de Sta. Maria del Mar de Barcelona)	.44 sous
1442,7,5	Bernat Mora, de Premia	Pere Alost, sastre de draps de llana, de Barcelona	Casa al carrer de Sant Pere més baix depenent de Gabriel Mastrony, escrivà reial i sots domini del monestir de Sant Pere de les Puelles	.5 anys .21 lliures i 5 sous en total

¹²⁹ Dins d'aquest darrer grup, podem citar el cas dels germans Libra, orfes de Salvador Garbí, àlies Libra, de Mataró i habitants de Cabrera. Miquel Libra, de 24 anys, i la seva germana, Agnès, de 14, arrenden per quatre anys, el mas ça Vall, així com diverses peces de terra, a Arnau de la Castanyeda, barber de Cabrera. Ambdós germans rebran 40 lliures (30 al comptat i 10 a terminis). Amb aquest import, Arnau de la Castanyeda haurà de satisfer la quantia de diversos deutes dels germans: "de quibus solvere habeatis de presenti triginta libras videlicet dicto Salvatori Canal pro redempcione dicta pecie terre octo libras et Jacobo Ledo tabernario civi Barceinone viginti duos solidos et sex denarios pro pensionibus cuiusdam censualis et residuas viginti libras et decem solidos et sex denariis tradere habeatis Michi dicto Michael" (Manual 1470-1471 de Miquel Franquesa AHPB).

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Arrendaments (1401-1478)				
Data	Arrendador	Arrendat	Bé	Condicions
1442,11,29	Narcís Gambert, bôter de Barcelona i procurador de Nicolau Cortada, rector de Cabrera	Francesc Jordà, prevere de la rectoria de Cabrera	Fruits i pagaments de la rectoria de Cabrera	13 lliures 10 sous de 27 lliures
1443,5,12	Bernat Vilar, de Vilassar	Andreu Padrores, ferrer i Pere Pujolar, habitants de Vilassar	.horts, feixes de terra que es puguin llaurar	4 anys per 4 lliures : a 20 s anyals. .dels arbres s'exceptuen oliveres, alzines i nogueres .No es pot talar cap arbre ni collir la llenya
1444,3,2	Salvador Eimeric, de Vilassar	Bernat Cisa, de Premià	2 peces (alou/ des Bosc)	.8 anys per 2 florins
1444,9,13	Genís Campins, de Vilassar	Bartomeu Rafart, de Vilassar	Tros de terra	.4 anys per 10 florins .passats 4 anys si s'ha famat la terra: retorn dels 10 florins i pagament d'un sou anyal .Després de 4 anys més s'ha d'efectuar la venda de la terra
1446,5,14	Margarida, vídua de Pere Riera, de Vilassar	Pere Avella, de Vilassar	Mas Riera, depeñent de des Bosc, Franqueses de Montcada i de l'Es glésia parroquial de Vilassar	.4 anys .10 lliures i 5 sous
1450,7,19	Antoni Riera, de Vilassar	Marc Rauli, de Vilassar	Cases amb quin-tana	.4 anys a preu de 24 florins
1450,12,13	Joan Colomer, de Vilassar	Andreu Domingo, de Montroig (bisbat de Tortosa)	vinya	.3 anys a preu de 2 lliures i 10 sous .Colomer hi treballa i cobra als 3 anys.
1452,2,20	Salvador Diumer, de Vilassar	Joan Monts, de Vilassar	Peça erma	.4 anys .8 florins
1471,1,30	Miquel Libra i Agnès, de Mataró, orfes de Salvador Garbí, alies Libra habitants de Vilassar.	Arnau de la Castanyeda, cirurgià de Cabrera	Mas ça Vall .peça llogada a Salvador Orriols .peça venuda a Morota .vinya venuda a Salvador Canal de Cabrera	.4 anys .Amb el preu del lloguer ha de redimir la vinya venuda a carta de gràcia a Salvador Canal .obtenció dels fruits plantats pels venedors .preu : 40 lliures (30 al comptat i 10 a terminis) .Venedors satisfaran censos del mas (no s'especifiquen) a excepció "pro talio cavallorum": 16 s (comprador) i 20 s (venedors).
1473,3,19 (és anterior)	Jaume Padró, de Vilassar	Jaume Julià, de Vilassar	Quintana, horts, arbres i vinyes del mas Pi	.12 lliures pels 4 anys
1474,3,20	Genís Campins, de Vilassar, i Pere Campins, fill, que ha entrat al mas Ribà, de Cabrera	Pere Grau, de Vilassar	Peça erma del mas Campins, sots domini i alou de Pere des Bosc	.10 anys a rabassa a 6 diners anuals cada any que la vinya estigui sense plantar. .1/3 part collita pels Campins. .Entrada de 5 florins, que valen 55 sous.
1476,11,8	Joan d'Argentona, donzell, de Barcelona	Salvador Orriols, de Cabrera	"ad primas rabattias ibidem plantandas"	.10 anys .cens : octau .Entrada : 34 sous
1478	Jaume Font, rector de Cabrera	Marc Simó, rector de Sant Miquel de Cladellas (diòcesi de Girona)	Fruits i rèdits de la rectoria "dècimas primitias oblationes et alios fructus et redditus ecclesiae" que té com a rector i els satisfets pels arrendataris de l'església. 1/2 llúisme de les vendes i alienacions.	.1 any .Jaume Font es reté el dret de signatura dels instruments de venda i d'alienacions
1478,7,28	Antoni Soler, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, cirurgià de Cabrera	3 peces, plantades de vinya, depeñents del monestir de S. Pere de Clàrà, a quint i braçatge.	3 anys a preu de 3 lliures

D'entre aquests contractes d'arrendament o de lloguer, comptem amb onze documents, en els quals els arrendadors declaren una sèrie de deutes, derivats d'un préstec sense interès¹³⁰. Per tant, ja a l'inici de l'escriptura notarial, se'ns informa de l'obligació que una part del contracte ha subscrit amb anterioritat amb l'altra part. En conseqüència, s'estableix una relació entre deutor o deutors i prestamista, que posa a la superfície tan les quanties que no s'han satisfet, així com la cessió d'un bé immoble per part de les parts deutores¹³¹, que s'intenta justificar amb el pagament d'uns lloguers irrisoris de petites quantitats en diners.

La relació entre aquests tipus de lloguers i les vendes a carta de gràcia o empenyoraments, en l'ofereixen dues fonts, que podríem situar en una tipologia entremitja entre amdós pactes o contractes. La primera d'elles, qualifica el document com a "impignorationem sive logerium", que es realitza per a quatre anys entre Joan Colomer, àlies Marc o Bernat, i Antònia, pubilla d'aquest mas, i el fills d'aquests cònjuges, de Vilassar, i Pere Veil de la Serra, de Vilassar¹³². A la segona font, es toma a parlar d'un deute, així com de la fixació d'un termini per a satisfer-lo, la cessió d'una peça a rabassa, la manca de queviures que viu el país a causa de la guerra i la possibilitat que aquest acord, es transformi en una compravenda a carta de gràcia. Deixem que el document, parli per ell mateix:

"A XXVII de març de del any MCCCCLXXIV, Johan Colomer alias Marc de vilasar etc, confessa deure al Bernat Vayl, de veinat del Sent Christ de la dita parroquia, sis florins, valents sexanta sis sous...los quals, li promet tomar he pagar dequi a le festa de Nadal primer vinent. E perque el dit Bemat sie pus sagur cobrar

¹³⁰ Aquesta situació, la podem exemplificar amb l'escriptura, datada el 7 de juny de 1443, en la qual Rafael Riera i Miquel, el seu fill, de Premià, reconeixen a Antoni Ferrer, de Vilassar, el següent: "quod debemus vobis viginti florenos auri Aragonie valentes undecim libras monete Barchinone de temo ratione mutui per vos nobis gratis et bone amore facti". (Diversorum 98 APSGVD).

¹³¹ El dia 17 de gener de 1449, en Bartomeu Marc, que es presenta com a senyor útil del mas Morera, àlies Bernat de Vilassar, reconeix un deute de 8 lliures i 19 sous a favor de Bartomeu Boter, de Premià, i realitza un lloguer d'aquesta modalitat: "cum hoc eodem instrumento loco vobis et quibus volueritis per tempus ad satisfactiones subscriptas sufficientes scilicet duas pecias terre" (Diversorum 50 APSGVD).

¹³² 1473,4,25 Diversorum 69 APSGVD

aquels com lo dit Johan Colomer vuy pocehescha certa vinya a rabassa...e per causa de la mala caristia del viures que vuy es en Cathalunya no aja manera ne poder de cavar aquella e ja que stada mal costeyda aquests anys proppassats per la cause de la guerra, perque del tot no es perda, de grat e bona voluntat, leixa aquella al dit Bernat, que aquella cau o cavar fassa e costeyr a son cost e messio del dit Bemmat. E per sos trebaylls e despezes li lexa e dona lo primer saguent explet de la verema que en aquella vinya sera. E mes son concordades les parts, que haver cobrats los dits sis florins, lo Bernat Vail de continent le dita vinya toma en poder del dit Johan Colomer. E sis nols haura restituits al dit Nadal promes, en tal cas consent el dit Johan Colomer, quel dit Bernat Vail si voldria puxa podar e cavar la dita vinya e en tal cas ava per lavors li fa la venda de la dita vinya de tot aquell temps de rabassa al dit Bemmat Vail e als seus ab carta de gracia, migensant ço es, que tostemps, que cobrat los sis florins, lo dit Bemmat el dit Johan Colomer age cobrar le dite vinya...Item que en tot cas de la venda ab carta de gracia si loc aura, lo dit Johan Colomer reste tingut a pagar lo dret de luysme al honorable mossen Pere dez Bosch, senyor alodiari¹³³.

Taula núm.11.-

Lloguers precedits de deutoris (1440-1478)				
Data	Acreeador	Deutor	Bé i preu lloguer	Import degut
1440,10,16	Rafael Rossell, de Vilassar	Bernat Cisa, de Premià	Peça	66 sous Ref. extreta de 1449,5,13
1441,1,10	Genis Tolrà, de Vilassar	Bartomeu Veil, àlies Perpinyà, de Vilassar	Peça, sots domini i alou de Pere des Bosc Lloguer : 2 sous per collita d'ordi, civada o qualsevol altra esplet	10 florins=110 sous
1444,4,26	Bernat Saura, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça, depenent del monestir de Sant Pol de Mar Lloguer: 6 diners	5 florins=55 sous
1444,12,31	Bernat Saura, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	2 peces: una depenent del monestir de Sant Pol de Mar i l'altra de Pere des Bosc Lloguer: 18 diners	13 florins= 7 lliures i 3 sous
1445,3,22	Miquel Riera, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça, depenent del benefici de Santa Maria de Sant Genis de Vilassar Lloguer: 6 diners	7 florins= 77 sous
1445,6,21	Bernat Diumer, i Salvador, fill, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça Lloguer: 6 diners	6 lliures

¹³³ Fol.178 Manual 8 APSGVD.

Lloguers precedits de deutoris (1440-1478)				
Data	Acreedor	Deutor	Bé i preu lloguer	Import degut
1449,1,17	Batomeu Marc, senyor útil i propietari del mas Morera, àliès Bernat, de Vilassar	Bartomeu Boter, de Premià	2 peces, deponents de la Pabordia de Car dedeu i del monestir de Sant Pere de les Puèlles de Barcelona	16 florins i 3 sous= 8 lliures i 19 sous
1449,5,13	Rafael Rosseil, de Premià	Bernat Cisa, de Premià	Peça Lloguer: 4 sous i 6 diners	66 sous anteriors (ref. 1440, 10,16) + 3 florins i 1 sous= 44 sous
1457,4,4	Salvador Diumer, de Vilassar	Pere Veil, àlies Perpinyà, de Vilassar	Peça Lloguer : 12 diners	10 florins= 110 sous
1459,4,4	Bernat Toirà i Antoni, fill, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Pere des Bosc (tasca i braçatge) Lloguer: 18 diners	26 lliures
1478,6,1	Joan Diumer, hereu del del mas Diumer, fill de Salvador, difunt, de Vilassar	Pere Pons, àlies Cero la, de Vilassar	Peça, sots domini i alou de Pere des Bosc (3 quarteres de blat a mesura del castell de Vilassar) Lloguer : no s'esmenta	17 lliures i 5 sous

3.2.3.- LES COMPRAVENDES

3.2.3.1.- LES COMPRAVENDES PURES

Les compravendes pures són aquelles que mostren l'alienació definitiva d'un bé a canvi del preu estipulat o pactat en el contracte¹³⁴. La major part de les compravendes pures del nostre recull documental estan relacionades amb la possessió de la terra o amb els drets que es poden derivar de la tinença d'aquesta. Només una minoria d'aquestes fonts, ens il·lustren sobre transaccions d'altres béns¹³⁵. Hem classificat les compravendes, relacionades amb la compravenda d'agrer, segons la tipologia de béns alienats: béns alouers, béns gravats amb cens, drets sobre les tinences, recuperació d'alous i revessejats¹³⁶. També comptem amb un petit nombre de transaccions, 14

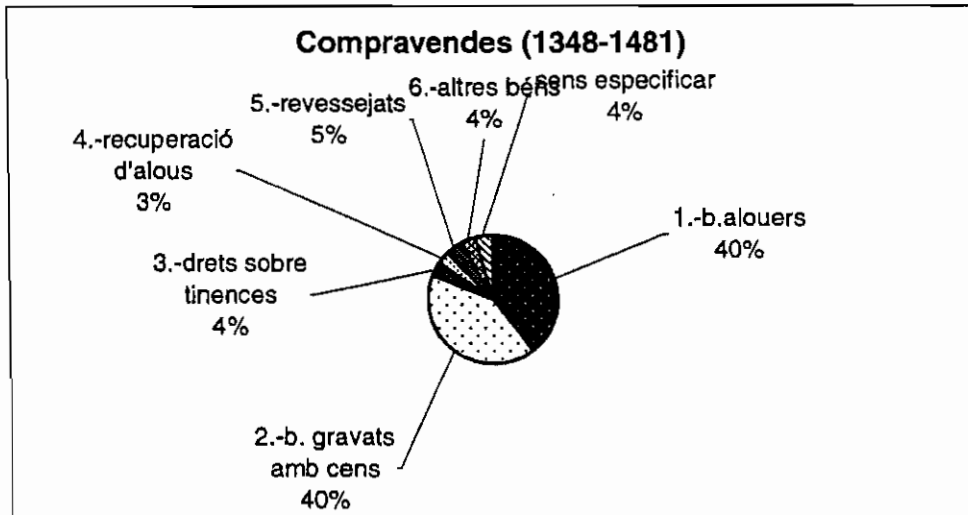
¹³⁴ Comptem amb 386 escriptures, que estipulen el pacte de compravenda efectuat entre el venedor i el comprador corresponent. Del total de documents analitzats, hem localitzat 319 fonts, que corresponen a vendes pures, mentre que la resta, és a dir 67, són compravendes a carta fe gràcia.

¹³⁵ El percentage corresponent és d'un 4%.

¹³⁶ Una classificació similar, per a la zona de la Catalunya Nova, la trobem a la divisió realitzada per M^a DEL ROSARIO MOYA GUERRERO: El Mercat de la terra a la Selva del Camp (1319). Suficiència Investigadora i Diploma d'Estudis Avançats, Barcelona, Departament d'Història

documents, en els quals no se'ns especifica si els béns alienats depenen o no d'algun senyor i, per tan, no els hem inclòs a cap grup dels anteriorment esmentats.

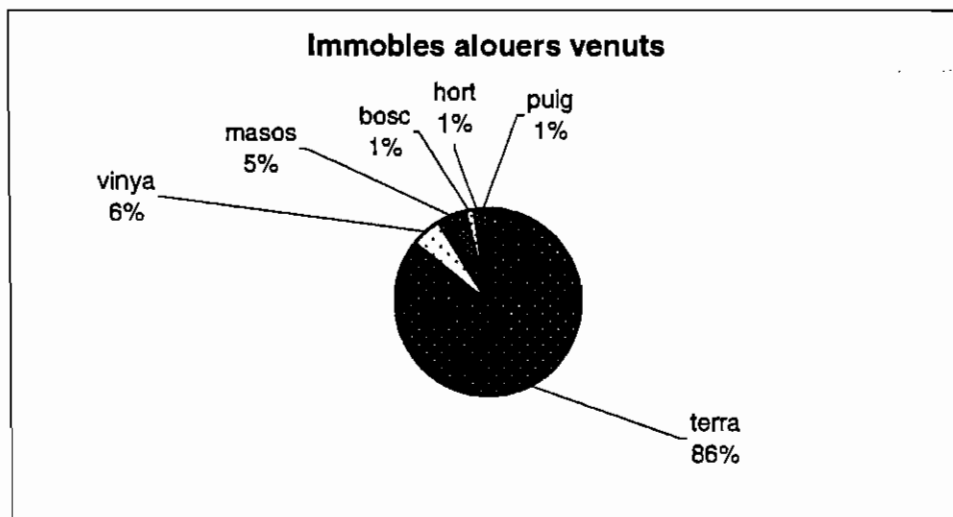
Gràfic núm.5.-



3.2.3.1.1.-LES COMPRAVENDES DE BÉNS ALOUERS

Amb aquestes compravendes contemplem la compravenda d'un bé alouer¹³⁷. Com el domini de l'objecte no és compartit, ens trobem davant d'alienacions d'objectes en ple domini a canvi d'un import en metàl·lic. La major part dels immobles subjectes a venda, mitjançant els contractes analitzats corresponen a sòl agrícola. Observem com predomina l'acceptió de "peça de terra", davant de la de "feixa", de "terra", de "camp" i de la de "parellada". Amb una menció inferior, també es reflecteix la venda de peces amb vinya, de masos, de cases, d'horts, de trossos de bosc i d'un puig.

Gràfic núm.6.-



¹³⁷ La major part de les compravendes ens informen que la major part de les terres són dependents i que es troben relacionades amb l'emfiteusi. Ara bé, el percentatge d'un 48% de compravendes de béns alouers, també ens reflecteix la importància d'aquests. -Aquesta dada contradeix la visió, que ens ha estat transmesa per la major part dels estudis que ens han precedit. En aquest sentit, hem de dir, que aquestes investigacions sobretot s'han basat en les dades extretes de llevadors de censos i capbreus, que tenen com a finalitat inventariar un domini i no un territori. Per tant, deixen de banda als tinents, depenents d'altres senyories, així com als aloers. Unes idees similars també han estat desenvolupades per LLUÍS TO FIGUERAS: "La diferenciació pagesa a la diòcesi de Girona (segle XIV): una nota metodològica", a *El Feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*. 7 i 8 de febrer de 2002. València, Universitat de València, 2003, pàgs.443 i 455.

Els preus, que es satisfan per la compravenda de béns aloers, oscil·len entre els 11 sous i les 425 lliures. Aquesta gamma d'importos estipulats, ens reflecteixen des de la venda de petites peces de terra, fins a l'alienació d'importants patrimonis, com és el cas de la Casa de Cabrera o d'Agell. Com és lògic, aquests imports acostumen a superar les quantitats abonades per terres depenents, ja que l'adquisició de béns aloers estalvia als compradors, la contemplació dels drets i deures emfitèutics. Per aquesta raó, els representants de l'èlit pagesa i els pagesos més benestants són els que encapçalen les compres d'aquests béns¹³⁸. L'altra cara de la moneda ens informa de les penalitats, que obliguen a algunes famílies pageses de despendre's de diverses peces de terra i, fins i tot, del mas¹³⁹.

D'entre les compravendes analitzades, és destacable la venda de l'any 1367, protagonitzada per un grup d'homes de diverses localitats. Es tracta d'una venda conjunta dels antics dependents del Monestir de Sant Marçal del Montseny, que com hem vist amb anterioritat, havien aconseguit la llibertat i, per tant, la causa davant de Pere des Bosc, senyor del castell de Burriac i de Vilassar¹⁴⁰. El comprador és Bernat Partella, de Premià, i l'objecte de la compravenda és mitja parellada de terra, situada a prop del mar. En aquest document, després d'una llarga presentació, on se'ns informa de

¹³⁸ El 2 de maig de 1462, Bartomeu Botey, pare i fill, vénen a Joan Llaurador, de Premià una peça a canvi de 14 lliures (Fols.30 i 31 Manual 2 APSPPP). El 2 d'octubre de 1435, Constança, vídua de Guillem Aroles, reven a Nicolau Morot, pare i legal administrador del seu fill, Pericó Morot, de Vilassar, el Mas Morot per 30 lliures. Aquest mas l'havia venut Nicolau Morot (Fols.42v i 43 Septimum Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

¹³⁹ Ens estem referint a l'alienació dels masos Canal, Morot, Orença i Martí, de Vilassar. El mas Canal es ven el 1380 per 25 lliures i es torna a revendre el 1407 per 1 lliura, 15 sous i 5 diners més (Fols.127 a 128v Manual 4 APSGVD i Fol.96v Manual 5 APSGVD). El mas Orença també es ven dues vegades. La primera l'any 1470 i, la segona, cinc anys més tard. En la primera es ven per 11 lliures i es reven per 13 lliures (Fols.46v a 48v Manual 1 APSPPD i Manual 1475-1476 de Miquel Franquesa AHPB). El mas Martí es ven per 11 lliures (Diversorum 30 APSGVD). Aquests masos són venuts amb uns preus poc elevats, perquè la majoria d'ells estan en decadència i fins i tot derruïts, com és el cas del mas Martí.

¹⁴⁰ Es tracta de Pere Castellar, de Guillem Artaguil, de Pere Bonivern, de Guillem Morot, de Raimon Vidal, de Guillem Aroles, de Bernat Isern, de Bartomeu Tria, de Vilassar; de Marc Puig, de Cabrera; d'Arnau Espinal de Pins, de Bartomeu i de Berenguer de Pins, d'Argentona i de Raimon sa Font, de Sant Esteve del Coll, tutor de l'hereu del mas Mayol, d'Argentona.

l'enfranquiment,¹⁴¹ els venedors ratifiquen la seva posició de francs alouers, de la següent manera:

“per nos et omnes nostros heredes et sucesores, vendimus et ex causa vendicionis, concedimus vobis....perpetuo per liberum et francum alodium medietatem tocuis ille medietatem parielate qui est in dicta parrochia de Vilasario”¹⁴².

Taula núm.12.-

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1365,7,24	Constança, muller de Bernat Tria i aquest, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	Peça	25 lliures
1365,8,4	Bartomeu Tria, àlies Morot i Sança, filla i hereva de Bartomeu Tria, i Sança, mare del primer, de Vilassar	Berenguer Ferrer, rector de Sta. Maria de Llinars	Feixa	20 lliures
1367,1,6	Pere Castellar, Guillem Ortaguil, Pere Bonivem, Guillem Morot, Raimon Vidal, Guillem Aroles, Bernat Isern, Bartomeu Tria, de Vilassar. Marc Puig, de Cabrera; Arnau Espinal de Pins, Bartomeu i Berenguer de Pins, d'Argentona i Raimon sa Font, de Sant Esteve del Coll, tutor de l'hereu del mas Mayol, d'Argentona	Bernat Partella, de Premià	½ parellada	135 lliures
1368,9,11	Bernat Julià, àlies Sala, i Francesca pubilla mas Julià de Vilassar	Pere de Coromines, de Barcelona i Jaume Corts, de Badalona, marmessors.	Peça	20 lliures
1370,4,25	Pere Morot, fill i hereu de Ferrer Morot i hereu de Pere Morot, avi. Tots de Vilassar	Bernat Eimeric i Sança de Vilassar	2 cases	38 lliures
1371,10,16	Berenguer Amat, del terme del castell de la Roca	Guillem Vail, fill del difunt Bernat Vail, de Vilassar	Peça amb vinya	2000 sous
1371,10,16	Berenguer Amat, del terme del castell de la Roca	Arnau Ponseta, de Premià	Feixa amb vinya	2000 sous
1371,1,2	Guillem Artaguil i Saurina, de Vilassar	Ponç Ferrer, de Premià	Peça	18 lliures
1373,5,3	Bernat Ferrer, de Vilassar	Jaume Riera, de Premià	Peça	11 sous

¹⁴¹ “venerabilis Petrus des Bosch, quondam dominus castrorum de Sancto Vincentio et de Vilasario, qui dictum mansum et alios mansos, quos dictum monasterium habebat, in terminis dictorum castrorum emerat a venerabili priore dicti monasteri.....cum instrumento, in posse notari subscripti, constat enfranquivit, alodiavit seu liberavit fecit dictum mansum cum universis pertinencis et juribus suis inter alios mansos predictos cum alio instrumento XXVII die marci a Nativitate Domini MCCCLX quinto consignato per notari infrascripti” (Fols.126 a 127 Manual 5 i Diversorum 7 APSGVD).

¹⁴² Fols.126 a 127 Manual 5 i Diversorum 7 APSGVD.

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1374,3,21	Guillem Ortaguil, de Vilassar	Francesc Pi i Pere Pi, gendre, de Vilassar	3 peces	30 lliures
1374,3,27	Constança hereva i pubilla del mas Castellar i muller d'Arnau Castellar i aquest, de Vilassar	Simó Isern, de Vilassar	Peça	17 lliures
1377,9,9	Guillem Agell, de Premià	Jaume Riera	Peça	112 sous
1377,11,8	Pere Aroles, Guillem, fill i Saurina, muller del darrer, de Vilassar	Jaume Rafart, de Vilassar	Peça	95 sous
1378,12,20	Pere d'Arenys, rector de Cabrera	Bernat Mates, de Barcelona	Peça amb vinya	39 lliures
1379,1,4	Guillem Ortaguil i Margarita, de Vilassar	Esteve Mates, de Barcelona	Peça	20 lliures
1379,9,14	Pere d'Arenys, rector, de Cabrera	Bernat Jaume i Berenguer Gener, marmessors de Bernat Gener, de Cabrera	hort i aigua	20 lliures
1380,11,11	Bonanat Canal, hereu mas Canal, de Vilassar	Bernat Duran, de Premià	Mas Canal	25 lliures al venedor (10 per testar)
1381,9,20	Pere Ferrer, de Vilassar	Pere des Bosc	Peça	15 lliures
1382,5,20	Bernat Folgueres i Saurina, de Premià	Pere Botey, de Premià	Terra	19 lliures
1383,3,24	Pere Triador i Miquel Triador fill, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	77 sous
1398,1,16	Arnau Oliver i Jaume Oliver, pare i fill, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	No consta
1398,7,23	Bartomeu Parera, de Premià	Bonanat Fornells, de Premià	Peça	30 sous
1407,8,4	Agneta, hereva del mas Canal i muller de Pere Serena, àlies Diu-mer, de Vilassar	Salvador Serena, de Vilassar	Mas Canal	26 lliures 15 sous i 5 diners
1411,3,29	Pere Puig, àlies Muyal, d'Argen-tona	Bernat Avella, de Vilassar	Peça	27 lliures i 10 sous
1412,1,23	Bernat Mas i Blas Mas, nebot, de Vilassar	Salvador Tenes, fuster de Cabrera	Peça	No consta
1433,12,8	Miquel Soler, de Premià	Antoni Ferrer, de Premià	Peça	7 lliures i 15 sous
1434,6,12	Genís Tolrà, de Vilassar	Miquel Casals, germà, de Vilassar	Peça	No consta
1435,10,2	Constança, vídua de Guillem Aroles, de Vilassar	Nicolau Morot, pare i legal administrador del seu fill, Pericó Morot, de Vilassar	Mas Morot, venut per Nicolau Morot	30 lliures
1436,11,30	Guillem Pere Aroles, de Vilassar	Genís Tolrà, de Vilassar	Peça	33 sous
1439,1,15	Antoni Amat, de Vilassar	Pere Fontanills, de Teià	Peça	30 lliures
1441,3,19	Pere Geronella, de Cabrera	Esteve Mayol, de Cabrera	3 peces	6 lliures i 10 sous
1441,7,14	Bernat Diumer, sa muller Joana, llur fill Salvador Diumer, i Antoni Campins, àlies Diumer, germà, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça	55 sous
1442,4,3	Bernat Serra, de Vilassar	Nicolau Serra, germà, de Cabrera	Peça	8 florins aragonesos d'or
1442,5,3	Bernat Diumer i Salvador, fill, de Vilassar	Constança, vídua de Guillem Aroles, de Vilassar	Peça	88 sous
1442,5,25	Bernat Diumer i Salvador, fill, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	peça	63 sous
1443,3,17	Pere Avella i Joan, fill, de Vilassar	Bernat Mas, de Vilassar	Peceta	27 sous i 7 diners
1445,2,6	Nicolau Gener, àlies Vilar, de Vilassar	Salvador Colomer, de Vilassar	Tros de bosc	9 sous
1445,5,18	Pasqual Seguí, de Cabrera	Francesc Eimeric, àlies Bonet, de Cabrera	2 peces	110 sous
1445,5,30	Francesc Ponç, fill i hereu del difunt Pere Ponç i Ròmia, usufructuària, de Cabrera	Bernat Sala, àlies Mayol, de Cabrera	Peça	16 lliures
1446,4,19	Bernat Lladó, curador dels béns del difunt Pere Corsà, de Cabrera	Esteve Mayol, de Cabrera	Peces de terra	80 lliures

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1446,5,8	Bernat Costa, de Premià	Pere Fontanills, de Teià	Peça campà	16 lliures
1446,6,6	Bernat Lladó, pare i administrador del seu fill, (no consta nom), de Cabrera	Gabriel Mateu, de Cabrera	Peça de terra	44 sous
1448,10, 15	Joan Rovira, procurador d'Eulàlia, sa mare, vídua de Guillem Rovira, de Sant Cristòfol de Lliçà d'avall	Pere Arnald, de Cabrera	Peça o feixes contigües	12 florins aragonesos d'or, que valen 6 lliures i 12 sous
1448,12, 18	Salvador Pi, de Vilassar	Guillem Castellar, de Premià	Tros terra del mas Lena	12 lliures
1451,7,26	Tomàs Riera, de Premià	Pere Macià, de Premià	Peça	6 lliures, 9 sous i 6 diners
1452,12,6	Antoni Rossell, de Premià	Antoni Poal, de Barcelona	Cases amb peça	20 lliures
1458,2,6	Joan Rosselló, de Teià	Ponç Ferrer, de Premià	Peça terra "olim here-ma nunc vero per ipsum Poncium Ferrari vinea plantata"	40 lliures
1458,6,4	Pere Feliu, Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, muller de Joan, de Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	Feixeta	36 sous
1459,1,30	Gaspar Vicenç, àlies Serra, pare i administrador dels béns dels seu fill Joan, de Vilassar.	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Peça	8 lliures i 5 sous
1458,10, 24	Nicolau Morot, Clara, sa muller "domina utile et proprietaria man si Petri Ferrer, de Premià, i Pere Morot, llur fill, de Vilassar	Pere Macià, de Premià	Peça	9 lliures
1459,7,15	Clara, muller de Pere Arnau i vídua de Bernat Canal, àlies Colomer, senyora útil i "propietària" del mas Canal, de Cabrera	Salvador Bartomeu, de Cabrera	Peça de terra bosquina i peceta per a llaurar	3 lliures i 3 sous
1459,7,17	Miquel Bramona prevere beneficiat de l'església de Sant Pere de les Puelles de Barcelona, rector de Sant Feliu de Cabrera i hereu d'Isabel, vídua d'Arnau de Quer i d'Arnau Fontanals, senyora de la casa de Cabrera.	Arnau de la Castanyeda, cirurgià de Cabrera	Peça	55 lliures
1459,10,21	Salvador Ferrer i Bartomeu, fill, de Cabrera	Salvador Bartomeu i Esteve Mayol, síndics i procuradors de la Universitat i de la parròquia de Cabrera	Part peça	44 sous
1461,3,22	Miquel Bramona rector de Cabrera	Bartomeu Riba, de Cabrera	Peça	7 lliures
1461,4,30	Antoni Manent, de Vilassar	Joan Castellà, de Premià	Peça	7 lliures
1461,5,10	Miquel Bramona, rector i senyor de la Casa de Cabrera	Joan Mayol, àlies Lladó de Cabrera	Peceta	7 lliures i 3 sous
1461,6,4	Salvador Dilmer, de Vilassar	Salvador Colomer del Camí, de Vilassar	Feixa petita	4 florins
1461,6,7	Guillem Pere Aroles, de Vilassar	Salvador Colomer del Camí, de Vilassar	Feixa petita	4 florins
1462,5,2	Bartomeu Botey, pare i fill, de Premià	Joan Llaurador, de Premià	Peça	14 lliures
1463,2,15	Narcissa Estrader, hereua del mas Estrader, i Jaume Estrader, marit, de Premià	Antoni Colomer, de Premià	2 peces	10 florins
1463,4,5	Narcissa Estrader, hereua del mas Estrader, i Jaume Estrader, marit, de Premià	Joan Llaurador, de Premià	Peça de « dos jomals a cavar »	5 florins
1463,4,30	Narcissa Estrader, hereua del mas Estrader, i Jaume Estrader, marit, de Premià	Antoni Cases, de Premià	Peça	5 florins
1463,5,8	Antònia Tiona, de Premià	Bartomeu Company àlies Martí, de Teià	Peça	4 florins
1463,10	Jaume Lladó, paraire de draps de llana de Barcelona	Jaume Mir, de Cabrera	Feixa erma del mas Teixidor, àlies Bonanat	33 sous

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1464,4,4	Cebrià Mateu, de Cabrera	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Peceta, que fou del mas Alter	12 sous
1464,4,21	Pere Morot, de Vilassar, senyor útil i propietari del mas Pere Ferrer, de Premià	Bonanat Partella, de Premià	Peça erma del mas Pere Ferrer	80 sous
1464,4,24	Jaume Lladó, sastre de draps de llana de Barcelona i hereu universal d'Eulàlia, tieta seva, muller i hereva de Pere Teixidor, àlies Bonanat, de Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	Peça erma	77 sous
1464,7,15	Pere Morot, de Vilassar	Pere Colomer, de Premià	2 peces	12 lliures
1464,9,30	Berenguer Figuera, de Premià	Antoni Colomer, de Premià	peça	30 sous
1464,10,6	Bartomeu Riera, de Premià	Antoni Colomer, de Premià	peça	22 sous
1465,3,28	Jaume Lladó, paraire de draps de llana de Barcelona	Pere Orriols, de Cabrera	Feixa	26 sous
1465,5,14	Bernat Costa, Rafaela i Rafael fill, de Vilassar	Llorenç Partella, de Premià	Peça erma permutada a Narcissa, muller de Jaume Draper àlies Estrader, de Premià	12 lliures i 13 sous
1465,6,11	Bernat Argimon, Joanna, sa muller i llur fill, Bartomeu Argimon, de Premià	Antoni Casa, de Premià	Feixa	70 sous
1465,11,12	Pere Gener, àlies ça Vall, i Salvadora "domina utilis et propietaria mansi Boquer" de Cabrera	Jaume Mir, de Cabrera	Feixa del mas Aguilar	33 sous
1466,4,28	Salvador Ferrer, ferrer de Cabrera que té el mas Avella rònc i ses tinences	Salvador Abril, de Vilassar	Peça bosquina	8 florins, que valen 93 sous i 6 diners
1466,9,8	Marturià de Vilarnau, de Premià	Esteve Franquesa, de Premià	Vinya	10 lliures i 10 sous
1467,3,23	Miquel Soler i Antoni Soler, fill heretat, de Premià	Berenguer Partella, de Premià	Peça part plantada de vinya i de blat	27 lliures i 10 sous
1467,4,15	Eulàlia, vídua de Bartomeu Botey, de Premià, Jaume Botey, de Sant Vicenç de Sarrià i Joan Vidal, de Badalona, tutors dels fills del difunt	Esteve Franquesa, de Premià	Vinya plantada	6 florins, que valen 66 sous
1467,4,15	Jaume Botey, de Sant Vicenç de Sarrià, i Eulàlia, vídua de Bartomeu Botey, de Premià i muller de Joan Rosselló, de Teià	Esteve Franquesa, de Premià	Vinya	3 lliures i 6 sous
1467,4,18	Antoni Mir, àlies Arno, de Cabrera	Jaume Mir, de Cabrera	2 peces	18 lliures i 14 sous
1468,4,23	Antoni Cases, sa muller Antònia, Natàlia, de Premià, vídua de Bernat Calvo d'Allella, i Joan, fill, de Premià	Berenguer Partella, de Premià	peça	16 lliures
1468,5,12	Pere Artús, Antònia, sa muller, Pere Androquada, fill d'Antònia de Premià	Mateu Bayó, sastre de Premià	Vinya plantada	8 lliures i 5 sous
1468,10,31	Salvador Ferrer, pare i fill, de Vilassar	Berenguer Partella, de Premià	Peça	12 lliures
1469,2,17	Bartomeu Manent i Antoni Manent fill, de Premià	Berenguer Partella, de Premià	Peça	9 lliures
1470,1,7	Bartomeu Manent, de Premià	Joan Rosselló, de Teià	Peça	2 lliures i 4 sous
1470,1,20	Bernat Argimon, Joana i Bartomeu, fill, de Premià	Joan Castellar, de Premià	Peça	5 lliures i 10 sous
1470,2,25	Berenguer Tall, procurador d'Eulàlia, hereua del difunt Bartomeu Orega, de Premià	Pere Ferrer, fill de Jaume Ferrer, de Premià	Mas Orega, peça i horts	11 lliures
1470,11,25	Antoni Orriols, de Premià	Joan Rossell, de Premià	Peça erma	10 lliures i 1/2 : fins que no s'hagin cobrat el venedor tindrà 2 peces del venedor (alou) a Ulastrell i Sta. Anagàtia

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1471,4,2	Miquel Vicenç Bramona, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona, i Pere Galcerà Bramona, barcelonins i habitants d'Argentona, germans i marmessors del seu oncle Miquel Bramona, rector de Cabrera i senyor de la casa de Cabrera, amb Joan Font, formatger de Barcelona	Pere Català, de Cabrera	Peça	40 sous i 6 diners
1471,4,23	Vicenç Rodon i Antoni, fill, de Cabrera	Pere Català, de Cabrera	Peça (1/2 erma i 1/2 vinya)	6 lliures i 12 sous
1472,9,21	Bartomeu Vallet, procurador de Pere, fill, de les Borques Blanques	Gabriel Llaurador, de Premià	Peça erma	44 sous
1473,3,19	Guillem Jaume i Jaume Jaume, fill de Cabrera	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Feixa	20 sous
1473,6,6	Joan Miquel Libra, de Mataró, fill de Salvador Garbí, àlies Libra, difunt	Pere Gener, d'Argentona	Feixa	27 sous i 7 diners
1473,10, 19	Berenguer Partella, del mas Figuera, de Premià	Berenguer Partella, de Premià	Peça del mas Pons Ferrer	10 lliures
1474,9,4 (venda del 1462)	Bartomeu Martí, fill i hereu del difunt Pere Martí, de Teià	Llorenç Julià, fill i hereu del difunt Vicenç Julià, de Vilassar	Mas de Martí (ròneg) i quintana	11 lliures
1474,11, 19	Berenguer Figuera, de Premià	Bernat Font, de Premià	Feixa del mas Andreu	25 sous
1474,11, 25	Antoni Soler i Antònia, de Premià	Gabriel Llaurador, de Premià	2 peces	6 lliures i 10 sous
1475,1,13	Antoni Font i Joan, fill, de Premià	Ponç Ferrer, de Premià	Feixa	110 sous
1475,1,9	Berenguer Figuera, de Premià	Bernat Font, de Premià	Feixa en part erma i en part plantada	55 sous
1475,2,16	Elionor, muller de Pere Joan Ferrer, de Barcelona	Antoni Oliver, rector de Sant Cugat del Rec de Barcelona, "ementi tam laice et private persone"	Casa de Cabrera o Agell, 2 parellades, 6 peces, mas Sala i altres peces amb censos, joves, tragines i altres drets de la Casa de Cabrera (no es citen)	425 lliures
1475,10,14	Pere Ferrer, mercader de Barcelona, fill del difunt Jaume Ferrer, de Premià	Nicolau Orriols, de Premià	Mas Orença i peça, que comprà a Berenguer Tai, tutor d'Eulàlia, hereua de Bartomeu Orença, difunt	13 lliures
1476,2,10	Antoni Riera, tutor d'Amador, el seu nebot, fill del difunt Bartomeu Riera i de Bartomeua, de Premià	Antoni Ferrer, de Premià	Peça	13 lliures i 12 sous
1476,3,5	Esteve Franquesa, boter, i Miquel Parera, àlies Franquesa, de Premià	Joan Cases, de Premià	Peça erma i bosquina	11 lliures
1478,3,6	Joan Lladó, àlies Feliu i Gabriela, muller i "domina utilis mansi Feliu", de Cabrera	Arnau Castanyeda, cirurgià de Cabrera	Feixa	10 lliures
1478,3,17	Jaume Jaume, fill del difunt Guillem Jaume, de Cabrera	Pere Puig, tutor de Bartomeu, fill i hereu universal del difunt Antoni Puig, germà seu, de Cabrera.	Feixa	82 sous i 20 diners
1478,4,5	Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, muller i "dominam utilem mansi Feliu", de Cabrera	Salvador Bartomeu, de Cabrera	hort, que tenen en ús-defruit, fou del mas Alier	22 sous
1478,8,8	Angelina, vídua de Bernat Torra, d'Alèlla, i Esteve Torra, fill del mas Macià, de Premià	Llorenç Partella, de Premià	Peça que han permutat el mateix dia i una peça de vinya	14 lliures
1478,8,14	Jaume Mateu, corredor d'animals, de Barcelona	Arnau de la Castanyeda, cirurgià habitants de Cabrera	Peça del mas Seguí, que Jaume Mateu va vendre a Pere Arnau	40 sous

Compravendes de béns alouers (1365-1481)				
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1479,10,16	Amador Bellot, fill de Vicenç Bellot i d'Eulàlia, difunts, de Mataró	Bartomeu Puig, fill i hereu universal del difunt Antoni Puig, de Cabrera	Feixa	20 sous (s'inclou en aquesta venda 2 peces deponents).
1480,3,14	Joan Font, de Premià	Pere Pareres, sastre de Premià	Terra erma	55 sous
1480,12,5	Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, propietària del mas Feliu, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, mestre barber i cirurgià, de Cabrera	Tros de terra erm amb 2 oliveres	98 sous
1480,10,31	Cebrià Sabater, d'Argentona	Bartomeu Puig, de Cabrera	Quintana on estava el derruit mas Rispau, d'Argentona	25 lliures, que el comprador reté per a lluir un censal
1480,10,31	Cebrià Sabater, d'Argentona	Bartomeu Puig, de Cabrera	Peça erma	10 lliures
1481,1,2	Antoni Font, àlies Roig, habitant de Cabrera i fill de Salvador Font, difunt, de Mataró	Gaspar Riera, de Cabrera	Peça erma del mas Font	8 lliures i 16 sous
1480,9,13	Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, propietària del mas Feliu, de Cabrera	Melcior Batlle, àlies Morot,	Peça erma a rabassa	40 sous i vuitena part fruits als venedors, després de la poda i el delme a l'església

3.2.3.1.2.- LES COMPRAVENDES DE BÉNS GRAVATS AMB CENS

Amb aquestes compravendes l'objecte d'alienació són béns emfitèutics, que havien estat establerts o sotsestablerts amb anterioritat¹⁴³. Per això, el comprador només poseirà el domini útil de l'objecte adquirit. El contracte reflecteix qui són els senyor directes, així com els censos, que se li han de satisfer. Amb aquesta tipologia contractual, s'observa la importància de l'emfiteusi dins de la zona estudiada, així com l'exercici dels drets de l'emfiteuta i del seu senyor¹⁴⁴. Es tracta d'una compravenda, on el comprador ha d'assumir el pagament d'un cens, que grava el bé adquirit, així com l'observació dels drets dels detentors del domini útil i dels senyors intermedis o mitjans.

La majoria d'aquestes vendes corresponen a béns immobles, que han estat establerts per grans terratinents civils i eclesiàstics, que tenen patrimoni al Maresme. Entre aquests, trobem als diferents senyors dels castells de Burriac i de Vilassar, els des Bosc, a la Pia Almoina i a la Pabordia de la Seu de

¹⁴³ Entre aquests béns, predominen els relacionats amb contractes d'establiment.

¹⁴⁴ L'emfiteuta aliena el domini útil de l'objecte emfitèutic a un tercer, tot i respectant, els drets del seu senyor directe (el domini, la firma, el lluïisme i la fadiga).

Barcelona, així com el monestir de Sant Pol de Mar, després Cartoixa de Montealegre. En un segon ordre, els senyors directes estan representats pels titulars de beneficis, instituits a favor d'altars maresmencs o de la Seu de Barcelona. Els censos que s'haurà de satisfer a aquests senyors directes són similars als que hem observat a l'apartat adreçat a l'emfiteusi. Com a compradors, trobem a les èlits pageses¹⁴⁵, famílies pageses menys acomodades, representants de la baixa jerarquia eclesiàstica¹⁴⁶ i menestrals maresmencs o barcelonins¹⁴⁷. També en aquestes transaccions, les peces de terra són els objectes protagonistes dels contractes. En una segona posició i amb una importància major a l'observat a les compravendes de béns alouers, figuren les cases de la sagrera¹⁴⁸ i els masos d'alguns grups familiars¹⁴⁹.

¹⁴⁵ D'entre aquests destaquen, els Botey i Cisa, de Premià i els Aroles i els Isern, de Vilassar.

¹⁴⁶ En Pere Fruitós, prevere i beneficiat de la capella de Sant Vicenç de Burriac, adquireix l'any 1381, de Pere Eimeric i Galcerà, el seu fill, de Cabrera, una casa amb quintana i hort per 15 lliures (Fols.146v i 147 Manual 4 APSGVD).

El 26 de novembre de 1396, n'Amau Bartomeu, beneficiat de la Seu de Barcelona, en Berenguer Claramunt, de Teià, marmessors de Raimon Claramunt, beneficiat del benefici de Sant Nicolau de Sant Genís de Vilassar, vénen a Pere Arenys, rector de Cabrera, una peça a rabassa, depenent de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona. Per aquesta peça l'esmentat rector satisfà un import de 68 lliures i 4 diners "quitios a laudimio dicte elemosine" (Fol. 127 Manual 5 APSGVD).

El 14 de març de 1479, en Narcís Reüll, ferrer de Premià, ven a Vicenç Bellot, vicari de Premià, una peça en part plantada de vinya i en part erma. Aquest agrer és domini i alou de Pere des Bosc. El preu de la venda és de 9 lliures (Diversorum 72 APSGVD)

¹⁴⁷ El 1398, es ven una peça de terra de Bernat Galceran, de Vilassar, a Bernat Mas, fuster de Barcelona, i Francesca. L'agrer és sots domini i alou de Miquel des Bosc, amb el pagament del sisè, i s'adquireix per 6 lliures i 12 sous (Fols.37v i 38 Manual 5 APSGVD).

El 1432, l' Antoni Oliver i en Francesc, el seu fill, que són ferrers, de Santa Maria de Mataró, vénen unes cases, depenents del rector de Sant Feliu de Cabrera, a Salvador Ferrer, ferrer de Cabrera, per 66 sous (Fol.53v Tercium Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

El 1465, Narcissa, vídua de Jaume Estrader, i el seu fill Joan, de Premià, vénen a Mateu Bayó, sastre de Premià, una vinya, que tenen pel Monestir de Sant Pol de Mar (Fol.10 Manual 1 APSGVD). Quatre anys més tard, Mateu Bayó, adquireix d'Antoni Poal, mercader de Barcelona una peça boscosa, a Teià, depenents dels successors de Pere des Bosc, senyor del castell de Vilassar, i de Bernat de Sant Vicenç, senyor de la casa de Premià, per 88 sous (Tercius Liber Vendicionum 1465-1469 de Miquel Franquesa AHPB).

¹⁴⁸ 1370,7,19 a Fols.41v i 42 Manual 2 APSGVD. 1381,2,17 a Fol.134 Manual 5 APSGVD. 1404,1,29 a Fols.80v i 81 Manual 5 APSGVD. 1417,11,18 Fol.177 Manual 5 APSGVD. 1432,2,3 a Fol.53v Tercium Manuale de Bartomeu Agell AHPB. 1440,1,17 a Diversorum 23 APSGVD i 1441,5,1 a Fol.23 Manual 1441 de Bartomeu Agell AHPB.

¹⁴⁹ Venda del mas de Berenguer Riba, de Vilassar (1381,2,17 Fols.133v i 134 Manual 5 APSGVD). Venda del mas Boscà, de Pere Eimeric, de Cabrera, a Agneta, vídua de Berenguer Boix, àlies Boscà i muller de Pere Serena (1407,1,10 Fols.115v i 116 Manual 5 APSGVD). Venda del mas Perpinyà, d'Alemany Eimeric i Salvador Eimeric, de Vilassar, al seu parent Salvador Armengol, de Vilassar (1411,9,28 Fol.188v Manual 5). Venda del mas Canyet d'Argentona, de Saurina, muller de Pere Poncet i el seu fill, Pere, a Salvador Armengol, de

En quan als preus de compravenda, es constata un preu inferior en relació als dels objectes de les compravendes franques i lliures.

Taula núm.13.-

Compravendes de finences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1355,1,4	Arnau Ponceta, procurador de Margarida, muller de Berenguer Estrader, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	Bernat de Sant Vicens, senyor de la casa de Premià: no consten censos	No consta
1365,7,18	Constança, muller de Bartomeu Tria i aquest, de Vilassar	Raimon Vidal, de Vilassar	peça	Pere des Bosc: no consten	9 lliures
1368,6,18	Pere Grau, de Vilassar	Guillem Abril, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: tasca i braçatge (pa) i tasca(vi)	40 sous
1369,4,20	Elisenda Agella, muller de Berenguer Agell i aquest, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	Peça	Pere des Bosc i franqueses de Montcada: no consten	6 lliures
1370,1,23	Berenguer Vilar i Elisenda, de Vilassar	Simó Isern, de Vilassar	Peça	Altar de S. Joan de Sta.M ^a Mataró: 1 gallina	21 lliures
1370,7,19	Guillem Moya, fill i hereu difunt Guillem Moya de Vilassar	Pere de Villarsa i Sança, de Vilassar	Casa a cortical	Pere des Bosc: parell gallines	6 lliures
1371,1,2	Bernat Morell, de Vilassar	Bernat Galceran, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: no consten	33 sous
1371,4,5	Sança, muller de Pere Roig i aquest, de Vilassar	Berenguer Avella de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: Tasca i braçatge (pa)	4 lliures
1372,1,4	Guillem Duran i Constança, de Vilassar	Guillem Campins, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc i franquesa de Montcada: no consten	25 sous
1372,4,8	Bartomeu Vives, fill i hereu de Bartomeu Vives, de Premià	Pere Botey, de Premià	peça	Reial: no consten	7 lliures
1372,7,14	Simó Isern, de Vilassar, fill i hereu de Ferrer Isern, de Mataró	Pere Anguera, de Mataró	Peça	Pere Margens, senyor del castell de Mataró: gallina	12 lliures
1372,7,14	Raimon Amat, de Vilassar	Simó Isern, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: quint i braçatge	100 sous
1373,1,16	Bartomeu Vives fill i hereu de B Vives difunt, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	Franquesa reial: no consten	7 lliures
1374,4,4	Francesc Pi i Pere Pi, àlies Rosselló, gendre, de Vilassar	Martí Joan, de Teià	Vinya a rabassa	Mas Rosselló: no consten	32'5 lliures
1375,1,28	Bartomeu Vives i Elisenda, de Premià	Simó Isern, de Vilassar	2 peces	Reial: no consten	No consten
1375,1,28	Bartomeu Vives i Elisenda, de Premià	Simó Isern, de Vilassar	Peça	Reial (pertanyent al mas Aranyó): Sisè (hereu mas Aranyó)	6 lliures
1375,3,7	Pere Ferrer, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	Paborda de Sta.Maria d'Aro: quint i braçatge (pa).	80 sous
1375,3,28	Guillem Agell, de Premià	Simó Isern, de Vilassar	2 peces	Berenguer Partella: quint i braçatge (pa) i quint (vi)	15 lliures
1377,1,18	Bernat Cisa, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça amb vinya a rabassa	Pia Almoina de la Seu de Barcelona: tasca	8 lliures

Vilassar (1417,10,19 Pergamí 61 AHMA). Venda del mas Gener, de Cabrera, de Pere Gener, hostaler de Barcelona, que abans vivia a Cabrera, a Pere Arnau, de Cabrera (1429,1,26 Fol.22v Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB) i venda del mas Geronella, de Cabrera, de Pere Geronella a Pere Arnau, de Cabrera (1452,12,28 Llibre de vendes 1452-1453 de Bartomeu Agell AHPB).

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1377,2,15	Bernat Colomer, hereu del difunt Simó Colomer, i Constança, de Vilassar	Francesc Pi i Pere Pi, àlies Rosselló, gendre, de Vilassar	2 peces	Pere des Bosc : no consten	8 lliures
1377,2,22	Elisenda, muller de Berenguer Agell i aquest, de Vilassar	Bernat Marc, de Vilassar	2 peces	Pere des Bosc: quint, braçatge (pa) i quint(vi)	14 lliures
1380,11,11	Bonanat Canal, hereu del mas, de Vilassar	Bernat Duran, de Premià	Vinya hort	Pere des Bosc : setè Berenguer Marc, rector de Vilassar : quartera forment (m.Granollers)	20 lliures Pacte de matrimoni entre fills
1381,1,2	Bernat Figuera, hereu del mas Andreu, de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	Pere des Bosc i Bernat de Sant Vicenç, senyor la casa de Premià : no consten	100 sous
1381,2,17	Berenguer Riba, de Vilassar	Berenguer Mas, de Vilassar	Mas i quintana	Rector de Sta. Maria de Caldes d'Estrac: 1 sou (rector), 3 diners (hereu del mas Lladó), 2 diners(mas Flor del Sant Crist)	66 sous
1381,7,10	Pere Eimeric i fill, Galcerà, de Cabrera	Pere Fruitós, prevere i beneficiat de la capella de Sant Vicenç de Burriac	Casa, quintana i hort	Església de Sant Feliu de Cabrera/Hereu del mas Riba/Hereu del mas de Guillem Bartomeu: "vigiliam frumenti et deciman de pollis" i 5 sous (hereu del mas de Guillem Bartomeu)	15 lliures i 8 sous
1382,6,20	Bartomeu Vives i Elisenda, de Premià	Pere Botey, de Premià	2 peces	Franquesa	6 lliures i 1 sou
1386,7,28	Pere Banyeres	Grau, de Cabriels	Peça	Miquel des Bosc: 4 diners	No consta
1393, 8,21	Arnau Oliver, àlies Cervera, i Jaume, fill., de Premià	Pere Botey, de Premià	Peça	Miquel des Bosc: no consta	No consta
1394,10,26	Pere Bonivern i Simó Isem, marmessors de Sança Riera, vídua de Bernat Riera, de Vilassar	Bernat Bonivern, fill de Pere Bonivern, fill del venedor, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: tasca i braçatge	20 sous
1396,4,16	Fèlix Riba, de Cabrera	Bernat Tolrà, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc i sotsestablert a l'hereu del mas Grau (tasca)	7 lliures
1396,11,26	Arnau Bartomeu, beneficiat de la Seu de Barcelona, Berenguer Claramunt, de Teià, marmessors de Raimon Claramunt, beneficiat del benefici de S. Nicolau de Sant Genís de Vilassar	Pere Arenys rector de Cabrera	Peça a rabassa	Pia Almoina de la Seu de Barcelona: tasca(pa), tasca i braçatge (vi)	68 lliures i 4 diners
1397,10,16	Maria, muller de Bernat Marc, i aquest, de Vilassar	Joan d'Aulovara, de Vilassar	½ peça	Pabordia Santa Maria d'Aro: quint i braçatge i sisè (vi)	40 sous
1398,10,25	Bernat Galceran, de Vilassar	Bernat Mas fuster, i Francesca, de Barcelona	Peça	Miquel des Bosc: sisè	6 lliures i 12 sous
1399,4,3	Sança, muller de Bernat Eimeric, i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc : quint i braçatge	20 lliures
1402,2,23	Nicolau Colomer i Constança, de Vilassar	Bernat Ferrer, pare i fill, de Vilassar	2 peces del mas Colomer de Premià	Miquel des Bosc : no consten	20 lliures i 10 sous
1402,6,12	Salvador Isem, de Vilassar i corredor de Miquel des Bosc en l'administració de la borja del difunt Bernat Morera	Arnau Rosselló de Premià	Peça	Miquel des Bosc: de vuitè i braçatge (pa/vi) a dècima	15 lliures

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1402,8,20	Salvador Isern, de Vilassar i corredor de Miquel des Bosc en l'administració de la borja del difunt Bernat Morera	Bernat Seguí, àlies Flor, de Vilassar	Peça o feixa	Miquel des Bosc: tasca	41 sous
1404,1,29	Martí Ferrer, de Cabrera i hereu de Margarida, vídua de Pere Mayol, de Vilassar	Bernat Diumer i Joana, de Vilassar	Cases amb quintanes	Guillem Aroles: quartera de blat (m. castell de Vilassar)	104 sous
1406,7,18	Pere Andreu i Nicolau, fill de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: Sis diners per Nadal	12 lliures
1406,7,19	Agnès, hereua del mas Canal i muller de Pere Serena, i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: stè	11 lliures i 5 sous
1411,11,2	Alemaný Eimeric i Salvador Eimeric, de Vilassar	Salvador Armengol, de Vilassar	Mas Perpinyà	Miquel des Bosc: no consten	80 lliures
1417,10,19	Saurina, muller de Pere Poncet, i Pere, fill, de Cabrera	Salvador Armengol, de Vilassar	Mas Canyet, d'Argentona	Miquel des Bosc: no s'especifica	22 lliures
1417,11,18	Joan Vivent i Maria, de Vilassar	Pere Barceló, de Vilassar	Cases amb quintana	Hereus del mas Flor i Lladó: 4 diners Santa Maria de Caldes d'Estrac: 12 diners	27 sous i 6 diners
1418,5,28	Berenguer Saura, Francesca i son fill, Bernat, de Vilassar	Bernat Rafart i Bartomeu Rafart, àlies Fonnollet, de Vilassar	2 peces	Monestir de Sant Pol de Mar: dècima	110 sous
1420,4,24	Pere Gener, el jove, de Cabrera	Bartomeu Rafart, de Vilassar	Peça	Joan de Quer, de Barcelona, senyor de la Casa de Cabrera: 2 morabatins	100 sous
1420,9,2	Pere Corsà, de Cabrera	Pere Lladó, de Cabrera	Peça del mas Corsà	Capella de Sant Vicenç: cinquè i braçatge	16 lliures i 10 sous
1421,5,12	Bernat Lladó, de Cabrera	Guillem Abril, de Vilassar	Peça del seu pare difunt	Sant Bartomeu de Cabanyes d'Òrrius: cinquè	6 lliures
1421,7,6	Bernat Cisa, que té el mas Cisa, de Premià	Pere Aroles, de Vilassar	Peça	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: tasca	14 lliures
1421,8,17	Jaume Roudors, de Vilassar	Berenguer Marqués, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: sisè	12 lliures i 10 sous
1422,1,3	Bernat Carbonell i Gabriel, fill, de Vilassar	Bartomeu Rafart, àlies Fonnollet, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: quint i braçatge	11 lliures
1422,3,28	Pascasi Seguí del mas Seguí, de Cabrera	Salvador Torres i Francesca de Cabrera	Peça del mas Seguí	Joan de Quer, de Barcelona: no consta	44 sous
1422,4,13	Francesc Rosselló, sastre i Bartomeu, fill, de Barcelona	Bernat Orriols, de Cabrera	Hort amb aigua per regar	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: no consta	10 lliures
1422,4,13	Joan Soler, vidu de Pascàsia, pubilla del mas Seguí, i llur fill, Joan, de Cabrera	Raimon Tarascó, de Cabrera	Peça	Priorat de Rocarossa: 6 diners	88 sous
1422,8,24	Salvador Ferrer, àlies Estruch, fill de Bernat Estruch, de Vilassar	Bernat Campins, de Vilassar	Peça erma	Miquel des Bosc: tasca i braçatge	7 lliures
1422,12,28	Bernat Carbonell i Gabriel, fill, de Vilassar	Bernat Avella, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc: tasca i braçatge	No consta
1423,2,24	Nicolaua, vídua de Salvador Colom, hereua i propietària del mas Colom, de Vilassar	Pere Aroles, de Vilassar	Peça o feixa	Miquel des Bosc: no consta	11 lliures
1424,4,5	Pere Lladó, de Vilassar	Pere Dorca	Peça	Santa Maria de Caldes d'Estrac: no consta	11 lliures
1424,6,13	Jaume Roudors, de Vilassar	Pere Avella, de Vilassar	Peça	Altar del Sant Esperit de la Seu de Barcelona: quint i braçatge	66 sous

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1428,10,8	Bernat Riera, camisser, sa muller Elisenda i Antoni Riera, llur nét i hereu del mas Riera, de Vilassar	Ponç Ferrer, de Premià	Feixa	Miquel des Bosc : sisè a l'era	16 lliures i 5 sous
1429,1,23	Pere Teixidor del mas Teixidor, de Cabrera	Pere Pàgera, de Cabrera	Peça	Altar de Sta. Maria de Mataró: 4 sous	13 lliures i 2 sous
1429,1,26	Pere Gener, hostaler de Barcelona, que abans vivia a Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	Mas Gener, de Cabrera	Benefici de Sant Esteve : no consten	37 lliures i 10 sous
1429,1,26	Pere Gener, hostaler de Barcelona, que abans vivia a Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	8 peces subcensades 10 peces peça amb oliveres i 2 peces Camp peça	Mas Bartomeu (quartera de vi) Ferrer Puig, canonge de la Seu de Barcelona Antoni Jaume, de Cabrera Bartomeu Rafart, de Vilassar Hereus de Joan de Quer (9 sous)	No consta
1429,2,13	Pere Teixidor, àlies Bonanat, de Cabrera	Berenguer Corsà, de Cabrera	Peça terra del mas Roquet, de Vilassar	Miquel des Bosc : no consta	22 sous
1429,6,12	Salvador Grau, de Vilassar	Bernat Marc, de Vilassar	Peça terra erma	Miquel des Bosc: no consta	66 sous
1430,12,28	Pere Teixidor, àlies Bonet de Cabrera	Guillem Abril menor, de Vilassar	Terra del mas Teixidor, de Cabrera	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: 3 morabatins anyals	12 lliures
1432,2,3	Antoni Oliver i Francesc, fill, ferrers, de Sta. Maria de Mataró	Salvador Ferrer, ferrer de Cabrera	Cases	Rector de Sant Feliu de Cabrera: no consten	66 sous
1432,6,1	Pere Antic, d' Argentona	Antoni Arno, de Cabrera	Peceta	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: no consta	4 lliures i 8 sous
1432,6,29	Antoni Famades, de Teià	Ponç Ferrer, de Teià	Peça	Terra de franquesa	8 florins d'or
1432,9,8	Pasqual Seguí, de Cabrera	Antoni Mayol, de Cabrera	Peça	subcensada al mas Sala Casa de Cabrera (no consten)	66 sous
1432,12,26	Pere Marquès, de Vilassar	Pere Cuquet, de Vilassar	Peça terra de bosc	Miquel des Bosc : 5 sous	55 sous
1433,11,9	Bartomeu Colomer i Nicolau	Salvador Colomer	Peça	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: tasca	78 sous
1433,11,9	Bernat Costa, de Premià	Bernat Cisa, de Premià	Peça erma	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: tasca	4 lliures i 19 sous
1434,3,15	Genís Tolrà, de Vilassar	Constança, vídua de Guillem Arolles, de Vilassar	Peça	Miquel des Bosc : quint i braçatge	8 florins aragonesos d'or
1434,8, 10	Feliu Riba i Gabriel Matteu, de Cabrera	Salvador Pons, de Vilassar	2 peces del mas Mas, àlies Arola	Miquel des Bosc: quint i braçatge, portar-ho al celler del castell	88 sous
1435,9,6	Jaume Draper, àlies Estrader i Narcissa, sa muller, filla i hereva d'Antoni Estrader difunt, "ac dominam et proprietariam man sum Estrader", de Premià	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça terra campa	Monestir de Sant Pol de Mar: no consta	6 lliures
1435,9,20	Narcissa, vídua de Jaume Draper, àlies Estrader, de Premià	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça	Monestir de Sant Pol de Mar: no consta	6 lliures
1439,9,6	Genís Campins i Eulàlia, de Vilassar	Narcís Riera, de Vilassar	Peça erma	Pere des Bosc: tasca	No consta
1440,1,17	Pere Camps, Sança i llur fill, Joan, de Vilassar	Quitèria, muller de Francesc Orença, de Premià	Hort amb aigua per regar	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: 10 diners	20 sous

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1440,1,17	Pere Camps, Sança, llur fill Joan i Eulàlia, muller d'aquest, de Vilassar	Quitèria, muller de Francesc Orença, de Premià	Cases, quintanes horts, aigua per regar i emprius	Església de Sant Pere de Premià: 3 sous	20 florins aragonesos d'or
1440,3,3	Pere Mora, fill i hereu de Francesc Mora, difunt, i Francesc, son germà, de Premià	Antoni Riera, àlies Orença, de Vilassar	Peça	Església de Sant Pere de Premià: quint i braçatge	88 sous
1440,5,3	Genís Campins, de Vilassar	Bartomeu Rafart, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: no consta	11 lliures
1440,9,22	Alamanda, muller de Guillem (...), d'Òrrius	Joan Colomer, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: quint i braçatge	10 florins
1441,5,1	Bernat Mora, àlies Coll, de Premià	Jaume Sorts, sastre de Barcelona	Casa i hort a Premià	45 sous a pagar als senyors, que no s'esmenten	22 lliures
1442,5,11	Bernat Lladó, pare i administrador del seu fill, hereu d'Eulàlia, muller de Pere Teixidor, àlies Bonanat, de Cabrera	Jaume Mir, de Cabrera	Peça	Pia Almoina de la Seu de Barcelona: no consten	55 sous
1442,5,11	Bernat Famadas, d'Òrrius	Bernat Mas, de Vilassar	Peça	Pere d'Altafulla, que ho té per Pere des Bosc (no consten)	50 sous
1442,5,22	Antoni Campins i Genís, fill, de Vilassar	Guillem Abril, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: no consten	5 lliures
1442,7,1	Bernat Mora, de Premià	Bernat Cisa, de Premià	Part peça	Capella de Santa Maria de la Cisa: quint i braçatge	18 lliures i 10 sous
1444,12,28	Pere Verivol, de Vilassar	Guillem Abril, de Vilassar	Tros de terra	Benefici de Sant Bartomeu de Cabanyes: 4 sous	10 florins
1445,1,21	Salvador Eimeric, de Vilassar	Pere Veil, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: tasca	8 florins i 1 sou
1445,1,22	Salvador Eimeric, de Vilassar	Pere Veil, àlies Perpinyà, de Vilassar	Peça amb arbres fruiters	Pere des Bosc: tasca i braçatge de blat i tasca de vi	89 sous
1445,2,17	Genís Tolrà, de Vilassar	Bartomeu Veil, de Vilassar	3 peces	Pere des Bosc: quint i braçatge (pa) i quint (vi)(les dues primeres) i la darrera, sisé (pa)	9 florins
1446,10,30	Genís Tolrà, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Tros terra del mas	Pere des Bosc: 2 quartercs de forment bo i net (m. de Vilassar) i 3 parells i mig de gallines: 17 sous.	77 sous
1446,10,30	Genís Tolrà, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: quartera de forment	12 lliures i 2 sous
1446,12,18	Pere de Pujolar, de Barcelona	Genís Tolrà, de Vilassar	Cases	Pere des Bosc: 2 sous	10 lliures i 2 sous
1449,2,17	Pere Pujolar, parent de Pere des Bosc	Jaume Riera, àlies Orença, fill d'Antoni Riera, àlies Orença, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: 12 diners	No consta
1451,2,24	Salvador Colomer, de Vilassar	Joan Cuquet, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: "cert cens anual"	4 lliures i 9 sous
1452,4,16	Pere Vives, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: ½ quartera d'ordi i espelta	8 florins d'or d'Aragó
1452,12,28	Pere Geronella, de Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	Mas Geronella	Pere des Bosc: No consta	20 lliures (inclo sa la venda d'un cens)
1453,2,13	Genís Campins, de Vilassar	Salvador Armengol, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: no s'esmenta	6 florins d'or d'Aragó
1455,8,13	Agustí Ribes, calafat de Barcelona, hereu senyor útil i propietari del mas Soler, àlies Ribes, de Premià	Antoni Sorts àlies Figuera, de Premià	Hort amb aigua	Benefici instituit a l'altar de Santa Margarida de la Seu de Barcelona: quartera de forment net (antiga mesura de Granollers), 3 sous i 6 diners 1 parell de gallines i ¼ d'una gallina	55 sous

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1455,8,25	Agustí Ribes, calafat de Barcelona, hereu senyor útil i propietari del mas Soler, àlies Ribes, de Premià	Pere Macià, de Premià	Peça erma	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona: gallina	100 sous
1457,12,29	Genís Campins, de Vilassar	Pere Veil, menor, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: no consta	8 lliures
1458,3,3	Bartomeua, muller de Joan Grau, difunt sastre de Barcelona, i filla i hereua universal de Francesc Rispaü, d'Argentona, té el mas mas Rispaü, d'Argentona	Joan Sala, de Cabrera	Terra erma	Angelina, muller de Joan Sala, senyora útil del mas Canyelles de Cabrera : octau pa i vi	7 lliures i 14 sous
1458,7,22	Antoni Manent, Joana, hereva del mas Armengol, Joan, llur fill, i Salvador Armengol, pare de Joana, de Vilassar	Salvador Abril, de Vilassar	Peça amb vinya i part erma del mas Pere Grau	Pere des Bosc: tasca i braçatge	21 florins
1458,11,11	Vicenç Coll, de Tiana, tutor del seu nebot fill i hereu del difunt Rafael Móra, germà seu, de Premià	Pere Gabriel sastre de draps de llana, de Barcelona	Cases amb hort (Barcelona)	Diferents senyors: 5 morabatins	11 lliures
1458,12,12	Jaume Lladó, sastre de draps de llana, de Barcelona, fill de Bernat Lladó i Eulàlia, de Cabrera, viuda de Pere Teixidor, àlies Bonanat, difunt de Cabrera	Guillem Jaume, de Cabrera	2 pcces	Mas de Pere Teixidor, àlies Bonanat i Pia Almoina de la Seu de Barcelona: 5 morabatins	44 sous
1461,1,21	Pere Sabater, procurador de Bartomeu Bonanat, de Vilassar	Antoni Manent, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc: 2 diners	No consta
1461,4,30	Antoni Manent, de Vilassar	Joan Castellà, de Premià	Peça	Monestir de Sant Miquel del Fai: 12 diners	50 sous
1461,5,25	Eulàlia, vídua de Vicenç Bellot, de Santa Maria de Mataró, hereua del difunt Pere Ponç i Ròmia, i Antoni Bellot, el seu fill i Eulàlia, muller del darrer, de Cabrera	Guillem Jaume i Jaume Jaume, fill, de Cabrera	Peça plantada amb vinya i en part erma	Pere Boquer, àlies Gener: no consta	54 sous
1461,6,15	Miquel Riera, de Vilassar	Antic Pons, de Vilassar	Peça	Benefici de Santa Maria de Sant Genís de Vilassar	9 florins
1461,6,26	Miquel Soler i Antoni, fill, de Premià	Gabriel Corbera, de Teià	Feixa o peceta del mas Soler	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona: no consta	7 lliures i 10 sous
1464,4,4	Cebrià Mateu, de Cabrera	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Peceta de terra camp del mas Roig de Cabrils	Pere des Bosc, subscensada al mas Roig: no consta	30 sous
1464,9,4	Simó Lopis, àlies Ponç, fill i hereu de sa difunta mare, Joana, muller de Simó Lopis, "domina útil et propietaria" del mas Eres "diruti et inhabitati", de Cabrera	Esteve Mayol, de Cabrera	Peça	Joan d'Argentona, donzell barceloni, domiciliat a la casa de Cerdanyola: no consta	6 lliures
1464,11,14	Bernat Estany, de Tiana, senyor útil i propietari del mas Soler d'Avall de Sant Pere de Premià	Joan Martí Fontanils, de Teià	Feixola del mas Soler d'Avall	Pabordia del mes de Maig de la Seu de Barcelona: gallina	38 sous

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de finences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1465,1,9	Salvador Bergai, de Vilassar	Joan Avella, de Vilassar	2 peces	Pere des Bosc: tasca i braçatge	12 lliures
1465,10,26	Antoni Orenga i Bartomeu Orenga, fill de Vilassar	Esteve Franquesa, de Premià	Tros de terra	Església de Sant Pere de Premià : quint i braçatge	6 lliures i 10 sous
1465,10,28	Narcissa, vídua de Jaume Estrader, i Joan, fill, de Premià	Mateu Bayó, sastre de Premià	vinya	Monestir de Sant Pol de Mar : no consta	5 lliures i 10 sous
1465,11,17	Narcissa, vídua de Jaume Estrader, i Joan, fill, de Premià	Berenguer Figuera de Premià	Peça a rabassa	Monestir de Sant Pol de Mar : no consta	27 sous i 6 diners
1465,11,18	Miquel Soler i Antoni Soler, de Premià	Esteve Franquesa, de Premià	Tros de terra a rabassa	Pabordia mes de maig de la Seu de Barcelona: tasca	4 lliures i 8 sous
1468,4,7	Antoni Soler, de Premià fill de Miquel Soler, difunt del qual compleix les seves darreres voluntats	Bartomeu Triador, de Premià	Peça	Pabordia mes de maig i Benefici de Santa Margarida de la Seu de Barcelona: tasca	7 lliures i 14 sous
1468,4,23	Pere Riera, de Vilassar	Antoni Avella, de Vilassar i habitant de Mataró	Peça	Església de Ssnta Maria de Caldes d'Estrac: ½ quartera d'oli a mesura de Barcelona	24 lliures i 10 sous
1469,2,11	Antoni Poal, mercader de Barcelona	Mateu Bayó, sastre de Premià	Peça boscosa, de Teià	Successors de Pere des Bosc, senyor del castell de Vilassar, i Bernat de Sant Vicenç, senyor de la casa de Premià : 4 diners	88 sous
1470,1,5	Antoni Amo i Salvadora, de Cabrera	Bernat Mas, fuster, de Vilassar	Feixa	Cartoixa de Santa Maria de Montalegre: 7 vuitans de forment i 7 vuitans d'ordi i 12 sous	50 sous
1471,4,1	Antoni Soler, orfe de Miquel Soler, de Premià	Guerau Aroles, de Teià	Feixa Feixa del mas Soler Feixa	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona: tasca Altar de Santa Margarida de la Seu de Barcelona: no s'esmenta Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona	10 lliures (6ll i 14 sous per feixes de la pabordia i 3 lliures i 6 sous de la l'altar).
1474,3,21	Salvador Colomer damunt, vidu d'Eulàlia, i Salvador, fill, de Vilassar	Pere Pons Genis, àlies Tria, de Vilassar	Peça bosquina	Pere des Bosc : novè	9 florins: 99 sous
1475,3,17	Antoni Soler, de Premià	Ponç Ferrer, de Premià	Peça	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona: 2 sous, en compensació del setè del vi i del sisè del pa	18 lliures
1475,6,9	Bernat Cisa i Bernat Miquel Cisa, el seu nét, orfe de Bonanat Gili, i de Rafaela, hereua universal de Bernat Cisa, de Premià	Francesc Oller, paraire de draps de llana de Barcelona	Hospici de Bernat Cisa, de Barcelona	Altar de Sant Bartomeu de la Seu de Barcelona : 9 sous	18 lliures
1475,7,13	Bartomeu Martí, fill i hereu de Pere Martí, de Teià	Esteve Roudors, fill de Jaume, de Vilassar	Feixa	Pere des Bosc : octau i braçatge	6 florins= 66 sous
1477,5,12	Nicolau Vidal, del mas Vidal de Gordei, i Esteve Vidal, germans, de Vilassar	Pere Aroles, de Vilassar	Terra bosquina	Pere des Bosc: tasca	24 florins: 13 lliures i 4 sous
1478,6,1	Joan Diumer, hereu del mas Diumer, de Vilassar	Pere Pons, de Vilassar	Terra bruguera erma	Pere des Bosc: quartera de blat	10 florins: 110 sous
1478,8,3	Antoni Tolrà, de Vilassar	Miquel Casals, de Vilassar	Peça	½ Pere des Bosc : tasca /1/2 alou	41 lliures (una venda a carta de gràcia passa a pura amb l'aportació de 4 lliures).

Compravendes de tinences gravades amb cens (1355-1481)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1479,3,14	Narcís Reüll, ferrer de Premià	Vicenç Bellot, vi carí de Premià	Peça plantada de vi nya i part erma	Pere des Bosc : tasca i undècima	9 lliures
1479,10,16	Amador Bellot, fill de Vicenç Bellot i d'Eulàlia, difunts, de Mataró	Bartomeu Puig, fill i hereu universal del difunt Antoni Puig, de Cabrera	2 peces	Aniversari per Antoni Bell Soley, àlies Bellot: 8 sous	20 sous (s'inclou en aquesta venda una feixa alouera)
1480,3,1	Antoni Manent, de Vilassar i usufructuari del mas Armengol, i Antoni Armengol, àlies Manent, fill amb primera muller Joana, pubilla del mas Armengol pel seu avi Salvador Armengol.	Antoni Avelia, de Vilassar	Peceta de terra erma	Pere des Bosc: tasca (blat) i braçatge(vi) que s'ha de portar al celler del castell	25 sous
1480,8,2	Antoni Soler, de Premià	Elionor, vídua d'Antoni Colomer de Premià	peceta	Benefici Santa Margarida de la Seu de Barcelona: no consta	44 sous
1480,10,31	Cebrià Sabater d'Argen-tona	Bartomeu Puig, fill i hereu universal del difunt, de Cabrera	Peça erma	Diferents senyors: no consten	5 lliures
1481,10,22	Antoni Soler, de Premià	Narcís Reüll, de Premià	Peça	Pabordia mes de maig de la Seu de Barcelona: tasca	8 florins: 88 sous

3.2.3.1.3.- LES COMPRAVENDES DE DRETS SOBRE LES TINENCES

En aquestes compravendes, els emfiteutes, alguns d'ells sots-establerts i sots-establients alhora, alienen alguns dels drets que els són pertinents¹⁵⁰. D'entre aquests drets, constatem la venda dels censos a percebre¹⁵¹, la venda de collites de diverses vinyes¹⁵² i de dos dominis directes. En el primer d'ells,

¹⁵⁰ Els nombre de documents, que hem classificat dins d'aquest grup, són catorze.

¹⁵¹ Com en d'altres ocasions, aquests censos poden ser en espècie o en numerari. El 6 de març de 1377, en Nicolau Agell i la seva muller Constança, de Premià, vénen a Pere Botey, àlies Dilmer, de l'esmentada localitat, el cinquè que perceben d'una peça de terra, que tenen sots domini i alou de Pere des Bosc i de Bernat de Sant Vicenç (Fols.25 a 26 Manual 4 APSGVD).

El 28 de desembre de 1452, en Pere Geronella, de Cabrera, vén a Pere Arnau, de Cabrera, una gallina, que ha d'entregar-li en concepte de cens per un hort i una peça contigua, en Salvador Ferrer (Llibre de Vendes 1452-1453 de Bartomeu Agell AHPB

Dos únics documents ens informen sobre la compravenda de censos en metàl.lic. Un d'aquests és el següent: el 1379, Pere d'Arenys, rector de Sant Feliu de Cabrera, ven a Bernat Jaume i a Berenguer Gener, marmessors de Bernat Gener, de Cabrera, 10 sous de cens. Aquests són satisfets per Arnau Castellar i Constança (Fol.113 a 114 Manual 4 APSGVD).

¹⁵² Les nostres fonts ens informen sobre vendes de collites. Algunes d'aquestes compravendes, s'estipulen per un termini de quatre anys. En aquests casos, els venedors estan passant una situació veritablement desfavorable, que intenten apaivagar. Aquest el cas de Berenguer Riba,

l'any 1398, en Pere Botey adquireix el domini eminent dels masos Nicolau, Riquer, així com d'altres honors i possessions, als marmessors de Berenguer de Sant Vicenç¹⁵³. En el segon document, de l'any 1382, l'Arnau Costa, àlies Estrader, de Premià, vén a Arnau Ponseta, el cens de mig sisè del pa i del vi d'una peça, per 30 sous. Amb aquesta transacció, en Costa, només haurà de satisfer l'altre mig sisè, a Bernat Estruch, de Vilassar¹⁵⁴.

Taula núm.14.-

Compravendes de drets sobre les tinences (1377-1475)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1377,3,6	Nicolau Agell i Constança, de Premià	Pere Botey, àlies Diumer, de Premià	Cinquè	Pere des Bosc i Bernat de Sant Vicenç, senyor de la Casa de Premià	67 sous
1377,5,10	Guillem Artaguil i Pere Castellar, procuradors dels homes que abans eren del Priorat de Sant Marçal del Montseny	Guillem Mataró	Quint i braçatge d'una peça alouera	Alou	30 sous
1379,9,14	Pere d'Arenys, rector, de Cabrera	Bernat Jaume i Berenguer Gener, marmessors de Bernat Gener, de Cabrera	10 sous, que satisfant Arnau Castellar i Constança	No s'esmenta	20 lliures (s'hi inclou la venda d'un hort i aigua aloers)
1381,2,17	Berenguer Ribba, de Vilassar	Bernat Duran, de Premià	4 collites de verema	Pere des Bosc: setè mas Bonanat Grau: tasca	No s'esmenta
1382,2,21	Arnau Costa, àlies Estrader, de Premià	Arnau Ponseta, de Premià	Mig sisè (pa i vi) d'una peça	Venedor i Bernat Estruch de Vilassar: sisè	30 sous
1398,7,22	Marmessor de Berenguer de Sant Vicens.	Pere Botey, de Premià	Domini eminent dels masos Nicolau, Riquer i altres honors i possessions, de Premià	Berenguer de Sant Vicens	30 lliures
1421,5,11	Bernat Lladó, de Cabrera	Salvador Ferrer, de Cabrera	Agrari a nuda percepció	No s'esmenta	20 sous
1433,5,21	Salvador Pi, de Vilassar	Bartomeu Colomer, de Vilassar	Quint i braçatge de 2 peces de terra	Venedor	7 lliures: 35 sous anyals
1452,12,28	Pere Geronella, de Cabrera	Pere Arnau, de Cabrera	gallina de cens, a satis fer per Salvador Ferrer per Nadal per un hort i peça contigua		20 lliures (inclou venda mas Geronella).
1461,12,25	Eulàlia, muller de Jaume Estrany, àlies Font, i Bernat Font, fill, de Premià	Mateu Bayó, sastre de Premià	3 sous de cens de cases, horts i quintanes	Església de Sant Pere de Premià	3 lliures

situació veritablement desfavorable, que intenten apaivagar. Aquest el cas de Berenguer Ribba, de Vilassar, qui el mateix dia ha venut a Berenguer Mas, el seu mas (Fol.134 i Fols.133v i 134 Manual 5 APSGVD).

¹⁵³ Pergamí núm.11 APCM. Aquesta informació ens l'ha facilitat en Josep M^a Pinto.

¹⁵⁴ Fols.52v a 53v Manual 4 APSGVD.

Compravendes de drets sobre les tinences (1377-1475)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1467,6,3	Joan Pareres, d'Alella, procurador de la seva muller Salvadora "domina utili mansi Amigo siti in parrochia Sancti Petri de Premià".	Jaume Ferrer, de Premià	Cens d'un parell de gallines, per l'hort on havia el mas Amigó	Salvadora i Joan Pareres d'Alella. Alou de Sant Miquel del Fai	66 sous
1467,7,25	Pere Macià, Jaume Ferrer i Ponç Ferrer, fill, de Premià	Berenguer Partella de Premià	Censos: tasca i braçatge (pa) i tasca (vi) d'una peça erma del mas Amigó	Venedors i benefici de Santa Agnès	8 lliures
1474,3,7	Jaume Soler i Eulàlia, sa muller i pubilla del mas del difunt Miquel Riera, de Vilassar	Pere Sentanya, mestre de cases de Vilassar	Verema de 4 anys	Benefici de Santa Maria de Sant Genís de Vilassar (dècima i tasca)	42 sous
1475,4,10	Jaume Soler i Eulàlia, hereva del mas de Pere Dor, que fou del difunt Miquel Riera son pare i sa mare Bartomeua, de Vilassar	Pere Sentanya, mestre de cases de Vilassar	Esplets de vinya a rabassa	Benefici de Santa Maria de Sant Genís de Vilassar (dècima i primícia)	9 lliures i 10 sous

3.2.3.1.4.-LES COMPRAVENDES DE RECUPERACIONS DE TINENCES FRANQUES I LLIURES DE CENS

Amb aquest tipus de compravendes, els compradors adquireixen la part del domini d'un objecte, que no posseïen. En unes ocasions, es tracta de l'adquisició del domini útil, per part dels seus respectius senyors directes¹⁵⁵. Per tant, ens trobem davant l'exercici del dret de fadiga, o sigui el dret de prelatió, que pertany a aquest tipus de domini¹⁵⁶. En canvi, en d'altres documents,

¹⁵⁵ Són nou els documents que ens informen d'aquest tipus de compravendes.

¹⁵⁶ El 16 d'octubre de 1382, en Pere Grau, fill i hereu de Bonanat Grau, de Vilassar, ven a Pere des Bosc el cens de 12 diners, que el primer percep de cinc peces de terra, que estan sots domini i alou de Pere des Bosc: "totum illum sensuale duodecim denariorum quod ego justis et certis titulis habeo et pocideo in diversis pecis terre sub dominio et alodio". Els 12 diners de cens que es transfereix amb l'acte de compravenda, corresponen als censos que han de satisfer a Pere Grau els següents pagesos: Guillem Bartomeu (4 diners) i Pons (2 diners), de Cabrera, Pere Ponseta, (1 diner), Pere Gener, àlies Boquer (4 diners) i el mas Saura, de Vilassar (1 diner). També s'afegeix a la venda un cens de 6 diners, que satisfà Pere Gorchs, àlies Ripoll, de Cabrera. Per la venda dels censos, que en total sumen 12 diners, en Grau rep 22 sous, i pel darrer de 6 diners, la suma de 15 sous (Fols.160 i 161 Manual 4 APSGVD). L'any 1399, en Miquel des Bosc, successor de Pere, també protagonitza una compravenda similar. En aquesta ocasió, adquirirà de Pere Serra, un cens de 2 diners, que grava dues peces de terra, i un altre de 1 diner, que s'ha de satisfer per tres peces de terra (Fol.32 Llibre del Baixell AHMA). El 22 de maig de 1474, n'Antoni Grau, sastre de lli, de Mataró, que ha viscut a Caldes d'Estrac i ara es parroquià de Vilassar, ven unes cases amb hort i aigua per a regar, situades al Mercadal, a Pere des Bosc, representat per Pere Sentanya, mestre de cases (Fols.174v a 175v Manual 8 APSGVD). Amb aquest document se'ns informa de les penalitats d'en Grau, que ha viscut a diferents indrets, així com de l'incendi que van patir les cases « de post cause guerre

trobem la compra del domini directe d'un objecte, per part del seu emfiteuta o senyor útil. Amb aquesta adquisició, aquests emfiteutes deixaran de ser-ho, ja que poseiran l'objecte en ple domini. Un cas representiu d'aquest tipus de compravendes, el trobem en un document de l'any 1461, amb el qual Miquel Bramona, rector de l'església de Sant Feliu de Cabrera i senyor de la Casa de Cabrera, ven a Bartomeu Agell, notari públic barceloní i "dominoque utili et proprietario mansi vocato Agell", el següent:

:

"vendo absolvo diffinio et remito...perpetuo illas tres juvas sive jornals unum videlicet de sarmenter aliud de treginar et aliud de batre que vos ratione vestri mansi michi ut dominus de Capraria facere...Item vendo absolvo et diffinio vobis totum directum et alodiale dominium michi ut domino dicte domus de Capraria...in illa pecia terre partim herema et partim ortina sive de ort cum aqua ex qua rigatur...et tenens per me et sub dominio et alodio meo et dicte domus de Capraria sine tamen prestacione alicuius census"¹⁵⁷.

Taula núm.15.-

Compravendes de recuperacions de tinences franques i lliures de cens (1377-1474)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1370,6,10	Margarita, muller de Berenguer Mas, àlies Arola, i aquest, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	Cens 2 diners d'una peça	Margarita, muller de Berenguer Mas, àlies Arola, i aquest, i Pere Lladó, de Vilassar	7 sous
1371,3,3	Berenguer Vilar i Elisenda, de Vilassar	Jaume Parcellada donat de la capella de Sta. Anastàsia de Premià	Peça	Capella Sta. Anastàsia: sisè i braçatge (pa) i tasca (vi)	8 lliures
1375,3,11	Pere Lladó i Sança, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	Cens de 2 diners d'una peça	Pere Lladó i Sança, de Vilassar	9 sous

fuerunt combuste » i de la impossibilitat de fer front al pagament d'un censal mort, de 20 sous de pensió anyal i 14 lliures de preu, que va vendre a Pere Antic Urestrell, de Ripollet, per a reparar-les (Fols. 174v a 175v Manual 8 APSGVD).

¹⁵⁷ 1461,3,14 Primum Manuale Omnium Instrumentorum de Miquel Franquesa AHPB.

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes de recuperacions de tinences franques i lliures de cens (1377-1474)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini i censos	Preu
1382,10,16	Pere Grau, fill i hereu de Bonanat Grau, de Vilassar	Pere des Bosc	-Cens de 12 diners de 5 peces. -Cens de 6 diners (Pere Gorchs, àlies Ripoll, de Cabrera)	Pere des Bosc	Censos de 12 diners en total : 22 sous Cens de 6 diners : 15 sous.
1399 ? (sense datar)	Pere Serra, de Vilassar	Miquel des Bosc	Cens de 2 diners, per: .2 peces d'Antoni Jaume, de Cabrera: .1 diner de 3 peces de Jaume Mir, de Cabrera	Miquel des Bosc	7 sous
1423,10,31	Berenguer Tria, hereu del mas Tria, i Bartomeu Tria, usufructuari, de Vilassar	Pere Pi, de Vilassar	Peça	Pere Pi : sisè (vi) braçatge (pa)	5 lliures i 10 sous, lliures de l'últim
1430,1,1	Francesc Senderi, i Joana	Salvador ... i Francesca, sa muller senyora útil i propietària del mas Canal, de Cabrera	Úsdefruit de l'octau d'una peça a rabassa, que satisfant els compradors als venedors		10 lliures
1435,7,25	Francesc Pons, fill i hereu del difunt Pere Pons, i Ròmia, usufructuària del seu difunt marit, de Cabrera	Pere Mayol, de Cabrera	Cens de 2 sous i 6 diners per peça de terra establerta	Francesc Pons	75 sous
1458,4,3	Bernat Ferrer, de Mataró	Bartomeu Arnau, de Cabrera	Cens de 2 morabatins del mas Seguí, derruit, i de la seva quinta	Bernat Ferrer	8 lliures
1461,3,14	Miquel Bramona, rector i hereu d'Isabel, vídua d'Arnau Fontanals, militar i cirurgià reial, senyora de la Casa de Cabrera	Bartomeu Agell, notari barceloní, i senyor de útil i propietari del mas Agell, de Cabrera	3 joves o jornals (1 de sarrament, 1 de traginar i 1 de batre) i domini alodial sobre una peça (part erma i part d'hort) i aigua	Casa de Cabrera	8 lliures
1469,3,5	Gabriel Riera de l'ordre de Sta. Maria de la Mercè de Perpinyà, hereu del seu pare difunt Gabriel Riera, de Teià	Berenguer Figuera Premià	Tros terra part erma i una Vinya	Berenguer Figuera : quint i braçatge	60 sous
1474,5,22	Antoni Grau, sastre de lli, de Mataró	Pere Sentanya, mestre de cases, de Vilassar i procurador de Pere des Bosc	Cases amb hort i aigua per a regar	Pere des Bosc: 4 sous	20 sous anyals de censal mort a preu de 14 lliures
1474,12,4	Salvador Diumer i Joan, fill, de Vilassar	Antoni Arno, de Cabrera	Cases a Vilassar	Antoni Arno: quartera de blat a mesura de Vilassar	No consta

3.2.3.1.5.-LES COMPRAVENDES DE REVESSEJATS

Els revessejat és un contracte, mitjançant el qual un alouer aliena el domini útil d'un bé a canvi del preu estipulat en el contracte de compravenda¹⁵⁸. Brocà qualifica aquest tipus de contracte com a establiments "otorgados al revés"¹⁵⁹ i raona la seva presència per la necessitat de numerari del propietari alouer. Com a l'emfiteusi, amb el revessejat, el domini ple alouer es subdivideix en dos dominis i, el nou senyor útil, és a dir, el venedor del contracte, es compromet a respectar els drets adquirits pel comprador, que passa a ser el seu senyor directe. Així doncs, el venedor alouer transfereix el domini directe a un tercer i es converteix en el seu emfiteuta. És una bona sortida per als pagesos, que necessiten amb urgència numerari, perquè no es desprenen de la totalitat del bé. Alguns compradors de revessejats són hereus o marmessors testamentaris, que amb l'adquisició de censos, volen assegurar l'acompliment de les demandes d'un testador. Veiem-ne un exemple: el 2 de novembre de l'any 1446, Ròmia, vídua de Pere Ponç, i Francesc Ponç, el seu fill, de Cabrera, vénen un cens de 8 sous sobre dues peces de terra aloueres, a LLorenç Puig, àlies Bellot¹⁶⁰. Aquest darrer, com a hereu del mas Bellot, de Cabrera, ha de complir les darreres voluntats d'Antoni Bellsoley, àlies Bellot, d'Arenys¹⁶¹. Entre aquestes, es troba la celebració d'aniversaris perpetus de 8 sous per a la seva ànima i la de tots els seus avantpassats. Per tant, amb aquest contracte les dues parts, aconseguen el que estaven buscant: 8 lliures per als Ponç i l'assegurança que l'aniversari perpetuu de 8 sous està garantit. Ho està per

¹⁵⁸ Comptem amb 6 documents d'aquesta tipologia.

¹⁵⁹ GUILLEM MARIA BROCÀ: Historia del derecho de Cataluña especialmente del civil y Exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia. Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya ("Textos Jurídics Catalans. Escriptors", 1/1 i 1/3), 1985 i 1987. 2 vols, pàgs.278 i 279.

¹⁶⁰ Fols.21 a 23v Llibre de vendes de 1446-1447 de Bartomeu Agell AHPB.

¹⁶¹ Era un cabaler del mas Bellot, ja que se'ns explica: "qui a dicto manso Ballot originem trayerat".

dues peces aloueres, que els Ponç tenen a Cabrera, el domini directe de les quals ha estat transferit a l'hereu del mas Bellot amb el document de compravenda. Per aquest motiu, en aquesta escriptura, s'observen fòrmules que ja coneixem de l'emfiteusi:

“Ita quod ab inde nos et nostri in dictis peciis terre successores teneamus et tenere habeamus ipsas pecias terre cum omnibus juribus et pertinenciis ipsarum pro vobis et vestris in dicto manso et administracione prefati aniversarii futuroribus et sub dominio et alodio vestro et eorum et ipsius etiam aniversarii...non faciemus seu proclamabimus alium dominum seu dominos nisi tamen vos et vestros in dicto manso et administracione prefati aniversarii successores nre ipsas pecias terre aut aliquam ipsarum vendemus seu alianamus.....in vos et vestros fatichati fuerimus, faticha XXX dierum, post ipsos XXX dies, pecias terres ipsas vendere, stabilire et aliter alienare nobis tamen et nostris consimilibus. Salvis tamen semper vobis et vestris...ac jure, dominio, firma et faticha XXX dierum ac laudimio sive tercío vestri et prefati etiam aniversari... “.

La conversió del bé alodial en emfitèutic, s'acaba de confirmar a la meitat del document quan s'especifica el següent:

“Et dictas pecias terre et fructus ipsarum emparando et alia super de eisdem faciendo ea omnia, que dominus directus et alodialis facere et exercere potest super re emphiteotali que pro eo tenetur “.

Taula núm.16.-

Compravendes de revessejats (1370-1480)				
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1396,1,25	Galcerà Colomer, àlies Lladó, de Cabrera, pare i administrador del seu fill Pere Colomer, i vidu d'Alamanda, i Pere Colomer, de Premià	Pere d'Arenys, rector, de Cabrera, Arnau Bartomeu, beneficiat de la Seu de Barcelona, Berenguer Claramunt de Teià, marmessors de Raimon Claramunt, beneficiat de Sant Nicolau de Sant Genís de Vilassar	Peça alouera passarà a dependre dels aniversaris del difunt, Raimon Claramunt, beneficiat Sant Nicolau de Sant Genís de Vilassar	20 lliures
1402,11,11	Martí Ferrer, de Cabrera	Berenguer Ferrer, prevere, beneficiat de la Seu de Barcelona	1 morabatí de censal sobre una peça erma alouera	19 lliures
1409,3,6	Pere Ballester i Isabel, filla i muller de Joan de Quer, de Barcelona	Pere Guillem Jofre, canonge de la Seu de Barcelona, Berenguer Roure, notari i Berenguer Roure, sabater, marmessors de Berenguer Ferrer, prevere i beneficiat de la Seu de Barcelona	1 morabatí sobre 3 peces de terra aloueres	30 lliures
1429,1,26	Pere Geronella, de Cabrera	Antoni Arno, de Cabrera	Cens de 9 sous sobre el mas Geronella	16 lliures i 10 sous
1429,6,26	Pere Geronella, de Cabrera	Antoni Arno, de Cabrera	Cens de 9 sous "cum dominio, firma et faticha" a percebre del mas Geronella	16 lliures i 10 sous
1446,11,2	Ròmia, vídua de Pere Ponç, i Francesc Ponç, el seu fill, de Cabrera	Llorenç Puig, àlies Bellot, de Cabrera, que té el mas Ballot, que ha de fer celebrar misses d'aniversari de 8 sous, seons el testament d'Antoni Bell Soley àlies Bellot, d'Arenys	Cens de 8 sous sobre 2 peces de terra aloueres	8 lliures

3.2.3.1.6.-LES COMPRAVENDES D'ALTRES BÉNS

Hem classificat com a compravendes d'altres béns, aquelles alienacions que tenim documentades amb una mínima expressió documental, i que ens mostren la transmissió d'uns objectes, que no són béns immobles. Es tracta de dotze escriptures, cinc de les quals ens reflecteixen la compravenda d'esclaus a la zona del Baix Maresme. La resta de les fonts ens informen de l'existència d'altres béns, com són draps de llana, un cup per a l'elaboració del vi, certes

quantitats de vi, el delme de la parròquia de Cabrera i diversos animals. Presentarem aquestes fonts, més endavant als següents subapartats del present capítol, per a poder contextualitzar-nos millor dins la realitat econòmica i social del període i zona estudiada.

Taula núm.17.-

Compravendes d'altres béns (1383-1480)				
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Preu
1383,6,10	Francesc Rosselló, de Barcelona habitant de Vilassar	Bernat Lunes, de Caldes de Montbui	Draps de llana	No consta
1384,5,9	Simó Pujol, de Cabrera i tutor d'Antònia, filla i hereva dels difunts Marc Puig i Elisenda.	Bernat Gonmarc, de Badalona	Caterina, esclava	45 lliures
1401,9,18	Bartomeu Vidal, de Barcelona	Miquel des Bosc	3 esclaus	142 lliures i 10 sous
1410,10, 12	Francesc Canyadell, de Dosrius	Bernat i Guillem Rafart, de Vilassar	Esclau sarrai de 30 anys	30 florins, que valen 16 ll i 10 sous
1415,6,4 (és anterior)	Bernat Marquès, de Vilassar	Joan Mas, fill de Mateu Mas, de Sant Pere de Traia	Mul	18 florins
1436,1,14	Miquel Casals, de Vilassar	Gabriel Arnau, de Santa Maria de Mataró	Per 12 anys "servo et captivo" Valentino de 25 anys o més	35 lliures
1438,12,17	Antoni Sala	Pere Aroles, de Vilassar	Esclau de 20 anys	64 lliures
1439,1,11	Berenguer Rourich, rector de Cabrera	Joan Ferrer, mercader, de Barcelona	Fruits delme (pa i vi) parròquia	165 lliures
1458,5,17	Pere Geronella, de Cabrera	Francesc Rossell, donat de la capella de Sant Salvador, de Vilassar	Ase	3 quarteres de forment a mesura de Barcelona
1480,9,24	Gabriel Baster, pare de Barcelona	Guillem Pere Aroles, de Vilassar	Cup de fusta de 50 someres.	6 lliures, 17 sous i 7 diners
1480,10, 20	Pol Riera, de Tiana	Joan Riera, germà de Tiana	2 bous i 2 braus	26 lliures
1480,10, 20	Pol Riera, de Tiana	Joan Riera, germà de Tiana	2 someres de vi vermell most i 6 de vi blanc	32 lliures i 12 sous

3.2.3.2.- ELS EMPENYORAMENTS I LES COMPRAVENDES A CARTA DE GRÀCIA

Hi ha autors, com Pere del Pozo i Carrascosa¹⁶², que identifiquen els contractes d'empenyament amb les compravendes amb pacte de "retrovento" o a carta de gràcia. Mentre que per aquests investigadors els empenyoraments són l'accepció popular de les compravendes a carta de gràcia, d'altres erudits els consideren contractes de diferent tipologia. Dins d'aquesta línia, cal assenyalar, les aportacions de Josep Hernando, qui defineix el préstec amb penyora com el que "posa en mans del creditor una terra o una altra cosa" fins que el deute sigui pagat¹⁶³. Davant de la pressió eclesiàstica, que no permet la pràctica del préstec amb usura, apareix la compravenda a carta de gràcia, la qual legitima els mateixos objectius: l'obtenció d'una penyora per a garantir, que el creditor no es trobi perjudicat amb el préstec. Per tant, per a Josep Hernando, el contracte de compravenda a carta de gràcia combina un contracte de préstec amb penyora i un contracte de venda, que és simulat¹⁶⁴. El dret canònic no condempna aquestes compravendes, encara que les limita, puig que han de complir una sèrie de requisits: els preus de venda i de redempció han de ser idèntics, el preu ha de ser mòdic i el comprador no ha d'haver participat en negocis usuaris amb anterioritat¹⁶⁵. Així doncs, tan

¹⁶² PERE DEL POZO I CARRASCOSA : La venda a carta de gràcia a la Compilació del dret civil de Catalunya. Barcelona, Fundació de Pere Callís, 1992, pàg.27.

¹⁶³ Els fruits que se'n derivin de la penyora, com per exemple les collites d'una peça de terra, no es deduiran del deute. Quan es retorni la quantitat del préstec, el deutor recobrarà la penyora i el creditor recuperarà l'import prestat i un benefici addicional, JOSEP HERNANDO : "El problema del Crèdit i la moral a Catalunya (Segle XIV)", dins de La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana. Barcelona, *Acta Mediaevalia Annexos d'Història Medieval*. Annex 1, 1982-1983, pàg.123.

¹⁶⁴ JOSEP HERNANDO : "El problema del Crèdit i la moral a Catalunya (Segle XIV)", pàg.123.

¹⁶⁵ "La modicitat del preu en la venda a carta de gràcia es calcularà sobre els dues tercers parts del valor en abstracte de la cosa, que és el valor que s'atribueix a la propietat gravada al

l'empenyorament com la compravenda a carta de gràcia són una manifestació del sistema creditici vigent a l'època Baix Medieval.

En la major part dels empenyoraments del nostre recull documental¹⁶⁶, s'empenyora una peça de terra aloueraa causa de l'existència d'un préstec emmascarat¹⁶⁷. L'empenyorament que protagonitza, l'any 1445, Sansa, muller de Pere des Pons, de Vilassar, ens mostra que aquesta pràctica és força utilitzada per alguns pagesos¹⁶⁸. Sança empenyora una peça per 30 lliures, que ella té en concepte de penyora per 20 lliures:

“Jo Sansa, muler del senyer en Pere des Pons, de la parroquia de Sant Janis de Vilassar, al bisbat de Barsalona, met payora hun tros de terra, apalat Colomines, a vos senyer Antich Pons, de la dita parroquia...La dita pesa de terra tench jo, Sansa, en payora de mon fil en Berenguer Tria. La qual pesa jo tench en payora per preu de trenta lliures de moneda de Barsalona...anpayora a vos Antivh Pons per preu de XX lliures”¹⁶⁹.

dret de redimir”, PERE DEL POZO i CARRASCOSA : La venda a carta de gràcia a la Compilació del dret civil de Catalunya, pàgs.16 i 17.

¹⁶⁶ Tenim 10 documents d'empenyorament, gairebé tots ells escrits en català, que estan datats entre els anys 1439 i 1450. Les clàusules que figuren en aquests documents són “empenorum per me et meorum vobis” (1439,7,27 Diversorum 93 APSGVD) i “met en penyora” (Fol.3 Manual 7 APSGVD).

^{167a} Bartomeu Marc e Salvador Marc, fill seu, un camp de terra empemiyoram, lo qual tenim dins la parroquia de Vilaçar en lo loch apellat Pujol, a vos senyer en Barthomeu Boter, de la parroquia de Sant Pere de Premia... per preu de X florins e que vos dit Barthomeu Boter le agats tenir a dos asples ...e si ho farnats un splet de guaret velt e que nos dit Barthomeu Boter fiats tangut de pagar a la festa de Sent Feliu II sous VI per cascun splet” (1445,10,24 Fol.6 Manual 7 APSGVD). PERE DEL POZO i CARRASCOSA relaciona la influència de la legislació canònica, referent a la prohibició de la usura amb la llei 1, tit.20, llibre 4, vol 1r de Jaume I, en la qual també es contempla la possible usura dins les cartes de gràcia. L'esmentat jurista també ens informa de que Solsona, davant de la gran existència de contractes usuaris, feu una crida als notaris amb l'objectiu de que aquests evitessin la seva escripturació, a La venda a carta de gràcia a la Compilació del dret civil de Catalunya, pàgs.18 i 19.

¹⁶⁸ Recomanem l'observació de la taula d'empenyoraments. A l'esmentada taula, podem veure com, en cinc anys, la família dels Diumer s'empenyoren en quatre ocasions. Tres d'aquestes amb el mateix creditor, Antoni Ferrer de Vilassar.

¹⁶⁹ 1445,10,9 a Fol.3 Manual 7 APSGVD.

L'escripturació de les penyores pot observar-se, mitjançant tres tipus de contractes: els empenyoraments, els lloguers i les compravendes a carta de gràcia. Precisament això, és el que mostra un document, datat el 10 de novembre de 1486. Es tracta d'una escriptura, en la qual Pere Bernat, de Vilassar, reconeix deure cinc lliures a Salvador Pons, de Vilassar, i promet al creditor pactar l'entrega d'una peça de terra "cum instrumento gratie mediante vendere impignorare vel ad logerium vobiscum contrahere". Més endavant, a la mateixa escriptura, Pere Bernat opta pel lloguer¹⁷⁰, malgrat que l'equipari amb un empenyorament¹⁷¹. Es tracta d'un lloguer estrany, ja que no s'ha de satisfer cap tipus d'import, fins que el deutor hagi restituit el deute:

"de qua minime teneamini solvere sensus nec aliis juribus de dicta pecia terre nisi tantum teneatis et possideatis dictam terram cum omnibus fructibus in ea per venientibus tam bladis quam leguminis et olivariis et omnibus aliis tantum et tamdiu donech restituam vobis vel vestris seu quibus volueritis totas illas quinque libras, valentes centum solidos, quas mihi prestitistis et tradistis ad meas voluntates in pecunia numerata"¹⁷².

A la part final de l'escriptura, torna a mostrar-se l'equiparació entre empenyorament i lloguer, incorporant-hi com a equivalent el terme de carta de gràcia:

"durante impignoramento seu loguerio, pro quibus dicta pecia terre impignoro cum instrumento valituro gracia redimendi mediante quaquidem pecia terre habeo et teneo et in franco

¹⁷⁰ "loco vobis et vestris net quibus volueritis, per tempus ad satisfactionem subscripta suficiens, totam illam peciam terre campam cum omnibus introitibus et exitibus et omnibus juribus et pertinens suis et omnibus fructis tan bladi quam etiam olivarum...".

¹⁷¹ "durante impignoramento seu loguerio que vobis dicto Salvatore Ponsio facio de dicta pecia terre".

¹⁷² 1486, 11,10 Diversorum 22 APSGVD.

elodio possideo in dicta parrochie Sancti Genesi de Vilassario in loco satis prope mansi de Sabaterio”.

Taula núm.18.-

Empenyoraments (1439-1450)			
Data	Deutor	Creditor	Deute
1375,2,25	Elisenda, muller de Berenguer Agell, i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	23 sous
1375,5,2	Elisenda, muller de Berenguer Agell, i aquest, de Vilassar	Jaume Riera, de Premià	10 lliures
1439,7,27	Rafael Rosselló, de Premià	Bernat Cisa, de Premià	8 sous
1445,10,9	Sança, muller de Pere Pons i mare de Berenguer Tria, de Vilassar	Antic Pons, de Vilassar	20 lliures
1445,10,24	Bartomeu Marc i Salvador, fill, de Vilassar	Bartomeu Boter, de Premià	10 florins
1446,4,19	Salvador Diumer, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	4 florins
1449,4,10	Bernat i Salvador Diumer de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	8 florins
1449,12,28	Salvador Diumer, de Vilassar	Salvador Colomer de Vilassar	13 lliures, 12 sous i 6 diners
1450,9,11	Pere Vives, de Vilassar	Joan Rafart, de Vilassar	12 florins
1450,11,17	Salvador Diumer, de Vilassar	Antoni Ferrer, de Vilassar	12 florins

Les compravendes a carta de gràcia apareixen documentades com a “instrumentum tamen gratie redimendi”¹⁷³, que és l’accepció vulgar del “pactum de retrovendo”¹⁷⁴. L’exposició de les diferents parts del contracte s’estructura com a les compravendes perpètuas. La clàusula que diferencia ambdós contractes, és la redempció del bé alienat com a penyora. Aquesta redempció s’incorpora, mitjançant la creació del dret de reserva a perpetuitat. Així doncs, a les compravendes a carta de gràcia, el deutor d’un préstec simula la realització d’una venda a favor del seu creditor, amb la finalitat d’assegurar el pagament d’un deute. Com a garantia de la recuperació del bé “venut”, el venedor es

¹⁷³ Comptem amb 41 documents de compravendes a carta de gràcia.

¹⁷⁴ PERE DEL POZO I CARRASCOSA: La venda a carta de gràcia a la Compilació del dret civil de Catalunya, pàg.53.

reserva el dret a redimir a perpetuïtat¹⁷⁵. S'ha de destacar, l'explicitació del dret del comprador de poder gaudir dels fruits d'una inversió realitzada, poc abans de la redempció¹⁷⁶. En conseqüència, si s'ha llaurat la terra i s'ha sembrat o plantat, el creditor que ha realitzat unes feines agrícoles, s'assegura la percepció dels fruits de les collites¹⁷⁷. Com és lògic, la major part dels béns empenyorats és sòl agrícola. Un 67% d'aquestes compravendes es troben sots domini i alou d'un tercer¹⁷⁸, mentre que un 33% són lliures i francs. És a dir, alouers.

Els venedors volen deixar constància escrita de que la necessitat els ha empès a realitzar aquest tipus de contractes¹⁷⁹, malgrat que, en general, no especifiquen quins són els motius reals d'aquesta necessitat¹⁸⁰. És la seva

¹⁷⁵ L'escripturació del dret a redimir, no ens apareix a tots els documents analitzats. Talment podria donar-se aquest dret com a inherent a la tipologia del document. En d'altres fonts, la majoria d'elles, aquest dret apareix com una clàusula dins del contracte de compravenda: "sub hiis tamen condicionibus et retentionibus sequentibus videlicet quod quodcumque nos vel nostros vollemus recuperare seu redimere dictam peciam terre per nostros et eorum propriis usibus et emprivis et non alia quod illa posumus vel possint illa recuperare restituendo vobis precium infrascriptum" (1469,3,9 Fols.39 a 40 Manual 1 APSPD). En una minoria d'aquests contractes, trobem el dret de redimir, a continuació de l'època del venedor, que segueix el document de compravenda pactat. Com a tall d'exemple, podem esmentar el següent: "Item dictus Bernardus Casals firmavit instrumentum gratie super luycione dicte pecie terre promitens dicto venditori quod quocienscumque ipse vel sui restituerit sibi dictum precium ipse restituet abolvit et diffinet dictam peciam terre et omnia juravi hoc" (1477,12,22 Fols.6v i 7 Manuale Vicesim 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB).

¹⁷⁶ Aquesta prerrogativa del creditor també apareix al lloguers, precedits de deutoris, i els empenyoraments.

¹⁷⁷ "tamen salvo quod si tempore ipsius restitutionis dicta pecia terre fuit arata sive seminata ipse Bernardus et sui habeant expletare et colligere expletum eiusdem illo anno" (1477,12,22 Fols.6v i 7 Manuale Vicesim 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB).

¹⁷⁸ A la major part de la documentació consultada, s'observen contractes d'establiment. L'únic sotsestabliment detectat, correspon a 1459,6,29 de Liber Venditionum 1459 de Bartomeu Agell AHPB (vegeu taula). Dins dels béns, regulats mitjançant contractes d'establiment o sotsestabliment es constata la presència dels dels des Bosc amb un percentatge d'un 46%, davant d'un 54% que es reparteix entre una minsa representació quantitativa dels altres senyors directes.

¹⁷⁹ Cas de Francina, vídua de Pere Fàbregues, propietària del mas Dorca, de Premià, i del seu fill, Pere Dorca, que el 9 de març de 1469, justifiquen la venda que realitzaran de la següent manera: "quod succurrendis quibusdam magnis nostris neseitatibus" (Fols.39 i 40 Manual 1 APSPD).

¹⁸⁰ Una sèrie de documents, ens ofereixen més detalls. Per això, podem classificar els motius, que han obligat als venedors-deutors a vendre part dels seus béns, mitjançant compravendes a carta de gràcia, en tres. El primer d'aquests motius, és que ens trobem en una societat força endeutada. Com a exemples del que estem dient, podem esmentar les conversions d'instruments de lloguer en compravendes a carta de gràcia: Salvador Diumer i el seu fill, Joan, de Vilassar, mitjançant el document notarial, anul·len un contracte de lloguer i el reconverteix en

manera de justificar-se davant de futures generacions, que segurament no arribaran ni a conèixer, però que poden recuperar el bé alienat.

En general, les compravendes a carta de gràcia es realitzen per a evitar uns mals majors. Malgrat la intenció, els venedors al veure's obligats a despendre's d'algunes parts dels seus béns productius, pateixen un empitjorament de la seva situació econòmica. Es troben endeutats i, a més a més, no poden comptar amb els fruits del bé "venut". Aquesta situació, no facilita gens la redempció del bé alienat. Per aquesta raó, només ens consten tres redempcions, de les quals només una es produeix dins del marc temporal que estudiem¹⁸¹. També hi ha venedors, que entren en una espiral creditícia,

una compravenda a carta de gràcia a favor de Pere Ferrer, de Premià (1474,11,1 *Diversorum* 30 *APSGVD*). L'Antoni Soler, de Premià, realitza la venda d'una venda a favor de Bartomeu Teixidor, perquè pateix "magnis necessitatibus" i "pro complendo ultima voluntatem Michaelis Soler quondam patri mei". Suposem que encara que no s'expliçi, el pare difunt d'Antoni Soler, ja havia pactat la compravenda amb algun creditor (1468,4,7 Fols. 29v i 30 *Manual* 1 *APSPD*). També ens informen de l'endeutament, vendre a carta de gràcia, a poder lluir censals morts: En Joan Rossell, de Premià, per a explicar la causa de la venda que realitza de tres peces de terra a favor d'Antoni Colomer, de Premià, ens informa que ho endega "pro subveniendo quibusdam necessitatibus meorum specialiter pro lluendo illud sensuale cum sua annua pensione que Anthonius Sort alias Figuera predicte parrochie de Premiano recipiebat anno quolibet in et super mansum meum vocatum Rocell" (1462,1,22 *Fol.28 Manual* 2 *APSPD*). Com a segona causa, ens trobem amb l'obligació del pagament dels dots de les files cabaleres, així com amb el retorn dels dots de les vídues que ho demanen: El dia 10 de gener de l'any 1464, l'Antoni Amo de Cabrera declara en la venda de dues feixes: "atendens etiam...habere necessariam pecuniam quantitatem subscripta pro solvendo dote Clare filie mee sponseque Joannis Michaelis Feu" (*Fol.12v Manuale Vicesimum* 1477-1478 de Miquel Franquesa *AHPB*). Cinc anys més tard, Antoni Riera, de Premià, tutor del seu nebot Salvador, orfe de Bartomeu Riera, emprèn la venda de dues feixes de terra, per a satisfer el dot aportat a Bartomeua, vídua del finat (1469, 6,12 *Fols.41 a 42 Manual* 1 *APSPD*). I, ja per acabar, hem de dir que la meitat de les cartes precàries estudiades, pertanyen al període de la Guerra Civil o als anys immediatament posteriors a aquella. Per aquest motiu, en aquestes fonts se'ns informa d'altres problemes, que s'afegeixen als anteriorment esmentats. La fam produïda per la manca d'aliments i la conseqüent pujada del preu del blat, la inseguretat i els robatoris: "ad efectum et cum causa guerre et maxime caristie bladorum que nunc est in partibus simus carentes pecuniis et bonis mobilibus" (1473,4 16 a *Diversorum* 30 *APSGVD*). "et cum causa guerre que per ibidem fuit sit de pluri magna carestia bladorum" (1474,1,11 *Diversorum* 35 *APSGVD*). "hiis diebus eminente guerra... fuit depredatus de quibusdam animalibus grossis quibus ducebant labo et negotia mee domus et deficiente de causa deficit..cum propter pericula famis et nuditatis et ratione senectutis mee et uxore mee quibus cotidie gravamur in augmento" (*Diversorum* 31 i 39 *APSGVD*).

¹⁸¹ Es tracta de la que protagonitza Arnau de la Castanyeda, cirurgià i habitant de Cabrera, el 8 de març de 1478, respecte la venda d'una peça de terra del mas ça Vall, de Cabrera, que havia venut a carta de gràcia, en Miquel Libra a Pere Gener d'Argentona (*Fol.39v Manuale Vicesimum* de Miquel Franquesa *AHPB*). Les altres dues redempcions localitzades són força posteriors: a la primera, la venda es produeix l'any 1473 i la redempció l'any 1555 (1473,12,10 *Diversorum* 102 *APSGVD*), i a la segona, l'alienació es realitza l'any 1474 i la redempció, cent anys més tard (1474,1,22 a *Diversorum* 35 *APSGVD*). És a dir, que han estat els hereus o les pupil·les dels nostres personatges, qui han pogut recuperar aquell sòl, previ pagament del deute als successors dels creditors.

diffícil de redimir. Com les necessitats els empenyen a recórrer una altra i altra vegada al préstec, aquest es reflecteix amb addicions de nou capital a una compravenda de carta de gràcia, ja realitzada¹⁸². En d'altres ocasions, els hereus ja no tindran res a fer, ja que els seus avantpassats s'han venut el dret a redimir el bé alienat, amb la qual cosa, la compravenda a carta de gràcia ha passat a ser perpètua¹⁸³.

En una compravenda molt especial, datada el 2 d'octubre de 1479, Bartomeu Arnau i Francesc Mir, nebot del venedor, adquireixen d'Antoni Arno, de Cabrera, un cens que grava el mas derruit Geronella, de Cabrera, per 9 lliures. Amb aquesta compravenda, els compradors, que tenen el mas, sots domini i alou del venedor, passaran a tenir-lo en plena propietat i, per tant, aquest bé, passarà a ser franc i lliure. Aquest cas, no és gaire freqüent, i s'ha d'entendre per les sèries dificultats econòmiques que està passant el venedor, qui és parent d'un dels compradors.

Taula núm.19.-

Compravendes a carta de gràcia (1455-1486)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini	Preu
1455,12,8	Jaume Deulofeu, orfe de Joan Deulofeu de Blanes i hereu de Raimon Tarascó, de Cabrera	Salvador Bartomeu, de Cabrera	Peça	Alou	7 lliures
1459,6,29	Bartomeu Amigó, de Premià	Ponç Ferrer, de Premià	Peça	Prior de Sant Miquel del Fai, Ponç Ferrer i Pere Macià, de Premià (una gallina)	8 lliures, 13 sous i 6 diners

¹⁸² El 10 de gener de 1478 l'Antoni Arnó, de Cabrera, afegeix amb una àpoca "in augmentum dicti precii" de 14 lliures d'una compravenda de carta de gràcia de l'any 1464, 7 lliures i 12 sous. Arnó promet que satisfarà ambdues quantitats si vol redimir dues feixes, que ara té Arnau de la Castanyeda (Fol.12v Manuale Vicesimum 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB).

¹⁸³ El dia 23 de novembre de 1470, en Miquel Libra, de 24 anys, orfe de Salvador Garbí, àlies Libra i de Gabriela, de Santa Maria de Mataró, i la seva germana, Agnès, de 14 anys, hereua universal de Salvadora, vídua de Pere Gener de Cabrera, vénen a carta de gràcia una peça contigua del mas Morot, per 18 lliures. La compradora és Angelina, vídua de Salvador Morot i procuradora del seu fill, Vicenç Morot (Manual 1470-1471 de Miquel Franquesa AHPB). El 15 de maig de 1479, en Miquel Libra ven a carta de gràcia, a Angelina, procuradora del seu fill Vicenç, el dret de redimir la peça de la primera compravenda, per 7 lliures: "ego absolvo diffinio et remito vobis dictam gratiam redimendi...michi retento itaque vos dicto dicto nomine ac dictus Vincentius et succesoris suis perpetuo de dicta pecia terre possitis ac possint vestras et suas facere voluntates" (Manuale Vicesimum Secundum de Miquel Franquesa AHPB).

Compravendes a carta de gràcia (1455-1486)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini	Preu
1459,7,17	Miquel Bramona, rector de Sant Feliu de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, habitant de Vilassar	Peça	Alou	55 lliures
1461,7,1	Salvador Ferrer i Bartomeu, fill, de Vilassar	Bonanat Partella, de Premià	Peça	Alou	10 lliures
1462,1,22	Joan Rossell, de Premià	Antoni Colomer, de Premià	3 pe ces	No s'esmenta	8 lliures i 15 sous
1464,1,10	Antoni Arno, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, cirurgià, habitant de Vilassar	3 feixes	No s'esmenta	14 lliures+7 lliures i 12 sous (de 1478,1,10).
1467,4,15	Antoni Soler, de Premià	Bartomeu Teixidor, de Premià	Peça	Pabordia mes de maig (Seu de Barcelona) i benefici de Santa Margarida (Seu de Barcelona)	7 lliures i 14 sous
1468,3,12	Pere Veil de la Serra, de Vilassar	Nicolau Bonivern i Amador, fill, de Vilassar	Peça	No s'esmenta	20 lliures
1468,5,18	Antoni Riera, tutor de Salvador, orfe de Bartomeu Riera, germà d'Antoni, de Premià	Esteve Franquesa, bóter de Premià	Peça	Alou	3 lliures i 17 sous
1468,10,20	Ísabel, muller d'Antoni Font, Llorenç i Joan Font, fills, de Premià	Antoni Veil, àlies Moner d'Argentona	Peça	Pere des Bosc	38 lliures
1469,3,9	Francina, vídua de Pere Fràgueres, propietària del mas Dorca, i Pere Dorca, fill, de Premià	Joan Marquès Fontanil del Mas Nou, de Teià	Peça	Alou	6 lliures i 10 sous
1469,6,12	Antoni Riera, tutor de Salvador, orfe de Bartomeu Riera, germà d'Antoni, de Premià	Bartomeu Boter, de Premià	2 tros sos de terra	Antoni Poal, de Barcelona	14 lliures
1469,11,19	Miquel Libra, de Sta Maria de Mataró i habitant de Cabrera	Pere Gener, d'Argentona	Peça del masça vall de Cabrera	Rector de Cabrera / alou	20 lliures
1470,11,23	Miquel Libra, de 24 anys, i sa germana, Agnès de 14 anys, hereua universal de Salvadora, vídua de Pere Gener e Cabrera (masça Vall, àlies Boquer). Són de Sta. Maria de Mataró, viuen a Cabrera	Angelina, vídua e Salvador Morot, i procuradora de Vicenç Morot "dementis ac sensu carentis" hereu del difunt Pasqual Morot, de Cabrera	Peça del mas de Vicenç Morot	Alou	18 lliures
1471,3,18	Salvador Cuquet, àlies Sabater, i Angelina, sa muller, pubilla del mas Cuquet de Vilassar	Joan Rafart, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc	6 lliures
1472,1,3	Pere Sabater, de Vilassar	Salvador Pi, fill de Salvador Pi, de Vilassar, i hereu del mas Lena, de Premià	Peça	Alou	10 lliures
1473,4,16	Margarida, vídua de Pere Marquès, hereva d'ell, i el seu fill, Pere, de Vilassar	Antic Pons Cerola, de Vilassar	Peça del Mas Artaguil, rò-nec	Aniversaris i del rector de Teià	12 lliures

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL (1348-1486)
 Montserrat Richou i Llimona

Compravendes a carta de gràcia (1455-1486)					
Data	Venedor/a	Comprador/a	Bé	Domini	Preu
1473,12,10	Nicolau Vidal, hereu del mas Vidal i Margarida, muller, de Vilassar	Salvador Estrany, de Vilassar	Peça mun tayosa del mas Ei meric	Pere des Bosc	8 lliures
1473,12,13	Pere Marquès i Eulàlia, muller, de Vilassar	Pere de Sentanya, de Vilassar	2 feixes de terra	Pere des Bosc/Benefici de S. Joan de l'església de Sta. Maria de Mataró	40 sous cada feixa
1474,1,22	Joana, vídua d'Antoni Riera, hereua del mas Riera, i Joan, fill, de Vilassar	Salvador Estrany, de Vilassar	Peça bosquina	Pere des Bosc	12 lliures
1474,2,27	Jaume Abril, hereu del Mas Abril, de Vilassar	Joan Rafart, de Vilassar	Peça	Franqueses de Montcada, que té Miquel des Bosc	10 lliures i 7 sous.
1474,2,27	Jaume Abril, hereu del Mas Abril, de Vilassar	Antoni Abril, germà, de Vilassar	Peça del mas Serra	Alou	20 lliures
1474,4,14	Genís Campins i Eulàlia, muller, de Vilassar	Joan Avella, de Vilassar	Hort amb aigua	Pere des Bosc	7 florins
1474,11,1	Salvador Diumer i Joan, fill, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	Feixes amb oliveres	Pere des Bosc	20 florins
1474,11,14	Nicolau Vidal, hereu del mas Vidal de Gordei, i Margarida, muller, de Vilassar	Jaume Parera i Pere, fill, de Vilassar	Feixes	Pere des Bosc	36 lliures
1475,3,8	Joan Franc, àlies Teixidor i Beneta Antígona, de Cabrera	Angelina, vídua de Salvador Morot, teixidor de draps de lli. Té els béns del difunt marit a raó de dot i esponsalici. És de Cabrera.	Peça del mas Gamon, àlies Teixidor	Benefici de Sant Esteve de l'església de Santa Maria de Mataró	55 sous
1475,5,15	Genís Campins i Eulàlia, de Vilassar	Jaume Roudor, de Vilassar	2 horts, un amb aigua	Capella de Sant Bartomeu de Cabanyes	8 florins: 88 sous
1475,7,28	Antoni Soler, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, habitant de Cabrera	2 peces	Monestir de Sant Pere de Clarà (quint)	5 lliures, 12 sous i 6 diners
1476,6,13	Jaume Torre i Bartomeu, fill, hereu del mas Torre, de Vilassar	Arnau de la Castanyeda, barber i cirurgià, habitant de Cabrera	Peça	Franqueses de Montcada, que té Pere des Bosc	9 lliures i 7 sous pel notari
1477,12,22	Antoni Tolrà, de Vilassar	Bernat Casals, de Vilassar	Peça	Pere des Bosc / alou	41 lliures
1478,4,26	Jaume Abril, de Vilassar	Arnau de la Castanyeda, barber i cirurgià, habitant de Cabrera	Peça	Alou	6 lliures i 13 sous
1479,5,15	Joan Miquel Libra, orfe de Salvador Garbí, àlies Libra, i de Gabriela, de Santa Maria de Mataró	Angelina, vídua de Salvador Morot, i Vicenç Morot, fill del difunt Pasqual Morot, de Cabrera	Dret de redimir una peça del mas de Vicenç Morot	Alou	7 lliures
1479,6,28	Antoni Soler, de Cabrera	Salvador Canal, de Cabrera	Peça	Monestir de Sant Pere de Clarà	5 lliures, 17 sous i 6 diners
1479,10,2	Antoni Arno, de Cabrera	Bartomeu Arnau i Francesc Mir, nebot del venedor, fill i hereu de Jaume Mir, de Cabrera	Cens d'un morabati d'or del mas Geronella. És dels compradors.	Antoni Arno	9 lliures
1480,2,25	Pere Riera, àlies Ferroy, hereu del mas Riera de Cabrils	Joan Rafart, de Vilassar	Peça	Franqueses de Montcada que té Pere des Bosc	9 lliures
1480,8,2	Jaume Abril, de Vilassar	Joan Rafart, de Vilassar	Peceta	Alou	55 sous
1480,12,6	Joan Diumer, hereu del mas Diumer, de Vilassar	Pere Ponsa, àlies Ceroia, de Vilassar	Peça	Alou	22 lliures i 10 sous
1481,5,24	Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, senyora útil del mas Feliu, de Cabrera	Guillem Canal, de Cabrera	Peça	Església de Sant Feliu de Cabrera	37 sous
1486,11,23	Bernat Miquel, de Premià	Jaume Colomer, de Premià	Peça	Alou	5 lliures

3.2.3.3.- ELS VIOLARIS I ELS CENSALS MORTS

Els violaris i els censals morts són uns contractes de compravenda a carta de gràcia¹⁸⁴, mitjançant els quals les parts contractants pacten la percepció d'una renda en metàl·lic o pensió a canvi del lliurament d'un capital, que apareix documentat com el preu de l'esmentat dret a cobrar una renda¹⁸⁵. El lliurament de la renda o pensió, per part del seu venedor, és de caràcter anual en unes dades, molt semblants a la dels pagaments dels censos relacionats amb l'emfiteusi¹⁸⁶. En general, l'import consignat en concepte de preu es entregat pel comprador del dret a percebre la renda, el mateix dia de la compravenda del violari o censal mort. Aquest pagament es consignat en un època.

Tant els violaris com els censals morts, al ser ambdós contractes de compravenda a carta de gràcia, són redimibles¹⁸⁷. La diferència existent entre un contracte de censal mort i un de violari és molt elemental. El primer es pot

¹⁸⁴ El 30 d'octubre de 1432, a la venda d'onze sous de pensió de censal mort a canvi de 14 florins d'or, realitzada per Pere Camps i el seu fill, Joan, de Vilassar, a Maria, neboda del difunt Berenguer Marc, prevere de l'esmentada vila, podem llegir que es ven "perpetuo instrumento gratie redimendi...undecim solidos anuales et rendales vocatos vulgariter censal mort" (Fols.84v a 86 Manual 6 APSGVD).

¹⁸⁵ Comptem amb 151 documents de compravendes de censals morts per al període 1373 a 1481 i amb 6 fonts de compravendes de violaris pel període de 1378 a 1382.

¹⁸⁶ Acostumen a estar relacionades amb dades assenyalades dins del calendari litúrgic cristià. Entre aquestes podem esmentar: l'Anunciació, l'Assumpció, la conversió de Sant Pau al mes de gener, la crucifixió, el Nadal, el naixement de Maria al mes de setembre, durant la Pasqua o la Pentecosta. També és freqüent el pagament de les rendes o pensions durant el dia en que es commemora la devoció a un sant o santa: Sant Agustí, Sant Andreu, Sant Cugat, Sant Jaume, Sant Joan, Santa Llúcia, Santa Magdalena, Santa Margarida, etc. Com en el cas dels censos, relacionats amb l'agrari, una de les dates més utilitzades, a part del Nadal és la dels Sants Pere i Felu d'agost.

¹⁸⁷ Com veurem més endavant, les nostres fonts ens demostren que les redempcions no acostumen a ser freqüents en aquest període. Hem localitzat 23 documents de llució de censals morts.

transmetre per donació "inter vivos"¹⁸⁸ o via testamentària i, per tant, la percepció de la renda pot gaudir-se al llarg de l'espai temporal, que anirà des de la percepció de la primera pensió fins a la redempció del censal mort¹⁸⁹. Així doncs, futures generacions dels venedors i dels compradors de censals morts estaran relacionades per aquest contracte, que varen acordar un dia els seus antecessors. El violari es pacta durant la vida d'una o de dues persones¹⁹⁰. Per aquesta raó, la satisfacció de les pensions d'un violari s'acaba amb la mort de les persones, que s'havien escripturat com a referència temporal¹⁹¹. Tan les escriptures de censals morts com les dels violaris, ens informen de la creació d'unes rendes noves, que es diferencien de les velles, perquè a les primeres escriptures només es ven el dret de percebre una renda o pensió en numerari, que es relaciona amb la "possessió emfitèutica". Per aquest motiu, en tots aquests contractes sempre apareix que la venda es realitza a nua percepció¹⁹². Per tant, "sine omni videlicet firma faticha laudimi tercio et foriscapio"¹⁹³. Precisament, és el que comenta Francesc Eiximenis, quan defensa la licitud del censal mort : "quí per tal son dits morts car lo comprant no ha censal mort

¹⁸⁸ El 30 de desembre de 1484, Guillem Pere Aroles, de Vilassar, fa donació al seu nebot, Arnau Ferrer, mercader de Barcelona de dos censals morts, relacionats amb el benefici de Sant Esteve de l'església de Santa Maria, de Mataró (Pergamí 62 Calaix 2 (1ª Secció) APSMM).

¹⁸⁹ El dia 1 de maig de l'any 1418, Benvinguda Morota, de Vilassar, que adquireix una pensió de 7 sous i 6 diners, a canvi del pagament de 110 sous, vol deixar constància de la voluntat de transmissió d'aquest censal mort al seu nét Pasqual. Ho expressa de la següent manera: "Item volo et mando quod dictum sensalem revertatur ad Pasqualem neptem meum sive net post obitum meum" (Fols 180v i 181 Manual 5 APSGVD).

¹⁹⁰ La paraula "violari" prové del llatí medieval. Precisament del mot llatí "vivolarium", que es pot traduir com "de per vida o vitalici", a JUAN VICENTE MARSILLA: *Vivir a crédito en la Valencia Medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*. Valencia, Publicacions de la Universitat de València, 2002, pàg.190.

¹⁹¹ En el violari de 30 sous de pensió, estipulat el 14 de juliol de 1378 entre Bernat Figuera, de Premià, com a venedor, i Bernat Isern, de Vilassar, com a comprador, podem llegir: "habendos et recipiendos per vos et vestros ad violarium sive violario...toto tempore vite vestre naturalis Bartholomei Vives et Elicsendi, uxore eius", de Premià (Fols.71 a 72v Manual 4 APSGVD). Un altre violari del mateix dia, es pacta per tota la vida del venedor de la pensió de 12 sous i 8 diners, en Guillem Artaguil, de Vilassar, i la del fill del comprador, en Berenguer, descendent de Guillem Aroles, de Vilassar (Fols.72v a 74 Manual 4 APSGVD). Un dia després, el mateix Guillem Aroles compra un altre violari. En aquesta ocasió, a Pere Lladó, de Vilassar. Es tracta de 8 sous i 6 diners de pensió, que s'ha de percebre, si no es redimeix, fins a la mort de l'infant Martí, fill del rei, i de Bernat de Cabrera (Fols.74 a 76v Manual 4 APSGVD).

¹⁹² Les rendes velles són les que estan relacionades amb l'emfiteusi i les seves manifestacions contractuals, que ja hem presentat a l'inici d'aquest capítol.

¹⁹³ Fol.50 Primus Liber Vendicionum de 1428-1430 de Bartomeu Agell AHPB.

nengun dret en les coses sobre que compra lo dit censal sino solament dret de percebra la quantitat que compra”¹⁹⁴. En conseqüència, aquesta pràctica creditícia és acceptada per l'Església¹⁹⁵ i practicada pels seus representants. El clergat pot actuar en nom de la institució eclesiàstica¹⁹⁶ o en nom propi. És a dir, “tamquam laice et private persone”¹⁹⁷.

Els censals morts i els violaris formen part del sistema creditici de l'època¹⁹⁸, que aporta als creditors uns evidents beneficis econòmics, ja que la pensió que satisfà el deutor no rebaixa el preu de redempció¹⁹⁹. En aquets contractes, el benefici econòmic del creditor es reflecteix mitjançant el for, que és la proporció entre la pensió que s'ha de satisfer i el preu, o sigui, el que el comprador del censal ha pagat per aconseguir el dret de rebre la pensió venuda. A les nostres fonts, el for acostuma a ser el 7% per a la major part dels censals morts, mentre que el corresponent al dels violaris és del 14'2%. Evidentment, els interessos que es percebeixen pels censals morts són de menor quantia que els satisfets per d'altres formes anteriors de préstecs, com

¹⁹⁴ JOSEP HERNANDO: “El problema del Crèdit i la moral a Catalunya (Segle XIV)”, pàg.130.

¹⁹⁵ Bernat de Puigercós i Francesc Eiximenis esmenten tres motius, per a demostrar que els censals morts i els violaris són moralment acceptables. “a) Aquests contractes no són préstecs usuaris ni contractes en frau d'usura; b) Són veritables contractes justs de compra-venda; c) Aquesta forma creditícia és practicada per l'Església”, a JOSEP HERNANDO: “El problema del Crèdit i la moral a Catalunya (Segle XIV)”, pàg.130.

¹⁹⁶ El 5 de juny de 1379, en Jaume Flor, de Vilassar, ven una pensió de 5 sous a canvi del pagament de 80 sous, a Pere Bonivern i Pere Parera, representants de la Candeia de Santa Maria de l'església parroquial de Vilassar (Fols.106v i 107 Manual 4 APSGVD). El 10 de febrer de 1382 i el 13 de novembre de 1383, trobem com a comprador de censals morts a Jaume Parellada, donat de la capella de Santa Anastàsia de Premià (Fol.152 i Fols.183 a 184 Manual 4 APSGVD). El 28 de juny de 1407, Bernat Carbonell i Bonanata, da muller, de Vilassar, vénen 15 sous de renda, a Francesc sa Plana, procurador del monestir de Sant Pol de Mar (Fols.95 a 96v Manual 5 APSGVD)

¹⁹⁷ Amb aquesta fórmula, el prevere vilassarenc Berenguer Moles vol deixar de manifest que la compra de 20 sous de pensió, que realitza a Arnau Corsà i Berenguer Fornells, àlies Corsà, de Cabrera, per 280 sous, la realitza a títol personal i, per tant, amb els seus béns (Fol.136 Manual 5 APSGVD).

¹⁹⁸ Recordem que dins d'aquesta sistema, JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL, diferencia el que es crèdit a curt termini del crèdit a llarg termini o consolidat. Dins del primer, classifica als mutu, als deutoris i a les comandes i dins del segon, als censals morts i als violaris, a Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, pàgs.365, 375 a 379.

¹⁹⁹ “En realitat tot, des de la primera pensió cobrada, eren beneficis, perquè el seu capital continuava íntegre, i sempre podia recuperar-lo en molt poc temps venen la renda a un tercer”, JUAN VICENTE GARCÍA MASILLA: “La formació d'un mercat del crèdit. Orígens i difusió del censal en la societat valenciana: segles XIII-XIV”. Barcelona, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XII, 2001, pàg.142.

són els "mutuum", que han de retornar-se a curt termini i amb un interès d'un 10 a 20%²⁰⁰. Aquest interès es suma a l'import del capital que s'ha deixat. Amb els deutoris d'aquesta tipologia de préstecs, escripturats davant de notari i de dos o tres testimonis, el deutor assegura haver rebut un capital "gratis et de bone amore" per tal d'aconseguir no ser percebuts com a autèntics préstecs amb interès. Amb el mateix objectiu el retorn del capital s'especifica amb fórmules com "in continenti", "cum vobis et vestris fuero requisitis" o "sine omnia dilacione". També existeix altre tipus de préstec, que es coneix amb el nom de comanda o contracte de dipòsit²⁰¹. Amb aquest contracte es simula el dipòsit d'una quantitat de diners del creditor al deutor. Al no aparèixer els terminis de retorn del capital deixat, el creditor pot arribar a tenir problemes a l'hora de voler recobrar l'import deixat en préstec²⁰². Precisament d'aquí vé, de la seguretat de poder recobrar els imports deixats en préstec, el que provoca la creació i acceptació de les compravendes de pensions de censals morts.

En la seva majoria, els venedors de pensions de violaris i de censals morts realitzen les compravendes de manera col·lectiva²⁰³. Són membres d'un mateix grup familiar o representants de les Universitats²⁰⁴. Dins l'àmbit familiar, amb un percentatge d'un 38%, la parella conjugal és la que apareix amb més freqüència. Després, amb un 24%, figuren les compravendes, realitzades per pares i fills. A continuació, amb un 21%, s'observa com els venedors són la parella conjugal i llur fill. Finalment, amb un 5%, ho són la parella conjugal, llur fill i la muller d'aquest. El percentatge restant, que a la mostra és un 21%, respòn a d'altres combinacions possibles dins l'àmbit familiar. És la suma de diferents col·lectius, que per separat es presenten com a pocs

²⁰⁰ El 4 de gener de 1377, Guillem Ortaguil, de Vilassar, protagonitza un deutor de 10 lliures i 15 sous a favor de Bernat Tolrà de la mateixa contrada. Ortaguil assegura haver rebut el numerari "pro ratione mutui quod vos amore nostri fecisti", pagar aquesta quantitat el proper any (Fols.19v i 20 Manual 4 APAGVD).

²⁰¹ El 17 de maig de 1377, en Guillem Abril, de Vilassar, signa un contracte en el qual admet tenir en dipòsit 45 sous de Guillem Aroles, de l'esmentada localitat (Fol.31 Manual 4 APAGVD).

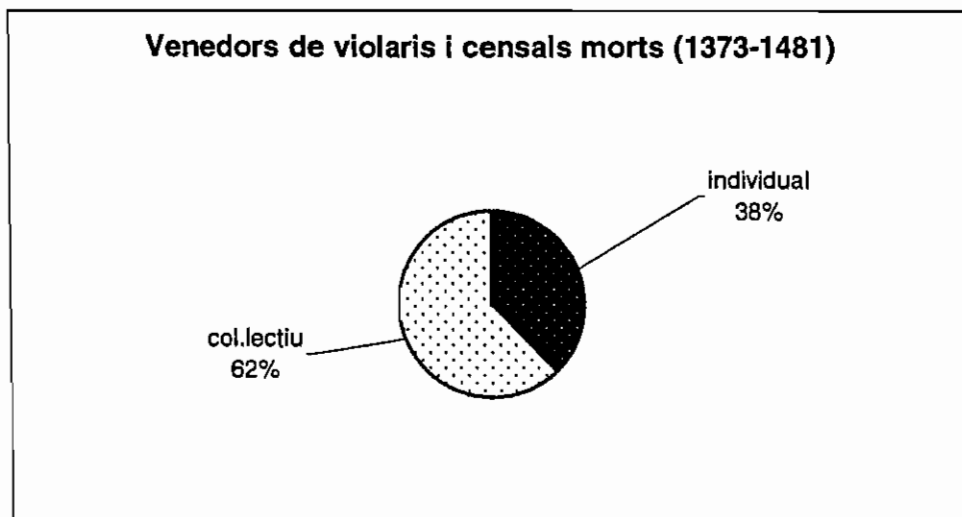
²⁰² JUAN VICENTE MARSILLA: Vivir a crédito en la Valencia Medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio, pàgs.42.

²⁰³ Figuren amb un percentatge d'un 62%.

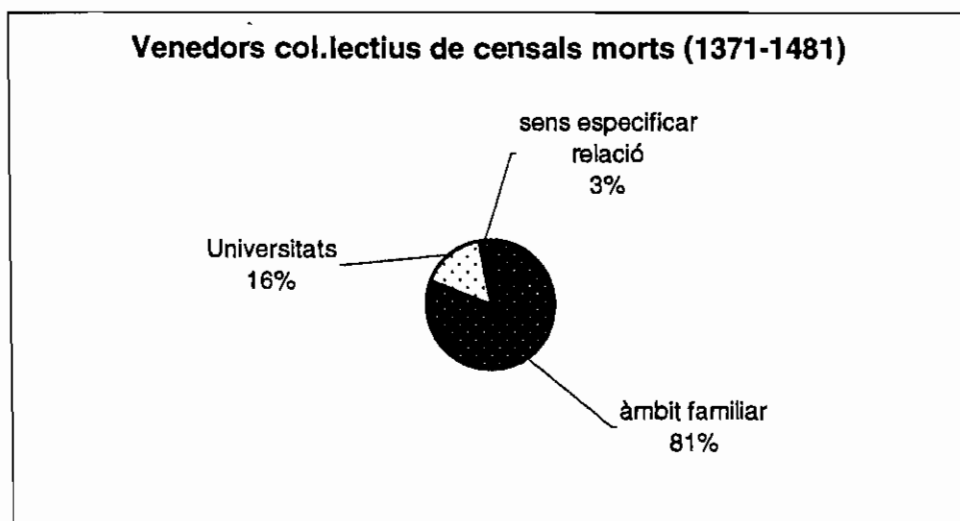
²⁰⁴ Amb un percentatge d'un 81% apareixen els venedors col·lectius, que són d'una mateixa família, i amb el d'un 16%, els representants de les universitats. La resta de venedors col·lectius no especifiquen quin tipus de vincle els uneix.

representatius²⁰⁵. En general, els compradors de violaris i de censals morts realitzen aquestes operacions creditives de manera individual.

Gràfic núm.7.-

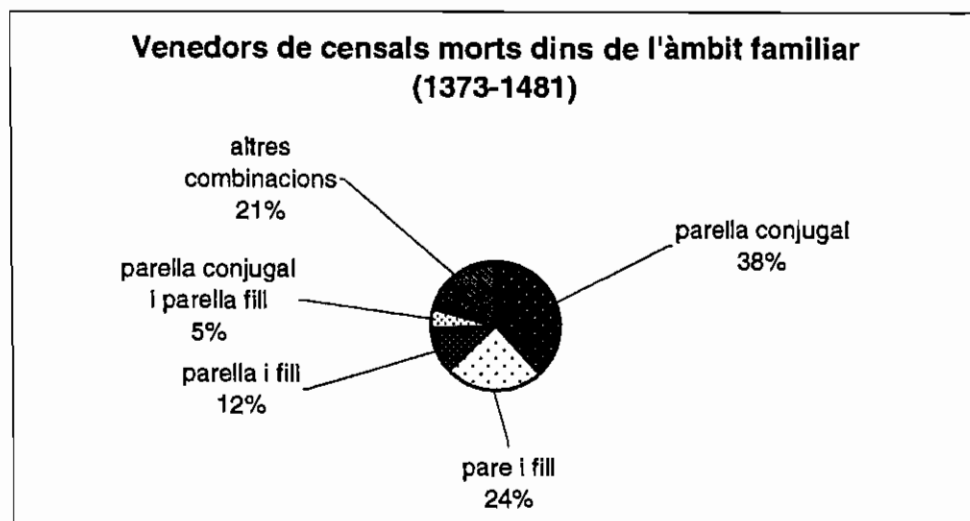


Gràfic núm.8.-



²⁰⁵ D'entre aquests casos, podem esmentar: marit i muller més un ascendent (2 casos), mare i fill i nora (1 cas), mare i fill (1 cas), sogre i gendre (1 cas), oncle i nebot (1 cas), tutors (2 casos), germans (1 cas), etc.

Gràfic núm.9.-



Hem adaptat a la nostra documentació, la proposta de divisió dels preus, satisfets per la compravenda de censals morts, elaborada per Mercè Aventin a la seva Tesi Doctoral²⁰⁶ i hem observat que les operacions petites, amb un percentatge d'un 63% són les predominants. Així doncs, les operacions que van dels 100 a 300 sous són les que acostumen a aparèixer amb més freqüència al nostre recull documental. A continuació i mantenint un percentatge de representació molt més baix, amb un 27%, apareixen les operacions mitjanes, que inclouen els preus de compravenda de 400 a 1680 sous. Després, constatem la presència d'unes operacions molt petites, inferiors a 100 sous, amb un 7%²⁰⁷. I, ja per acabar, en darrer lloc, figuren les operacions elevades, de 2000 a 4000 sous, amb un 2%²⁰⁸, i les molt elevades, que van de 5000 a 20.000 sous, amb un 1%²⁰⁹.

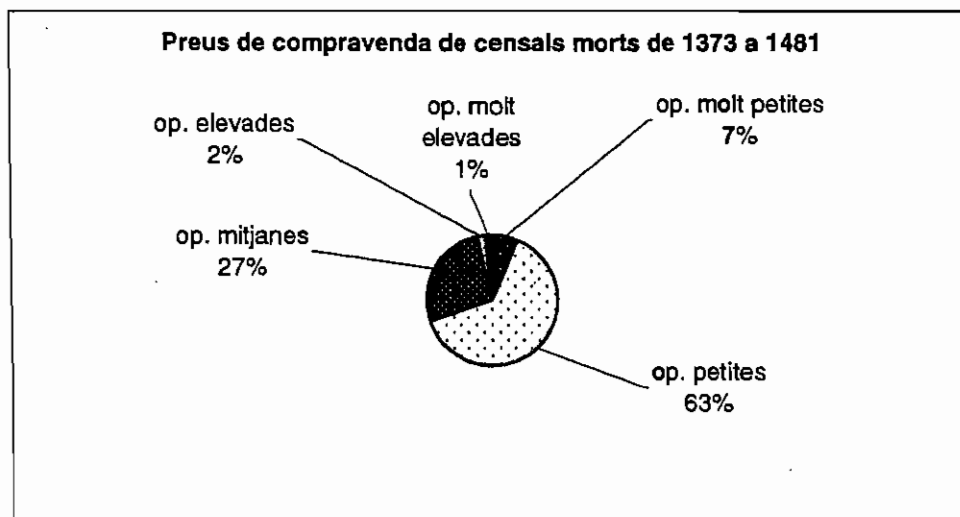
²⁰⁶ MERCÈ AVENTIN i PUIG : La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès Oriental, segles XIII-XVI, pàgs.431 a 434.

²⁰⁷ L'operació més petita de compravenda d'un censal mort, es realitza el 9 d'agost de 1377. En Pere Lladó, de Vilassar, ven una pensió de 1 sou i 10 diners, per 25 sous, a Bernat Isern, de Vilassar (Fols.71 a 72v Manual 4 APSGVD).

²⁰⁸ De 1940 sous a 1464,6,13 a XXXIII Manuale 1464 de Bartomeu Agell. De 3000 sous a 1459,11,20 a Liber vendicionum de 1459 de Bartomeu Agell AHPB i de 4000 sous, a Llibre de Vendes de 1455 a 1456 de Bartomeu Agell AHPB.

²⁰⁹ Preu de venda de 5200 sous, satisfet per Galcerà de Croanyes, mercader de Barcelona, a Salvador Bartomeu i Esteve Mayol, síndics de la Universitat de Sant Feliu de Cabrera, el 31 de

Gràfic núm.10.-



Taula núm.20.-

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1377,8,9	Pere Lladó, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	1 sou i 10 diners	25 sous
1377,7,25	Margarida, muller de Berenguer Mas, i aquest, Bonanata muller de Berenguer Toxoner i aquest, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	4 sous i 6 diners	60 sous
1400,3,7	Pere Serra, de Vilassar	Bartomeua, vídua de Pasqual Bonany, de Vilassar	5 sous i 6 diners	66 sous
1379,3,24	Elisenda, muller de Berenguer Agell, i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	5 sous i 3 diners	70 sous
1377,7,25	Sança, muller de Pere Sabater, i aquest, Elisenda, muller de Berenguer Agell, aquest i Bernat Colom, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	5 sous i 6 diners	73 sous
1422,6,1	Bernat Verívol, de Vilassar	Antoni Arnó, de Cabrera	5 sous i 6 diners	77 sous
1438,12,21	Antoni Orença i Salvadora, de Vilassar	Pascasi Morot, de Cabrera	5 sous i 6 diners	77 sous
1379,6,5	Jaume Flor, de Vilassar	Déu i candela de Santa Maria de l'església de Vilassar i els seus representants Pere Bonivern i Pere Pareira	5 sous	80 sous
1433,4,13	Pere Avella, de Vilassar	Antoni Ferrer, tutor de Bartomeu Riera, de Vilassar	6 sous	82 sous
1403,10,29	Raimon Torra, àlies Soler, i Constança, de Vilassar	Francesc Verdaguer, de Sant Cristòfol de Folgars i habitant de Vilassar	6 sous i 4 diners	85 sous
1400,4,9	Bernat Diumer, de Vilassar	Bartomeua, vídua de Pasqual Bonany, de Vilassar	6 sous i 6 diners	88 sous

juliol de 1459, per una pensió de 260 sous anyals (XXX(VIII) Manuaie de Bartomeu Agell AHPB).

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1432,9,8	Antoni Rossell, de Premià	Salvador Armengol, de Premià	8 sous	112 sous
1373,5,24	Francesca, muller de Bernat Julià i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	7 sous i 7 diners	105 sous
1376,3,12	Sança Sabatera, muller de Pere Sabater, àlies Abril, i aquest, de Vilassar.	Pere Botey, de Premià	7 sous i 6 diners	105 sous
1380,9,14	Berenguer Riera i Bernat, fill, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	7 sous i 6 diners	105 sous
1383,11,12	Arnau Alier, de Cabrera	Guillem Aroles, de Vilassar	7 sous i 7 diners	105 sous
1400,8,17	Guillem Duran, de Vilassar	Capella del Sant Crist de Vilassar	7 sous i 6 diners	105 sous
1402,4,19	Berenguer Amat, de Vilassar	Bernat Rafart, de Vilassar	7 sous i 6 diners	105 sous
1394,11,9	Bernat Carbonell, de Vilassar	Pere Puig, àlies Muial d'Argentona	8 sous	110 sous
1398,5,20	Pere Sagalar, Pere Sagalar, àlies Serena, i Francesca, muller del darrer, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	7 sous i 10 diners	110 sous
1401,5,2	Guillem Campins i Bernat, fill, de Vilassar	Déu i Capella del sant Crist de Vilassar	8 sous	110 sous
1402,2,14	Pere Morera, àlies Tolrà, de Vilassar	Bernat Rafart, de Vilassar	7 sous i 10 diners	110 sous
1403,11,27	Guillem Campins i Bernat, fill de Vilassar	Bernat Rafart, de Vilassar	7 sous i 1 6 diners	110 sous
1418,5,1	Pere Martí i Bartomeua, de Vilassar	Benvinguta Morota, de Vilassar	7 sous i 6 diners	110 sous
1432,12,26	Pere Cuquet i Joan Cuquet, de Vilassar	Pere Marquès, de Vilassar	7 sous i 10 diners	110 sous
1383,7,28	Pere Lladó i Sança, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	9 sous	120 sous
1403,12,18	Pere Mataró, àlies Espinalt, i Constança, de Vilassar	Miquel des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar	8 sous i 6 diners	120 sous
1405,6,25	Bernat Carbonell i Bonanata de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	8 sous i 8 diners	120 sous
1459,2,24	Salvador Ferrer i Bartomeu, fill de Cabrera	Guillem Pere Cabanyes, d'Argentona	9 sous	124 sous
1375,10,21	Guillem Vidal i Guillema, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	9 sous i 6 diners	132 sous
1383,11,8	Bernat Ferrer, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	10 sous	132 sous
1375,12,7	Bernat Serra i Pere Serra, fill de Vilassar	Pere Botey, de Premià	10 sous i 3 diners	140 sous
1399,9,16	Bernat Carbonell i Bonanata de Vilassar	Bernat Casals, de Vilassar	10 sous	140 sous
1404,6,2	Raimon Company, d'Allella	Bonanat Fornells, de Premià	10 sous	140 sous
1404,6,2	Raimon Company, d'Allella	Bonanat Fornells, de Premià	10 sous	140 sous
1422,8,24	Bernat Campins, de Vilassar	Salvador Ferrer, àlies Estruch, de Vilassar	10 sous	140 sous
1429,5,16	Antoni Vidal, de Vilassar	Pascasi Morot, de Cabrera	10 sous	140 sous
1481,3,1	Bartomeu Ferrer i Maciana, de Cabrera	Bartomeu Arnau, menor, de Cabrera	10 sous	140 sous
1421,6,11	Salvador Ferrer, ferrer de Cabrera	Francesca, vídua de Gilbert Dorca, junior, de Premià, i Saurina, filla i muller d'Antoni Bonet, de Cabrera	11 sous	144 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1432,9,30	Pere Camps i Joan, fill, de Vilassar	Maria, neboda del difunt Berenguer Marc, prevere de Vilassar	11 sous	144 sous
1433,12,21	Bernat Saura, de Vilassar	Antoni Manent, de Premià	11 sous	144 sous
1405,3,16	Antoni Diumer i Francesca, de Vilassar	Pere Puig, d'Argentona	15 sous	154 sous
1432,12,28	Bernat Serra i Nicolau Serra germà, de Vilassar	Antic Urestrell i Antic, fill de San Esteve de Ripoll	11 sous	154 sous
1442,1,25	Salvador Lladó, de Vilassar	Pascasi Morot, de Cabrera	11 sous	154 sous
1446,2,14	Francesc Staira i Angelina, de Tiana	Joana, muller de Pascasi Morot, de Cabrera	11 sous	154 sous
1374,3,22	Pere Vidal i Francesca, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	11 sous i 6 diners	160 sous
1379,4,9	Bernat Cisa, de Premià	Pere Botey, de Premià	12 sous	160 sous
1383,12,21	Jaume Mir, de Cabrera	Bernat Isern, de Vilassar	13 sous i 4 diners	160 sous
1421,7,25	Pere Cuquet i Bartomeu, fill de Vilassar	Julià des Camps, de Premià	12 sous	168 sous
1428,11,29	Ponç Ferrer, de Premià	Antoni Arnó, de Cabrera	12 sous i 6 diners	170 sous
1375,3,10	Arnau Castellar i Constança, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	13 sous	180 sous
1383,7,28	Guillem Carbonell, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	12 sous	180 sous
1442,5,12	Joan Avella, de Teià	Salvador Armengol, de Vilassar	12 sous i 10 diners	180 sous
1442,3,25	Salvador Armengol, de Vilassar	Pere Campins, de Vilassar	13 sous	182 sous
1461,1,27	Francesc Vidal, hereu del mas Vidal de Gordey de Vilassar	Joan Soler, barber de Martaró	9 sous i 6 diners	189 sous i 9 diners
1429,1,23	Bernat Mateu i Francesc, fill, d'Argentona	Antoni Arnó, de Cabrera	14 sous	190 sous
1376,10,18	Pere Eimeric, fill de Galcerà Eimeric, de Cabrera	Pere Botey, de Premià	15 sous	200 sous
1380,12,14	Bernat Duran, de Premià	Guillem Aroles, de Vilassar	14 sous	200 sous
1382,2,10	Bernat Morot, Salvadora, muller, i Benvinguda, muller de Guillem Morot	Jaume Parellada, donat de la capella de Santa Anastàsia de Premià	30 sous	200 sous
1421,1,14	Bartomeu Tria i Berenguer Tria, nebot, de Vilassar	Llorença, vídua de Guillem Sala, de Cabrera	14 sous i 4 diners	200 sous
1443,1,21	Marturià de Vilarnau, ferrer i Antònia, de Premià	Pascasi Morot, de Vilassar	14 sous, 3 diners i 1 òbol	200 sous
1461,1,27	Joan Bordoy i Antònia, pubilla del mas Marc de Vilassar	Pere Veil, de Vilassar	10 sous	200 sous
1481,2,13	Pere Rosselló i Francesca, de Premià	Salvador Partella, beneficiat dels altars dels Sants Nicolau i Honorat de l'església de Sant Miquel de Barcelona	13 sous	207 sous i 6 diners
1374,6,1	Guillema Morella, Guillem Morell, marit, i Pere Vilarsa, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	15 sous	210 sous
1375,7,20	Bernat Rafart i Saurina, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	15 sous	210 sous
1377,6,20	Joan d'Aulovara, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	15 sous	210 sous
1379,4,21	Berenguer Avella, Sibila, i llur fill, Bernat, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	15 sous	210 sous
1379,12,18	Margarida, muller de Raimon Alzina, aquest, i llur fill Antoni, de Vilassar	Constança, vídua de Guillem des Prats, de Barcelona	15 sous	210 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1380,7,22	Guillem Abril i Alamanda, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	15 sous	210 sous
1380,8,1	Pere Boscà, àlies Dor, Benvinguda, i llur fill, Berenguer, de Vilassar	Gilbert Dorça, de Premià	15 sous	210 sous
1381,6,8	Guillem Carbonell, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	15 sous	210 sous
1381,9,4	Arnau Costa, àlies Estrader, de Premià	Pere Botey, de Premià	15 sous	210 sous
1383,11,9	Guillem Sala i Llorença, de Cabrera	Pere Ferrer, de Vilassar	15 sous	210 sous
1384,1,25	Bernat Serra, de Vilassar	Bernat Isern, de Vilassar	7 sous i 6 diners	210 sous
1395,12,19	Bernat Cisa i Constança, de Premià	Pere Rosselló, àlies Pi, de Vilassar	15 sous	210 sous
1400,9,2	Berenguer Saura, de Vilassar	Berenguer Macort, de Sant Martí de Mata (Mataró)	15 sous	210 sous
1401,4,24	Salvador Perdal i Constança de Premià	Guillem Aroles, de Vilassar	15 sous	210 sous
1403,1,15	Arnau Costa, Jaume, fill, i Berenguer Tió, de Premià	Francesc Verdaguer, de Sant Cristòfol de Folgars i habitant de Vilassar	15 sous	210 sous
1405,3,16	Antoni Diumer i Francesca, de Vilassar	Pere Puig d'Argentona	15 sous	210 sous
1418,5,3	Bartomeu Corbera, Agneta i altres, de la Roca, Caldes d'Estrac i de Granollers	Esteve Vallobera, de Vilassar	15 sous	210 sous
1432,6,28	Joan Riera, Blanca, la seva mare, vídua de Joan Riera, i Gabriel Riera, germà de Joan de Teià	Arnau Soler, mercader de Sabadell	15 sous	210 sous
1382,2,24	Jaume Flor i Guillem, fill de Vilassar	Salvador Tolrà, orfe de Bernat Tolrà, de Vilassar	16 sous	220 sous
1400,4,26	Joan Alaquant, àlies Font, de Vilassar	Bartomeua, vídua de Pasqual Bonany, de Vilassar	16 sous	220 sous
1403,8,6	Elisenda, muller de Guillem Bergai, Mateu, fill i la dona d'aquest, Bartomeua, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	16 sous i 6 diners	220 sous
1415,6,4	Pere Pasqual, àlies Simonet, hereu dels difunts Pascasi Bonany i Bartomeua, de Vilassar	Bartomeu Serra, de Sabadell	16 sous	220 sous
1425,11,2	Bernat Tolrà, de Vilassar	Salvador Riera, boter de Sant Cebrià de Vallalta	16 sous i 6 diners	220 sous
1432,12,27	Nicolau Andreu, de Vilassar	Salvador Armengol, de Vilassar	15 sous, 8 diners i 1 òbol	220 sous
1451,11,22	Miquel Casals, de Vilassar	Llorenç Camp, d'Argentona	13 sous	220 sous
1432,1,2	Miquel Casals, de Vilassar	Antoni Ferrer, tutor de Bartomeu Riera, de Vilassar	16 sous i 6 diners	231 sous
1458,6,5	Pere Tria, de Cabrera, i Antònia, senyora útil i propietària del mas del difunt Pere Ferrer, d'Argentona	Joana, vídua de Pascasi Morot i usufructuària, Pere Arnau i d'altres tutors de Vicenç, fill de Pacasi Morot, de Cabrera	16 sous i 6 diners	231 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1475,4,2	Jaume Abril, de Vilassar	Angelina, vídua de Salvador Morot, de Cabrera	16 sous i 6 diners	231 sous
1374,1,6	Pere Tolrà i Bernardó, fill, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	16 sous	240 sous
1374,7,25	Bonanat Canal, de Vilassar	Pere Ferrer, de Vilassar	17 sous	240 sous
1458,10,5	Antoni Riera, en nom propi i com a procurador del seu fill, Marc Riera, de Vilassar	Bartomeu Agell, notari públic de Barcelona	15 sous	240 sous
1398,3,18	Jaume Riera, àlies Pi, de Premià	Pere Rosselló, àlies Pi, de Vilassar	19 sous i 3 diners	260 sous
1432,1,21	Pere Arnau, de Cabrera	Antoni Ferrer, tutor de Bartomeu Riera, de Vilassar	18 sous i 10 diners	260 sous
1379,7,18	Guillem Artaguil i Margarida, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	21 sous	280 sous
1383,11,13	Pere Grau, fill i hereu d'Arnau Grau, de Cabrera	Bernat Tolrà i Salvador Tolrà, nét, de Vilassar	20 sous	280 sous
1409,5,12	Arnau Corsà i Berenguer Fornells, àlies Corsà, de Cabrera	Berenguer Moles, prevere	20 sous	280 sous
1430,1,25	Joan Llaurador, pare i fill, de Premià	Jaume Botey, de Premià	20 sous	280 sous
1432,4,22	Jaume Roudors, Bernat Serra, Salvador pi i Salvador Pons, de Vilassar	Antoni i Guillem Mir, de Dosrius	20 sous	280 sous
1432,8,10	Bernat Morot i Bartomeu Morot, de Santa Maria de Mataró	Antoni Arnó, de Cabrera	20 sous	280 sous
1449,5,10	Miquel Casals, Bartomeu, fill i Salvador Lladó, de Vilassar	Francesca, muller de Salvador Isern, de Vilassar	20 sous	280 sous
1476,6,8	Pere Mayol i Bartomeu Arnau, procuradors dels síndics de la Universitat de Sant Feliu de Cabrera	Eufрасina, vídua de Pere Conques, ballester de Barcelona	20 sous	280 sous
1374,3,14	Bernat Ferrer, àlies Estruch, Guillema, muller, Bernat, fill, i Guillem Verdaguer, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	21 sous i 7 diners	300 sous
1374,3,14	Bernat Ferrer, àlies Estruch, Guillema, muller, Bernat, fill, i Guillem Verdaguer, de Vilassar	Gilbert Dorca, de Premià	21 sous i 7 diners	300 sous
1380,11,22	Guillem Castellar, de Premià	Saurina, muller de Bernat Isern, de Vilassar	21 sous i 6 diners	300 sous
1382,9,28	Nicolau Agell, de Premià	Pere Botey, de Premià	20 sous	300 sous
1400,8,17	Guillem Duran, de Vilassar	Capella del Sant Crist, de Vilassar	7 sous i 6 diners	300 sous
1407,6,28	Bernat Carbonell i Bonanata, de Vilassar	Francesc sa Plana, procurador del monestir de Sant Pol de Mar	15 sous	300 sous
1437,12,18	Miquel casals, de Vilassar	Pasqual Morot, de Vilassar	22 sous	308 sous
1395,11,21	Bernat Soler, Constança i Bernat, fill, de Vilassar	Sança, vídua d'Arnau Gironella i orfe de Pere Cuquet, de Cabrera	22 sous i 7 diners	315 sous
1384,1,10	Berenguer Agell i Elisenda, de Vilassar	Gilbert Dorca, de Premià	23 sous i 6 diners	320 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1455,10,21	Antoni Font, Isabel i Llorenç, fill, de Premià	Antoni Poal, mercader de Barcelona	20 sous	320 sous
1402,2,7	Pere d'Arenys, rector de Cabrera	Guillem Aroles, de Vilassar	23 sous i 3 diners	330 sous
1403,5,28	Pere Mas i Sança, de Barcelona i habitants de Mataró	Bernat Rafart, de Vilassar	23 sous i 6 diners	330 sous
1435,1,25	Antoni Capella i Antoni, fill, de Santa Maria de Mataró	Salvador Armengol, de Vilassar	23 sous i 6 diners	330 sous
1452,11,27	Joan Croanyes i Gabriel, fill d'Argentona	Salvador Armengol, de Vilassar	22 sous	332 sous
1375,3,28	Pere Amigó i Sança, de Premià	Bernat Ferrer, de Santa Maria de Mataró	24 sous i 6 diners	340 sous
1429,1,25	Pere Mayol, de Cabrera	Antoni Arnó, de Cabrera	23 sous i 2 diners	340 sous
1406,2,26	Pere Lladó i Bernat, fill, de Santa Maria de Mataró	Guillem Aroles, de Vilassar	27 sous i 6 diners	380 sous
1419,1,5	Antoni Vidal, de Vilassar	Sança, vídua de Raimon Vidal, de Vilassar	24 sous	400 sous
1431,11,30	Nicolau Bonivern, fill de Bernat Bonivern, i Alamanda, de Vilassar	Salvador Armengol, de Vilassar	25 sous	400 sous
1469,11,6	Pere Vives, Bartomeu Vives i Gabriel Vives, fill de Pere, de Vilassar	Antoni Abril, de Vilassar	28 sous i 11 diners	405 sous
1398,10,27	Pere Sala, de Premià, i Pere Cuquet, ju nior, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	30 sous	420 sous
1400,8,30	Bernat Morot, àlies Parera, i Salvadora, de Vilassar	Bernat Rafart, de Vilassar	30 sous	420 sous
1429,1,28	Pere Arnau, de Cabrera	Magdalena, muller de Berenguer Ripoll	30 sous	420 sous
1461,5,25	Guillem Jaume i Jaume Jaume, fill, de Cabrera	Eulàlia, vídua de Vicenç Bellot, de Santa Maria de Mataró, i hereua de Pere Ponç i Ròmia, de Cabrera, i Antoni Bellot, el seu fill, i Eulàlia, muller del darrer.	30 sous	420 sous
1406,11,14	Bernat Avella i 13 homes més de Vilassar	Jaume Botey, de Premià	31 sous i 6 diners	440 sous
1429,9,10	Jaume Boter, Ponç Ferrer i Joan Ponseta, de Premià	Antoni Poal, de Barcelona	31 sous i 5 diners	440 sous
1383,11,13	Bernat Morot, àlies Parera, de Vilassar	Jaume Parellada, donat de la capella de Santa Anastàsia de Premià	30 sous	460 sous
1458,6,4	Salvador Pi i Salvador, fill, de Vilassar	Joan Feliu, de Sant Andreu del Palomar	30 sous	480 sous
1420,10,22	Guillem Arnau, Salvadora, muller, Pere Arnau, fill, i Joana, dona del darrer, de Cabrera	Pere Puig, àlies Muial, d'Argentona	36 sous, 2 diners i 1 òbol	500 sous
1407,3,13	Bernat Avella i 12 habitants de Vilassar	Jaume Botey, de Premià	36 sous	550 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1408,3,12	Berenguer Poal, de Teià	Pere Çaguera, mercader de Barcelona i habitant de Santa Maria de Mataró	23 sous	550 sous
1374,6,4	Arnau Castellar i Constança, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	50 sous	700 sous
1373,12,20	Bartomeu Vives, de Premià	Pere Botey, de Premià	30 sous	420 sous
1379,3,24	Bernat Serra, Pere Serra, fill de Sança, muller de Pere Sabater i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	30 sous	420 sous
1380,12,23	Sança, muller de Bernat Eimeric, i aquest, de Vilassar	Bernat Duran, de Teià	35 sous	420 sous
1432,7,6	Miquel Casals, de Vilassar, Joan Mayol, àlies Lladó, Bernat Ferrer, àlies Català, de Cabrera, i Pere Benecasa de Barcelona.	Simó Llopis, de Lleida i habitant de Cabrera	30 sous	420 sous
1430,11,30	Pere Colomer, Eulàlia i Antoni, llur fill, de Premià	Tomàs Colomer, germà de Pere, de Premià i habitant de Cabrera	35 sous i 9 diners	500 sous
1399,11,29	Bernat Macià, àlies Partella, sa muller Alamanda, i Guillem, vídua de Raimon Macià i mare d'Alamanda, de Premià	Guillem Aroles, de Vilassar	83 sous	600 sous
1429,5,24	Berenguer Font, Bonanata, muller, i Antoni, fill, de Premià	Constança, vídua de Guillem Aroles, de Vilassar	42 sous i 10 diners	600 sous
1430,1,31	Bartomeu Arnau i Gabriel, fill, de Santa Maria de Mataró	Jaume Botey, de Premià	-----	600 sous
1446,7,4	Valençó, vídua d'Antoni Bofill, i Pere, fill, de Tiana	Pere Macià, de Premià	40 sous	600 sous
1449,6,2	Pere Arnau, Bartomeu Arnau, fill i hereu de sa mare, Sança, i Bartomeua, muller del darrer, de Cabrera	Salvador Isern, de Vilassar	47 sous i 1 diner	660 sous
1476,4,6	Pere Mayol i Bartomeu Arnau, procuradors dels síndics de la Universitat de Sant Feliu de Cabrera	Guillem Arbúcies, d'Allella	47 sous, 10 diners i 1 òbol	660 sous
1420,1,22	Alamanda, muller de Salvador Pons, de Vilassar	Pere Puig, àlies Muial, d'Argentona	700 sous
1459,2,25	Pere Arnau, Bartomeu, fill i Bartomeua, muller de Pere, de Cabrera	Bernat Ferrer, de Mataró	45 sous	720 sous
1461,1,31	Jaume Pi, àlies Sagrera i Aldòncia, propietària del mas Sagrera, de Cabrera	Joan d'Argentona, donzell de Barcelona	30 sous i 6 diners	760 sous
1439,2,15	Gabriel Arnau, de Santa Maria de Mataró	Pere Arnau, de Cabrera	40 sous	800 sous
1451,9,24	Guillem Castellar, Antònia, i Joan, fill, de Premià	Andrea, vídua d'Esteve Marquès de Santa Maria de Mataró	53 sous i 4 diners	800 sous
1374,3,14	Bernat Julià, Francesca, muller i Francesca Juliana, àvia de Francesca, de Vilassar	Pere Botey, de Premià	64 sous	880 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1459,8,8	Miquel Morot, Clara, muller, Pere i dona d'aquest, Margarida, de Vilassar	Antoni Poal, mercader de Barcelona	55 sous	880 sous
1454,10,8	Nicolau Bonivern, batlle, Joan Estrany i Joan Rafart, en nom de la Universitat de Vilassar	Francesca, vídua de Salvador Isern, de Vilassar	45 sous	832 sous
1452,7,12	Guillem Pere Aroles, Jaume Torre, Antoni Beatriu i Joan Lladó, en representació de les Universitats d'Argentona i de Vilassar	Galcerà Croanyes, mercader de Barcelona	50 sous i 1 diner	947 sous
1429,6,12	Bernat Lladó, Eulàlia, filla, i muller de Joan Mayol, àlies Lladó, Salvador Parera, Salvador Tenes, sa muller Francesca, que és propietària del mas ça Vall, de Cabrera, i Jaume Teixidor i Francesc, fill d'Argentona	Constança, vídua de Guillem Aroles, de Vilassar	42 sous i 10 diners	938 sous
1459,5,22	Antic Pons i Salvador Abril, procuradors d'alguns parroquians de Vilassar	Eulàlia, vídua de Bartomeu Puig, argenter, de Barcelona	55 sous i 2 diners	1000 sous
1399,9,10	Pere Pi, àlies Rosselló, i Sança, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	67 sous i 6 diners	1100 sous
1455,5,20	Jaume Torre, en representació de la Universitat de Vilassar	Arnau Carbonell, teixidor de lli, de Vilassar	60 sous	1200 sous
1458,11,3	Bernat Cisa, tutor i avi de Bernat Cisa, fill de Rafaela, difunta, i de Bonanat Gil, de Premià	Bonanat Gil, de Tiana	70 sous	1500 sous
1383,11,24	Berenguer Català, Arnau Canal i Jaume Mir, procuradors de 27 homes de Cabrera	Pere Botey, de Premià	115 sous	1600 sous
1388,3,2	Miquel des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar	Joan de Gualbes, de Barcelona	120 sous	1680 sous
1464,6,13	Arnau de Novalles, botiguer, i Elionor, de Barcelona	Arnau de la Castanyeda, barber habitant de Cabrera	107 sous i 9 diners	1940 sous
1459,11,20	Miquel Bramona, rector i hereu d'Ísabel, senyora de la Casa de Cabrera, Pere Bramona, el seu germà, d'Argentona, i Pere Galcerà Bramona, hereu de l'anterior i nebot del primer, d'Argentona	Valençona, vídua de Jaume Vila, draper de Barcelona	1666 sous i 8 diners	3000 sous
1455,11,17	Pere Prats, prevere beneficiat de Santa Maria del Mar de Barcelona i de l'altar de Sant Pere de Premià, Ponç Ferrer, de Premià, i Joan Ferrer, germà de l'anterior, i mercader de Barcelona	Ísabel, vídua de Jaume Morot, mercader de Barcelona	160 sous	4000 sous
1459,7,31	Salvador Bartomeu i Esteve Mayol, síndics de la Universitat de Sant Feliu de Cabrera	Galcerà Croanyes, mercader de Barcelona	260 sous	5200 sous

Compravenda de pensions de censals morts				
Data	Venedor	Comprador	Pensió	Preu
1447,12,4	Guillem Pere Aroles, síndic de Vilassar, Jaume Torre i Antoni Beatriu, síndic d'Argentona	Bonanat Partella, del mas Partella, de Premià, Joan Cadena i Nicolau Soler, àlies Carreres, prevere, marmessors de Berenguer Partella, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona	270 sous	5400 sous

El fet que les nostres fonts documentals mostrin un ampli ventall d'importos de pensions i, en conseqüència, de preus de censals morts, ratifica la teoria de Mercè Aventin, que qualifica els censals morts com a "plàstics". Per Aventin, aquesta tipologia contractual només presenta els límits de capacitat d'endeutament dels censataris i d'adquisició dels censalers. Per aquest motiu, aquests pactes permeten adaptar l'oferta a la demanda, incentiven la participació en aquest mercat de famílies, que es troben desplaçades del mercat de la terra, i possibiliten la inversió tant al creditor com al deutor²¹⁰. La generalització i, per tant, popularització d'aquest sistema creditici a llarg termini, comporta un abaratiment del preu del diner²¹¹, que segons el nostre entendre, incentiva encara més la utilització d'aquest mercat de compravenda de censals morts. També l'èxit d'aquest contracte s'explica per la seguretat que es transmet als compradors, davant dels impagaments dels deutors²¹². A les escriptures es van afegir una sèrie de clàusules, que tenen per objectiu assegurar els drets dels compradors d'aquest tipus de rendes. A mesura que les clàusules garants dels drets dels compradors es van

²¹⁰ MERCÈ AVENTIN i PUIG : La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès Oriental, segles XIII-XVI, pàg.371.

²¹¹ JUAN VICENTE GARCÍA MASILLA: "La formació d'un mercat del crèdit. Orígens i difusió del censal en la societat valenciana: segles XIII-XIV", pàg.142.

²¹² "Els procediments jurisdiccionals contra els deutors censalistes i violaristes adquiriren un major grau de fluïdesa i eficàcia. La qüestió de les execucions de censals, violaris i escriptures de terç.....(es tractà) a les Corts de Barcelona de 1348, les quals refermaren i ampliaren tots els procediments en matèria d'execucions vigents fins aleshores. La constitució sancionada en aquella reunió de corts generals ordenava als oficials judicials ordinaris procedir rigorosament contra els deutors "per via de trencament de portas e convocacions de hosts reials". Els resistents eren foragitats de pau i treva", a JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, pàg.380.

generalitzant, l'assegurança o una hipoteca sobre tot tipus de béns va desapareixent²¹³. De fet, a la nostra documentació, només constatem un 3'3% d'escriptures, en les quals s'especifica un bé concret que s'hipoteca. D'entre aquests béns, podem trobar terres²¹⁴, censos²¹⁵ i, fins i tot, la promesa de vendre o llogar unes cases amb obradors, que el venedor té a prop del cementiri de l'església de Santa Maria del Mar de la ciutat de Barcelona²¹⁶. Paral·lelament al que estem comentant, a tots els documents de compravenda de censals morts i violaris, figuren una sèrie de personatges, que es comprometen a actuar com a fiadors del venedor. Aquests són familiars o amics molt propers d'aquell, ja que el compromís d'haver de respondre per ell en relació al pagament de les pensions, és de gran responsabilitat. Per l'impagament, s'escriptura l'obligació de satisfer al procurador del comprador una salari diari, que acostuma a ser de 3 a 5 sous diaris. Malgrat tot, les requestes²¹⁷ i les procures²¹⁸, relacionades per a pensions impagades de censals morts sovintegen a les nostres fonts i, per tant, ens ratifiquen l'endeutament generalitzat, que hem comentat, quan presentàvem les

²¹³ Per a aprofundir en aquesta temàtica es pot consultar, DANIEL RUBIO: El crèdit a llarg termini a Barcelona i a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris. Barcelona, Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, XIV, 2003, pàgs.159 a 178.

²¹⁴ En un document del 18 d'octubre de 1376, Pere Eimeric, de Cabrera, que ven 15 sous de pensió de censal mort, per 200 sous satisfets per Pere Botey, de Premià, podem llegir: "obligo vobis et vestris omnia bona mea mobilia et immobilia habita et habenda et especialiter totum illum campum meum quem per liberum et franchum alodium habeo et posideo in parrochia Sancti Juliani de Argenton..." (Fols.7 a 9 Manual 4 APSGVD).

²¹⁵ L'any 1402, Pere Arenys, rector de Sant Feliu de Cabrera, ofereix com a garantia del pagament de les pensions: un cens de 2 morabatins, que ha de lliurar Bernat lladó, un altre de 1 morabatí, que ha de satisfer Arnau Corsà i una vinya a Vilassar (Fol.45 Manual 5 APSGVD).

²¹⁶ En plena guerra civil, l'any 1464, l'Arnau de Novalles, botiguer de Barcelona, explicita a Arnau de la Castanyeda, barber de Cabrera, com a comprador d'una pensió de censal mort de 107 sous i 9 diners, que per a garantir el pagament de la renda pot vendre o llogar unes cases amb obradors a Barcelona (Manuale XXXIII de 1464 de Bartomeu Agell APSGVD).

²¹⁷ Del 16 d'octubre al 3 de desembre de 1436, en Bernat Cisa de Premià endega requestes, com a procurador de madona Urpay de Villalba, contra Nicolau Morot, Pere Avella i Salvador lsern, deutors de pensions de censal mort (Diversorum 34, 51 i 89 APSGVD).

²¹⁸ El 20 d'agost de 1441, Antic Urestrell, de Sant Esteve de Ripollet, fa una procura a favor de Salvador Armengol, de Vilassar "ad petendum videlicet exigendum et recipiendum ac recuperandi et habendum per me et nomine meo omnes et singulas peccunie quantitates res bona et juras pensiones sensualium mortuorum et violarium...que michi debent" (Diversorum 46 APSGVD).

compravendes a carta de gràcia. Per a Josep Fernández i Trabal²¹⁹, aquest endeutament permanent i estructural de la pagesia s'explica per les necessitats de reproducció de les explotacions i del patrimoni d'aquesta classe social²²⁰.

Des de la segona meitat del segle XIV, les universitats d'algunes localitats del Baix Maresme també comencen a vendre violaris i censals morts. En general, participen en aquest mercat per a poder satisfer els imports de lluïment de jurisdiccions²²¹. Aquest fet es definit per Josep Fernández Trabal com una superposició d'un endeutament comunitari sobre un endeutament particular, que facilita a les institucions de crèdit captar l'excedent de les petites explotacions pageses²²². En referència a aquesta situació, Mercè Aventin assenyala que, a la Baixa Edat Mitjana, "l'explotació de les capes populars" es dona per l'aliança tàctica dels grups tradicionalment dirigents de la societat - l'aristocràcia militar i l'eclesiàstica- i les èlits locals²²³. En el nostre cas, els compradors de censals morts de les Universitats de la zona acostumen a ser ciutadans barcelonins²²⁴ i, en una importància menor, membres de les famílies més benestants de la zona²²⁵.

²¹⁹ JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, pàg.365.

²²⁰ Per aquesta raó i, com a les compravendes a carta de gràcia, a part de les certes dificultats que es manifesten, sobretot en els períodes anterior i posterior de la guerra civil, així com durant aquest conflicte, s'hi ha d'afegir l'esforç, que ha de portar a terme el grup familiar davant la formació de noves parelles i amb la desaparició d'aquestes. El pagament o retorn de dots i d'eixovars provoca també la compravenda de pensions de censals morts: "pro ex solvenda dote Bartholomeue filie mee sponseque pro verba de presenti Jacobi Jaume, filii Guillelmi Jaume parrochie Sancti Felicis de Capraria" (Diversorum 30 APSGVD). "pro habenda et procuranda pecunie quantitate subscripta nobis valde necessaria de presenti pro et solvendo et restituenda domine Eulalie uxori Petri Ferrarii quondam...dotem quam ipsam atulerat ipsi Petro Ferrarii quondam frater meo" (Manual 1458 de Bartomeu Agell AHPB).

²²¹ FRANCESH CARRERAS CANDI: Lo castell de Burriach o de Sant V icents. Mataró, Abadal, 1908. MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV). M^a ASSUMPCIÓ ZAPATA i BUXENS: La baronia desBosch del Maresme. Una jurisdicció feudal a l'Edat Moderna.

²²² JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL defineix el sistema creditici del moment com "un sistema parasitari", a Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533, pàg.367.

²²³ MERCÈ AVENTIN i PUIG : La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès Oriental, segles XIII-XVI, pàg.415.

²²⁴ Època de 40 lliures als prohoms i singulars de les Universitats de Sant Genís de Vilassar i de Sant Julià d'Argentona de Maria, vídua d'Antoni Coll, jurispèrit de Barcelona (1423,8,18 Fol.73v Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB). Venda de censal mort per 47 lliures i 7 sous de Guillem Pere Aroles i Jaume Torre de Vilassar, d'Antoni Beatriu i Joan Lladó, en representació de llurs respectives Universitats, a Galcerà Croanyes, mercader de Barcelona

L'existència d'un mercat de revendes de pensions de censals morts possibilita als compradors primigenis d'una pensió, poder recuperar ràpidament el capital invertit en aquella primera operació i haver gaudit dels beneficis de les pensions satisfetes, fins al moment de la revenda. Comptem amb revendes de pensions de censals morts, que només ens especifiquen les pensions que es revenen, així com els personatges que les han de satisfer, però no ens informen de la data en que es creà el censal mort²²⁶. En canvi, d'altres escriptures ens informen d'aquest darrer aspecte²²⁷. També tenim documentació, que reflecteix tant la creació de la pensió com la seva posterior revenda. La migradesa d'aquestes fonts no ens permet oferir conclusions categòriques respecte els anys, que els compradors d'aquestes pensions gaudiren el dret de percebre-les, abans de la revenda. Tot i així, podem assegurar, que hi ha revendes, que

(1452,7,12 Llibre de vendes de 1452-1453 de Bartomeu Agell AHPB). Set anys més tard, Croanyes adquireix una pensió de 260 sous, satisfent 5200 sous, a la Universitat de Sant Feliu de Cabrera (1459,7,31 XXX (VIII) Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

²²⁵ Venda de 45 sous de pensió de censal mort, de Nicolau Bonivern, batlle, Joan Estrany i Joan Rafart, en nom de la Universitat de Sant Genís de Vilassar, a Francesca, vídua de Salvador Isern, de Vilassar. El preu satisfet és de 832 sous i 6 diners (1454,10, 8 Manual de 1451 de Bartomeu Agell AHPB).

Un any més tard, Jaume Torre, com a representant de l'esmentada universitat ven 60 sous de pensió de censal mort a Arnau Carbonell, teixidor de lli, de l'esmentat indret, per 1200 sous (1455,5,20 Quartum Manuale de 1466-1467 de Miquel Franquesa).

Angelina, muller de Guillem Pere Aroles, de Vilassar, i la seva germanastra, Joana, muller de Bernat Galter, mercader barceloní, fan una procura a favor de Francesc Vidal, de Vilassar per a pensions que els deu la parroquia i la universitat de Mataró (1458, 10,8 XXXVIII Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

El 6 d'abril de 1476, Pere Mayol i Bartomeu Arnau, procuradors dels síndics de la Universitat de Sant Feliu de Cabrera, reben 660 lliures, pel dret de percebre una renda de 47 sous, 10 diners i 1 òbol, de Guillem Arbúcies d'Alella (Manual 1475-1476 de Miquel Franquesa i Fol.34 Vicesimum Vicesimum de Miquel Franquesa AHPB).

²²⁶ El 25 de novembre de 1398, el prevere vilassarenc Bernat Marc revén a Guillem Aroles, de Vilassar, una pensió de 30 sous de censal mort, que satisfent Bernat Vidal i Bartomeua, per 21 lliures (Fol.38 Manual 5 APSGVD).

El dia 1 de novembre de 1423, Bernat Mas, de Vilassar, revén al seu germà, Pere Mas, les pensions de tres censals morts, que han de lliurar Antoni Vives i Joan Vives, Guillem Borrell, de Mataró, i Antoni Andreu. El preu satisfet per Pere Mas és 26 lliures i 9 sous (Fol.78v Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB).

El 8 d'octubre de 1432, Pere Marqués de Vilassar, revén a Salvador Armengol, de l'esmentada vila, per 110 sous, una pensió de 7 sous, que ha de satisfer Pere Cuquet de Sant Vicenç de Vallromanes (Fol.147 Tercium Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

²²⁷ El 12 de març de 1459, Joan Llaurador, de Premià, revén una pensió de 20 sous, a Joan Ferrer, mercader, de Barcelona, per 280 sous. La pensió l'ha de lliurar Ponç Sunyer, àlies Ribalta, de Sant Pere de Vilamajor. L'escriptura de compravenda ens informa, que el venedor, obtení aquesta pensió per la donació que li feu Bartomeua, la seva madrastra, cinc anys abans. Aquesta aquesta la gaudia, des de l'any 1439, per donació de la seva germana, Salvadora, vídua de'Antoni Arnó de Cabrera i que aquest darrer, la comprà el 1427 a Ponç Sunyer (Liber Vendicionum de 1459 de Bartomeu Agell AHPB).

pràcticament són immediates a la creació de la pensió del censal mort, ja que aquella s'escriptura en un període de 1 a 3 anys abans. D'altres, ens informen de l'existència d'un període temporal més important.

Taula núm.21.-

REVENDA DE PENSIONS DE CENSALS MORTS							
Creació censal	Venedor	Comprador	Pensió	Preu	Revenda de pensió	Revenedor	Comprador
1383	Guillem Sala i Llorença, de Cabrera	Pere Ferrer, de Vilassar	50 sous	10 lliures	1409	Antoni Ferrer, hereu del difunt Pere Ferrer, de Vilassar	Antoni Aroles, de Vilassar
1389	Pere Casà i Ajamanda, de Premià	Pere Rosselló, de Barcelona	15 sous	No consta	1390 1402	Pere Rosselló, de Barcelona	Pere Pi, àlies Rosselló, de Vilassar Guillem Aroles, de Vilassar
1391	Pere Cuquet, pare i fill, de Vilassar	Pere Pi, àlies Rosselló, de Vilassar	9 sous	No consta	1402	Pere Pi, àlies Rosselló, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar
1395 —	Bernat Cisa i Constança, de Premià Berenguer Font i Elisenda, de Premià	Pere Pi, àlies Rosselló, de Vilassar	15 sous 7 lliures i 6 diners	10 lliures i 10 sous —	1395	Pere Pi, àlies Rosselló, de Vilassar	Berenguer Poal, de Teià
1403	Raimon Torra, àlies Soler, i Constança, de Vilassar	Francesc Verdaguier, de Sant Cristòfol de Folgars i habitant de Vilassar	6 sous i 4 diners	85 sous	1405	Francesc Verdaguier, de Sant Cristòfol de Folgars i habitant de Vilassar	Sança, vídua de Bernat Veil, de Vilassar
1404	Raimon Company, d'Alella	Bonanat Fornells, de Premià	10 sous	7 lliures	1405	Bonanat Fornells, de Premià	Sança, vídua de Bernat Veil, i Valençona, filla i muller de Guillem Veil, àlies Seguí, de Vilassar
1433	Bernat Saura, de Vilassar	Antoni Manent, de Premià	11 sous	14 florins d'Aragó	1435	Antoni Manent, de Premià	Antoni Amat, de Vilassar

La llució de les pensions de violaris i de censals morts no es presenta com un fet gaire freqüent. El buidatge de referències d'aquestes operacions ens informa, com en el cas de les revendes d'aquests instruments crediticis, que els resultats són variats. El període que va des de la constitució de la pensió fins a la seva redempció pot anar des del mes²²⁸, fins al 51 anys²²⁹. Hi

²²⁸ Guillem Flor, fill de Jaume Flor, de Vilassar, redimeix la pensió de 5 sous, constituïda pel seu pare, a favor de Déu i de la candela de Santa Maria de l'església parroquial de Sant Genís de Vilassar. Al marge de l'escriptura del document de la compravenda es pot llegir, que Guillem Flor paga tot "lenteres a la dita caixa presens Bernat Tolra Pere Bonivern e molts altres perque manaren a mi Berenguer March rector i notari que li canceles la carta" (Fols.106v i 107 Manual 4 APSGVD).

ha casos dels quals no comptem amb alguna de les dues dades de referència: la constitució de la pensió, mitjançant la compravenda, o el seu lluiment. En aquest darrer cas, la llució s'acostuma a anotar sens datar, a continuació del document de compravenda²³⁰. En canvi, d'altres fonts, ens aporten una informació força generosa, que pot ajudar-nos a confegir el procés que ha tingut una compravenda. Aquest és el cas de la llució del 13 de maig de 1446, en la qual Antoni Poal de Barcelona declara²³¹:

“Absolvo diffinio et remito vobis predictum censale mortum in precio scilicet et pensionibus”.

Aquesta font ens informa, que l'esmentada pensió de 31 sous i 5 diners, fou creada 17 anys abans, concretament el 10 d'octubre de 1429, per Jaume Botey, Ponç Ferrer i Joan Ponseta, de Premià. Aquests darrers, varen rebre 440 sous d'Antoni Poal.

D'altres redempcions, només defineixen una part del censal. Com a exemples, n'esmentarem dos. El primer, està relacionat amb una pensió de 30 sous, venuda per Bernat Morot, Salvadora, la seva muller, i Benvinguda, dona de Guillem Morot, venuda per 200 sous a Jaume Parellada, donat de la capella de Santa Anastàsia, de Premià, el 10 de febrer de 1382. Un any més tard, per la llució de la meitat de la pensió, només hauran de satisfer l'altra part:

“quod de illo precio per quo ego enim ab erebus mansi Morot.....absolvo difinio et penitus dimito et relaxo de perpetuo de

²²⁹ Aquest el cas de la referència, datada el 27 de juliol de 1433 i anotada a continuació de la compravenda d'una pensió de censal mort, realitzada el 28 de setembre de 1382. En aquesta darrera, Nicolau Agell, de premià, venia 20 sous de pensió a canvi de percebre 300 sous de Pere Botey, de Premià. La redempció la realitza Saurina, vídua de Nicolau Agell (Fols.159v i 160 Manual 4 APSGVD).

²³⁰ Així, de la venda de 15 sous de pensió de censal mort, realitzada per Guillem Carbonell, de Vilassar, a favor de Guillem Aroles, de la mateixa vila, per 220 sous, en desconeixem la data de llució. A continuació del document de compravenda, apareix: “solvit dictus Guillelmus Carbonell dictum sensuale cum interese et est finitus dictus sensual” (Fols. 137v a 138v Manual 4 APSGVD).

²³¹ Fol.105 de Vigessimum Primum Manuale Instrumentorum et contractorum de 1446 de Bartomeu Agell AHPB.

dictis triginta solidos censualibus quindecim solidos sensuales et anuales²³².

Al segon exemple, observem com de la venda d'una pensió de 30 sous, venuda per Bernat Serra, pel seu fill, Pere, per Sança, muller de Pere Sabater, de Vilassar, i aquest darrer, a favor de Guillem Aroles, de l'esmentada localitat, es redimeix només la part dels dos primers venedors. La creació de la pensió del censal es realitza el 24 de març de 1379²³³ i la redempció o quitament de la part dels Serra, correspon al dia 3 de juny de 1408²³⁴. Per tant, han passat 29 anys, fins que els venedors esmentats no han satisfet els 210 sous i lluir la seva part.

Com ja hem esmentat amb anterioritat, la redempció de violaris o de censals morts, comporta en alguns casos l'execució d'altres tipus de contractes com és el cas de compravendes pures. Així, "pro lluendo quitando et redimendo illud censuale mortuum" de 14 sous, 3 diners i 1 òbol, creat l'any 1443, en Marturià de Vilarnau, ferrer, i Antònia, la seva muller, de Premià, venen a Pascasi Morot, de Cabrera, una vinya, per 200 sous, 23 anys més tard. El comprador de la vinya és el mateix a qui han de satisfer les pensions de censal mort i adquireix la vinya per 200 sous: el mateix preu en què està valorat el dret de percebre les pensions del censal mort²³⁵.

Les compravendes de censals morts, relacionades amb les Universitats, també ens aporten documents de llucidació. D'aquesta manera, podem esmentar el cas de la venda, realitzada per Jaume Torre, com a representant de la Universitat de Sant Genís de Vilassar, qui el 20 de maig de 1455, va vendre 60 sous de pensió al vilassarenc Arnau Carbonell, teixidor de lli²³⁶. Set anys més tard, l'Antoni Carbonell, prevere beneficiat de Santa Maria de Blanes, que ha heretat els béns dels seu difunt pare, l'Arnau Carbonell, i que havia pactat la

²³² Fols.152 Manual 4 APSGVD.

²³³ Fols.99 a 100v Manual 4 APSGVD.

²³⁴ Diversorum 58 APSGVD.

²³⁵ Fols.17 a 18 Manual 1 APSPPD.

²³⁶ Quartum Manuale de 1466-1467 de Miquel Franquesa AHPB.

lluició de l'esmentada pensió, amb el pagament de 1200 sous, mitjançant quatre terminis, amb Pere Duran, Salvador Colomer del Camí, clavarí, i Amador Bonivem, prohoms de l'esmentada Universitat, entrega l'època de llució²³⁷.

Taula núm.22.-

LLUICIONS DE PENSIONS DE CENSALS MORTS					
Data	Venedor/s	Comprador	Fiadors	Pensions i preu	Redempció
1379,6,5	Jaume Flor, de Vilassar	Deu i candela Sta. Maria de l'església de Vilassar i els seus representants Pere Bonivem i Pere Parera, de Vilassar	Pere Tolrà (Vilassar)	5 sous anyals 4 lliures	1379,7,...
1380,12,14	Bernat Duran, de Premià	Guillem Aroles, de Vilassar	----	14 sous, que pagava Bonanat Canal, de Vilassar 10 lliures	1394
1381,6,8	Guillem Carbonell, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Bernat Veil (Vilassar)	15 sous 10 lliures i 10 sous	---
1381,9,4	Arnau Costa, àlies Estrader, de Premià	Pere Botey, de Premià	Arnau Ponseta (Premià)	15 sous 10 lliures i 10 sous	---
1382,2,10	Bernat Morot, Salvadora, muller i Benvinguda, muller de Guillem Morot	Jaume Parellada, donat a Santa Anastàsia de Premià	----	30 sous 10 lliures	1383,11,8
1382,2,24	Jaume Flor i Guillem, fill, de Vilassar	Salvador Tolrà, fill del difunt Bernat Tolrà, de Vilassar	Francesc Pi i Francesc Martí (Vilassar)	16 sous 11 lliures	---
1382,9,28	Nicolau Agell, de Premià	Pere Botey, de Premià	----	20 sous 15 lliures	1433,7,27
1383,7,28	Pere Lladó i Sança, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Pere Riera i Guillem Grau (Vilassar)	9 sous 6 lliures	---
1394,11,9	Bernat Carbonell, de Vilassar	Pere Puig, àlies Muià, d'Argentona	Bernat Casals i Jaume Estrany (Vilassar)	8 sous 110 sous	1395,8,25
1379,3,24	Bernat Serra, Pere Serra, fill, Sança, muller de Pere Sabater i aquest, de Vilassar	Guillem Aroles, de Vilassar	Pere Cuquet i Guillem Abril (Vilassar)	30 sous 21 lliures	1408,6,3
-----	Francesca Durana, vídua de Bernat Duran, i Berenguer Duran, fill, de Barcelona	Agneta, muller de Pere Serena, àlies Veronell, i hereva del mas Bosca, de Vilassar	----	35 sous i 9 diners 25 lliures	1408,12,2
1419,1,5	Antoni Vidal, de Vilassar	Sança, vídua de Raimon Vidal, de Vilassar	Pere Fontanals, Berenguer Joan, de Teià	24 sous 20 lliures	1425,8,25
1425,11,2	Bernat Tolrà, de Vilassar	Salvador Riera, boter de Sant Cebrià de Vallalta	----	16 sous i sis diners 11 lliures	1431, 11, 11
-----	Pere Macià, àlies Partella, de Premià	Guillem Aroles, de Vilassar	---	30 lliures	1427,5,11
1429,9,10	Jaume Botey, Ponç Ferrer i Joan Ponseta, de Premià	Antoni Poal, de Barcelona	---	31 sous i 5 diners 22 lliures	1446,5,13
-----	Pere Arnau, de Cabrera	Rafael Ripoll, mercader, de Barcelona	-----	30 sous 21 lliures	1432,6,6
1433,4,13	Pere Avella, de Vilassar	Antoni Ferrer, tutor de Bartomeu Riera, de Vilassar	Nicolau Morot, de Vilassar	6 sous 8 florins d'or d'Aragó	1437,9,20

²³⁷ Llibre Comú de 1467-1468 de Miquel Franquesa AHPB.

LLUICIONS DE PENSIONS DE CENSALS MORTS					
Data	Venedor/s	Comprador	Fiadors	Pensions i preu	Redempció
1437,12,18	Miquel Casals, de Vilassar	Pasqual Morot, de Ca breva		22 sous 15 lliures 8 sous	1468,1,14
1443,1,21	Marturià de Vilar-nau, ferrer i Antònia, de Pre mià	Pascasi Morot	Joan Font, Salvador Triador, Pascasi Sala (Premià), Jaume Pare ra i Francesc Vidal (Vilassar)	14 sous, 3 diners i 1 òbol 10 lliures	1466,9,8
1447,12,4	Guillem Pere Aroles, de Vilassar i Jaume Torre i Antoni Beatriu, d'Argentona				1451,9,1 - "nominus nostris pro-priis et ut procurato-res syndici et actores una et insolum cum Johannem Ledo quon-dam dicte parrochie Sancti Iuliani de Argentona unj versitatum dictarum parrochiarum et singulorum de eiusdem »,segons doc. De 1447,12,4
1455,5,20	Jaume Torre en nom de la Universitat de Sant Genís de Vilassar	Arnau Carbonell, teixidor de lli, de Vilassar	-----	60 sous 60 lliures	1467, 6,3

Per acabar amb aquest subapartat i, abans de passar al següent, només ens cal dir que els instruments de compravenda de censals morts, apareix com una mostra de "noves fòrmules financeres a llarg termini a imitació de l'estructura i formulació de les rendes agràries"²³⁸. Per alguns autors, com Juan Vicente Garcia Marsilla, representa una de les manifestacions més importants de l'evolució del sistema feudal. Aquest autor, considera que aquest tipus de contractes es mostren com la societat que els produeix era l'epígon del feudalisme²³⁹.

²³⁸ JUAN VICENTE GARCÍA MASILLA: "La formació d'un mercat del crèdit. Orígens i difusió del censal en la societat valenciana: segles XIII-XIV", pàg.135

²³⁹ "La difusió massiva de les rendes constituïdes... representa una de les manifestacions més importants de la pròpia evolució del sistema feudal, una de les estratègies que aquest sistema generà per adaptar-se al desenvolupament incontenible d'un mercat que havia nascut com a part d'ell, però que estava alterant de forma radical les relacions de producció...En cert sentit, aquesta societat del censal era l'epígon del feudalisme, la seva expressió més acabada, i l'últim intent de perpetuar el sistema, però implicava en si mutacions fonamentals: el protagonisme que se li concedia al numerari en front de la terra, la monetització de totes les esferes de la vida, que portava a la convicció que tot...es podia comprar amb diners", a JUAN VICENTE GARCÍA MASILLA: "La formació d'un mercat del crèdit. Orígens i difusió del censal en la societat valenciana: segles XIII-XIV", pàg.144 i Vivir a Crèdit en la València Medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio, pàg.386.

3.3.- ELS BÉNS OBJECTES DELS CONTRACTES

3.3.1.- LA TERRA

En una societat pre-industrial, com la que estem estudiant, el sòl agrícola i ramader, concebut com a mitjà de producció fonamental de l'activitat econòmica del moment, és l'objecte que protagonitza la major part dels contractes analitzats. En la majoria d'aquests pactes o contractes, s'acostuma a identificar el sòl agrícola alienat, amb l'accepció de "peça de terra", "peceta" o "peciola terre". D'altres mots documentats són els de camp, tros de terra, feixa²⁴⁰, hort i parellada²⁴¹. Entre aquestes terres, n'hi ha d'ermes, d'altres que es presenten en part conreuades i en part ermes²⁴², així com d'altres, que han de produir blat o vi per a satisfer censos al senyor útil corresponent²⁴³. Només una minoria, ens mostren l'existència d'altres tipus de conreus.

La importància del conreu del blat es remonta a força anys abans del període en que centrem la nostra investigació. Ens estem referint a l'època Neolítica. Per tant, en aquesta etapa, comença el conreu d'aquest cereal. Posteriorment, amb el procés de romanització s'organitza la seva producció, amb l'objectiu d'obtenir excedents per a exportar-los. El pes desenvolupat per

²⁴⁰ La feixa és una peça de terra, situada als vessants muntanyencs, estructurada en forma de terrassa i separada amb marges de pedra seca o de terra. Per a JORDI BOLÓS, el pagès que havia de construir aquestes terrasses a més d'haver de treballar de valent, invertint-hi una gran quantitat d'hores de mà d'obra, havia de comptar amb un coneixement teòric i pràctic de la seva construcció (sosteniment de les terres, resistència dels marges davant de la pressió de l'aigua i de les terres, etc), a Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya, pàg.329.

²⁴¹ La parellada, també coneguda com a bovada, és l'extensió de terra, que es podia llaurar en un dia per una parella de bous.

²⁴² De la situació d'aquestes peces de terra, en tornarem a parlar quan ens referim a les tècniques de conreu.

²⁴³ Ens referim a alguns dels censos, satisfets amb parts fixes o variables de la collita dels fruits del pa i del vi, que ja hem comentat amb anterioritat.

la cerealicultura dins de la societat medieval, s'explica per una sèrie de factors. Entre aquests, podem destacar la seva importància dins de la dieta mediterrània, l'adaptabilitat a climes i a sòls diversos, la facilitat d'emmagatzematge i transport, així com per l'exigència dels senyors feudals²⁴⁴. Es coneix l'existència de diferents tipus de blat i, per tant, hem de diferenciar els "blats grossos", d'entre els quals predomina el forment, dels "blats menuts"²⁴⁵. Dins d'aquests darrers, podem trobar l'ordi, la civada, l'espelta i el mill. Mentre que els primers, tenen un cicle hivernal amb la collita a la primavera, els segons pertanyen a un cicle primaveral i amb collites a la tardor²⁴⁶. Amb el forment s'elabora una farina blanca, a partir de la qual es produeix un pa blanc de gran qualitat, consumit pels grups més benestants. A partir de la barreja dels "blats menuts", s'elabora un pa negre, d'inferior qualitat, conegut com a pa de mestall²⁴⁷. Pere Benito demostra l'existència de pasteres a les cuines dels masos pagesos i a les cases menestrals i qüestiona les teories, que divideixen el consum del pa²⁴⁸.

L'existència de males collites bladeres representa un greu problema per a la població. Les dificultats a les quals ha de fer front part de la pagesia de la zona estudiada s'observa mitjançant la classificació de les compravendes, els empenyoraments i les cartes de gràcia de peces de terra, en dos períodes: de

²⁴⁴ ANTONI FURIÓ: "L'utilitatge i les tècniques agrícoles", dins de Història agrària dels Països Catalans, pàgs.335 i 336.

²⁴⁵ A l'inventari dels béns de Pere Dilmer, de Vilassar, que apareixen "dues sachs de ordi" i quatre quarteres de blat (1434,7,9 a Diversorum 143 APSGVD) i al de Berenguer Amat, de l'esmentada localitat, s'hi anoten dues quarteres de forment, de tres quarteres d'ordi, de dues quarteres de mestall i d'una quartera d'espelta (1434,8,2 a Diversorum 133 APSGVD). També a l'inventari dels béns de Joan Amat, del veïnat del Sant Crist de la parròquia de Vilassar, constatem: "Item entorn de vint corteras de mastall ordios". Item entorn de una cortera de forment. Item entorn de tres corteras de mastall segalos. Item tres corteres dordi o entorn. Item una botota ab tres corteres o entorn de spelta..." (1480, 11, 11 a Diversorum 150 APSGVD).

²⁴⁶ FERRAN GARCÍA OLIVER: "Els cultius", dins de Història agrària dels Països Catalans, pàg.303.

²⁴⁷ Per a la zona del Maresme i a partir del segle XIII, Coral Cuadrada demostra l'existència d'una diversitat d'aquests "blats menuts" i suposa que ja es sembraven barrejats. Ho defineix com sembra de mestall, CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV, pàg.192.

²⁴⁸ Benito no accepta la teoria de que el pa blanc només es consumeixi a ciutat i que el de mestall, només alimentí a la pagesia. Suposa que en el món rural, també devia existir grans diferències alimentàries entre els pagesos productors d'importants excedents agrícoles, enfront d'altra població que havia de comprar blat al mercat. PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents, pàgs.58 i 59.

juny a octubre i de novembre a maig. Com a resultat, veiem que el segon període, és a dir, el que s'allunya de les collites de cereals i de vi, és el que protagonitza una major activitat d'alienacions d'agrèr. D'aquesta manera, el pagès intenta superar la fam, tenir numerari per a invertir, poder sembrar i satisfer els censos o els pagaments deguts als creditors.

Taula núm.23.-

Alienacions d'agrèr				
Tipologia Documental	Nombre de documents	juny a octubre	novembre a maig	
Compravendes pures	Béns alouers	102	39'2%	60'8%
	Tinences gravades amb cens	112	39'2%	60'8%
	Drets sobre les tinences	14	28'5%	71'5%
	Recuperacions de tinences franques i lliures de cens	12	33'3%	66'7%
	Revessejats	6	16'6%	83'4%
Empenyoraments	9	44'4%	55'6%	
Compravendes a carta de gràcia	61	35'1%	64'9%	

Les males anyades també comporten que algunes viles s'organitzin per a poder comprar el blat. En una escriptura, datada el 1459, Antic Pons i Salvador Abril, procuradors dels habitants de Vilassar, anomenats per Salvador Ferrer, batlle reial, vénen 55 sous i 2 diners de pensió de censal mort per 1000 sous a Eulàlia, vídua de Bartomeu Puig, argenter barceloní. Aquests vilassarencs justifiquen el contracte, tot dient que necessiten numerari per a comprar blat i, d'aquesta manera, poder alimentar les seves famílies:

“plurium indigemus ac indiget frumento et blado ex quo vilam nostram et ipsorum ac filiorum et familie nostrorum et eorum ducere ac sustentare valeamus ac valeant ex quo ad pressens non habeamus nec habere pecunias ex quibus emere valeamus ac valeant frumentum ac bladum ipsum, quod etiam magna difficultate procurari habet et quia ipsas pecunias habere non valeamus”²⁴⁹.

²⁴⁹ XXX(VIII) Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

La importància del conreu del blat es reflecteix amb l'organització de la vida quotidiana pagesa, que es basa en el cicle agrícola d'aquest conreu. Per tant, tota l'activitat laboral gira entorn dels treballs, que s'han de dur a terme, per a aconseguir les millors collites possibles. Depenent de l'extensió de la parcel·la i de la força de treball del grup familiar, s'ha de preparar les terres per a la sembra amb una aixada, un càvec, un magall o una arada²⁵⁰. D'aquí ve la diferència de la utilització de la tècnica del cavar o del llaurar. Davant d'això, Antoni Furió adverteix l'existència de tòpics força estesos entorn a la baixíssima productivitat i al rudimentari utilitatge baix medieval²⁵¹. Pere Benito només ha localitzat una arada i una parella de bous als inventaris de Sant Genís de Vilassar²⁵². Nosaltres n'hem localitzat una altra, a l'inventari, realitzat pel vicari de Premià, el 26 de juliol de 1463, en relació als béns dels pubills de Llorenç Rossell, de Premià²⁵³. Malgrat tot, la llaurada és una tècnica força utilitzada, perquè així ho demostren les escriptures de lloguer i empenyorament de terres, comentats en el primer subapartat, on gairebé tots ells esmenten les tasques

²⁵⁰ L'aixada era una planxa de ferro rectangular o trapezoidal, adaptada a un mànec de fusta. Les més amples servien per a cavar terrenys pedregosos i horts. També s'utilitzava per treure les herbes i per remoure la terra si es volia regar. El càvec tenia una fulla més estreta que l'aixada i el magall era una aixada amb escarpell. L'arada que s'utilitza a la Catalunya a l'època medieval és d'herència romana. Està elaborada tota ella per fusta, llevat de la rella, que és una fulla triangular de ferro. La rella estava fixada al dental, mitjançant la cameta. Els animals que hi anaven junyits es col·locaven a l'espígol o camatimó. El llaurador la manipulava pel tímó, NÚRIA VILÀ: Estudi del vocabulari de les eines agrícoles del Baix Camp. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991, pàgs.23 a 25, 48 a 56 i 63 a 65. MARIA OCAÑA i SUBIRANA: El món agrari i els cicles agrícoles a la Catalunya Vella (S.IX-XIII). Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1998, pàgs.73 a 76. JOAN SALICRÚ PLANS: Les feines del camp i del bosc a Vallgorguina. Mataró, Copisteria Castellà, 1993.

²⁵¹ "...aquesta imatge tòpica del pagès pobre, proveït només d'una aixada per cavar la seva petita heretat, enfront del pagès ric, dotat d'arada i d'animals, no tenia en compte, primer que les eines i el bestiar podien –com de fet era habitual– ser llogats...i, en segon, que el preu de l'arada i del bestiar de treball no sempre era fora de l'abast de la majoria dels camperols", a L'utilitatge i les tècniques agrícoles, dins de Història agrària dels Països Catalans, pàg.343.

²⁵² A l'inventari del mas Serra de Cabrils. En el seu estudi, PERE BENITO i MONCLÚS també inclou una taula, on recull els animals de tir i les eines agrícoles, reflectides als inventaris analitzats. D'aquest recull, volem assenyalar l'esment de 25 aixades, de 17 destrals, de 16 falçs, de 8 càvecs, de 3 magalls, de 3 podadores i de 3 garbells, Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.76 i 79.

²⁵³ En aquesta ocasió, se'ns explicita com "una arada ab una reya un gou e coxins". En aquest inventari, també apareix, "un bou de miga tala definit en nou anys", que suposem s'empra per a llaurar (Fols.2v i 3 Manual 1 APSPPD).

de remoure la terra amb les relles de l'arada²⁵⁴. Aquest és el cas d'un document del 7 de juny de 1443, en el qual Francesc Riera i el seu fill, Miquel, de Vilassar, lloguen una peça de terra, a Antoni Ferrer, de Vilassar, els primers asseguruen que si,

"illo tunch dictam peciam terre giraveritis cum livore seu reya illo anno positus in eadem seminare et inde fructus percipere"²⁵⁵.

Durant el mes d'octubre, després d'haver preparat el sòl, cavant-lo o llaurant-lo, arriba l'hora de la sembra dels blats d'hivern. En els solcs oberts, la pagesia escampa les llavors amb la mà, que guarda en una senalla o cabàs. Més tard, aquestes llavors s'enterren aplanant la terra amb l'arada o el rasclat. Aquesta tasca es clou, quan s'aixafen els terrossos amb una maça de fusta i es cava amb l'aixada les vores i els racons, on no han pogut treballar els animals amb l'arada.

Una vegada s'ha sembrat, pràcticament no hi ha feina en els camps conreuat fins a la sega²⁵⁶. Durant els mesos de juny i de juliol, arriba l'hora de la sega, quan els cereals ja han granat i les espigues es mostren força torrades. Es comença per l'ordi, que grana més aviat i es continua amb el blat, els mestalls i el sègol. Per a segar, l'instrument més utilitzat és la falç. Amb aquesta eina es van tallant les espigues, es deixen a manats i, després, es recullen, lliguen i s'agrupen en garbes. Amb la finalitat d'aprofitar-ho tot, les dones espigolen o recullen les espigues que havien quedat pel camp segat. A continuació, comença la batuda o trilla, que consisteix en destriar el gra de la palla. Per accomplir-la, es deslliguen les garbes i s'estenen per l'era amb una

²⁵⁴ Com exemple del que estem comentant, podem esmentar l'empenyorament d'una peça de terra alouera de Salvador Diumer, de Vilassar, que realitza, el 19 d'abril de l'any 1446, a favor d'Antoni Ferrer. En aquest document el creditor podrà retenir la "possessió" de la terra, fins que no n'hagi recollit els fruits, si abans l'ha llaurada: "item se rete lo dit Anthoni Ferrer si havia leurade la dita terra que lo dit Salvador nol ne pugue traure fins que age cullit les plet" (Fol.9 Manual 7 APSGVD).

²⁵⁵ Diversorum 98 APSGVD. Una expressió similar, la constatem a diferents escriptures de Diversorum 45, 50, 54, 112 i 119.

²⁵⁶ A excepció del mes d'abril, quan les dones acostumen a birbar els camps. És a dir, a tallar amb l'aixadeta o collir amb les mans les herbes que han crescut al costat dels cereals.

forca. A continuació, la feina de batre s'efectua manualment amb la forca²⁵⁷ o amb l'ajut de cavalls, mules o bous²⁵⁸. Després, per acabar de netejar el gra, es procedeix al garbellat amb les garbelladores o sedassos, ja que s'han d'eliminar els caps d'espiga, els tronquets i les pedres. Una vegada es té el gra nèt, és l'hora de repartir les parts de la collita i posar-les en sacs²⁵⁹. Després d'això, torna a començar el cicle amb la preparació de les terres que s'hauran de conrear aquell any.

La visió de les feines agrícoles restaria incompleta si no parléssim d'altres aspectes com són les formes de reconstitució del sòls agrícoles i els conreus, que complementen el conreu del blat. Un dels grans problemes de la pagesia és l'esgotament de la terra i la disminució o pèrdua de collites. Per a evitar això, s'ha de facilitar la restitució de la fertilitat del sòl, mitjançant tres tècniques, que poden presentar-se com a complementàries: l'adobament, el guaret i les rotacions de conreus.

L'adobament de les terres, acabades de segar, pot realitzar-se a partir dels rostolls que hi han quedat. D'aquests rostolls poden alimentar-se alguns animals domèstics, com ovelles. Les següents llaurades serviran per a enterrar les restes de la planta de cereal, barrejades amb els excrements dels animals que hauran pasturat a l'agrer, així com d'altres que hauran estat introduïts pel pagès. De fet, com ens recorden diferents autors, "els fems, que els pagesos escampaven pels solcs en la major quantitat possible, foren el principal recosntituent fins el segle XIX"²⁶⁰. Per aquesta raó, en alguns contractes

²⁵⁷ Amb les forques es separava el gra de la palla i amb una pala es procedia al venteig del gra per a reparar-lo del boll o pallofa, a MERCÈ AVENTIN: La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.56.

²⁵⁸ Si es realitzava amb animals, s'aconseguia que les espigues es desgranessin i que la palla quedés aixafada i curta. Per aconseguir-ho s'estenia tota la batuda a l'era i s'arrossegava per sobre d'ella un trill, que era una post de fusta rectangular amb una sèrie de ferros, claus o puntes de sflex incrustades en la seva cara inferior, a MERCÈ AVENTIN: La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.57 i RAMON GARRABOU: "El conreu del blat", dins de Per a una història de la societat tradicional. Les formes de treball. Barcelona, *L'Avenç*, núm.29, 1981, pàg.59.

²⁵⁹ A la documentació consultada, quan es parla dels censos de blat, que s'han de satisfer, molts poques vegades consta l'exigència, que le gra sigui "pulcre i net". En la majoria de les ocasions, la satisfacció de les parts de collites s'exigeixen en garba i s'han d'entregar, en el cas dels emfiteutes dels senyors del castell de Vilassar, a l'era d'aquell.

²⁶⁰ MERCÈ AVENTIN: La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.59.

d'empenyorament, en els quals un pagès perd el control directe de la seva explotació agrícola, s'estipula que si el creditor realitza certs treballs a la peça empenyorada, com llaurar i famar, després pugui recollir els fruits de la seva inversió. I, precisament això és el que figura en un document del 11 d'octubre de 1440, en el qual Pere Vives, del veïnat del Sant Crist de Vilassar, empenyora una peça de terra a favor de Joan Rafart de Cabrils:

“item mes que, si per ventura lo mes de novembre lo dit Rafart a dat de reya en la dita peça de terra, aja colir tot equel esplet. Item mes que, si lo dit Rafart famava la dita terra un any, aja colir l'altra esplet vinent”²⁶¹.

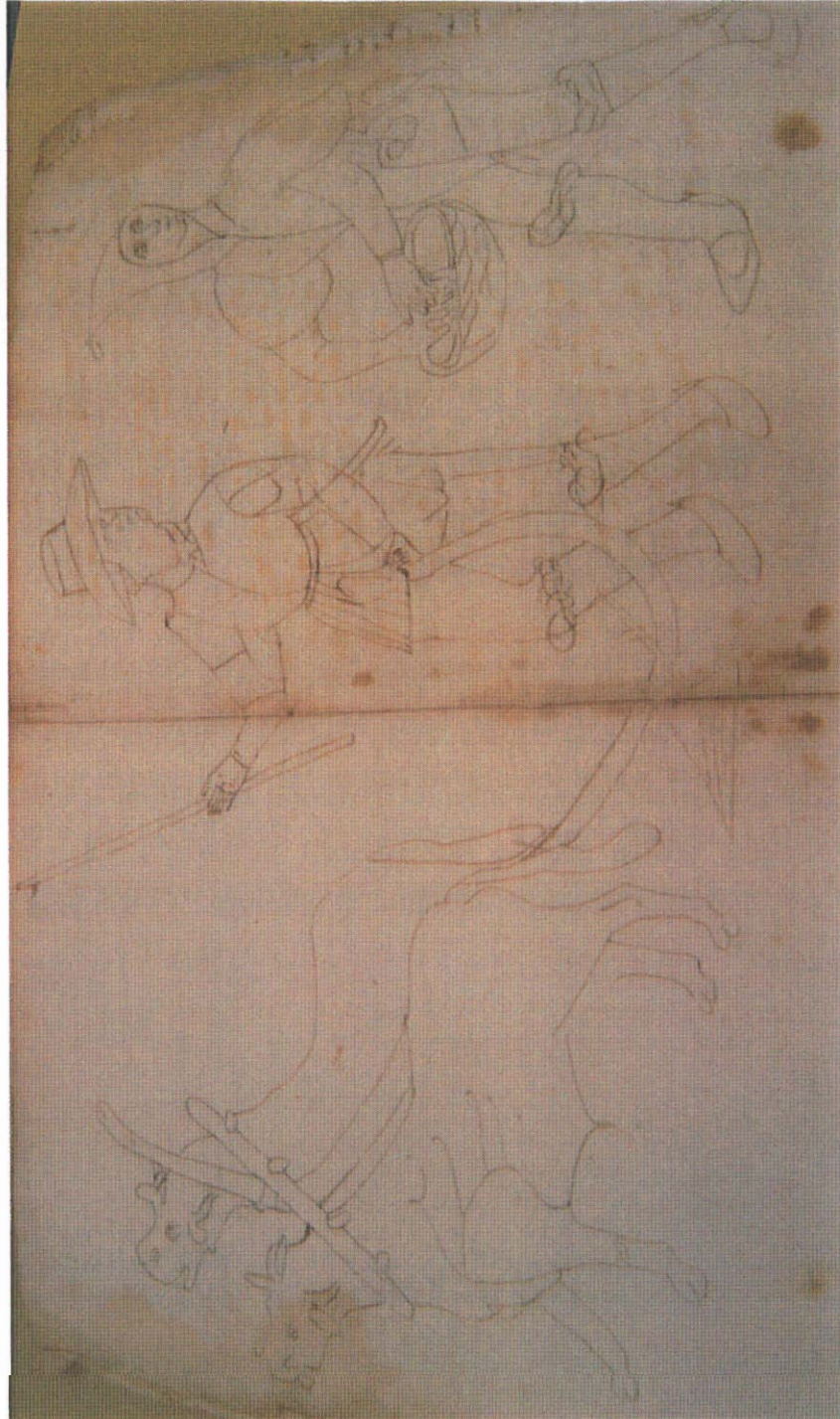
De manera paral·lela, es realitzen rotacions de conreus anyals. Es planta un any i es deixa reposar l'agrè, l'any següent. Aquest període de repòs es coneix com a guaret²⁶². És un interval temporal en el qual la terra es regenera i que el pagès utilitza per a continuar-hi treballant. Hi efectua diverses llaurades²⁶³, la neteja d'herbes, efectua trencament de terrossos i realitza boïcs o formiguers²⁶⁴.

²⁶¹ Fol.49 Manual 7 APSGVD.

²⁶² Pot ser algunes de les peces que apareixen com a ermes o incultes als contractes de la primera part d'aquest capítol estan en guaret. També pot donar-se el cas, que hagin estat abandonades, per diversos raons, entre les quals podem esmentar: manca de mans dins del grup familiar per a treballar-les, llunyania respecte a les altres possessions del grup pagès... En tot cas, els documents no ens faciliten cap tipus d'informació sobre el seu abandonament.

²⁶³ Per a la comarca de la Segarra i per a períodes posteriors, RAMON GARRABOU ens explica que “la primera llaurada, es deia emprimar i es començava a fer cap a finals de gener; la segona mantornar es realitzava cap a l'abril, i cap el juny es tercejava. Si a la terra havien crescut herbes, es tornava a llaurar abans de sembrar”, “El conreu del blat” pàg.54.

²⁶⁴ El boïc o formiguer és un pilot de llenya seca i brossa, cobert de terra, que després d'haver estat cremat s'escampa pel sòl agrícola. S'utilitza com adob natural.



Diversorum 131 AP SGVD

La vinya és el segon conreu de la trilogia mediterrània, que apareix com a més documentat a la zona estudiada. De manera similar a d'altres indrets, la seva presència ja es troba reflectida des de l'època romana. Després, amb la desaparició de l'Imperi, el conreu de la vinya experimenta una primera expansió, ja que la minva del comerç no satisfà les demandes de la població. Per tant, aquest primer creixement del vinyar s'explica, perquè la producció s'adreça a l'autoconsum. Més tard, a partir del segle XI²⁶⁵, s'observa un doble fenomen. Per una banda, trobem l'especialització en el conreu vitícola amb finalitats clarament comercials de la pagesia benestant de zones properes a gran nuclis urbans²⁶⁶. Per una altra, es constata com els fruits dels vinyers, apareixen juntament amb els dels cereals, a les demandes de pagaments de censos dels sòls agrícoles depenents²⁶⁷. A la Baixa Edat Mitjana, en algunes zones del nostre País, amb els excedents dels fruits d'aquest conreu comencen a elaborar-se vins per a exportar a d'altres països europeus²⁶⁸. El vi d'aquesta època es classifica com a vi blanc, vi vermell, vi grec, vi de pur most, vi de remost i aiguades²⁶⁹. A part, dels que es consumeixen a les festes, com el vi moscat, la malvasia i el piment. Com és lògic, el consum d'aquests tipus de vi està directament relacionat amb la posició econòmica i social dels diferents grups familiars²⁷⁰.

²⁶⁵ Per a JAUME OLIVER i BRUY, la vinya experimenta en aquests moments una clara progressió i es situa tant als vessants muntanyencs com a la plana al·luvial, a Introducció a la història de Premià de Dalt, pàgs.84 i 85.

²⁶⁶ Aquest és el cas de Sant Martí de Provençals en relació a la ciutat de Barcelona, JOSEP MARIA SALRACH: "La vinya i els viticultors a la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana" dins de *Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans*. Febrer de 1990. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1993, pàg.122.

²⁶⁷ FERRAN GARCÍA OLIVER: "Els cultius", pàg.306.

²⁶⁸ ASSUMPTA SERRA i CLOTA: "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el segle XIII-XVI a la Catalunya Central", dins de *Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans*. Febrer de 1990. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1993, pàg.283.

²⁶⁹ El 20 d'octubre de 1480, Pol Riera, de Tiana, ven al seu germà Joan Riera, de l'esmentada vila, 22 somades de "vini virimili most", que té en una bóta grossa de fusta al celler de casa seva, i 6 somades de "vini albi cocti", per 32 lliures i 12 sous (Manual 1480-1481 de Miquel Franquesa AHPB).

²⁷⁰ Per a la ciutat de Barcelona del segle XV, TERESA-MARIA VINYOLÉS i VIDAL observa que els vins més apreciats eren el de malvasia, el vi moscat, el vi grec. El vi més consumit per les

Durant l'època medieval, el consum del vi ha de relacionar-se amb hàbits alimentaris anteriors, que han d'entendre's com una estratègia de combatre la salubritat de l'aigua d'aquells moments. Per aquest motiu, encara que el vi no sembli tan prescindible com el pa, hi ha pagesos com Joan Diumer, de Vilassar, que ha de llogar una peça de terra, a Pere Pons, àlies Cerola, que li havia deixat diners per a comprar blat i vi²⁷¹:

“et cum sit res veritas quod ex post isitis diebus de proximo elapsis exhigente necessitate vos...mihi uxoreque me et aliis de domo mea provirtu nostru de grano ad valorem quatuor librarum et trium solidorum et tam de vino ad valore seu precio undecim solidorum”²⁷².

La importància del vi dins de la vida quotidiana, continua reflectint-se amb la utilització del vi, per part de l'Església Catòlica, qui l'utilitza simbòlicament durant l'acte de consagració com a equivalent de la sang de Crist. La toponímia també ens aporta exemples del lloc que ocupa aquest producte dins l'esmentada societat. És el cas dels topònims que ens refereixen indrets coneguts, amb els quals es situen les parcel·les de sòl agrícola que s'alienen. En aquest sentit, podem esmentar els topònims de “vinyals”²⁷³, de “vinyet”²⁷⁴ i de Truyalls²⁷⁵.

Dins dels contractes analitzats al primer subapartat del present capítol, la vinya figura sobretot als sostestabliments, a les compravendes, als lloguers, als arrendaments i als empenyoraments. Dins d'aquestes tipologies, la que mostra

classes populars era el blanc o negre, a La vida quotidiana de Barcelona vers 1400. Premi Concepció Alemany Vall. XV edició. Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1985, pàgs.162 i 163.

²⁷¹ Quatre anys abans, el 27 de març de 1474, Joan Colomer, àlies Marc, de Vilassar, ens explica per la delicada situació que viu la població: “per causa mala carístia dels viures que vuy es en Cathalunya....aquests anys prop passats per causa de la guerra” (Fol.178 Manual 8 APSGVD).

²⁷² 1478,6,1 a Diversorum 55 i amb referències a 1480,12,6 de Diversorum 74 APSGVD.

²⁷³ 1445, 11, 12 a Lligall 278 Fins Moja BC.

²⁷⁴ 1465,11,12 a Liber primus vendicionum de 1463 a 1465 de Miquel Franquesa AHPB.

²⁷⁵ JAUME OLIVER i BRUY: Introducció a la història de Premià de Dalt, pàgs.86.

un major percentatge de terres dedicades al conreu de la vinya és la dels sotsestabliments²⁷⁶. Els establiments i sotsestabliments del segle XIV encara no es coneixen amb el nom de rabassa morta, malgrat que ja introdueixen una sèrie d'elements característics d'aquesta modalitat de l'emfiteusi. Entre les condicions que hi figuren, a part de l'obligació de plantar-hi vinya²⁷⁷, s'especifica que la peça retornarà a l'establient, quan la vinya sigui vella i no aporti fruits²⁷⁸. Les nostres fonts ens documenten que, des de principis del segle XV, el contracte de rabassa morta, es coneix com a "rabaça". Així les escriptures parlen de peces que es tenen a "rabaça"²⁷⁹. Fins i tot, alguns documents menysvaloren aquesta denominació, ja que la consideren vulgar²⁸⁰. El contracte de rabassa morta, ja es troba força extès a la zona del Baix Maresme amb anterioritat al que s'acostuma a dir. És a dir, les seves arrels i desenvolupament són d'època medieval i, per tant, constitueixen la base dels contractes de rabassa morta d'època moderna. A principis del segle XIV, s'introdueixen noves clàusules en els contractes emfitèutics, referits als establiments temporals de vinyars. Un segle després, aquesta tipologia contractual, ja es diferencia del marc general de l'emfiteusi, perquè utilitza unes clàusules específiques i se la coneix com "a rabaça".

²⁷⁶ Aquesta circumstància ha de relacionar-se amb la intenció, que tenen alguns senyors directes de comerciar amb els censos satisfets d'aquest producte. Amb això, constatem que els dos fenòmens que començaven a despuntar a l'Alta Edat Mitjana (producció per al consum i producció per a la satisfacció de rendes), convergeixen i manifesten que l'economia feudal també és una economia de mercat.

²⁷⁷ "teneamini etiam dicta pecia terre plantare vices quolibet anno", a MONTERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs.128, 129 i 198.

²⁷⁸ "quod postquam dicta vinea per vos plantandam per vetustater fuerit extirpata seu heremata taliter fructificare non valeat.. quod ipsa pars pecia terre per me vobis stabilita cum omni suo pleno iure michi et meis revertatur que ad modum erat antequam vobis stabiliretur", a MONTERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàg.129, 130 i 221.

²⁷⁹ El 16 de gener de 1408, Pere Mataró i Constança, de Vilassar, sostestableixen una peça a rabassa a Bernat Colom, de Vilassar, per 36 sous i 6 diners. Els sotsestablerts hauran de satisfer la tasca dels fruits recollits a Miquel des Bosc, senyor útil, i la peça retornarà als sotsestablidors, quan no se'n recollin fruits (Fols.97v i 98 Manual 5 APSGVD i Fol.97 Llibre del Baixell AHMA).

²⁸⁰ "ad bene meliorandum et cultivandum stabilimus et in emphiteosim damus et concedimus vobis...ad certum tempus ad stirperm vulgariter mancupatum a rabaça" (Diversorum 29, 98, 108 i 139 APSGVD).

El conreu dels vinyers pot presentar-se com una dedicació específica d'uns sòls agrícoles, possiblement adreçats a produir per a comerciar, així com pot practicar-se en combinació amb d'altres productes, com el blat²⁸¹. Aquesta darrera opció és la que relacionem amb la producció per a l'autoconsum i per al pagament de censos. Així doncs, ens trobem amb una pagesia que treballa la vinya, per a obtenir uns guanys d'un conreu, que com veurem exigeix despeses addicionals en recursos humans i materials, al costat d'una altra, que ho fa per obligació. Aquesta darrera, es troba amb la necessitat de treballar la vinya, perquè ha de satisfer els censos que li demana el senyor útil de l'explotació²⁸².

Els contractes de conreu, relacionats amb la vinya, ens mostren com s'alienen des de terres emes per a plantar-hi vinya, fins a vinyes que ja han estat treballades fins al moment de l'alienació. Esmentem aquest fet, perquè com veurem tot seguit, el conjunt de tasques que s'adrecen per a l'obtenció del vi són molt més costoses que les adreçades a d'altres conreus i, alhora, es diferencien segons si en el bé traspassat s'ha d'iniciar o no aquest conreu. Per aquest darrer cas, Emili Giralt diferencia la preparació del terreny, segons sigui inculte²⁸³, de vinya o de conreus d'altres productes agrícoles²⁸⁴, així com si són de plana o de muntanya²⁸⁵. L'esmentat historiador també distingeix entre

²⁸¹ "Creiem que en més terres es va donar una estreta associació entre terra i vinya, més ben dit, entre terra de secà, productora de cereal, i vinya, que devien formar una unitat física i econòmica. Aquesta associació adquiria probablement dues formes: una imatge, encara present avui, en podria ser la de les terres camps delimitades per un, dos o tres costats per formacions més o menys àmplies i espesses de ceps. El pagès, cavant la vinya o llaurant el camp, feia un mateix viatge, estalviava energies i temps de desplaçaments i controlava més fàcilment l'explotació... Una segona imatge, pot ser llavors més freqüent que no sembla, podria ser la de la terra campa sembrada de ceps esparsos, prou esparsos per a permetre el conreu de cereals entre ells. És clar, qui diu ceps, també diu altres arbres fruiters", JOSEP MARIA SALRACH: "La vinya i els viticultors a la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana", pàgs 125 i 126.

²⁸² Per a M^a ASSUMPTA SERRA, durant la primera meitat del segle XIV, "els senyors desitjosos de bons vins per a llurs taules i també per a mercadejar, impulsen el conreu de la vinya entre els tinents i els arrendadors", a "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el segle XIII-XVI a la Catalunya Central", pàg.288.

²⁸³ El 20 de març de 1474, Genís Campins, del veïnat de la Santa Creu de Sant Genís de Vilassar, i Pere Campins, el seu fill, que ha entrat al mas Riba de Cabrera, estableixen a rabassa de 10 anys una peça erma, dependent de Pere des Bosc (Diversorum 30 APSFVD).

²⁸⁴ El 26 de gener de 1429, Pere Gener, hostaler de Barcelona, que abans vivia a Cabrera, entre d'altres béns, vén a Pere Arnau de Cabrera, "partem vineam plantatam in quo solebat esse ortus dicti mansi maior" (Fols.24v a 27v Primus Liber Vendicionum de Bartomeu Agell AHPB).

²⁸⁵ Per als terrenys incultes, primer s'havia de dur a terme una eixarmada o rompuda. És a dir, s'arrencaven les plantes, arbres o arbusts. Després, el fustam i brossa de l'eixarmada

diferents tipus de plantació de vinya, segons sigui a "parpal", a "clavera" o a "vall obert"²⁸⁶. Per la nostra part, de manera similar a la que apunta Assumpta Serra²⁸⁷, no podem decantar-nos per cap d'aquests tres sistemes, ja que les nostres fonts no ens aporten suficients referències com per poder-nos definir. Per a Serra, "quatre són les feines per a la vinya: cavar, mantomar, podar i veremar"²⁸⁸. Si bé és cert que aquestes tasques ens apareixen documentades a les nostres fonts²⁸⁹, només ens presenten una visió parcial de la realitat. No hem d'oblidar les tasques adreçades a la preparació del terreny de conreu, anterior a la plantada de ceps ni les atencions, que el pagès ha de dispensar tan a les vinyes novelles o maioles²⁹⁰. També hi ha d'altres feines ha tenir en

s'escampava sobre la peça de terra o servia per a l'elaboració de formiguers per a d'altres terrenys. Dos anys després i abans de plantar-hi ceps, la parcel·la s'adreçava als cereals o lleguminoses, amb l'objectiu de paliar despeses. Els terrenys que abans s'havien dedicat a d'altres conreus, s'havien de deixar de dos a tres anys en repòs. En els sòls de vinya, si es fa una nova plantada, aquesta no es pot dur a terme fins a set o vuit anys després. Mentrestant es plantava farratge, lleguminoses o cereals. Abans d'endegar el conreu dels nous ceps, si la terra ho permetia es llaurava dos o tres vegades l'any anterior. Les terres situades a la muntanya necessitaven una dedicació més laboriosa, ja que s'havien de retirar roques i pedres. Després s'havien de construir marges o murs de contenció, obrir rases o desaigües, per a evitar l'erosió i, fins i tot, transportar terra fèrtil, a EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil·loxera", dins de Per a una història de la societat pagesa tradicional. Les formes de treball,3. Barcelona, L'Avenç núm.31, 1980, pàg.64.

²⁸⁶ La plantació a parpal es duia a terme a llocs pedregosos i/o per part de pagesos amb pocs recursos econòmics. Es realitzava un forat al terra de tres o quatre pams de fondària amb el parpal (barra de ferro acabada amb punta). Després, dins de cada forat es col·locava el sarment corresponent. A continuació, es reomplia de terra els forats amb l'ajuda d'un pal. La plantació a clavera es denominava així, perquè consistia en fer clots o claverons d'un cinc o set pams de llargada, dos d'amplada i tres o quatre de fondària, separats al llarg de la filera per espais de llargada igual a cada clavera. A cada clot s'hi plantaven dos plançons. Finalment, es reomplien els clots o claverons amb terra barrejada amb adob. En el sistema de vall obert, s'obrien unes rases o valls a l'estiu. La plantació es podia dur a terme a la tardor o a la primavera següents. Els sarments eren colgats arambats a una de les parets del vall, formant línia recta i el vall es reomplia amb terra adobada, a EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil·loxera", pàgs.64 i 65.

²⁸⁷ M^a ASSUMPTA SERRA: "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el segle XIII-XVI a la Catalunya Central", pàg.290.

²⁸⁸ M^a ASSUMPTA SERRA: "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el segle XIII-XVI a la Catalunya Central", pàg.291.

²⁸⁹ Figuren les tasques de "cavar, podar, mangencar e colgar simest sua" així com veremar (1450,12,13 de Fol.48v Manual 7 APSGVD). Apareixen les feines de cavar i de podar (1474, 3,27 de Fol.178 Manual 8 APSGVD).

²⁹⁰ EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil·loxera", pàgs. 66 a 67.

compte. Entre aquestes, volem assenyalar les relacionades amb el contracte de rabassa morta i el procés de vinificació.

Els pagesos hàbils que conreen vinya, mitjançant els contractes de rabassa morta, poden allargar el temps de vida d'aquestes, mitjançant els colgats i els capficats o morgons²⁹¹, que a més a més de guarir la vinya, necessiten l'aportació d'una quantitat considerable de fems. Això és el que ens explica una venda, realitzada el 12 de gener de 1473, per Clara, vídua d'Esteve Mates, de la vila de Mataró, el seu fill Gaspar i Angelina, la muller d'aquest darrer. Es tracta d'una peça erma, sotsestablerta a canvi de dos sous anyals, que satisfant a Antoni Cabanyes, de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, qui la té sots domini i alou de Pere des Bosc. La venda es realitza amb la condició, que el comprador hi planti vinya i tingui la terra mentre els ceps siguin vius. Per allargar la vida dels ceps, Arnau Ferrer, mercader de la ciutat de Barcelona, podrà utilitzar les tècniques dels colgats i els murgons:

"sub tali tamen pacto et conditione, quod vos seu vestri valeatis ac etiam habeatis et teneatis dictam peciam terre, quam vobis vendimus...et ipsa vinea plantata dictam peciam terre teneatis et possideatis vos et vestri et quibus volueritis quamdiu ipsa vinea in ea plantanda duraverit et fructificaverit et non ultra, sic quod extirpata et heremata ipsa vinea nos et nostri recuperemus dictam peciam terre....Liceat tamen vobis et vestris facere in ipsa pecia terre quam et totiens quotiens volueritis colgats sive morgons"²⁹².

Després de la verema, que es realitza des dels primers dies de setembre i que representa una tasca força feixuga per a tot el grup familiar, comença per als pagesos, que elaboren vi el procés seu procés de producció. Així, després

²⁹¹ Amb els colgats s'ageia i enterrava un cep en un clot de dos pams d'amplària i uns tres o quatre de profunditat. S'havia de deixar que sortissin per damunt la terra dos o més sarments. Un d'aquests havia d'ocupar el lloc del cap enterrat. A l'any següent, la resta de sarments s'aprofitaven per a ser transplantats i substituir ceps malalts o morts. Capficar o murgonar un cep significa enterrar un sarment sense tallar-li la soca i fent sortir la punta pel lloc on s'havia deteriorat. L'any següent es tallava del cep mare la redolta i esdevenia un nou cep, a EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil·loxera", pàgs. 68 a 71.

²⁹² Pergamí núm. 67 AHMA, ressenyat a MONTSERRAT RICHOU I LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàg.222 i transcrit a la Tesi de Llicenciatura.

d'haver estat recollint els fruits dels vinyers amb portadores i senalles, l'hauran de traslladar als cellers, perquè comenci una altra tasca. Es canvia d'escenari, però la feina continua.

Des dels segles XIV i XV apareix com a espai diferenciat el celler²⁹³. Es recomana que aquesta estança estigui situada al vessant nord i a la planta baixa del mas²⁹⁴. En aquesta part fresca i fosca és on es disposen tots els instruments necessaris per a poder realitzar l'elaboració del vi, així com les eines que s'utilitzen per aquesta activitat. Entre aquestes podem mencionar els cistells i coves, que plens de raïm es buidaven a les portadores²⁹⁵, que serveixen per a transportar la verema al celler²⁹⁶. Dins del celler destaca el cup, elaborat de fusta, de ciment romà o de pedra. Aquest dispositiu serveix per a dipositar la verema, trepitjar-la amb els peus i guardar el líquid resultant durant la primera fermentació²⁹⁷. El cup pot substituir-se per una tina o un gran cubell de fusta transportable, que es pot llogar²⁹⁸. Així, els petits viticultors poden estalviar-se la inversió de capital, que exigeix la construcció d'un cup fixe de pedra o d'obra²⁹⁹. Per tant, la situació econòmica d'un grup familiar donat, també pot mesurar-se per la possessió del cup. Aquest és el cas de Guillem

²⁹³ M^a ASSUMPTA SERRA: "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el segle XIII-XVI a la Catalunya Central", pàg.292.

²⁹⁴ EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil.loxera", pàg.50 i JOAN SALICRÚ PLANS: Les feines del camp i del bosc a Vallgorguina. Mataró, Copisteria Castellà, 1993, pàg.29. Malauradament com els inventaris d'aquest període no ens indiquen els vessants dels diferents espais de les cases i masos, no poden comprovar si aquesta indicació es compleix al període que estem analitzant.

²⁹⁵ JOAN SALICRÚ PLANS explica que les portadores de raïm pesaven entre 90 i 10 quilos, a Les feines del camp i del bosc a Vallgorguina, pàg.30.

²⁹⁶ Per a la zona de Vilassar, PERE BENITO i MONCLÚS constata que als cellers acostumava a haver-hi de dos a vuit portadores, a Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.80.

²⁹⁷ Els inventaris estudiats per nosaltres i per PERE BENITO, per a la zona de Vilassar, no reflecteixen l'existència de premses o folladores, que acabaven d'esprémer el suc dels fruits recollits. Aquest fet porta a la conclusió, que aquesta tasca només es realitza en aquests moments amb els peus.

²⁹⁸ L'existència de trulls prop de les vinyes és una possibilitat que apunta JAUME OLIVER i BRUY quan esmenta el topònim "Truyals" per a Premià, a Introducció a la història de Premià de Dalt, pàgs.86. Per una altra banda, hem de recordar que, en aquesta època, la premsa d'oli també es denomina trull, a JORDI BOLÓS: Diccionari de la Catalunya Medieval (ss.VI-XV), pàg.251.

²⁹⁹ EMILI GIRALT I RAVENTÓS: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil.loxera", pàg.50.

Pere Aroles, de Vilassar, qui l'any 1480 compra a Gabriel Baster, paraire de Barcelona, un cup de fusta de 50 somades per 6 lliures, 17 sous i 7 diners³⁰⁰. A l'inventari del dia 26 de juliol de l'any 1463, realitzat per Bartomeu, vicari de Premià, dels béns dels pubills de Llorenç Rossell, de l'esmentada localitat, entre d'altres objectes, al celler hi trobem:

“Primo un cup gran de fusta ab dos bancs. Item altra cup petit. Item unambut de fust. Item dos parelles de portadores de poqua valor. Item una scala de onze scalons. Item una guarbela....Item una arada ab una reya un gou...”³⁰¹

Després de la primera fermentació del raïm trepitjat, barrejat amb les granes, les pells i les raspes (brises), cal separar el vi de les matèries sòlides. La segona fermentació i, si es vol, tercera fermentació es realitza a les tones de fusta³⁰². Després, depenent del destí que s'hagi adreçat al vi, es traslla a diferents recipients: bótes de diferent capacitat, carretells o barrils petits, barrals, i bóts.

L'oli és el tercer producte de la trilogia Mediterrània, que també ens apareix documentat³⁰³, encara que amb una menor importància. L'olivera es menciona als contractes agràris d'aquest moment de dues maneres: com a arbre o arbres, que figuren disseminats a les diverses modalitats de parcel·les de terra (camps, peces, feixes, vinyes i horts)³⁰⁴ o com a oliverars d'escassa

³⁰⁰ Manual 1480-1481 de Miquel Franquesa AHPB.

³⁰¹ 1463,7,26 Fols.2v i 3 Manual 1 APSPD.

³⁰² De la primera premsada, s'obtenia el vi de most, i de la segona o tercera premsada, el vi de remost. Per a la zona de Vilassar, PERE BENITO i MONCLÚS troba diferents tipus de bótes, que contenien ambdós tipus de vi, a Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.81.

³⁰³ En aquesta època, com en períodes anteriors, l'oli s'utilitza fonamentalment per a la il·luminació i per a la cocció d'aliments. També s'empra per a fer sabó, per a la fabricació de teixits, per a l'elaboració de productes medicinals, per actes i creimònies religioses, a FERRAN GARCÍA OLIVER : “Els cultius”, pàg.312.

³⁰⁴ En un contracte d'establiment emfitèutic d'una peça de terra, del 18 de gener de 1374, Bernat Isern, es reté l'usdefruit d'una olivera: “retineo tamen de vita mea et non plus unum olivarium que ibi est in torrent” (Fols.46v i 47 Manual 2 APSGVD). En una compravenda del 5 de desembre de 1480, de Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, propietària del mas Feliu, de Cabrera, a favor d'Arnau de la Castanyeda, mestre barber i cirurgià de Cabrera, es ven un tros de terra erma amb dues oliveres (Lligall 278 BC).

entitat³⁰⁵. La toponímia també ens mostra a Premià, el record de l'existència d'oliverars, que molt probablement perduren a l'època Baix Medieval³⁰⁶. Mitjançant l'estudi d'una sèrie d'inventaris post-morten de Vilassar, Pere Benito dedueix l'escassa importància de la producció autòctona d'oli i suposa que aquest devia comprar-se en grans quantitats al mercat local de l'esmentada vila. En els esmentats inventaris, Benito constata petites quantitats d'oli en setrills i gerres olieres, la majoria d'elles buides³⁰⁷. Mercès a la consulta d'altres inventaris de Vilassar, hem localitzat "dues gerras oliveras"³⁰⁸ i "la oliera en que havia encara tres o quatre cortans doli"³⁰⁹.

En alguns contractes també figuren documentats d'altres arbres fruiters, que apareixen sens especificar, ja que s'esmenten amb una fórmula genèrica :

"et omnibus arboribus diversorum generum que ibi sunt"³¹⁰.

De tota manera, ens consta l'existència d'arbres fruiters tan de secà com de regadiu, per referències anteriors. Pierre Bonnassie documenta l'extensió de la figuera a partir de l'any mil per la Catalunya litoral³¹¹, mentre que Coral

³⁰⁵ Confessió de Bernat Ferrer, de Vilassar, de detentar el domini directe d'una peça de terra i d'una sèrie d'oliveres, a Guillem Aroles, senyor útil dels esmentats béns (1377,1,2 a Fol.36 Manual 4 APSFVD). En una compravenda a carta de gràcia del 5 de desembre de 1480, de Joan Diumer, a favor de Pere Pons, àlies Cerola, l'objecte alienat són unes feixes amb oliveres (Diversorum 30 APSGVD).

³⁰⁶ En una compravenda del 3 de març de 1440, per a situar geogràficament una peça de terra, se la situa a "Oliva" i com a un dels límits existents figura el torrent de sa olivera (Diversorum 34 APSGVD). Més tard, el 26 d'octubre de 1465, en una compravenda d'un tros de terra, observem el mateix topònim i el mateix límit (Fols.11 i 12 Manual 1 APSPPD). JAUME OLIVER i BRUY comenta que el topònim d'Oliva ja apareix documentat a Premià, l'any 1018, a Introducció a la història de Premià de Dalt, pàgs.87.

³⁰⁷ PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.59.

³⁰⁸ Inventari dels béns del mas Dilmer del 9 de juliol de 1434 (Diversorum 133 APSGVD).

³⁰⁹ Inventari dels béns de Bernat Isern (Diversorum 148 APSGVD).

³¹⁰ Un únic document ens concreta alguns d'aquests arbres . Es tracta d'un contracte de lloguer per quatre anys d'una sèrie d'hortos i de feixes de la quintana de Bernat Vilar, de Vilassar. En aquesta font, podem llegir que també es lloguen "tots los fruyts dels arbres qui son exceptades todas las oliveras on qui sian alzinaz que y sian...de las nogueras" (1443,3,2 Diversorum 64 APSGVD i Fol. 102 Manual 1442-1443 de Bartomeu Agell AHPB).

³¹¹ PIERRE BONNASSIE: Catalunya mil anys enrera (segles X-XI). 1/Economia i societat pre-feudal. Barcelona, Edicions 62 ("Col.lecció d'Estudis i documents", núm.31), 1979, pàg.399.

Cuadrada³¹² i Jaume Oliver³¹³, ens confirmen l'existència al Maresme d'aquest arbre fruiter i ens aporten un llistat d'altres fruiters. Entre aquests, podem esmentar, els ametllers, els avellaners, els cirerers, les nogueres, les pereres, les pomeres i les pruneres. A part dels fruits que puguin dispensar, la importància d'aquests arbres fruiters rau en que són utilitzats per a marcar el límit d'alguns horts i per a protegir aquests espais agrícoles del pas de bestiar.

Els productes de regadiu, que es concentren en els horts, són verdures i llegums³¹⁴. Entre aquests trobem cols, alls tendres, cebes, carbasses, cogombres, pastanagues, llenties, faves, cigrons, etc³¹⁵. En aquests horts, també s'hi conreen alguns productes pre-industrials, com és el lli i el cànem³¹⁶, ja que tenim documentats teixidors de lli³¹⁷ i delmes que es satisfant a raó de "totum decimum panis, vini, carniun, denariorum lini canabi"³¹⁸.

Per a la localitat de Premià, Jaume Oliver diferencia l'hort, concebut com "l'explotació individual que forma part del policultiu associat als masos" de l'horta, entesa com un "espai de major superfície, situat en un lloc concret del terme on es possible conduir-hi aigua"³¹⁹. Donades les característiques de la comarca estudiada, aquestes definicions d'Oliver són extensibles a tot el seu

³¹² CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàg.177.

³¹³ JAUME OLIVER i BRUY : Introducció a la història de Premià de Dalt, pàgs.87 i 88.

³¹⁴ La utilització de les lleguminoses a partir del segle XIII, afavoreix l'estructura econòmica de l'explotació pagesa en diferents sentits: són uns productes molts rendibles, aporten un al valor nutritiu als seus consumidors i són un adob natural per als sòls, a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàg.200.

³¹⁵ En temps de carestia es recorre a la panificació de lleguminoses (faves i cigrons), a PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.58. Malgrat que la documentació no ens aporta gaire informació al respecte, ens basem en la informació de TERESA-MARIA VINYOLES, qui documenta les hortalisses consumides per la ciutat de Barcelona, procedents dels horts barcelonins i dels pagesos dels voltants, a La vida quotidiana a Barcelona vers 1400, pàg.170.

³¹⁶ A l'inventari dels béns de Joan Amat, del veïnat del Sant Crist de Vilassar, constatem la presència, entre d'altres objectes, entorn de "quatre filats de li amarat" (1480,11,11 a Diversorum 150 APSGVD).

³¹⁷ Entre d'altres, podem esmentar Antoni Grau, teixidor de lli de Vilassar, qui es establert, el 26 de juny de 1440, en unes cases i horts, prop del Castell de Sant Genís de Vilassar (Lligall 278 BC).

³¹⁸ MONTERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs. 92, 93, 143 i 210.

³¹⁹ JAUME OLIVER i BRUY: Introducció a la història de Premià de Dalt, pàg.87.

territori³²⁰. La irregularitat dels cursos fluvials i la sequera estival de les rieres i torrents maresmencs comporta la utilització d'una sèrie d'estructures, que organitzen la seva utilització. Per aquesta raó, a part de l'aigua provinent de canals i regs³²¹, també s'utilitza l'emmagatzemada a rescloses³²² i a basses³²³, la que brolla de fonts³²⁴, així com la que s'obté de mines i pous. En alguns contractes, la importància de l'aigua es reflecteix amb la cessió del dret de regar³²⁵ i amb els torns de regatge³²⁶.

³²⁰ Diverses fonts ens corroboren l'existència d'horts a prop dels masos: en un arrendament, realitzat el 12 de maig de 1435, l'objecte del contracte és el "mansum et quintanam et ortum et vineas" (Fol.124 Manual 8 APSGVD). CORAL CUADRADA mostra l'existència d'hortes concentrades al costat de les rieres maresmeques per èpoques anteriors, a El Maresme Medieval, pàg.177. La toponímia ens confirma com aquestes extensions d'horta també són presents al segle XV. Com exemples, podem esmentar l'"Horta del castell" (Fol.64 Llibre del Baixell AHMA) i dels "Hortals" a Cabrera (Fol.46 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB).

³²¹ A partir del segle XI es passa de l'aprofitament dels recs moliners a la construcció específica de canals de regadiu, a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.178 i 179. Malgrat això, encara al segle XIII, per a Argentona veiem com molins i zones d'horta comparteixen l'aigua. El 25 de maig de 1256, Pere Riera i Alexidis són establerts per Berenguer de Sant Vicenç en el mas Chasela i "spetialiter cum tota illa pars quod dictus mansus habere et facere debet in illo molendino de Mosso...de predicta vero aqua possit rigare mansus de Amatller in die martis et in die veneris tam in die quam in nocte regidivis autem diebus in mansi tuo de Chasela in noctibus", a MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàg.142, 188 i 189. Per a un període posterior, el 4 de maig de 1396, un establiment de Miquel des Bosc a favor de Bernat Diumer, de Vilassar, ens mostra com dos dels seus límits són una munyanya "ab lo rech que alli es" (Fol.144 Llibre del Baixell AHMA).

³²² Com a límit d'un hort de Cabrera, venut per Gabriel Castellar a Nicolau Bonivern, de Vilassar, figura la "resclosa de l'hort de n'Agell" (1444, 11, 3 Fol.24v Manual 7 APSGVD).

³²³ Dues de les afrontacions d'unes cases vilassarenques pertanyen a la riera prop de la bassa d'Aroles (1474, 12, 4 Fol.173v Manual 8 APSGVD). El topònim que situa una peça plantada de vinya i en part erma és "sobre la bassa regadora" (1479, 3, 14 Diversorum 72 APSGVD) i el que ho fa d'un hort i un tros de terra és la bassa del molí (1399,10,28 Fols.108 a 109 Manual 5 APSGVD i Fol.108 Llibre del Baixell AHMA).

³²⁴ Font de Bonanat Grau (1411,7,25 Fols.162v i 163 Manual 5 APSGVD i Fol.162 Llibre Baixell AHMA). "torrent ab font" prop del mas Pi (1377,2,15 Fols.24 a 25 Manual 4 APSGVD). Per a més informació sobre fonts de la zona es pot consultar, MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs.17 a 23. JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt. JAUME OLIVER i BRUY: Introducció a la història de Premià de Dalt, pàg.87.

³²⁵ Com exemple del que estem dient, podem citar un establiment de l'any 1479, en el qual apareix una peça amb un cobert de teules i pedra, i el dret de poder regar (Lligall 269 Fons Moja BC). A canvi de l'entrega d'un pollastre, el 14 de febrer de 1395, Miquel des Bosc estableix l'aigua de Montcabrer a Jaume Riudor, de Vilassar. Es satisfà un pagament d'entrada de 9 sous (Fols.11v i 12 Manual 5 APSGVD i Fol.11 Llibre del Baixell AHMA).

³²⁶ Miquel des Bosc cedeix el domini directe el dret o "facultat de poder regar lo disapte y diumenge lo hort que dit adquisidor te prop de sa casa que hip de la font de Bonanat Grau" a Joan Vivent, de Vilassar, (1411, 7, 25 Fols.162v i 163 Manual 5 APSGVD i Fol.162 Llibre del Baixell AHMA).

Si bé per a d'altres zones i per a èpoques anteriors, es pot aplicar l'expressió que l'hort "és l'espai de la llibertat pagesa"³²⁷, aquesta imatge no és la que correspon amb la zona del Baix Maresme. Els contractes analitzats ens mostren com bona part d'aquestes terres tenen una condició de dependència³²⁸ i, per tant, estant sotsmeses al pagament de censos. La majoria d'aquestes prestacions acostumen a satisfer-se en numerari.

L'alienació de muntanyes senceres o part d'aquestes només ens figura documentada en cartes precàries³²⁹. Les peces bosquines permeten l'ampliació del territori adreçat al conreu de certs productes agrícoles, malgrat que es mostren menys fèrtils que les de la plana³³⁰. Aquests espais també s'utilitzen per a l'extracció de fusta, per a la recol·lecció de fruits silvestres, destinats a l'alimentació de la població i dels animals³³¹. La muntanya també procura a la població d'altres recursos, com són els animals procedents de la cacera.

³²⁷ JAUME VILAGINÉS: El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.234), 2001, pàg.88.

³²⁸ A part dels exemples esmentats a peus de pàgina anteriors, podem afegir entre d'altres els següents: Venda entre Francesc Rosselló, sastre barceloní, i el seu fill Bartomeu a Bernat Orriols, de Cabrera, d'un hort amb aigua per a regar, depenent de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona (13 d'abril de 1422 Fol.46 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB). Venda a carta de gràcia de Genís Campins i Eulàlia, del veïnat de la Santa Creu de Vilassar, a Joan Avel·la, de Vilassar, d'un hort amb aigua, alou de Pere des Bosc (1474, 4, 14 a Diversorum 113). Els mateixos personatges també vénen a carta de gràcia a Jaume Roudor, de Vilassar, dos horts amb aigua, domini de la capella de Sant Bartomeu de Cabanyes. Es satisfà de cens una gallina (1475, 5, 15 Diversorum 113).

³²⁹ Carta precària de Pere des Bosc a Pere Nadal, de Sant Esteve de Vilanova, en relació a una muntanya (1373, 8, 27 a Fol.48v Manual 2 APSGVD). Carta precària, escripturada el 25 de gener de 1411. Miquel des Bosc confirma el domini directe d'un tros de muntanya a Pere Botey, de Premià (Fol.130 Manual 5 APSGVD i Fol.130 Llibre del Baixell AHMA).

³³⁰ En una carta precària, realitzada el 21 de maig de 1371, Pere des Bosc confirma el domini útil d'una muntanya, situada al torrent Gili, a Pere Colomer, de Premià. Aquesta muntanya està delimitada per dos recs. Un que va a la font dels Canals i un altra que passa per un camí i va al mas Nadal. Si es conreua la muntanya, els censos a satisfer són l'octau i el braçatge del pa i el setè del vi. En cas contrari, s'haurà d'abonar 4 sous (Fols.27v i 28 Manual 2 APSGVD).

³³¹ L'alimentació de la població es veu complementada per les móres, les maduixes de marge, els espàrrecs silvestres i els bolets. De l'alimentació animal, podem destacar els aglans, adreçats a l'alimentació del porcí.

3.2.2.- L'HABITATGE

Als segles XIV i XV, la població del Baix Maresme viu bàsicament en dos tipus de d'hàbitat : el concentrat i el dispers³³². En el primer, la població s'agrupa a redós de les esglésies parroquials i d'algunes capelles, mentre que en el segon, el mas apareix aïllat³³³. A Vilassar, hi trobem tres zones de poblament³³⁴: el nucli de Vilassar³³⁵, el veïnat de Cabrils i el veïnat del Sant Crist³³⁶. Al nucli de Vilassar, la població habita en cases o masos, situats al voltant de la sagrera de l'església parroquial de Sant Genís Vilassar o a prop

³³² La dicotomia entre població dispersa i població concentrada és típica de tota l'època medieval i moderna. JOSEP SAMON FORGAS: "Per la sagrera de Vilassar". Vilassar de Dalt, *IPSA ARCA*, núm.2 Revista del Museu Arxiu Municipal de Vilassar de Dalt, 1999, pàgs.36 a 47. Per a d'altres localitats properes d'aquesta comarca, podem esmentar, MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV), pàgs 65 a 72. CORAL CUADRADA: El Maresme medieval, pàgs.56 a 58. J M ROQUÉ i MARGENAT: Òrrius. Contribució a la història del poble. Mataró, Grup d'Història del Casal ("Col.lecció el Racó", núm.2), 1998, pàgs. 41 a 43. ENRIC SUBIÑA i COLL: Argentona de la sagrera a la vila (1295-1900). Argentona, Ajuntament d'Argentona, 2001. JAUME OLIVER i BRUY: Introducció a la Història de Premià de Dalt.

³³³ L'origen de les esglésies parroquials i de les capelles és similar. La majoria d'elles, apareixen entre els segles X i XI com ermites. Posteriorment, algunes es convertiran en esglésies parroquials, com Sant Feliu d'Alella, Sant Martí de Teià, Sant Pere de Premià, Sant Feliu de Cabrera i Sant Cebrià de Tiana. D'altres, apareixeran com a capelles sufragànies de les anteriors, com Santa Susanna d'Alella, Santa Anastàsia de Premià, Santa Maria de la Cisa de Premià i Santa Creu de Cabrils. Per últim, unes quantes restaran com ermites, com Sant Romà de Tiana, Sant Mateu de Premià, Sant Cristòfol de Cabrils, Sant Salvador de Vilassar de Dalt, Sant Cebrià de Cabrera i Sta. Margarida de Cabrera. JOAQUIM GRAUPERA i GRAUPERA: L'arquitectura religiosa pre-romànica i romànica al Baix Maresme. Argentona, Edicions La Comarcal, 2002. Volum 2. JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt. Treball inèdit, juliol de 2002, pàgs. 10 i 11.

³³⁴ PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents. El testimoni dels inventaris "post-mortem" (1425-1454). Treball inèdit, pàg.22

³³⁵ El nucli de Vilassar està situat a un empit de la Serralada enfocat a mar i interposat entre dues rieres, a JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt.

³³⁶ Per a JOSEP VILADEMUNT i CORNELI, és probable que el seu origen sigui un assentament ibèric de plana, al qual s'hi sobreposà una vil.la durant la romanització i que aquesta es va anar disgregant en els 8 masos d'època medieval, a Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt, pàg.18 Aquest veïnat es desenvolupa al voltant de la capella dedicada a Sant Cristòfol, a l'actual localitat de Cabrils. La referència documental més antiga d'aquesta capella, pertany al segle XI, es tracta d'un document de compra-venda d'una casa i les seves terres, on apareix com afrontació, JOAQUIM GRAUPERA i GRAUPERA: L'arquitectura religiosa pre-romànica i romànica al Baix Maresme. Volum 2, pàg.46.

d'aquesta³³⁷. La població dels veïnats de Cabrils i de la Santa Creu viu respectivament a recer de de les sagreres de les capelles de la Santa Creu i de Sant Cristòfol³³⁸. A la zona costanera, existeix una concentració de botigues i barraques de pescadors, que a partir del segle XVI es denominarà, veïnat de mar³³⁹. Dels quatre nuclis de poblament esmentats, el de Vilassar és el que experimenta un major creixement, puig que a l'expandir-se, en direcció al castell, supera l'àmbit de la sagrera. En aquesta zona es concentra l'activitat artesanal i comercial del terme, ja que a la plaça del Mercadal és on es celebra el mercat setmanal³⁴⁰.

³³⁷ Aquesta realitat no coincideix amb la imatge, que ens han transmés un llarg nombre d'escriptors, historiadors i folkloristes del nostre País, que han privilegiat la visió del mas aïllat. ANTONI FURIÓ dedueix el mateix a, "Les estructures: de la terra al mercat", a Història agrària dels Països Catalans. V.II Edat Mitjana. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004, pàg.247.

³³⁸ A partir d'un capbreu-consueta del segle XV, PERE BENITO i MONCLÚS elabora la distribució dels masos i bordes del terme de Vilassar, ordenats: al veïnat de Vilassar (mas Aroles, mas Pons, borda de Benet Isern, mas d'en Pi, mas d'en Alzina, mas d'en Colomer, mas d'en Benet Ferrer, borda d'en Verdaguer, mas d'en Vilar, mas d'en Vidal, borda d'en Diumer que fou d'en Barbarossa o d'en Guillot, mas d'en Martí, mas d'en Julià, mas d'en Tria, mas d'en Simó Isern prop de l'església, mas d'en Riera de la sagrera, mas d'en Serra de la sagrera, borda d'en Pasqual Bonany de la sagrera, mas d'en Pere Ferrer de la sagrera, mas d'en Eimeric de la sagrera, mas d'en Agell, mas d'en Morell, borda d'en Berenguer Marquès, que fou d'en Morera o d'en Andreu, mas d'en Castellar, mas d'en Estrany, mas d'en Lovara, mas Sabater, Mas Boscà o d'en Pere d'Or, mas Mataró, mas Draper àlies Domènec, mas Martí àlies Morera, mas Morot, mas Marquès, mas Canal, mas Alacant, mas Bonhivern, mas Artaguil, mas de n'Alemanys Aimeric, mas o borda de Vidal de Gordei, mas d'en Riera del pou, mas Parera, borda d'en Colom, borda d'en Berenguer Marquès, borda d'en Trió, mas Diumer i borda de Pere Parnya), al veïnat de Cabrils (borda de Sagalar, mas Tolrà, mas d'en Rafart, mas d'en Mas, mas Bonanat Guerau, mas Cuquet, mas Berrat, borda de Galzeran, borda de Morera, mas d'Armengol, mas d'en Salvà, mas d'en Amellà, mas Campins, mas Bergai, mas Serra, mas de Brill, mas Pere Guerau, mas Guillem Guerau àlies Vail de Cabrils, mas Duran, mas Simonet, mas Pere Riera de Cabrils, borda d'en Liadó, mas Soler, mas Pere Amat, mas Roix, mas Pere Amadó i borda d'en Banyeres), al veïnat del Sant Crist (mas Amat, mas Carbonell, mas Saura, mas Vives, mas Flor, mas Vail, mas Roudor i mas Casals) i a la zona costanera del terme de Vilassar (mas d'en Pere Riera i borda d'en Francesc Sabater), a: Viure al Vilassar del quatre-cents, pàgs.25 i 26.

³³⁹ PERE BENITO i MONCLÚS : "L'obertura al mas d'una societat feudal. La genesi dels primers veïnats marítics de la comarca del Maresme: Vilassar 1400-1550", a 1490 En el umbral de la Modernidad. València, Consell valencià de Cultura de la Generalitat valenciana, 1994, pàgs. 721 a 732.

³⁴⁰ Aquesta plaça era "situada en el límit dels horts i del recinte emmurallat del castell i de la sagrera i de l'alou de l'església parroquial i en la confluència de dos camins, presidida per una creu. La creu, el Cristo de Can Pei, és l'únic element que resta com a vestigi de l'antiga fesomia històrica d'aquest centre neuràlgic", a PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents, pàg.22. Com a exemples documentals, podem esmentar l'establiment efectuat el 24 de juliol de 1370 per Pere des Bosc a Bernat Colom de Vilassar d'un tros de terra, situat al mercat de Vilassar. En aquesta terra, l'establert haurà de construir cases i haurà de satisfer anyalment un parell de capons i un pollastre (Fols.37v a 41 Manual 2 APSGVD). El 26 de juny de 1440, Joan Ros, procurador de Pere des Bosc estableix a Antoni Grau, teixidor de lli, de Vilassar

Per a Jaume Oliver, que ha estudiat l'organització territorial de Premià, la concentració de poblament és prèvia a l'establiment de la sagrera. Per això, suposa que al segle XI amb l'aparició d'aquella, s'hagué de reorganitzar l'anterior nucli de població: s'enderrocaren i enlairaren les cases, que no respectaven l'espai de 30 passes, que s'havia de deixar per a la sagrera al voltant del temple. Oliver mostra la seva disconformitat envers la visió tradicional de la sagrera³⁴¹ i defensa la idea, que les sagreres i les assemblees de Pau i treva també contribuïren a la consolidació del sistema feudal. Per aquest autor, les esmentades institucions només diferenciaren la violència llegítima, de la tolerada i de la proscriu. Així doncs, "les sagreres, en realitat, constitueixen l'expressió del pacte que, en el si de la classe dirigent, tan laica com eclesiàstica, permet la reproducció estable del domini feudal". En quan al poblament dispers, suposa que els masos són l'evolució d'antics casals alouers ("kasas") dels segles X i XI, situats als vessants muntanyencs³⁴². A Cabrera, a part del nucli concentrat que s'origina al voltant de la seva església parroquial, destaca el veïnat d'Agell.

Segons Jordi Bolós, és possible que l'origen del mot mas es pugui localitzar a la Gàl·lia, en una època anterior a la carolíngia. Es va difondre per la posterior Marca Hispànica arran de la conquesta francoaquitana dirigida per Carlemany. Es tracta, doncs, d'un procés d'aculturament, mitjançant el qual s'introdueix un vocabulari nou, que serveix per a definir un tipus de poblament anterior a la conquesta carolíngia³⁴³. El mas de l'època baix medieval³⁴⁴

unes cases amb hort. Aquestes estan situades, prop del castell i entre les tinences de Salvador Eimeric i de Pere des Bosc, la plaça del Mercadal i un camí públic (Lligall 278 Fons Moja BC).

³⁴¹ Segons aquesta òptica, s'observa l'origen de la sagrera com un espai consagrat al voltant d'una església, on els pagesos emmagatzemaven les seves collites, les seves eines del camp i els seus béns més preuats. D'aquesta manera, la pagesia rebia el suport de l'església, ja que aquesta institució, mitjançant les assemblees de Pau i treva, havia intentat frenar la violència feudal.

³⁴² JAUME OLIVER i BRUY: Introducció a la Història de Premià de Dalt, pàgs.76 a 81.

³⁴³ JORDI BOLÓS: El mas, el pagès i el senyor. Barcelona, Curial ("Biblioteca de Cultura Catalana", núm.81), 1995, pàgs.40 a 42.

³⁴⁴ Per a PERE BENITO, els masos baix medievals vilassarencs, en general, tenen una estructura més complexa i evolucionada que la casa. Comptem de cinc o sis espais distribuïts en una o dues plantes. Aquests espais acostumen a ser l'entrada, el celler, la cuina, els cortals i una o dues cambres. En canvi, els models més simples de cases són d'una sola peça. Per tant, en un mateix àmbit s'han de realitzar les diferents funcions de l'habitatge. Les cases dels menestrals es presenten distribuïdes en tres àmbits, que són l'entrada on hi ha el menjador, la

continua sent com en els anys anteriors una unitat de residència, de producció i d'explotació³⁴⁵. És un complex d'edificacions agrícoles i de terres de conreu, com ens transmet la carta precària, realitzada el 18 de maig de 1378. En aquesta escriptura, Bernat de Sant Vicenç, senyor de la Casa de Premià, i Raimon Guitart, beneficiat de la capella de Santa Anastàsia, ratifica l'establiment del mas Solà, de Premià, a favor de Bernat Orriols, de l'esmentada localitat. A la descripció del mas, s'especifiquen una sèrie d'elements, que són descrits mitjançant una fórmula estandaritzada per a descriure aquest tipus d'alienacions³⁴⁶:

“damus, concebimus adque de novo stabilimus...totum predictum mansum nostrum, vocatum Sola, cum omnibus domibus, ibi constructis, et cum quintanis et cum honoribus et possessionibus suis, quam in montanis, quam in planis cultis et heremis cum olivaris et alis arboribus diversorum generum et cum aquis et aqueductis et cum omnibus pertinentis usibus et juribus dicti

cuina i la cambra-dormitori. A la sagrera, també es constata l'existència de cases de dues plantes. A la primera, hi ha la cuina i una cambra i a la segona planta, una altra cambra, a Els inventaris “post-mortem” (1425-1454), pàgs.52.

³⁴⁵ ANTONI FURIÓ: “Les estructures: de la terra al mercat”, a Història agrària dels Països Catalans. V.II Edat Mitjana, pàg.269. En una exposició conjunta amb d'altres medievalistes gironins, LIDIA DONAT va proposar vuit característiques per a definir el mas medieval de les comarques gironines. Per aquests estudiosos, un mas d'aquest període és una casa amb les seves dependències, una unitat d'explotació agrícola, una unitat aïllada i compacta en el territori, una unitat d'explotació de tipus familiar, un drets hereditaris dels tinents, una unitat de renda familiar i una unitat indivisible. També cal dir, que característiques es troben matisades, quan a l'inici de la disertació se'ns adverteix que és “una realitat plena de matisos i variants que escapa a una definició simple i unívoca”, a “Usos i abusos del concepte de mas: el cas de la regió de Girona”, dins de El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII).Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona del 3 al 5 de novembre de 1999. Anuario de Estudios Medievales Annex 42. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques / Institució Milà i Fontanals / Departament d'Estudis Medievales, 2001, pàgs.125 a 158. Com hem pogut observar i continuarem constatant al llarg del treball, a la zona del Baix Maresme, es compleixen només algunes de les característiques definidores del mas gironí medieval.

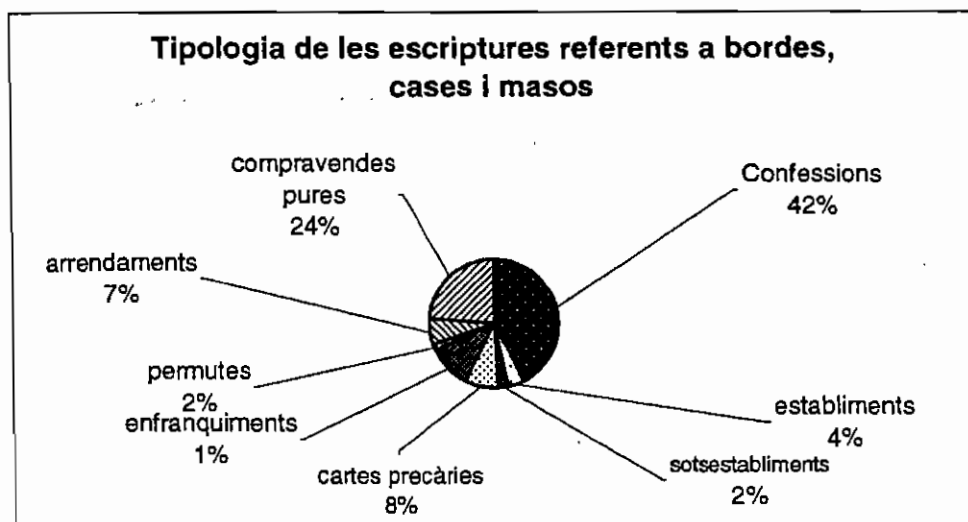
³⁴⁶ Per tant i segons hem pogut llegir a l'anterior font documental, també s'ha d'incloure dins de la definició de mas, els drets que els masos tenen envers la utilització de l'aigua, de l'aprofitament de recs, de zones de pastures, de recollida de llenya, així com d'altres empris, que no s'especifiquen. La mateixa fórmula la trobem a d'altres documents, com les cartes precàries dels masos Gasol i Domènec, realitzades per Pere des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç o de Burriac, a favor de Joan des Bosc, home propi i afocat del terme de Vilassar, i de Pere Draper, de Sant Julià de Palou (1378, 12, 18 a Fols.84v a 85v i 1379, 12, 18 a Fols.116 a 117 Manual 4 APSGVD).

mansi et cum omnibus libertatibus, quos homines, qui habitant in dicto manso habent et habere debent in aquis pasturis et lignis et aliis emprivis, in dicta parrochia de Premiano³⁴⁷.

Taula núm.24.-

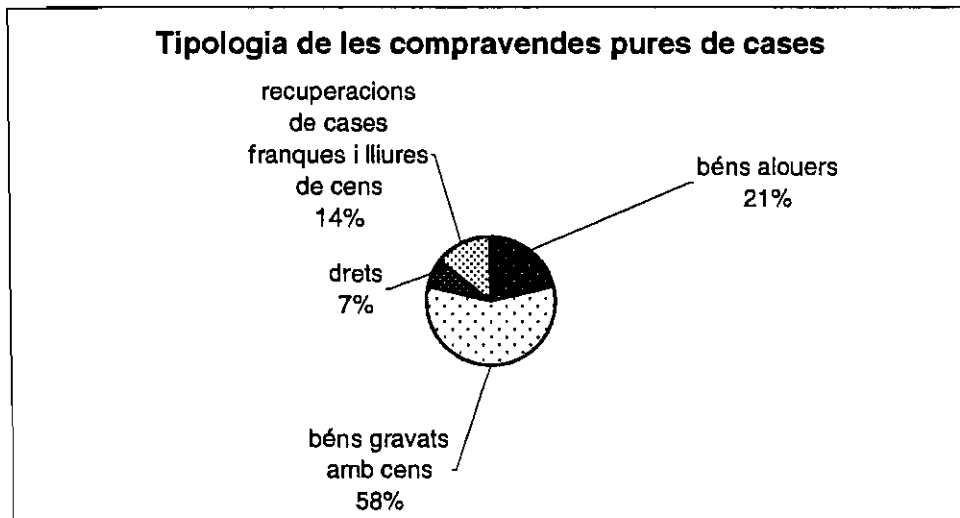
Tipologia de les escriptures referents a l'habitatge										
Habitatge	Confessions	Establiments	Sots-establiments	Cartes Precàries	Enfranquiments	Permutes	Arrendaments	Compravendes pures	Compravendes a carta de gràcia	Total
Bordes	4	---	---	3	---	---	---	---	---	7
Cases	13	4	1	1	---	---	4	14	---	37
Masos	35	1	2	6	13	2	4	15	---	78
TOTAL	52	5	3	10	13	2	8	29	0	122

Gràfic núm.11.-

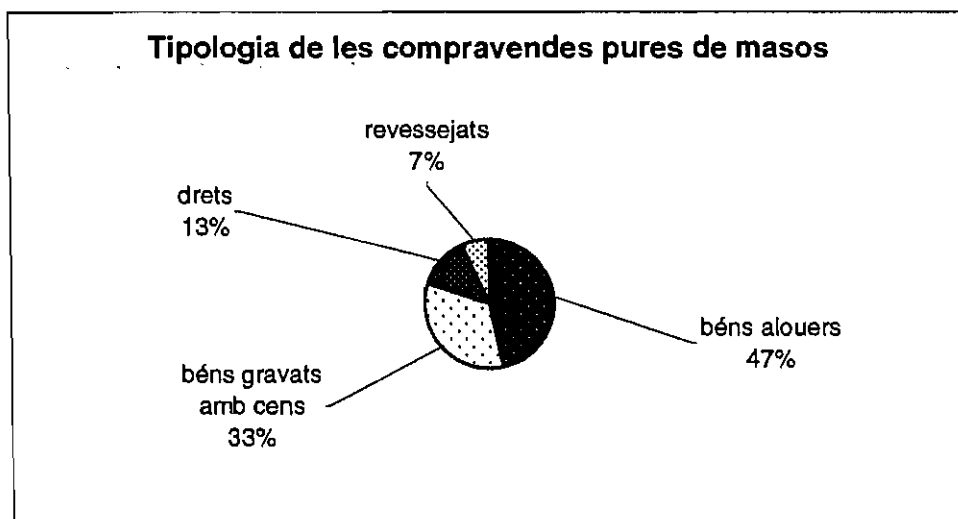


³⁴⁷ Fols.66v i 67 Manual 4 APSGVD.

Gràfic núm.12.-



Gràfic núm.13.-



El mas és l'habitatge predominant, davant de les cases i de les bordes³⁴⁸. La seva adquisició és molt cobejada, ja que escasseja l'oportunitat d'obtenir-ne en bones condicions³⁴⁹ i, per tant, experimenta períodes de creixement i d'altres d'involució, que poden culminar amb l'aglevament, l'abandó i l'enrunament. Alguns d'aquests masos, entren a formar part del patrimoni de l'hereu o de la pubilla d'un altre mas. Com a exemple del que estem dient, podem esmentar 28 masos de les localitats de Cabrera, de Premià i de Vilassar. 9 masos corresponen a Cabrera, 7 a Premià³⁵⁰ i 11 a Vilassar³⁵¹. D'aquests masos, 6 són deshabitats o derruïts³⁵². Una lectura superficial de la informació recollida, ens podria fer arribar a pensar, que com els contractes de compravenda són els predominants, amb la identificació dels compradors es poden identificar als "pagesos grassos" de la zona³⁵³. Com veurem tot seguit, s'ha de ser caut a l'hora de batejar com a "pagès gras" a tot pagès, que tingui més d'un mas. S'ha de saber quina ha estat la via d'accès del mas incorporat, així com l'estat d'aquest nou mas, que augmenta el patrimoni familiar. No és el mateix, dos masos a ple rendiment, amb un cabaler que depèn del mas principal i de l'hereu, que dos masos a mig o nul rendiment. En aquest darrer cas, podem situar als masos rònecs amb terres ermes. També ens plantegem si la possessió per part d'una família d'un mas erm, pot respondre a que aquest grup el perceb com a una futura inversió. És a dir, que espera explotar-lo en el moment que el grup familiar estigui en disposició de fer-ho, tan econòmicament com demogràficament.

³⁴⁸ 64% de masos, 30% de cases i 6% de bordes.

³⁴⁹ La major part dels contractes, que ens mostren l'alienació d'aquests immobles estan relacionats amb l'emfiteusi. Entre aquestes fonts, destaquen les confessions amb un 42% i les cartes precàries amb un 8%. Dins de les escriptures de compravendes pures, destaquem l'alienació d'un 65% de cases dependents davant d'un 40% de masos de la mateixa condició.

³⁵⁰ El mas Orença es traspassa tres vegades de mans i només ho hem comptabilitzat com a una.

³⁵¹ El mas Amadó, malgrat les dues alienacions, ho hem comptat com a una.

³⁵² S'identifiquen perquè apareixen subratllats a la taula.

³⁵³ L'agrupament de masos, el canvi de mans i la influència del capital urbà, no és un fenòmen característic de la Baixa Edat Mitjana ni de l'època moderna. Alguns historiadors ja constaten aquests fenòmens per una època anterior, als segles XI i XII i els relacionen amb la imprecisa de crisis dins del sistema feudal. És el cas de PERE BENITO i MONCLÚS: Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII). Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals/Departament d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales" Annex 51), 2003, pàgs.308-315.

Taula núm.25.-

Agrupament de masos a Cabrera, Premià i Vilassar (1354-1481)				
Data	Personatge	Mas familiar	Mas incorporat	Mitjà d'incorporació
1354	Carbonell, Guillem, (Vilassar)	Carbonell (monestir de Sant Pol de Mar / Cartoixa de Montealegre)	<u>Barata</u> ³⁵⁴ (des Bosc)	?
1371	Cuquet, Pere i Francesca, muller (Vilassar)	Cuquet (des Bosc)	Amadó (des Bosc)	Donació testamentària
1374 (anterior)	Canal, Bonanat (Vilassar)	Canal (alou)	Borda Serra (franquesa de Montcada/ des Bosc)	Carta precària
1383	Morera, àlies Tolrà, Pere i (Vilassar)	Nadal (des Bosc)	Establiment
	Tolrà, Bernat i Antoni, fill (Vilassar)	Tolrà (des Bosc)	3 peces del mas Nadal s'annexionen al mas Tolrà	Establiment
1395	Roig, Pere (Vilassar)	Roig (des Bosc)	Amadó (des Bosc)	?
1398	Botey, Pere (Premià)	Botey (des Bosc/ alou)	Nicolau i Riquer (domini eminent)	Compra
1407	Agneta, muller de Pere Serena, àlies Dilmer i vídua de Berenguer Bolx, àlies Boscà (Vilassar)	Canal (alou)	Boscà (altar de Sta. Maria de l'església de Sant Genís de Vilassar)	Compra
1408	Perdal, Salvador, (Premià)	Perdal (església de Sant Pere de Premià)	Alzina (des Bosc)	Donació testamentària
1411	Armengol, Salvador (Vilassar)	Armengol (des Bosc)	Perpinyà (des Bosc)	Compra
1412	Botey, Pere (Premià)	Botey (alou)	Mascaró (L)	Compra
1416	Riera, Sança (Premià)	Riera (Pabordia de la Seu de Barcelona)	Pi (Pabordia de la Seu de Barcelona)	L
1420	Arnó, Antoni (Cabrera)	Arnó	Pujol (benefici de Sant Vicenç de la Capella del castell de Burriac)	Compra
1422	Parera, Antoni (Vilassar)	Parera (prepositura de Cardedeu)	Aulovara (des Bosc)	Donació testamentària
1429 (anterior)	Botey, Jaume (Premià)	Botey (alou)	Servet	?
1452	Arnau, Pere (Cabrera)	Arnau	Geronella (Antoni Arno i Pere Geronella).	Compra
1461	Jaume, Guillem i Jaume Jaume, fill (Cabrera)	Jaume (rector de Cabrera)	Roure	Establiment
1461	Pi, Salvador (Vilassar)	Pi (des Bosc)	Lena, a Premià (alou)	Permuta

³⁵⁴ Els masos que apareixen subratllats són aquells que la documentació ens adjectiva com a rònecs o deshabitats.

Agrupament de masos a Cabrera, Premià i Vilassar (1354-1481)				
Data	Personatge	Mas familiar	Mas incorporat	Mitjà d'incorporació
1464	Botey, Bartomeu (Premià)	Botey (alou)	Perdal (església de Sant Pere de Premià)	Donació
1464	Ferrer, Jaume (Premià)	Ferrer	Amigó (Sant Miquel del Fal)	Sots-establiment
1469	Colomer, Pere (Vilassar)	Colomer (des Bosc)	Alzina (des Bosc)	?
1470	Ferrer, fill de Jaume Ferrer, de Premià (Premià)	Ferrer	Orenga (alou)	Compra
1474	Julià, Llorenç (Vilassar)	Julià (alou)	Martí (alou)	Compra
1469	Colomer, Pere (Vilassar)	Colomer (des Bosc)	Alzina (des Bosc)	?
1470	Ferrer, Pere, mercader de Barcelona i fill de Jaume Ferrer, de Premià (Premià)	Ferrer	Orenga (alou)	Compra (11 lliures)
1474	Julià, Llorenç (Vilassar)	Julià (alou)	Martí (alou)	Compra
1475	Oriols, Nicolau (Premià)	Oriols	Orenga (alou)	Compra (13 lliures)
1475	Partella, Berenguer (Premià)	Partella (alou)	"dret i empriu" del mas Orenga i aigua per regar (alou)	Compra (7 lliures)
1478	Soler, Antoni i Joana (Cabrera)	Soler	Bellot	?
1479	Amau, Bartomeu i Mir, Francesc nebot, i fill heretat de Jaume Mir (Cabrera)	Amau	Domini directe mas Geronella (alou)	Compra
1481	Malloil d'avall, Pere (Cabrera)	Malloil (Pia Almoina de la Seu de Barcelona)	Agell i Oliver (Pia Almoina de la Seu de Barcelona)	?
1481	Tria, Gaspar (Cabrera)	Tria (Pia Almoina de la Seu de Barcelona)	Agell (Pia Almoina de la Seu de Barcelona)	?

A Vilassar, l'aglevament o la incorporació d'un segon mas, majoritàriament es produeix per via testamentària, amb la qual cosa, l'adquisició no comporta una despesa econòmica, almenys inicial³⁵⁵. En

³⁵⁵ El 18 d'octubre de 1410, Salvador Perdal, de Premià i hereu del mas Alsina de Vilassar, reconeix als seus tutors Pere Martí i Antoni Tolrà, de Vilassar, l'entrega de béns i drets de l'esmentat mas (Fol. 159 Manual 5 APSGVD). No ens consta que Salvador Perdal fos anomenat hereu universal, per cap testador de la família Alzina. Ara bé, com ens consta el parentiu i la mort de varis integrants de la família, que viu al mas, inclòs l'hereu, deduem que el mas Alzina recau a Salvador Perdal, parent proper. Al principi, al ser menor d'edat, no pot encapçalar la direcció del mas Alzina. Més tard, ja com hereu, protagonitza una sèrie de documents. El 6 de març de 1420, constatem l'oposició dels des Bosc a la venda del mas (Lligall 278 Fons Moja

aquesta localitat, les compravendes de masos són poc significatives. Dues d'elles comporten la pèrdua del mas familiar, perquè abans se n'ha adquirit un altre³⁵⁶, i dues més faciliten l'accès al mas a membres del propi grup familiar³⁵⁷. En canvi, a les localitats de Cabrera i de Premià, la incorporació de nous masos es situa dins l'òrbita de les famílies pageses benestants. És el cas dels Arnó, de Cabrera, dels Botey, de Premià i d'una branca col.lateral de la família Ferrer, originària de Premià i afincada a Barcelona. De tots ells en parlarem al tercer apartat del present capítol.

En quan als masos rònecs, no hi ha hagut una visió unànime per part de la historiografia, que ha tractat aquest tema. Des dels estudis iniciats per Oriol Anguera del Sojo a les investigacions de Rosa M^a Lluch³⁵⁸, es pot observar un

BC). Més endavant, l'any 1469, el mas Alzina el trobem incorporat al patrimoni dels Colomer, que també comptem amb el mas Colomer (Ref.Confessió de Vicenç Colomer del Camí, de Vilassar del 18 de juliol de 1566 al Capbreu 1558-1614 AHMA) i finalment, el 1473, el trobem com a deshabitat en una compra-venda (Diversorum 30 APSGVD). El 1371, el mas Amadó passa als Cuquet, arran del testament de Benvinguda, vídua de Guillem Amadó (Fol.22v bis Manual 2 APSGVD). Més endavant, el 1398, trobem el mas Amadó a mans dels Roig (Fol.154 Manual 5 APSGVD i Fol.154 Llibre del Baixell AHMA).

³⁵⁶ Totes elles estan relacionades amb vendes del mas Canal, que és alouer. La primera es realitza l'any 1380 per Bonanat Canal, de Vilassar, a favor de Bernat Duran, de Premià. Com a condicions de la venda, constatem : rebre 25 lliures per al venedor, de les quals n'utilitzarà 10 per a testar ; satisfer 20 lliures a Berenguer Boscà, pel dot de la seva filla Agneta i enllaçar matrimonialment a dos dels seus descendents (127 a 128v Manual 4 APSGVD). Hem de puntualitzar, que Bonanat Canal l'any 1369, havia rebut la ratificació de la possessió del domini útil de la borda Serra, per part de Pere des Bosc (Fol.16 Manual 2 APSGVD). Creiem que endega la venda del mas, davant la impossibilitat de garantir diferents imports de pagaments, de treballar totes les terres del mas i de la borda, així com de construir cases a les terres de la borda i adreçar-hi un hereu remença. Al no aconseguir-se les condicions de la primera venda del mas Canal, aquest el trobem en mans d'Agnès, filla de Bonanat Canal. El 10 de gener de 1407, Agnès i el seu marit, Pere Serena, adquireixen el mas Boscà, depenent de l'altar de Santa Maria de l'església de Sant Genís de Vilassar (Fols.115v i 166 Manual 6 APSGVD). Uns mesos més tard, els mateixos personatges vénen el mas Canal a Salvador Serena, parent del marit (Fo.96v Manual 6 APSGVD).

³⁵⁷ El 2 de novembre de 1411 Salvador Armengol compra el mas Perpinyà a Alemany Eimeric i Salvador Eimeric, de Vilassar, per 80 lliures (Fol.188v Manual 5 APSGVD i ref. a Confessió de Peré Veil de la Serra, pagès de Vilassar i hereu del mas Veil o Perpinyà del 20 de març de 1561 del Capbreu 1558-1614 AHMA i Lligall 279 Fons Moja BC). Els Armengol i els Eimeric emparenten, mitjançant l'enllaç d'Eulàlia, filla de Guillem Armengol, amb Salvador Eimeric, segons consta en el debitori de dot de 25 lliures, que escripturà el 2 de febrer de 1397, Guillem Armengol (Fols. 150 a151v Manual 5 APSGVD). Aquest darrer, és el marit de la pubilla del mas, l'Alamanda, qui el 20 de juny de 1400, fa donació inter vivos del mas Armengol, al seu fill, Salvador (Fol. 42 i 42v Manual 5 APSGVD).

³⁵⁸ ROSA LLUCH i BRAMON: "El mas i la servitud en els segles XIV i XV. Una aproximació". *Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles* núm.19, 1988, pàgs.85 a 94. "Remença i mals usos: el cas de Camós (1331-1399)", a Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215), 1999, pàgs.151 a 184. "Remences redimits. El domini de l'Almoina del

canvi envers la visió dels masos rònecs, de la situació de la pagesia dels darrers segles de l'època medieval, així com del significat de la guerra civil catalana i de la Sentència arbitral de Guadalupe de 1486³⁵⁹. Actualment, la tendència predominant es mostra en desacord amb els plantejaments, que copsen una millora general de la pagesia arran de la Sentència Arbitral de Guadalupe. Per tot això, alguns historiadors identifiquen les guerres remences amb guerres pageses³⁶⁰ i, sobretot, es relativitza les repercussions de l'arbitri, ja que no és contempla a la pagesia com una massa homogènia³⁶¹.

El període cronològic, en el qual observem masos deshabitats o derruïts, s'inicia l'any 1354³⁶² i finalitza el 1479³⁶³. En total, percatem l'existència de 14 masos i 1 borda derruïts o deshabitats³⁶⁴. Les fonts consultades ens informen

Pa de la Seu de Girona (1331-1458)". Barcelona, *Anuario de Estudios Medievales* 27/2, 1997, pàgs.869 a 902. Els remences de l'Almoïna del pa de la Seu de Girona (segles XIV i XV). Tesi Doctoral dirigida pel doctor LIUÍS TO FIGUERAS. Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, 2003.

³⁵⁹ JOSEP M^e SALRACH ens ofereix un bon resum de les posicions de diferents historiadors que han tractat aquest tema fins els anys noranta de l'anterior segle, a "La Pesta Negra i els orígens del problema remença". Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, *Anuario de Estudios Medievales* Annex 24, 1989, pàgs.13 a 34.

³⁶⁰ L'any 1980 EVA SERRA proposava esmentar les guerres remences com a guerres pageses, ja que afirmava que el movia a tot el conjunt de la pagesia no eren els masos, sinó el sistema feudal, a "El règim feudal català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe", *Recerques* núm.10, 1980, pàgs.17 a 32.

³⁶¹ "La diferenciació interna creixent del camperolat obliga a transcendir les lectures tradicionals, que consideraven la pagesia com una classe homogènia, com un bloc compacte, per tal d'arribar a anàlisis més fines, a ANTONI RIERA i MELIS i ANTONI FERNÁNDEZ i TRABAL:"La crisi social i econòmica al camp", dins de *Història Agrària dels Països Catalans*. V.II Edat Mitjana. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004, pàg.141.

³⁶² Confessió de Guillem Carbonell a Pere des Bosc, en reñació a una tinença del mas Barata (Capbreu Vell de les rendes de Vilassar i Argentona 1354-1356 AHMA i full solt al Lligall 279 Fons Mojà BC).

³⁶³ Compravenda a carta de gràcia del mas Geronella, derruït (Manuale Vicesimum Secundum de Miquel Franquesa AHPB).

³⁶⁴ Per a Cabrera, hem localitzat 4 masos derruïts. En el cas de Premià, hem constatat 2 masos: un derruït i un deshabitat. I per a la vila de Vilassar, comptem amb notícies de 9 masos: 7 derruïts, 2 disgregats i 1 deshabitat. No és la nostra intenció valorar el nombre de masos derruïts o deshabitats, que hem identificat per a cada localitat, car considerem que aquesta xifra, sobretot pels casos de Cabrera i de Premià podria arribar a no ajustar-se a la realitat. Malgrat el gran nombre d'escriptures consultades i analitzades, també som conscients que hi ha certa documentació que no hem pogut consultar. Ens ha estat impossible a la documentació de caire privat dels arxius patrimonials de la zona i, a excepció de l'Arxiu parroquial de Sant Genís de Vilassar i en part al de Sant Pere de Premià, la resta d'arxius parroquials no ha conservat fonts documentals d'aquesta època.

d'un nombre superior de masos derruïts que deshabitats. Aquesta circumstància ens assenyala, que ja molt abans de la segona meitat del segle XIV, diversos masos es troben deshabitats, perquè l'enrunament d'un mas es precedit per un abandonament previ d'aquest. De la comparació d'antroponims i topònims de masos hem obtingut diversos resultats. Hem observat com hi ha antropònims, que no ens apareixen mai en la nostra documentació; i que corresponen a masos deshabitats³⁶⁵. En d'altres casos, comptem amb indicis que ens assenyalen la desaparició del grup familiar³⁶⁶. En d'altres ocasions, la minoria d'edat dels hereus és el que comporta l'abandonament i posterior enrunament del mas. El masos Amigó, de Premià i Martí, de Vilassar són una

³⁶⁵ Com a exemples, podem esmentar els masos Arenyó i Barata, de Vilassar. Una serie d'escriptures, encapçalades per Miquel des Bosc, l'any 1394, on no se'ns parla de la situació del mas, ens mostra la disgregació de les peces del mas Arenyó (Fol.4 Manual 5, Fol.79bisv i 80 Manual 5 AP SGVD, Fol.79 Llibre Baixell AHMA). Aquesta estratègia de reestructurar el patrimoni senyorial, pel que respecta aquest mas, es continuada per Pere des Bosc, l'any 1443 (Lligall 278 BC). Segurament, Arenyó i Barata corresponen a antropònims de famílies desaparegudes per extinció dels seus membres o per migració.

³⁶⁶ Podem situar el primer terç del segle XV, com el període d'abandonament del mas Seguí, de Cabrera. No hem trobat cap referència a la família Seguí, des de la donació del mas Seguí, efectuada per Jaume Seguí al seu fill, Joan, el dia 1 d'agost de 1429, i algunes escriptures relacionades amb les esposalles d'aquell (Fol.74v de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB). Posteriorment, l'any 1458, percatem el mas Seguí en runes (1458,4,3 Manual 1458 Bartomeu Agell AHPB) i ja el 1481, es comprova tan la seva total desaparició com la disgregació de les seves pertinences. Així doncs, el 13 de febrer de 1481, a la confessió realitzada per Bartomeu Puig de Puig, de Cabrera, a la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona, per a situar la peça de terra se'ns descriu de la següent manera: "in qua antiquitatus erat constructus lo mas Seguí" (Fol.91Capbreus "A N°38 1485 a 1645" Pia Almoïna ACB). La documentació de la família i el mas Morell, de Vilassar, ens informa que aquest està en ruïnes l'any 1473. Pensem que l'estat d'abandonament comença amb la mort de Pere Morell, l'any de 1443. Des de l'inventari, realitzat per la seva vídua usufructuària (PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del quatre-cents. Els inventaris "post-mortem" (1425-1454), pàgs.133 a 138), fins l'any 1473, en que el mas apareix com a derruït en un límit, mencionat en una compravenda a carta de gràcia, no tenim cap tipus de notícia (Diversorum 30 AP SGVD). En aquesta línia, també situem als masos Alzina i Artaguil i a la borda Morera, de Vilassar. Mentre que en el mas Alzina, s'observa l'abandonament i posterior enrunament, precedit de diverses alienacions, en els altres masos es percep la disgregació de les pertinences del mas. No tenim notícies dels Artaguil, des del 28 de desembre de 1411, quan Jaume Artaguil, àlies Caselles, restitueix l'import del dot a Pere Lladó i Margarida, vídua d'Antoni Lladó (Fol.159 Manual 5 AP SGVD). A la següent referència, que s'escriptura el 16 d'abril de 1473, ens apareix una venda d'una peça d'aquest mas, que es definit com a rònc: Ens estem referint a la venda efectuada per Margarida, vídua de Pere Marques i hereva d'ell, i de Pere, el seu fill, a Antic Pons Çerola (Diversorum 30 AP SGVD). En quan a la borda Morera, la donació inter vivos de 20 lliures, efectuada per Alamanda, vídua de Bernat Morera, de Vilassar, el 17 de març de 1381, a favor de Pere Andreu i Saurina, de Vilassar, a canvi de conuiuere en el mas i ésser cuidada per aquells, no atura la posterior disgregació del patrimoni del mas (Manual 4Fols.135v i 136 AP SGVD). L'any 1402, Salvador Isern, corredor de Miquel des Bosc en l'administració de la borda del difunt Bernat Morera, efectua una sèrie de vendes de les peces d'aquell mas Fols.49v a 50v, Fols.52 i 114 Manual 5 AP SGVD i Fol.52 Llibre del Baixell AHMA).

mostra del que estem dient³⁶⁷. Com és lògic, alguns dels masos deshabitats o derruïts, ja han aparegut a la taula, on presentavem el fenòmen de l'aglevament de masos. Aquesta coincidència ens mostra com la despoblació, l'emigració i la incidència de la mort afecta a alguns grups familiars en benefici d'altres parents o d'altres famílies pageses³⁶⁸. Com la majoria d'aquests masos enrunats són dependents, veiem que els senyors directes d'aquests masos, no han aconseguit deturar l'abandó i futur enrunament d'aquests masos. Per aquest motiu, en certes ocasions, opten per la disgregació de totes les seves pertinences³⁶⁹. Ho realitzen quan realment ja no hi ha cap familiar que pugui optar a la possessió del mas o no hi està interessat. Com a mostra del que estem comentant, podem esmentar les crides que ordenen endegar alguns senyors amb la intenció de conèixer els possibles detentors de drets envers un mas³⁷⁰. En contraposició a d'altres estudis, no comptem amb mostres de

³⁶⁷ Per aquest darrer mas, comptem amb una sèrie de documents que ens il·lustren de les necessitats del grup familiar, que es despendrà del mas, i del posterior enrunament d'aquell. El 12 de febrer de 1435, Bernat Martí, de Teià, tutor de Vicenç Martí, de Vilassar, havia arrendat per 112 sous anyals, el mas Martí, la quintana, l'hort i les vinyes, a Nicolau Andreu, de Vilassar (Fol.124 Manual 8 APSGVD). El dia 27 de gener de l'any 1435, Bernat Martí, de Teià i curador del pupíl Vicenç Martí de Vilassar, realitza un inventari del béns del mas Martí. De la lectura d'aquesta escriptura se'n desprén la inexistència de vida i d'activitat econòmica al mas. Poc temps després, el 15 de febrer de 1435 es porta a terme un encant públic dels pocs béns, que encara restaven al mas, que aportaran Bernat Martí, curador de Vicenç, 48 lliures 8 sous i 1 diner (PERE BENITO i MONCLÚS realitza una minuciosa presentació de les estances del mas, dividit en sis àmbits domèstics (entrada, cuina, celler, cambra, cambra major i cortals), així com dels objectes inventariats, a Viure al Vilassar del quatre-cents. Els inventaris "post-mortem" (1425-1454), pàgs.36 a 38). Per tant, la minoria d'edat de l'hereu, així com la probable residència fora de la parròquia de Vilassar i l'evident manca de numerari, comporten l'abandonament del mas. Vuit anys més tard, el 14 de febrer de 1443, un sots-establiment de Bernat Martí, que continua actuant com a representant de Vicenç, ja ens informa de l'estat d'enrunament del mas Martí (Diversorum 29 APSGVD). Aquest estat el trobarem reiteradament ratificat, els anys 1449 i 1462 (Diversorum 30, 49 i 59 APSGVD), fins al darrer document, que comptem de l'any 1474. En aquesta font, Bartomeu Martí, de Teià, fill de Pere Martí, escriptura una venda realitzada del mas Martí, l'any 1462 pel seu avi, Bernat Martí de Vilassar, a favor del difunt Vicenç Julià, de Vilassar. L'alienació li havia estat comentada pel seu pare i confirmada per Salvador Ferrer, àlies Estruch, per Salvador Pi i per Salvador Colomer del Camí "et plures alii jomines fidedigni dicte parrochie de Vilasar". Se'ns descriu el mas Martí com "illo manso dirruto in parte...trocis parietum o tapies ipsius dicti mansi vocati den Marti de Vilasar". La desaparició dels documents originals s'explica per un incendi que cremà documents de l'escribania de l'església de Vilassar "reconditis in quadam techa...tempore guerre anno LXXII" (Diversorum 30 APSGVD).

³⁶⁸ Un altre element que no hem d'obviar ni oblidar, és el que es refereix als canvis de nom que pot experimentar un mas. Fet que hem comentat en alguns peus de pàgina d'aquest apartat.

³⁶⁹ La majoria dels masos aglevats i/o que després apareixen com a deshabitats no són alouers.

³⁷⁰ El dia 11 d'agost de 1431 es realitza una Crida. L'objectiu és informar que els detentors de drets s'aquest mas, comptem amb un mes per a demostrar-los (Fol.57 Manual 8 APSGVD).

processos judicials, realitzats pels diferents senyors territorials de la zona estudiada, que intentessin recuperar el domini útil dels masos rònecs, amb la intenció d'esquivar els possibles deutes carregats al mas³⁷¹.

L'aglevament de masos i l'estat ruïnós d'alguns d'aquests continuarà durant els primers anys de l'Època Moderna, tal i com ens ho demostra M^a Josepa Castillo amb l'estudi del Capbreu de 1559-1614³⁷². Així, amb el pas del temps, el llistat de masos absorbits, per d'altres grups familiars o parents, augmenta amb la incorporació dels següents masos: Amadó, Diumer, Pere Grau, Roig, Flor i Colom de la sagrera. Els dos darrers es confessen com a rònecs³⁷³.

Taula núm.26.-

Masos derruïts o deshabitats a Cabrera, Premià i Vilassar (1354-1479)³⁷⁴				
Data (font documental)	Mas	Dependència	Localitat	Estat
1354 (anterior)	Barata	des Bosc	Vilassar	Derruït
1402	Borda de Morera	des Bosc	Vilassar	Disgregació
1429	Servet	Pere Botey, de Premià	Premià	deshabitat
1443	Martí	Alou	Vilassar	derruït
1443	Arenyó ³⁷⁵	Benefici de Sta. Anna de la Seu de Barcelona	Vilassar	derruït

³⁷¹ EVA SERRA: "Reaccions senyoriales a la crisi agrària a Catalunya, a la Baixa Edat Mitjana: els remences". Barcelona, *Anuario de Estudios Medievales*, XIX, 1999, pàgs.1005 a 1042. MARIA TERESA FERRER i MALLOL: "Establiments de masos després de la Pesta Negra", a *El mas català durant l'Edat Mitjana i Moderna (segles IX-XVIII)*. Barcelona, CSIC, 2001, pàgs.189 a 241. JOAN BLANCO DE LANA: "Masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI): masos "ad benevisum" i estructures senyoriales", dins de MIQUEL BARCELÓ i altres: *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*. València, Universitat de València, 2003, pàgs.403 a 439.

³⁷² M^a JOSEP CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques.

³⁷³ Aquestes dades ens ratifiquen sobre algunes qüestions que ens hem anat plantejant al llarg d'aquesta investigació. Per tant, creiem que la manca de documentació d'una família i/o del seu mas, ja ens mostra quelcom. L'absència de documentació escrita ens indica manca d'activitat i, per tant, que els seus habitants el poden haver abandonat, han mort sens descendència directa i indirecta o que els seus hereus no volen assumir la seva explotació, perquè han marxat de la localitat. Aquest pot ser el cas de Joana, néta de Salvador Armengol, de Vilassar i hereu de Pere Grau. Es probable que aquella optés per instal·lar-se en una de les cases del carrer de la fusteria, sota el Born de Barcelona. Aquests immobles els havia rebut com a donació inter vivos del seu avi, amb el mas Pere Grau i una sèrie de censals morts (Pergamí 4 Arxiu Fons Armengol MMVD).

³⁷⁴ A la taula, hem consignat la dada més antiga que ens informa de la situació del mas.

³⁷⁵ Lligall 278 Fons Moja BC.

Masos derruits o deshabitats a Cabrera, Premià i Vilassar (1354-1479)				
Data (font documental)	Mas	Dependència	Localitat	Estat
1458	Seguí	?	Cabrera	derruit
1461	Avella	?	Cabrera	derruit
1464	Amigó	Monestir de Sant Miquel del Fai	Premià	derruit
1464	Eres ³⁷⁶	?	Cabrera	derruit
1466	Avella	Cartoixa de Sta. Maria de Montealegre	Vilassar	derruit
1473	Alzina	des Bosc	Vilassar	deshabitat
1473	Artaguil	Alou	Vilassar	derruit
1473	Morell ³⁷⁷	des Bosc	Vilassar	derruit
1474	Serra ³⁷⁸	Franquesa de Montcada /des Bosc	Vilassar	derruit
1479	Geronella	Antoni Arno, de Cabrera	Cabrera	derruit

Taula núm.27.-

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)³⁷⁹		
CABRERA		
Borda o mas	Dependència	Família
Agell	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Agell / Tria
Aguilar	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Aguilar
Alier	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Aller
Arnau	---	Arnau
Arnó	Senyor de la casa de Cerdanyola?	Arnó
Avella	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Avella / Ferrer
Bartomeu	---	Bartomeu
Bellot (després Puig)	Els Argentona	Bellot / Puig
Canal	---	Canal / Bartomeu
Canyelles	Altar de Sant Llorenç de la parròquia de Sant Julià d'Argentona	Mateu, d'Argentona
Canyet	Castlà del castell de Mataró i Joan d'Argentona	Canyet

³⁷⁶ El 4 de setembre de 1464, Simó Llopis, àlies Ponç, fill i hereu de sa difunta mare, Joana, muller de Simó Llopis i "domina util et propietaria del mas Eres diruti et inhabitati" ven a Esteve Mayol, de Cabrera, una peça (XXXXIII Manuale 1464 de Bartomeu Agell AHPB).

³⁷⁷ En un document de compra-venda, Margarida, vídua de Pere Marquès, i el seu fill, Pere, de Vilassar, vénen a Antic Pons Cerola, de l'esmentada parròquia, una peça de terra del Mas Artaguil, que apareix com a rònc. D'entre els límits de la peça venuda, s'assenyalen una tinença del mas Alzina, que figura com a deshabitat, i un honor del mas Morell, derruit (Diversorum 30 APSGVD).

³⁷⁸ Diversorum 30 APSGVD

³⁷⁹ L'elaboració d'aquesta taula ha estat possible mercès a tota la informació que comptem, per tant, s'ha utilitzat escriptures de diferent tipologia a la que hem estat comentant en aquestes pàgines.

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)

CABRERA		
Català	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Català / Mateu
Corsà	---	Corsà
Elmeric	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	---
Eres ³⁸⁰	---	Eres / Tos / LLopis
Feliu	---	Feliu
Font	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Malloll
Fornet	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	---
Gener	Benefici de Sant Esteve de Mataró	Gener
Geronella	des Bosc / Arnau, de Cabrera	Geronella
Grau	Bernat de Sant Vicenç, senyor de la casa de Premià	Grau
Jaume	Rector de Cabrera	Jaume
Lladó	---	LLadó
Malloll	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Malloll
Oliver	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Malloll
Orriols	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	---
Pons	---	Pons
Puig	Rectoria de Sta. Maria de Caldes d'Estrac	Puig
Pujol	Benefici de Sant Vicenç de la capella del castell de Sant Vicenç o de Burriac	Pujol / Arnó
Riba	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Riba
Roquet	---	---
Roure	---	Pons /Jaume
Sala	Casa de Cabrera / Ellonor, muller de Pere Joan Ferrer/ Antoni Oliver, rector de Sant Cugat del rec	Sala
Salom	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	---
Seguí	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Seguí
Soler	---	Soler
Teixidor	---	Teixidor / Tria
Tria	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Tria
Torrents	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Ripoll
ça Vail	---	Libra
PREMIÀ		
Borda o mas	Dependència	Família
Alier	---	Font
Agell	Franquesa reial	Agell / Font
Amigó	Monestir de Sant Miquel del Fai	Amigó / Ferrer
Andreu	---	Andreu
Botey	des Bosc i Casa de Premià / alou	Botey
Casa	---	Casa
Cervera	---	---
Cisa	Pia Almoïna de la Seu de Barcelona	Cisa
Colomer	Guillem Castellar i Miquel des Bosc / Botey	Colomer
Costa	Monestir de Sant Pere de les Puelles de Barcelona	Costa
Dorca	---	Dorca
Estrader	Cartoixa de Santa Maria de Montealegre	Estrader
Ferrer	---	Ferrer / Morot
Figuera	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona	Figuera
Folgueres	---	Folgueres

³⁸⁰ Els masos que consten a la documentació com a derruïts o deshabitats, apareixeran a la taula subratllats.

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)		
PREMIÀ		
Font	Priorat de Santa Maria de Montealegre	Font
Fornells	---	Manent
Lena	Guillem Castellar i Miquel des Bosc / Botey / alou	.../ Pi de Vilassar
LLaurador	---	LLaurador
Macià	---	Macià
Manent	---	Manent
Mascaró	Guillem Castellar i Miquel des Bosc / Botey	---
Mora	---	Mora
Orenga	---	Orenga / Ferrer / Orriols
Orriols	---	Orriols
Partella	---	Partella
Perdal	Església de Sant Pere de Premià	Perdal / Botey
Pi	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona	Pi / Amigó
Ponseta	Bernat de Sant Vicenç i Pere des Bosc	Ponseta
Ponsic	---	---
Riera	Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona	Riera
Riquer	Sant Vicenç / Botey	---
Rossell	---	Rossell
Rosselló	Pla Almoina de la Seu de Barcelona	Rosselló
Sala	Altar de Sant Silvestre de la Seu de Barcelona	Sala
Servet	Guillem Castellar i Miquel des Bosc / Botey	---
Solà	Franqueses de Montcada/Bernat de Sant Vicenç i benefici de Sta Anastàsia	Solà
Soler	Altar de Sta. Margarida de la Seu de Barcelona	Soler
Tai	---	Tai
Tió	Altar de Sta. Margarida de la Seu de Barcelona	Tió
Triador	---	---
Vives	Altar de Sant Hilari de la Seu de Barcelona	Vives
VILASSAR		
Borda o mas	Dependència	Família
Abril	Franqueses de Montcada i des Bosc	Abril
Agell	des Bosc	Agell
Aguilar	---	---
Alzina	des Bosc	Alzina / Perdal, de Premià/ Colomer, de Vilassar
Amadó	des Bosc	Amadó/ Cuquet/ Roig
Amat de Riera	des Bosc	Arola
Amat del Sant Crist	Hospital de Sant Joan de la Seu de Barcelona	---
Arenyó	Benefici de Sta. Anna de la Seu de Barcelona	---
Armengol	des Bosc	Armengol
Aroles	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Aroles

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)		
VILASSAR		
Borda o mas	Dependència	Família
Artaguil	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Artaguil
Aulovara	Pabordia de Cardedeu	Aulovara / Parera
Banyeres (borda)	des Bosc	Banyeres / Sagalar
Barata	des Bosc	Carbonell
Bengut	Franqueses de Montcada	Riera
Bergal	des Bosc	Bergal
Bonivern	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Bonivern
Bonivern (borda)	des Bosc	--
Boscà ³⁸¹	Altar de Sta Maria de Sant Genís de Vilassar	Boscà/ Eimeric/ Canal
Campins	Capella de Sant Bartomeu de Cabanyes	Campins
Canal	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Canal/Duran/Canal/Serena
Casals	des Bosc	Casals
Carbonell	Monestir de Sant Pol de Mar /Cartoixa de Sta Maria de Montealegre	Carbonell
Castellar ³⁸²	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Castellar
Colom	des Bosc	Colom
Colomer	Franquesa de Montcada i des Bosc	Colomer
Costonera	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Castellar
Cuquet	des Bosc	Cuquet
Diumer	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Diumer
Domènec ³⁸³	des Bosc	Domènec
Eimeric	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/	Eimeric
Estrany	des Bosc	Estrany
Ferrer	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/	Ferrer
Flor	des Bosc	Flor/Marquès
Galceran (borda)	--	Galceran/Roudors
Gasol	Franqueses de Montcada i des Bosc	Joan des Bosc ³⁸⁴

³⁸¹ Amb el pas del temps, aquest mas mostrarà d'altres noms. Així passarà de Boscà, a Mataró, a Ros i a l'actual Can Ros, segons JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt, pàg.290.

³⁸² Per a JOSEP VILADEMUNT i CORNELI, aquest mas anteriorment s'havia anomenat Costonera o mas de Pere Dor. Després passa a ser el mas Castellar, adquirint amb el pas del temps d'altres denominacions, com Verívol, Torrents, Piferrer i Can Simó, a Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt, pàg.290.

³⁸³ Altres denominacions posteriors del mas són Draper, Mallolas, Biada i l'actual Can Mallolas, a JOSEP VILADEMUNT i CORNELI: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt, pàg.290.

³⁸⁴ Només comptem amb una referència d'aquest mas. Es tracta d'una carta precària de Pere des Bosc a Joan des Bosc del 18 de febrer de 1378, amb la qual es ratifica la possessió del domini útil del mas Gasol, de Cabrils (Fols.84v a 85v Manual 4 APSGVD).

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)		
VILASSAR		
Borda o mas	Dependència	Família
Grau	des Bosc	Grau/Amengol
Isem	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Isem
Isern	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc	Eimeric
Jasset	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Ferrer
Julià	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Julià
Lladó	Església de Sta. Maria de Caldes d'Estrac	LLadó
Marc	---	Marc
Marquès	des Bosc	Marquès
Martí	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Martí / Julià
Mas	des Bosc	Mas
Mataró	Altar de Sant Vicenç de la Seu de Barcelona	Mataró
Moió	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Vidal
Mora	Benefici de Sant Joan de la Seu de Barcelona	Mora / Marquès
Morell	des Bosc	Morell
Morera	des Bosc	Morera/ Marc
Morera (borda)	des Bosc	Morera
Morot	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Morot
Nadal	Alou / des Bosc	Toirà / Morera, àlies Toirà
Oliu, àlies Riera	Franquesa de Montcada i des Bosc	Oliu / Riera
Parera	des Bosc	Parera
Perpinyà	des Bosc	Eimeric/ Amengol
Pi	des Bosc	Pi
Piferrer o de Pere Ferrer	Priorat de Sant Pere de Clarà	Ferrer
Pons	Altar de Sant Joan de l'església de Mataró ³⁸⁵	Pons
Rafart	des Bosc	Rafart
Riba	Església de Sta. Maria de Caldes d'Estrac	Riba
Riera	Franquesa de Montcada i des Bosc	Riera
Riera (borda)	des Bosc	Riera
Rolg	des Bosc	Rolg
Ros	des Bosc	Ros
Roudor	Bemat de Sant Vicenç, senyor de la casa de Premià / alou	Roudor
Sabater	des Bosc	Sabater
Sagalar	des Bosc	Sagalar
Saura	Monestir de Sant Pol de Mar /Cartoixa de Sta. Maria de Montealegre	Saura
Serra	Franquesa de Montcada i des Bosc	Serra
Serra (borda)	Franquesa de Montcada i des Bosc	Canal
Simonet	des Bosc	Simonet
Soler	Franquesa de Montcada i des Bosc	Soler

³⁸⁵ Sagrament i homenatge del 1369 de Pere Pons a Pericó des Bosc, a CORAL CUADRADA: El maresme Medieval, pàg.509.

RELACIÓ DE BORDES I MASOS DE CABRERA, DE PREMIÀ I DE VILASSAR (1348-1486)		
VILASSAR		
Borda o mas	Dependència	Família
Tolrà	des Bosc	Tolrà
Torre	---	Torre
Tria	Monestir de Sant Marçal del Montseny / Pere des Bosc/ alou	Tria
Veil de Cabrlis	des Bosc	Veil
Veil del Sant Crist	des Bosc	Veil
Verdaguer	des Bosc	Verdaguer / Ferrer
Verdaguer (borda)	Aitar de Sant Joan de l'església de Sta. Maria de Mataró	Verdaguer
Vidal	des Bosc	Vidal
Vidal de Gordey	---	Vidal de Gordey
Vidal de la Penya	---	Vidal de la Penya
Villar	des Bosc	Villar
Vives	Monestir de Sant Pol de Mar /Cartoixa de Sta. Maria de Montealegre	Vives

3.2.3.- ALTRES OBJECTES CONTRACTUALS

En aquest espai desenvoluparem la presentació de dos objectes contractuals, que apareixen a les nostres fonts en un nombre reduït de documents. Malgrat aquesta circumstància, creiem seria injust negar-los un espai dins de la nostra disertació. Si els ignoressim, manllevaríem elements que també formen part de la societat que estem analitzant. Es tracta d'aquelles dones, homes, nenes i nens, que es veneren com esclaus i captius, així com d'animals que ens reflecteixen l'activitat ramadera a la zona estudiada³⁸⁶.

El tràfic d'éssers humans és present a tota l'Edat Mitjana a les societats, banyades per la mar Mediterrània³⁸⁷. En el cas penínsular, aquest negoci creix a mesura que hi ha un l'avenç conqueridor dels regnes cristians davant del territori comformat per l'al-Andalus. A partir del segle XIII, amb l'aturada de les

³⁸⁶ D'altres objectes contractuals, com un cup de fusta i somades de vi, ja han estat tractats al subapartat on hem tractat el conreu dels vinyars. Les conpravendes de draps de llana i dels fruits del delme del pa i del vi de la parròquia de Sant Feliu de Cabrera ja es tractaran al següent subapartat.

³⁸⁷ A l'apartat bibliogràfic es pot consultar les aportacions de CHARLES VERLINDER, que estudià l'esclavitud medieval.

grans conquestes cristianes peninsulars, i amb la implantació de genovesos i venecians al mar Negre, comencen a aparèixer documentats esclaves i esclaus, d'origen oriental³⁸⁸. La progressiva arribada d'aquests esclaus, es combina amb la dels captius procedents d'actes de pirateria i de cors, exercits sobre els musulmans granadins i els diferents regnes magrebís³⁸⁹. La diferència existent entre aquestes dues pràctiques rau en que la primera s'exerceix d'una manera il·legal, mentre que la segona compta amb el beneplàcit del monarca³⁹⁰. Així doncs, "l'esclavitud baixmedieval no té res a veure amb l'esclavisme clàssic, ni deriva de la servitud alt medieval i queda allunyada, també, de l'esclavitud de l'edat moderna"³⁹¹. És una activitat que no es situa com a prioritària per a les societats feudals³⁹², però la seva pràctica provoca falses justificacions morals i ètiques per a molts que la practiquen. Per aquest fet, a gairebé tots els documents on s'aliena un esclau no sarraí, s'especifica que ha estat batejat³⁹³ i que procedeix d'un acte de "guerra justa":

³⁸⁸ Entre aquests esclaus orientals, podem esmentar els tàrtars, els circaasiàns, els russos, els grecs, els albanesos, els bosnis, els búlgars i els turcs.

³⁸⁹ JACQUES HEERS: *Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterráneas durante la Edad Media*. València, Edicions Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació ("Estudios Universitarios", 36), 1989, pàgs.31 i 63.

³⁹⁰ Per aquesta raó, els corsaris actuen sobre els territoris que no s'han signat tractats de treva, ja que la pirateria és un entrebanc per les relacions diplomàtiques, així com per la seguretat de la navegació i els intercanvis comercials.

³⁹¹ ROSER SALICRÚ i LLUCH: *Esclaus i propietaris d'esclaus a la Catalunya del segle XV. L'assegurança contra fugues*. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales. Annex núm.34, 1998, pàg.77.

³⁹² Per a les societats feudals, l'esclavitud no és necessària ni indispensable. S'observa com un recurs excepcional, per a l'obtenció de força de treball complementària a bon preu, a ANTONI FURIÓ: "Esclaus assalariats. La funció econòmica de l'esclavitud en la Península Ibèrica a la Baixa Edat Mitjana", dins *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col·loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999*. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàg.22.

³⁹³ El baptisme no canvia la condició jurídica de l'esclava o esclau. L'avantatge d'haver estat batejat és que no pot ser venut a pagans. Malgrat això, JACQUES HEERS constata que els catalans dirigien un tràfic que contravenia el que acabem d'esmentar. Compraven esclaus a Gènova per a revendre'ls a Sicília o Mallorca, des d'on altres traficants els revenien a al-Andalus o el Magreb, a *Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterráneas durante la Edad Media*, pàgs.99 i 100.

“vendo et corporaliter trado vobis...quandam esclavam, servam et captivam dicte Antonie de progenie tartarorum, que antequam esset babtizata vocabatur Catarina, nunch vero est babtizata in dicta parrochia de Capraria et est vocata Mariam...promito vobis et vestris, quod predicta esclava non est furto habita seu de pase tregua vel palia domini regis aut de aliis loco suspecto immo est de bona guerra”³⁹⁴.

El 18 de setembre de l'any 1401, al document de venda de tres esclaus per 142 lliures i 10 sous de Bartomeu Vidal, de Barcelona, a Miquel des Bosc, s'insisteix en l'origen legal de la condició servil dels venuts:

“tres esclavos et captivos meos de progenie tartarorum vocatos Saragaya et Sara et Marti etatis quolibet de viginti annorum ad triginta vel circa quos ego justis et certis titulis et de bona lite seu guerra habeo et poscideo in civitate Barchinone”³⁹⁵.

Si per una banda queda clar, per a la major part dels estudiosos, que el destí d'aquests esclaus és el treball domèstic de les llars urbanes³⁹⁶, així com que la seva possessió al món rural pot representar un factor de diferenciació o d'ostentació social³⁹⁷, s'ha d'insistir en el fet que l'alienació d'aquesta

³⁹⁴ Venda d'una esclava d'origen tàrtar, per 45 lliures, de Simó Pujol, tutor d'Antònia, orfe dels difunts Marc Puig i Elisenda del mas Puig de Cabrera, a Bernat Gonmarc, de Badalona (1384,5,9 Fols.195v i 196 Manual 4 APSGVD).

³⁹⁵ Fol.59v Manual 5 APSGVD.

³⁹⁶ En relació aquest fet, es pot consultar les aportacions de diferents estudiosos a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999, que apareixen a l'apartat bibliogràfic.

³⁹⁷ Per a ROSER SALICRÚ i LLUCH, a ciutat la possessió d'un esclau era un fet més quotidià. En quan al món rural, la possessió d'esclaus podia representar més una voluntat de prosperar que no pas l'expressió d'aquesta prosperitat, a Esclaus i propietaris d'esclaus a la Catalunya del segle XV. L'assegurança contra fugues, pàg.78.

mercaderia representa un negoci força lucratiu dins del Principat³⁹⁸. El comerç interior és d'una extrema fluïdesa i rendibilitat, que explica la seva gran expansió en moments d'una oferta sostinguda i abundant³⁹⁹. Dins d'aquest tipus de comerç hem de situar les vendes temporals, que es realitzen⁴⁰⁰.

El paper que desenvolupa la ramaderia dins de la zona estudiada és subsidiari a l'agricultura, que com hem pogut contemplar amb anterioritat és l'activitat econòmica principal de la població. Aquest fet comporta que la documentació relativa a aquesta activitat sigui certament minsa, ja que l'escàs valor dels intercanvis realitzats, no justifiquen l'escripturació documental davant de notari. D'aquesta manera i, malgrat la inexistència de més fonts documentals, creiem que existiren pactes no conservats i, possiblement ni escripturats, com el que presentarem a continuació. Es tracta d'uns acords, del dia 11 de novembre de 1473, entre Bernat Veil, del veïnat del Sant Crist de Vilassar, i Salvador Colomer, de Vilassar. En Bernat Veil ha confiat l'atenció de vint cabres i un boc a Salvador i, a canvi, aquell rebrà, parts dels fruits:

“e son pactats quels fruyts que ixiran dequelles sien a miges partits. Ço es, los cabrits, empero le llet roman e es tota del dit Colomer e seus”⁴⁰¹.

³⁹⁸ En aquest sentit, és pertinent assenyalar les aportacions de JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL. Aquest historiador ens exemplifica com l'esclavatge formà la base de l'economia domèstica de la família dels Bell-lloc, sobretot al segle XV, quan gairebé desapareix el treball assalariat lliure, a Una família catalana medieval : els Bell-lloc de Girona (1267-1533).

³⁹⁹ ANTONI FURIÓ: “Esclaus assalariats. La funció econòmica de l'esclavitud en la Península Ibèrica a la Baixa Edat Mitjana”, pàg.22.

⁴⁰⁰ Com exemple del que estem comentant, podem esmentar que el 14 de gener de 1436, Miquel Casals, de Vilassar, ven a Gabriel Arnau, de Santa Maria de Mataró, un “servo et captivo” anomenat Valentino, de 25 anys. El comprador podrà gaudir dels serveis de l'esclau durant 12 anys, previ pagament de la suma de 35 lliures (Fols.86v i 87 Septimum Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁰¹ Fol.173 Manual 8 APSGVD.

Malgrat la migrada informació que és desprèn de la nostra documentació⁴⁰², podem comentar la utilització de bestiar (bous i muls) com a força de treball, complementària per a les tasques agrícoles. La presència d'aviram estabulat i d'alguns ramats d'ovelles, de moltons, de cabres i de vaques, ens fa pensar en la voluntat de la pagesia de la zona d'assegurar-se una certa autonomia alimentària⁴⁰³. En aquest sentit, podem recordar un ban, datat el 28 de maig de 1430, en el qual Miquel des Bosc vol protegir les terres de la parròquia de Sant Genís de Vilassar, que li han de satisfer censos, davant l'entrada de bestiar:

“Are hoiats que us fa hom a çaber da part dal honorable den Miquel desBosch a tot hom generalment qui tinge peçe da tere de qui do agrer al demunt dit honorable en Miquel desBosch qui bans qui segam lo dit blat ho agen danunciar al dit senyor axi aquels qui son poblats dins lo terma dal castell de Vilaçar com fora del terma...qui nagun no gos a metre bestiar gros ni manut”⁴⁰⁴.

Percebem el conflicte existent entre pagesos i ramaders, degut a la por dels primers pel malbaratament de les collites a conseqüència del pas de

⁴⁰² Per aquest motiu, a la tipologia documental fins ara comentada, hem d'afegir-hi les notícies que ens aporten instruments fins ara no contemplats, com són les comandes, els debitoris, els bans i els pactes.

⁴⁰³ El 16 d'agost de 1473, Joan Salvador, missatger de la baronia des Bosc i nunci jurat, exigeix a Salvador Ferrer de la Font, de la parròquia de Sant Genís de Vilassar, la satisfacció de l'import d'un moltó, de Salvador Colomer del Camí. Es culpa de la mort de l'animal a Argimó, nét de Salvador. Aquest darrer, s'oposa a la demanda, tot dient: “que com fossen tents pastors aplegats ensemps no es pot dir ne afermar quel Argimon dit sie causa de la mort del dit molto...” (Diversorum 133 Diversorum APSGVD). Comptem amb tres èpoques de comanda, referents a vaques (1422,7,25 a Fol.167v Manual 5 APSGVD; 1422,8,10 a Fol.168 Manual 5 APSGVD i 1431,5,25 a Fol.51b Manual 6 APSGVD). El 29 d'abril de 1462, es realitza un debitori de Pere Marquès, i de Pere, el seu fill, de Vilassar, a favor de Joan Julià, calderer de Barcelona, de 15 lliures i 32 sous per 4 vaques (Diversorum 113 APSGVD). En quan a la presència de braus, podem esmentar, la venda de Pol Riera, de Tiana, al seu germà, de 2 bous i 2 braus per 26 lliures: “quatuor bestias bovinas videlicet...(una) temporis undecim annorum...quendam bovum temporis sex annorum et duos bravos unum scilicet duorum annorum et alium unius anni vel circa que vestre et omnes sunt pili virimili et teneo de presenti in domo mea” (1480,10,20 a Manual 1480-1481 de Miquel Franquesa AHPB).

⁴⁰⁴ Fol.77 Manual 8 APSGVD.

ramats. En alguns contractes, els venedors es reserven el dret de pas del seu bestiar. Un document del dia 8 d'agost de 1478, Angelina, vídua de Bernat Torra, d'Alella, i Esteve Torra, fill del mas Macià de Premià, vénen una peça alouera i una vinya a Llorença Partella, de Premià. En aquesta font, podem observar el dret que es reserven els venedors:

“per quas pecias terre, vobis supra venditas, nos et nostri succesoros in dicto manso Macia, habeamus caminum decem palmorum ac ius erundi transferendi et ambulandi cum animalibus grossis et minutis usque ad dictam riarium”⁴⁰⁵.

La documentació també ens reflecteix l'existència d'una camisseria a Vilassar, així com el monopoli de la cam de cabrit, que es vol exercir en plena guerra civil. Això mateix és el que ens reflecteix, una font del 15 d'agost de 1473, en la qual hi trobem una crida de Joan Salvador, missatger de la baronia i nunci jurat:

“que naguna persona no gos comprar cabrits per a menjar fora del terme o parrochia, mentre sen trobaran o sen tallaran prestes per a vendre e a comprar a la camiceria e plasa de la dita parroquia de Vilassar. E aço, sots pena de sinch sous, e quel terç sie del acusador axi com es acostumat”⁴⁰⁶.

D'altres animals, com ases i muls, relacionats amb les feines de pagès, e transport humà i de mercaderies, també els trobem documentats⁴⁰⁷.

⁴⁰⁵ Manuale 1478-1479 de Miquel Franquesa AHPB.

⁴⁰⁶ Diversorum 133 APSGVD.

⁴⁰⁷ Venda d'un mul per 18 florins (1415, 6,4 a Fol.166v Manual 5 APSGVD i Fol.166 Llibre del Baixell AHMA). Comanda relacionada amb un mul negre (1427,6,21 a Fol.94v Manual 8 APSGVD). Debitori de 20 florins per un mul negre (1452,6,17 a Fol.93v Manual 7 APSGVD). Venda d'un ase a canvi de tres quarteres de forment (1458,5,17 a Fol.154v Manual 8 APSGVD).

3.4.- ELS SUBJECTES DELS CONTRACTES

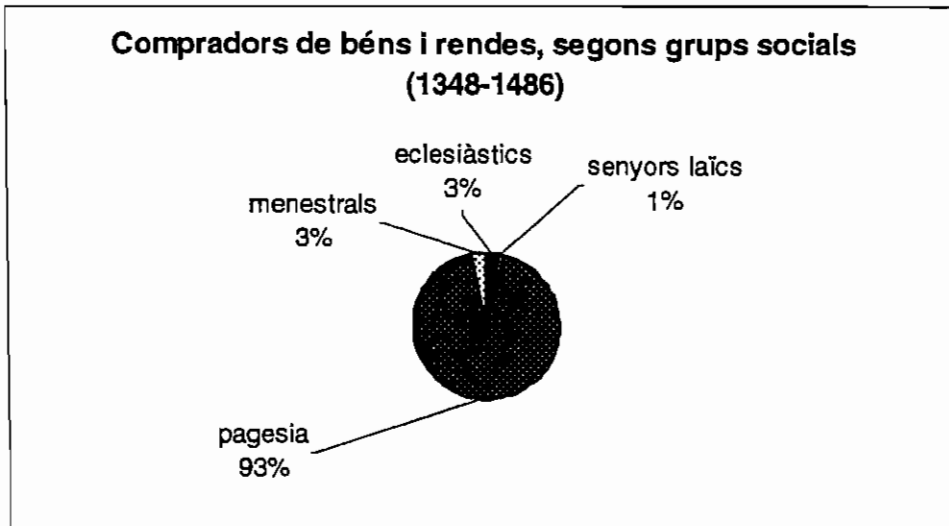
La lectura dels contractes de diversa tipologia, presentats al primer subapartat del present capítol, també ens informa sobre els diferents grups socials de dins i fora de la zona estudiada, que els protagonitzen. En els fulls precedents, hem anat oferint diverses referències sobre els grans terratinents i les diferents institucions eclesiàstiques, que tenen patrimoni al Baix Maresme, així com de la pagesia i la menestralia d'aquest territori. Fins ara, algunes d'aquestes referències ens han servit per contextualitzar amb exemples la presentació dels temes, tractats als dos primers apartats d'aquest capítol. Creiem que el nostre estudi restaria incomplet, si no ens atuessim a observar la informació, que ens ofereixen les nostres fonts des d'una òptica social. Amb aquesta anàlisi pretenem observar les dinàmiques d'actuació dels diferents grups socials i assenyalar l'existència d'una sèrie de comportaments, que distingeixen individus o grups familiars concrets.

Donada la naturalesa de les nostres fonts, que ens reflecteixen més les actuacions de les famílies pageses que la dels grans senyors territorials, bona part dels continguts, que desenvolupem per a la presentació dels senyors, es basen en investigacions ja realitzades⁴⁰⁸. Amb les nostres aportacions completem la visió del panorama econòmic i social de la zona del Baix Maresme a les darreries de l'Edat Mitjana. Aportem informacions, que ens reflecteixen l'altra cara de la moneda. És a dir, que ens ajuden a aprofundir sobre el coneixement de la classe social més nombrosa: la rural. Per aquesta raó, i prenent com a mostra la compravenda de béns immobles, de rendes i de pensions de censals morts, observem com l'agent més actiu dels mercats assenyalats és la pagesia de la comarca estudiada. Aquesta apareix com a adquisidora dels béns esmentats amb un percentatge d'un 93%, enfront de

⁴⁰⁸ En general, els estudiosos, que ens han precedit, han basat les seves investigacions en els llevadors de censos i capbreus, per a tractar les senyories del Baix Maresme.

l'Església i de la menestralia, que figura amb el seu respectiu 3%⁴⁰⁹ i els senyors laics, que hi participen amb un 1%⁴¹⁰.

Gràfic núm.14.-



3.4.1- ELS SENYORS

A la Baixa Edat Mitjana, els grans terratinents del Baix Maresme són laics o eclesiàstics. Els senyors laics pertanyen a famílies de la petita noblesa o al patriciat barceloní. Aquests senyors poseeixen senyories territorials i, en certs períodes, jurisdiccionals. En canvi, la representació del domini eclesiàstic s'observa força atomitzat. La presència de l'Església es troba representada pels dominis subjectes a diferents agents, que la conformen. Per tant, els dominis eclesiàstics estan representats per les actuacions d'alguns rectors,

⁴⁰⁹ En el sector eclesiàstic, predominen els contractes de revessejats, igualant l'adquisició de béns alouers.

⁴¹⁰ La participació dels senyors laics en el mercat de les rendes es redueix a dos únics casos, que són els següents: l'adquisició per part de Pere des Bosc, el 16 de novembre de 1382, d'un cens de 12 diners, satisfet per diferents pagesos, a Pere Grau, fill i gereu de Bonanat Grau (Fols.160 i 161 Manual 4 APSGVD); l'any 1399, compra de Miquel des Bosc d'un cens, sobre cinc peces de terra (Fol.32 Llibre del Baixell AHMA).

pels beneficiats d'altars i de capelles, per diversos monestirs, així com per la Seu de Barcelona. Aquests dominis eclesiàstics acostumen a ser només de caire alodial o dominical. És a dir, que deriven de la possessió del domini directe de l'objecte emfitèutic⁴¹¹.

En general i segons la nostra documentació, el paper que aquests senyors, tan laïcs com eclesiàstics, desenvolupen dins del mercat de la terra i del crèdit és gairebé nul. Pel que sembla, es limiten a recollir les rendes que els pertoquen com a senyors alodials i no reinverteixen els guanys en la compra d'agrers.

3.4.1.1.- ELS SENYORS LAÏCS

D'entre els grans senyors laïcs, que tenen patrimoni al Baix Maresme, destaca el llinatge dels Sant Vicenç⁴¹². Des del segle XI, aquesta família detenta una sèrie de senyories a la zona del Baix Maresme. Però, a mitjans del segle XIV, part del patrimoni dels Sant Vicenç passa a mans dels des Bosc⁴¹³. Aquest canvi de senyors es produeix, perquè en Berenguer de Sant Vicenç mort endeutat, intestat i sense successió. El 2 de juny de 1352, els marmessors del darrer representant dels Sant Vicenç es veuen obligats a realitzar una subhasta pública a Barcelona⁴¹⁴. En aquest acte, Pere des Bosc, ciutadà de

⁴¹¹ JOSEP M^a SALRACH: "La senyoria", dins de Història Agrària dels Països Catalans, pàg.546.

⁴¹² Sobre els orígens d'aquesta família vegeu FRANCESC CARRERAS CANDI: Argentonà històrica. La Renaixença, 1891. Reedicció realitzada per l'Ajuntament d'Argentonà de l'any 1982, i Lo castell de Burriach o de Sant Vicents. Mataró, Abadal, 1908 i CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs. 359 a 365.

⁴¹³ Per a conèixer la nissaga dels des Bosc, durant l'època Moderna així com el posterior traspàs d'aquests castells a d'altres familiars, que detenten d'altres gentilicis, vegeu MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme i ROSA ALMUZARA: "Els plans del Marquèsat de Moja". Argentonà, *Fonts*, núm.9, gener 2002, pàgs.18 a 24.

⁴¹⁴ Els marmessors de Berenguer de Sant Vicenç són Guillem de Sant Vicenç, canonge de Barcelona i germà del finat, Francesc de Sentmenat, cavaller, i Pere Marquès, senyor del castell de la Roca, FRANCESC CARRERAS CANDI: Argentonà històrica, pàg.47.

Barcelona i escrivà de ració⁴¹⁵, adquireix per 9500 lliures el castell de Sant Vicenç, sots domini reial, el castell alouer de Vilassar i la torre de Cogoll⁴¹⁶.

Diversos autors evidencien com Pere des Bosc és una mostra del que l'alta burgesia barcelonina pretén en aquest període⁴¹⁷: enfortir la seva posició econòmica i social, mitjançant la percepció de rendes, sorgides de senyorijs. L'ambició de Pere des Bosc no s'atura aquí. L'any 1354, obté l'exercici de la jurisdicció del terme d'Argentona i, més tard, el 1360, compra a carta de gràcia a Pere el Cerimoniós el mer imperi i la jurisdicció dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar. Aquestes adquisicions inicien un procés en el qual les poblacions sotsmeses pressionen per a retornar sota l'aixopluc de la jurisdicció reial, cada vegada que la monarquia les revén per aconseguir numerari⁴¹⁸. Per fi, l'any 1480, s'aconsegueix el retorn definitiu a la jurisdicció reial⁴¹⁹.

⁴¹⁵ Pere des Bosc és funcionari reial des de l'any 1325. L'any 1337 exerceix com a tresorer reial de Pere el Cerimoniós. De l'any 1338 al 1340 és escrivà de ració de la reina Maria de Navarra i, durant el període 1339-1341, d'Elionor de Sicília. Continua treballant per al rei, com a escrivà de ració del 1343 al 1368. L'any 1362 és membre del Consell de Cent i participa en diverses campanyes militars: conquesta de Sardenya, expedicions contra Mallorca (1343-1347), València (1356 i 1357), guerra contra Castella i Navarra (1358-1361), a CORAL CUADRADA: *El Maresme Medieval*, pàgs.417 a 419.

⁴¹⁶ A més a més de les fortaleses, a la venda s'inclouen els "honors i feus, masos, bordes, masoveries, cases i habitacions. Es detallen horts i hortoses...prats, pastures, boscos, deveses, muntanyes, plans i garrigues; aigües, aqüeductes, rius, vivers i fonts; vinyes i plantes; els molins amb llurs casals, recs, cap-recs, tretalladores i l'utilitatge; les ferreries de Cabrils i d'Argentona;...rèdits, censos, agrers; serveis que s'havien de prestar: joves tragines; les taxes extraordinàries: quèsties, toltes, fòrcies; mals usos...i els drets: establiments, homenatges, bans, senyoria major i dret de pesca, de moltura i de troba", a CORAL CUADRADA: *El Maresme Medieval*, pàgs.429 i 430. Es pot consultar una còpia en llatí i català al lligall 476 del Fons Moja de la Biblioteca de Catalunya. D'altres senyorijs dels Sant Vicenç s'alienen a d'altres senyors. El 1384, la casa de Premià i la quadra de Cabrera passen a Pere Marquès, escrivà racional i senyor del castell de la Roca, a CORAL CUADRADA: *El Maresme Medieval*, pàgs. 412 i 413. El 1388, els procuradors dels homes de Sant Feliu de Cabrera adquireixen la Casa de Cabra i s'enfrancheixen, a JOSEP M MODOLELL: *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac*, pàg.89.

⁴¹⁷ MARIA TERESA FERRER i MALLOLL: "La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibrets i cartes". Barcelona, *Separata de Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, Vol. VI, 1974, pàg. 52. JOAN BUSQUETA i CORAL CUADRADA: "Els funcionaris regis i la seva implantació al Pla de Barcelona i en el Maresme". Barcelona, *L'Avenç* núm.94, 1986, pàg.41. JOSEP FERNÁNDEZ i TRABAL: *Una família catalana medieval. Els Bell.lloch de Girona 1267-1533*, pàgs.232 a 237.

⁴¹⁸ Per aquest motiu, l'any 1364, el monarca utilitza el pacte de "retrovendo" i torna a adquirir el que havia venut a carta de gràcia, a FRANCESC CARRERAS CANDI: *Argentona històrica*, pàg.48. Per a fer un seguiment dels enfrontaments a causa de la jurisdicció de les diferents viles depenents dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar, enfront els senyors des Bosc, que va passant, en diverses ocasions, de mans dels senyors a la monarquia i d'aquesta una altra vegada a la dels senyors, vegeu FRANCESC CARRERAS i CANDI: *Lo castell de Burriach o de Sant Vicents*. MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: *Aproximació a la història d'Argentona*. MARIA JOSEP CASTILLO i EZQUERRA: *Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques*,

Les actuacions de Pere des Bosc al capdavant de les seves noves possessions, poden entendre's com un intent de reafirmar la seva nova posició de "senyor". Per aquest motiu, entre els anys 1354 i 1356 en des Bosc ordena la capbreuació de totes les possessions, que té en franc alou⁴²⁰. L'interès que té envers les seves possessions territorials són evidentment rendístiques⁴²¹. I, per tant, el seu objectiu és de treure el màxim profit de l'adquisició realitzada, intentant aconseguir el màxim de poder, mitjançant la concentració a les seves mans, dels altres dominis que pot exercir un gran senyor. D'aquesta manera, després d'aconseguir el domini alodial aspira a detentar el senyoriu de castell termenat i l'exercici de la potestat de la jurisdicció civil i criminal del territori⁴²².

Una part de les rendes que la família des Bosc obté, serveixen per a patrocinar capelles a Barcelona i a la comarca del Maresme. Com a mecenes, institueixen beneficis eclesiàstics i, al capdavant d'aquests, hi col·loquen a

JOSEP MARIA MODOLELL: Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Argentona, L'Aixernador, 1993 i MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: Les jurisdiccions locals en el pas de l'Edat Mitjana a l'Edat Moderna. Els Batlles de Sach i els Batlles Reials a la Baronia DesBosch. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1998. BENET OLIVA i RICÓS: -La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII), pàgs. 29 a 39.

⁴¹⁹ Es torna a la jurisdicció reial, un any després de la mort de Pere Joan Ferrer, que havia rebut el 30 d'agost de 1471, la vila de Mataró, el castell de Burriac i els pobles d'Argentona, de Cabrera, de Premià, de Vilassar amb el títol de baró del Maresme, en recompensa de l'ajuda dispensada a Joan II durant la guerra civil, FRANCESC CARRERAS CANDI: Argentona històrica, pàg.57 i Pere Joan Ferrer. Militar i senyor del Maresme. Mataró, Patronat Municipal de Cultura de Mataró i Editorial Altafulla, 1987. L'any 1980 les poblacions de Mataró, de Sant Andreu de Llavaneres, de Sant Vicenç de Montalt, de Cabrera de Mar, d'Argentona, D'Òrrius, de Cabriels, de Vilassar de Mar i de Premià de Dalt, de Premià de Mar i de Premià de Dalt celebraren conjuntament l'alliberament dels lligams senyorials dels castells de Burriac de Mataró, a ROSER DÍAZ i PÉREZ i FRANCESC FORN SALVA: 500è Aniversari de l'alliberament dels lligams senyorials dels castells de Burriac i Mataró. Separata de Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme, núm.10. Mataró, Museu Municipal de Mataró, gener-juny, 1980.

⁴²⁰ BENET OLIVA afirma que els des Bosc inicien un "procés de refeudalització", La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII), pàgs.25 a 28. No compartim aquest parer. Més aviat, creiem que els diferents senyors, que arribaren a ser senyors dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar, com a bons coneixedors de les lleis, utilitzaren tots els recursos legals que tenien al seu abast, que evidentment són feudals.

⁴²¹ Malgrat això, a vegades hi ha situacions que no poden controlar i acaben perdent, com en el cas comentat de l'any 1365, en el qual homes abans depenents del Monestir de Sant Marçal del Montseny aconseguixen, mitjançant una sentència favorable, l'enfranquiment de Pere des Bosc.

⁴²² EDUARDO HINOJOSA Y NAVEROS: El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media. Madrid, Librería general de Victoriano Suárez, 1905, pàg.128.

parents per assegurar-se la percepció de les rendes generades⁴²³. Aquest sistema de patronatge s'inicia, a meitat del segle XIV, amb Pere des Bosc⁴²⁴, qui exerceix el seu mecenatge sobre algunes capelles perimetrals, situades entre els contraforts de les voltes d'algunes esglésies parroquials barcelonines i maresmenques. Aquest patronatge coincideix amb les ampliacions de la Seu de Barcelona, de les parròquies de Santa Maria del Pi i de Sant Just i la construcció de la parròquia de Santa Maria del Mar de Barcelona⁴²⁵. Tot i que Pere des Bosc vivia al quarter dels Framenors, "in vico quo itur ad ecclesia Beate Marie Mercedis Barchinone ad voltas d'en Guayta", no va promocionar la capella de Santa Maria del Pi, sinó la de Sant Miquel. L'any 1349, va fundar el benefici dedicat als Sants Esteve i Miquel, encara que va disposar el seu enterrament a la capella de Sant Andreu, al claustre del convent dels Framenors. La institució d'aquest benefici en vida i la promoció d'una altra capella pel seu enterrament, ens ratifica la desofegada situació econòmica de Pere des Bosc⁴²⁶. La família des Bosc també funda capellanies en d'altres poblacions, com els beneficis adreçats al Sant Esperit i a Sant Jaume a l'església de Sant Esteve de Granollers⁴²⁷. Els beneficis eclesiàstics patrocinats per aquesta família senyorial a la comarca del Maresme són els de la capella de Sant Vicenç de Burriac, dins del castell de Burriac, el de la capella del castell de Vilassar, el de Santa Maria de l'església parroquial de

⁴²³ El dret de patronat deriva del dret de capellania, que provenia de les antigues esglésies privades, PERE BENITO i MONCLÚS: *Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana. Una aproximació des de les Visites Pastorals (1305-1447)*. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1992, pàg.75 i 76.

⁴²⁴ Per a l'Edat Moderna, ASSUMPCIÓ ZAPATA: *La Baronia des Bosch del Maresme*, pàgs.289 a 304.

⁴²⁵ "Les autoritats eclesiàstiques, des del principi, van preveure que aquestes obres serien molt llargues i costoses, de manera que van intentar garantir la continuïtat del finançament a través de diverses mesures: aplicació de les rendes dels beneficis eclesiàstics vacants a l'obra de la seu, recaptació mitjançant fogatge entre els habitants de les demarcacions parroquials...(i) l'adjudicació de les capelles que s'anaven construint a particulars adinerats a canvi de quantiosos donatius", a CRISTINA BORAU i MORELL: "L'Ascens social a la Barcelona del segle XIV vist a través dels promotors de capelles a la Seu i de les grans esglésies parroquials". Barcelona, *Anuario de Estudios Medievales*, núm.32/2, pàg.695.

⁴²⁶ Aquesta situació també la constata CRISTINA BORAU i MORELL: "L'Ascens social a la Barcelona del segle XIV vist a través dels promotors de capelles a la Seu i de les grans esglésies parroquials", pàgs. 706 i 707.

⁴²⁷ ASSUMPCIÓ ZAPATA: *La Baronia des Bosch del Maresme*, pàg.303.

Sant Genís de Vilassar, així com els depenents de la Pabordia de Santa Maria de la Cisa i de la capella de Santa Anastàsia, que foren incorporades el 1385 dins del terme del castell de Sant Vicenç i de Vilassar⁴²⁸.

La família des Bosc exerceix els drets territorials per la possessió dels dos castells termenats, que poseeix⁴²⁹. El desenvolupament d'aquests drets es desenvolupa en un doble àmbit d'actuació. Per una banda, estan els drets relacionats amb l'organització de la defensa del territori i, per l'altra, els drets a percebre una sèrie de rendes i de treballs a les terres senyorials, així com la detenció d'un conjunt de monopolis. Dins de l'organització de la defensa del territori, ens consten el serveis de vigilància o de guaita, d'host i de cavalgada, així com els de reparacions del castell, que han de realitzar els habitants del seu terme⁴³⁰. Precisament per aquest darrer servei, diferents senyors de la família des Bosc tingueren problemes amb els homes de Vilassar.

L'any 1374, comencen els problemes derivats de l'obligació d'haver de realitzar obres foranes del castell de Vilassar. Tres anys més tard, el 21 de març de 1377, una sentència declara que Pere des Bosc no ha d'alimentar als homes que treballen a les obres foranes del castell de Vilassar⁴³¹. Les picabaralles entre els senyors i els vilassarencs continuen, ja que tornem a trobar-nos amb un conflicte semblant a principis de segle XV. L'any 1406, els homes aloers del castell de Vilassar són condemnats a realitzar unes obres a la cuina del castell⁴³² i, tres anys més tard, es queixen per una qüestió semblant:

⁴²⁸ Com a col·lectors d'aquest benefici trobem a Miquel des Bosc, l'any 1408, i Gaspar des Bosc, el 1415, a ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàgs.298 i 301.

⁴²⁹ A mitjans del segle XIV es col·loquen mollons i fites per a delimitar els termes o límits depenents dels castells de Burriac o de Sant Vicenç i de Vilassar. La descripció d'aquest procés es pot consultar a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.102 a 106. També es pot llegir la transcripció realitzada per FRANCESC CARRERAS CANDI d'una sentència de 1361, en la qual s'asseyalen els límits dels castells de Burriac i de Dosrrius, a Argentonà històrica, pàgs.107 a 118.

⁴³⁰ EDUARDO HINOJOSA Y NAVEROS: El régimen señorial y la cuestión agrària en Cataluña durante la Edad Media, pàgs.102 a 108.

⁴³¹ Fol. 17 Lligall 297 Fons Moja BC i CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.106 i 107.

⁴³² Fol. 18 Lligall 297 Fons Moja BC

“Requesta presentada per los homens aloers de Vilassar aserca de que Miquel des Bosch havia feta fer una crida que dins 30 dies tragassen cals, arena y pedra que vulia obrar la paret de la cuyna a sertas penas per los contrafahents y ne havia penyorat alguns protestaren de que anomenassen dos mestras de casas de Barcelona...”⁴³³.

L'enfrontament entre Pere des Bosc i els homes alodials del terme de Vilassar és un fet conegut per la jurisprudència de l'època, ja que posteriorment el jurista Joan Socarrats en fa referència:

“Et pro ista parte fuit per binas sententias iudicatum, declaratum per Michaellem de Boscho domini castris de Vilassar, videlicet quod eius allodiarii tenentur ad opera castris tam tempore guerrae quam pacis dum tamen sint opera necessaria pro tempore guerrae, ut in dictis sententiis de consilio maioris partis advocatorum civitatis Barchinonae...Sed contra hoc dicitur sententiarum fuisse dictos allodiaris teneri ad opera foranea tam tempore guerrae, quam pacis....ut tempore pacis ipsi allodialii faciant dicta opera necessaria pro tempore guerrae”⁴³⁴.

La població depenent d'un castell termenat està sotsmesa al pagament d'una sèrie de censos i a la realització de feines a les terres senyoriales. Un exemple del que estem dient, el podem trobar a la següent concòrdia, realitzada el dia 5 de febrer de l'any 1356 entre Pere des Bosc i set habitants

⁴³³ Fol. 18 Lligall 297 Fons Moja BC.

⁴³⁴ IOANNES DE SOCARRATIS: Tractatum Petri Alberti canonici Barchinonensis, de Consuetudinis Cathalonie inter dominos et vasallos, ac non nullis aliis, quae Commemorationes Petri Alberti appellantur, doctissima, ac locupletissima commentaria nunc primum typis excusa, quibus feudorum materia diligentissime per tractatum. Barchinona, Apud Iohannem Gordioem, 1551, pàgs.58 i 59 (BC).

del terme del castell de Vilassar, que depenen de les Franqueses de Montcada⁴³⁵ també conegudes com a feu de Vilassar⁴³⁶:

“Concordia entre Pere Desbosch señor dels castells de Sant Vicens y de Vilassar de una part. Simon de Colomer, Guillem Abril, Bernat de Soler y Bartomeua sa muller, Bernat Serra, Guillem de Riera y Guillem Oliu del terme de dit castell de Vilassar....Pere Desbosch pretenia que los dalt nomenats erans homens propis, solidos y afocats seus per rahó de dit castell cum intratis, exhitis et redemptionibus hominum et mulierum, intestiis, exorquiis, cugutiis et aliis actionibus, quas Domini Allodialii habere deberit et consueverunt in hominibus et feminis suis propriis, solidis et affocatis. Y los referits confessaven ser homes propis, solidos y affocats y que duran prestar lo homenatge y pagar los censos acostumats y negavan que estiguessen obligats a las cosas dalt ditas...per raho de la franquesa nomenada Montcada. Lo dispositiu fou que los referits fossen homes propis, solidos y affocats de dit castell y de los dueños haciendo et prestando sibi homagium et quod sint et etiam de suo termino in Jurisdictione ipsius castri et faciant et prestant sibi et suis...y que cada menos Guillem Riera y Guillem Oliu degues pagar 5 sous de tern cada any en recompansa de las Jovas, obras, traginas y otras quaselvols jomals que doguessen fer, no obstant que fossen de la franquesa de Moncada. I dit Riera hagues de donar cada any dos Jovas per a cultivar, dos per batre y dos traginas. Y lo mencionat Oliu, los jornals sempre que se li demanasse...que tots los referits haguessen de assistir y fer las obras en lo castell y vall y fer la Cayta com los demes homes del terme del dit castell. Que no

⁴³⁵ Per aprofundir en el tema de les franqueses a la comarca del Maresme, vegeu CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.644 a 652.

⁴³⁶ L'origen d'aquesta franquesa s'explica pel parentiu existent entre els Montcada i els Castellvell, senyors de Mataró, i per la relació de Gastó de Bearn, successor de Guillem de Montcada, senyor de Montcada i de Castellvell, que tingué com a procurador general de Catalunya a Guillem de Sant Vicenç i de Vilassar, a MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàgs.168 i 169.

deguessen fer ni prestar intratas, exitas, intestias, exorquias, cugucias, redemptiones hominum et mulierum, onera palearum inquestia servitium nec aliqua alia preter predicta superius nominata et foriscapia venditionum, stablitionum et aliorum quarumlibet alienatorum. Immo sint quit et immune ratione dicti franquitudinis de Moncada exceptis predictis superius exceptatis atque tenerentur predicto Domino et suis...et quant a Simon de Colomer se troba un capítol expres del tenor següent: Est tamen certum quod cum dictus Simon de Columbario et sui dint Bajuli perpetuo et esse consuevit dicti Domini et suorum pro qua Bajulia habet et tenetur congregare suis propriis expensis redditus et census Bajulie sua vocate de la franquesa de Moncada....dicti Simon et sui quit et immunes ratione Bajulie predicte homagio excepto⁴³⁷.

Amb l'exemple anterior, constatem que dins de les demandes senyorials, es barreja la satisfacció d'una sèrie de rèdits, referents a l'exercici del dret d'un castell termenat, amb l'exercici dels "mals usos"; que acostumen a relacionar-se amb la possessió dual de la terra, derivada de l'emfiteusi medieval⁴³⁸.

La família des Bosc també detenta el monopoli d'una sèrie de béns i de drets, que Eduardo de Hinojosa presenta com a propis dels senyors dels castells⁴³⁹. Així doncs, ostenten el control de la farga⁴⁴⁰, del forn, dels molins⁴⁴¹,

⁴³⁷ Lligall 279 Fons Moja BC.

⁴³⁸ Un cas similar el trobem amb la confessió a Pere des Bosc, realitzada cinc dies més tard, de 30 homes, que declaren ser homes propis del castell. Per aquest motiu han de fer joves, tragines, batudes, femades, podades i obres, així com la questia i la satisfacció de les entrades, les sortides, les redempcions, les intèsties, les eixòrquies, les cugúcies..., a M^e JOSEP CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàgs.54 i 55.

⁴³⁹ EDUARDO HINOJOSA Y NAVEROS: El régimen señorial y la cuestión agrária en Cataluña durante la Edad Media, pàgs.110 a 119.

⁴⁴⁰ L'accepció de farga, l'hem de contemplar com a ferreria. És a dir, com l'obrador en el qual el ferrer es dedica a vendre i a reparar les eines agrícoles. La població de les diferents viles està obligada a utilitzar les ferreries de la seva vila, sots domini senyorial, i a satisfer un cens en concepte de lloçol. El senyor del castell termenat estableix mitjançant contractes d'emfiteusi les ferreries.

⁴⁴¹ Mentre que per a la zona d'Argentona es conserven escriptures de tota mena, com establiments i piets, relacionats amb diversos molins, no hem trobat fonts per d'altres viles de la zona estudiada. En relació aquest fet, hauríem de recordar que la riera d'Argentona és una

de la venda de vi, així com poseeixen la facultat de demanar part del peix pescat dins dels seus termes⁴⁴² i de rebre l'exacció d'un sou per a cada ovella i porc, que transiti dins dels seus dominis⁴⁴³. En Pere des Bosc també aconsegueix el dret d'apoderar-se de tots els objectes que es trobessin a la ribera de la mar dins dels termes dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar⁴⁴⁴. Més tard, l'any 1436, en Miquel, en Lluís i en Pere des Bosc obtenen el privilegi de la reina Maria de tenir camisseries i peixateries o taules als castells de Burriac i de Vilassar⁴⁴⁵ i, posteriorment, el 1452, l'esmentada reina ordena derruir i cremar els mercats que els habitants d'Argentona i Vilassar havien construït⁴⁴⁶. Amb l'exercici dels drets de castell termenat, la població dels termes dels castells de Sant Vicenç o de Burriac i de Vilassar resta sotsmesa en els processos bàsics de producció i d'actuació. Se l'obliga a utilitzar, mitjançant pagament de censos, les ferreries i els molins, que es necessiten per a poder realitzar part de les tasques agrícoles. Ha d'invertir dies de treball a la dominicatura senyorial. I, a més a més, part dels productes, que ha

de les més importants del Maresme i que en documentació conservada a l'Arxiu Municipal Històric d'Argentona se'ns informa que "A Argentona per haver-hi més aigües corrents i molins...i com a Vilassar les aigües són poques no hi ha molins", a MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàg.186. Per als molins d'Argentona, MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona, pàgs. 144 a 154 i com a resum de les aportacions de CORAL CUADRADA, MARIA JOSEP CASTILLO i EZQUERRA i MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA, vegeu JOAQUIM GRAUPERA : "Els molins medievals d'Argentona". Argentona, *Fonts* núm. 11, Centre d'Estudis Argentonins, 2002, pàgs.19 a 26

⁴⁴² En aquest sentit, recordem la confessió de Guillem Bergai, del seu fill Mateu, de Salvador Armengol i de Joan Maimó, mariners de Vilassar, i de Bonet Eimeric, de Cabrera. Han de satisfer a Miquel des Bosc una tonyina de cada 30 que pesquin (1408,3,1 a Fol.98v Manual 5 APSGVD i Fol 98 del Llibre del Baixell AHMA).

⁴⁴³ Lligall 297 Fons Moja BC.

⁴⁴⁴ Aquest fet el deduïm d'un establiment, realitzat el 2 de desembre de 1549, en el qual el Batlle General de Catalunya efectua a favor de Miquel des Bosc i de Sant Vicenç. Aquest contracte està relacionat amb "les trobes que es podan trobar en lo districte dels termens dels castells de Sant Vicens y de Vilassar en la Ribera de la Mar a cens de 6 diners pagadors quiscun any en la festa de Nadal". També es comenta que en l'escriptura, hi ha un establiment "per lo rey en Pera a Pera des Bosch" (Lligall 297 Fons Moja BC).

⁴⁴⁵ BENET OLIVA i RICÓS: La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII),pàgs.32 i 33 i MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàg.208.

⁴⁴⁶ MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàg.208.

obtingut del seu agrer, no els pot vendre lliurement al mercat de la seva localitat.

L'exercici de la potestat de la jurisdicció civil i criminal del territori és un dret, que poden arribar a detentar els senyors, que tenen a les seves mans grans dominis al·lodials i castells termenats. El seu exercici comporta la potestat d'administrar justícia i d'elaborar lleis, mitjançant bans i capitulacions⁴⁴⁷. Per tant, no és d'estranyar que Pere des Bosc, s'afanyi a obtenir aquest dret, dos anys després de l'adquisició dels dominis dels Sant Vicenç. Mitjançant el pagament de 12.000 sous aconseguix l'alta i la baixa jurisdicció, així com el mer i el mixt imperi, civil i criminal⁴⁴⁸. D'aquesta manera, l'esmentat senyor posseirà durant un període limitat de temps el domini alodial, el territorial i el jurisdiccional. Com hem comentat amb anterioritat, l'exercici de la jurisdicció serà motiu d'enfrontament entre els diferents senyors d'aquest llinatge i les poblacions afectades. La magnitud de l'enfrontament s'explica, perquè aquest sistema permet l'arbitrarietat de l'exercici de la justícia, que a més a més està en mans del senyor alodial i castral. Aquest senyor utilitza les forques i els costells per a intimidar als habitants de les seves jurisdiccions⁴⁴⁹. Si els habitants dels termes jurisdiccional delinquen en d'altres indrets, són

⁴⁴⁷ EDUARDO HINOJOSA Y NAVEROS: El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media, pàgs.120 a 128.

⁴⁴⁸ "La jurisdicció civil, amb el mixt imperi, donava al senyor o baró que el posseïa el dret a anomenar batlle, jutge, saigs, nuncis i corredors i tenir com cort amb escrivà, rebre fermes de dret, conèixer totes les causes civils i executar-ne les sentències, intervenir en emancipacions, castigar delictes lleus, aplicar penes d'assot i posar en costell i controlar l'ordre públic. La mínima jurisdicció, també dita simple, facultava al titular per posar empires, bans i multes petites, i resoldre plets poc importants. La jurisdicció criminal, amb el mer imperi com a facultat sancionadora, comprenia tots els delictes pels quals es podia imposar la pena de mort o mutilació, com l'assassinat, les lesions greus i els furts importants. El senyor que el posseïa tenia dret a alçar forca i costell, i aplicar la pena capital", a JOSEP M^e SALRACH: "La senyoria", dins de Història Agrària dels Països Catalans, pàg.565.

⁴⁴⁹ Les forques expressen l'ostentació de la màxima potestat judicial que podia desenvolupar un senyor feudal. Habitualment, l'aplicació de les sentències de mort es realitzaven penjant al condemnat d'una corda en una forca, a XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montalegre. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuna, 2004, pàg.116. Durant el segle XIV, les forques pertanyents al castell de Burriac estaven situades sobre el Puig de Montcabrer, al Pujol de Berà, a un camp sobre el mar, al camp de Berenguer Bou al costat del mar i al puig de Cerdanyola. El costell era un pal o una columna de pedra, col·locat a l'entrada de les viles i servia per a exposar públicament a qui havia estat castigat a ser assotat i flagelat, a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.140 i 141.

entregats als agents del senyor, perquè aquest pugui jutjar-los i castigar-los⁴⁵⁰. De la mateixa manera, també es lliuren, jutgen i condemnen, als homes i a les dones d'altres poblacions, que delinqueixen dins dels termes castrals⁴⁵¹.

Com a senyors del Baix Maresme, a part de la família des Bosc, figuren els senyors de les cases de Cabrera i de Premià, que no són adquirides per Pere des Bosc, el 1352. Al capdavant d'aquestes dues cases, durant el període estudiat hi ha diversos senyors, que també hauran d'enfrontar-se a les poblacions de Cabrera i de Premià, a causa de les vendes i retrovendes de la jurisdicció. Aquesta és la situació fins l'any 1471. A partir d'aquesta data, les poblacions d'Argentona, de Cabrera, de Mataró, de Premià i de Vilassar, passen a les mans de Pere Joan Ferrer⁴⁵², que ocupa un càrrec com a diputat de la Generalitat pel braç militar. A l'inici de la Guerra, Pere Joan Ferrer destaca pels seus enfrontaments amb les tropes reials. Més tard, canvia de bàndol i, per tant, al lluitar amb el bàndol de Joan II, s'enfronta amb els des Bosc, que resten fidels amb la part capitanejada la Generalitat. Amb Pere Joan Ferrer, el rei retira i torna a atorgar les jurisdiccions al militar, a canvi de serveis prestats⁴⁵³. Fins que finalment, el 31 de juliol de 1480, Ferran II atorga una

⁴⁵⁰ "Carta amb la qual apar que per lo veguer de Barchinona fonch pres y capturat Alemany Aymerich, que havia nafrat a un altre en lo terme de Vilassar y per lo Rey en Pere fonch manat se ly restituís a Pere des Bosch, Senyor dels castells de Sant Vicens y de Vilassar, porque dit des Bosch conegues de la culpa del dit delinquent...al primer de Abril de 1373". "Requesta donada per Rafel Sala, candeler de sera ciutada de Barchinona, procurador de Miquel des Bosch y de Sant Vicens, senyor dels castells de Sant Vicens y de Vilassar, al veguer de Barchinona, porque sercas per Barchinona na Francina, filla den Benet Batlle, de Argentona, la qual sen era anada de Argentona y de sa jurisdicció com mes llargament apar ab altre rebut y testificat en poder de Jaume Oliver, notari de Barchinona als 18 de febrer de 1418" (Fols.7 i 11 del Borrador dels actes que estan archivats en Casa del Senyor don Pedro des Bosch y de Sant Vicens de la Asienda de Vilassar fet en lo any 1639. Lligall 297 Fons Moja BC).

⁴⁵¹ "Carta ab que apar com lo veguer de Barchinona restitui a Miquel des Bosch, Senyor de Vilassar, la persona de Miquel Tongi, mariner, porque havia delinquit en la jurisdicció del dit des Bosch. Lo qual entregaren ha dit des Bosch en Vilassar...17 de maig de 1429" (Fol.8 del Borrador dels actes que estan archivats en Casa del Senyor don Pedro des Bosch y de Sant Vicens de la Asienda de Vilassar fet en lo any 1639. Lligall 297 Fons Moja BC).

⁴⁵² L'estudi de les Cases de Cabrera i de Premià han estat parcialment estudiats, en comparació a les investigacions adreçades als castells de Sant Vicenç o de Burriac i de Vilassar. Malgrat això, recomanem la consulta de JOSEP M MODOLELL: Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac, pàgs.149 a 158 i MARIA ASSUMPCIÓ ZAPATA: La Baronia des Bosch del Maresme, pàgs.165 i 166.

⁴⁵³ JOSEP VIÑALS i IGLESIAS: Premià a començaments del segle XVIII: un assaig d'història econòmica local. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1983, pàg.43.

sèrie de privilegis mitjançant els quals els castells de Mata, de Sant Vicenç i de Vilassar retomen definitivament a la corona i es constitueixen d'una manera definitiva les universitats d'Argentona, de Cabrera, de Premià, de Mataró i de Vilassar⁴⁵⁴. Un any més tard, les esmentades poblacions accepten el dret de carreratge de la ciutat de Barcelona. És a dir, que la jurisdicció reial passa a exercir-se mitjançant el municipi barceloní. D'aquesta manera les esmentades universitats es comprometen a contribuir en l'abastament del blat, a satisfer el que els pertoca de redempció de participar en l'exèrcit, a incorporar-se a l'host barcelonina, a reparar les muralles de Barcelona i a participar en l'organització d'armades per a la defensa marítima. A canvi, la població de les esmentades localitats poden obtenir la carta de ciutadania de Barcelona, fet que l'eximeix de la satisfacció d'una sèrie d'impostos⁴⁵⁵. Coneguda la importància del llinatge dels des Bosc dins de la vida política de la Barcelona baixmedieval i moderna, sobta que aquestes localitats vulguessin unir-se al municipi barceloní. Com constata Benet Oliba: "imagineu-vos la perplexitat dels vassalls de la senyoria: passar-se decennis suspirant per garantir l'alliberament del feudal, aconseguir dependre de la ciutat i, un cop assolit, trobar-se'l front del Consell barceloní!"⁴⁵⁶

3.3.1.2.- ELS SENYORS ECLESIASTICS

El patrimoni eclesiàstic a la comarca del Baix Maresme no és gaire important. Per aquesta raó, que coincideix amb les conclusions d'altres investigadors, podem afirmar la preeminència del poder laic enfront de

⁴⁵⁴ Es pot consultar una transcripció d'aquests privilegis a ROSER DÍAZ i PÉREZ i FRANCESC FORN SALVÀ : 500è Aniversari de l'alliberament dels lligams senyorials dels castells de Burriac i Mataró.

⁴⁵⁵ BENET OLIVA i RICÓS: La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII), pàg.38.

⁴⁵⁶ BENET OLIVA i RICÓS: La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII), pàg.40.

l'eclesiàstic⁴⁵⁷. Aquesta situació desencadena tibantor i conflictivitat entre alguns representants d'ambdós tipus de senyorijs. Malgrat que algun autor ha definit aquesta situació com a multiseular, les nostres fonts només ens mostren friccions puntuals⁴⁵⁸. La multiplicitat de dominis i els enfrontaments que molts d'aquests comporten, explicarien el fet que la majoria dels monestirs amb terres al Maresme es limitin a conservar les seves possessions i no endeguin ampliacions patrimonials⁴⁵⁹.

A l'acta de consagració de l'església del monestir de Sant Marçal del Montseny de l'any 1066, entre les propietats que configuren la dotació patrimonial d'aquesta comunitat, ja s'observa la presència de possessions al Maresme⁴⁶⁰. Es tracta d'una sèrie de terres d'Argentona i de Civitas Fracta, donades per Otto Vives. Aquest fet coincideix cronològicament amb l'arribada del llinatge dels Sant Vicenç al Maresme⁴⁶¹. Posteriorment, les possessions que obté aquest monestir a l'esmentada comarca aniran creixen arran d'altres donacions, amb la qual cosa el seus dominis també abastaran d'altres poblacions, com Vilassar⁴⁶². Es interessos agrers d'aquest monestir a la

⁴⁵⁷ Quan els eclesiàstics actuen en nom propi, és a dir, sens representar l'Església, sempre ho especifiquen amb la fórmula "tamquam laice et private persone". El 4 d'agost de 1365, Bartomeu Tria, àlies Morot i Sança, filla i hereva de Bartomeu Tria, i Sança, mare del primer, de Vilassar, vénen a Berenguer Ferrer, rector de Santa Maria de Llinars, "tamquam laice et private persone", una feixa a Vilassar, per 20 lliures (Pergamí 72 APSMM).

⁴⁵⁸ PERE BENITO i MONCLÚS constata com a dates fonamentals els anys 1172 i 1243. També comenta que, molt probablement, els buits documentals ens amaguin d'altres manifestacions d'un conflicte latent en la vida de la comunitat pagesa, a "Violències feudals i diferenciació social pagesa. Els homes de Sant Marçal del Montseny a Vilassar i Argentona a la segona meitat del segle XII". *Fulls*, núm.7. Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria, 1990, pàg.15. En aquest sentit, hem de recordar l'enfrontament entre diferents senyors dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar amb els priors i els homes del monestir de Sant Marçal del Montseny, que culminarà, l'any 1364, amb una sentència favorable als antics depenents de l'esmentat monestir.

⁴⁵⁹ Una observació similar ens l'ofereix MERCÈ AVENTIN i PUIG, quan afirma "el gruix dels patrimonis eclesiàstics -com els de la noblesa- sembla haver-se constituït durant l'alta i la plena edat mitjana, de tal manera que els clergues de la baixa edat mitjana s'haurien limitat a administrar els béns i, com a màxim, ampliar-los. Per a formar i ampliar patrimoni, monestirs, seus, parròquies i altars no es lliurava a operacions de compra -sí de cas, de permuta...". Amb aquesta actitud passiva, més aviat esperaven les donacions dels fidels, a La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.202.

⁴⁶⁰ Per a tenir més informació sobre la història del monestir de Sant Marçal del Montseny, vegeu ANTONIO PLADEVALL: "Sant Marçal del Montseny. Antiguo cenobio y parroquia del obispado de Vich". *Separata de Ausa*, núm 35, 1961.

⁴⁶¹ PERE BENITO i MONCLÚS: Violències feudals i diferenciació social pagesa, pàg.17.

comarca fineixen amb la venda dels dominis d'Argentona, de Premià i de Vilassar a Pere des Bosc,

Un altre dels monestirs amb possessions a la comarca del Maresme és el de Sant Pol de Mar⁴⁶³. La seva fundació ens remunta a l'any 950, a la localitat de Sant Pol de Mar, al Maresme. L'any 1068, degut a la seva precària situació, passa a dependre del monestir de Sant Honorat de Lérins i es converteix en un priorat. Tot i que, des de finals del segle X, hi ha constància documentada de possessions a diversos indrets de la comarca⁴⁶⁴, no es començarà a sistematitzar les rendes i el drets dominicals fins el segle XIII. En aquesta data, s'elabora un Llevador de Censos, mitjançant el qual s'escriptura els censos i els serveis, que graven els diferents masos, depenents del monestir⁴⁶⁵. Durant el segle XIV, concretament el 24 de setembre de 1415, una butlla del papa Benet XIII aprova la unió de les comunitats cartoixanes de Sant Pol de Mar i de Vallparadís, de Terrassa. Aquest és l'origen de la Cartoixa de Montealegre. Els primers monjos que s'instal·len al vell convent de Montealegre, situat a Tiana, procedeixen de Vallparadís. Els provinents de Sant Pol no s'incorporen fins el 1434. Amb la Cartoixa de Montealegre, s'inicia una política d'expansió senyorial i territorial, com ho demostra l'obtenció l'any 1425 d'un privilegi reial, amb el qual s'obté d'Alfons el Magnànim tota la jurisdicció civil i criminal. És a dir, l'alta i baixa, així com el mer i mixt imperi de les pertinences

⁴⁶² L'any 1178, el rei Alfons fa una donació pietosa, en remei de la seva ànima i la dels seus antecessors, d'alous i de censos d'Argentona, de Vilassar i d'altres llocs del Maresme a l'abat de Banyoles i a Sant Marçal del Montseny, a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàg.463.

⁴⁶³ El dia 6 de setembre de 1435, Jaume Draper, àlies Estrader, i Narcissa, la seva muller, que és la pubilla del mas Estrader, de Premià, vénen a Antoni Ferrer de Vilassar, una peça de terra campa, depenent del monestir de Sant Pol de Mar (Fol.32 Septimum Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁶⁴ D'entre aquests, podem assenyalar, l'alou de Llavaneres, rebut el 968 per l'abat Sunyer del rei Lotari, a JOSEP M^a PONS GURI: Recull d'estudis d'història jurídica catalana. Barcelona, Fundació Noguera ("Col.lecció textos y documents", núm.22), 1989, pàg.369, doc. Núm.2. També s'ha de destacar la donació al monestir de Sant Pol de Ramon Borrell, comte de Barcelona, i d'Ermessenda, la seva muller. Es tracta dels alous que aquests tenien dins dels termes de Argentona, Cabriels, Mata, Premià, Teià i Vilassar, a PERE BENITO i MONCLÚS: "L'alou del monestir de Sant Pol a la marina del comtat de Barcelona". *IPSA ARCA*. Revista del Museu Arxiu Municipal de Vilassar de Dalt, núm.3. Vilassar de Dalt, Museu Municipal,2000, pàgs.28 a 32.

⁴⁶⁵ PERE BENITO i MONCLÚS: "Els homes de Sant Pol del veïnat del Sant Crist". Mataró, *Fulls*, núm.41 del Museu Arxiu de Santa Maria, 1991, pàg.19.

del moment i futures de la Cartoixa, a excepció de les penes de mort, les mutilacions de membres i els exilis perpetus, que es reserva el monarca⁴⁶⁶. Uns anys més tard, per obtenir rendes per a assegurar la manutenció de la comunitat cartoixana i per a finançar les obres d'un nou cenobi, s'inicia una política d'adquisició de delmes, que durant els segles XI i XII havien anat passant a mans de seculars⁴⁶⁷. Així en el període 1432 a 1435, els cartoixans aconseguen els delmes de les parròquies vallesanes de la baronia de la Mogoda i s'introdueixen a la comarca del Maresme, amb la compra de part del delme de la parròquia de Tiana⁴⁶⁸, l'any 1442. Posteriorment, l'any 1461, també adquireixen part dels delmes de la parròquia de Sant Feliu de Cabrera⁴⁶⁹. El venedor del terç d'aquest delme és el donzell, Pere de Blanes. Més tard, la Cartoixa compra un altre terç de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona⁴⁷⁰. Poc temps després, el 1467, Montealegre es troba en conflicte amb el senyor del castell de Vilassar, arran dels límits entre les parròquies de Sant Genís de Vilassar i de Sant Feliu de Cabrera. L'enfrontament acaba amb una concòrdia i la col·locació de tres fites de pedra

⁴⁶⁶ XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montealegre, pàg.22.

⁴⁶⁷ El delme representava la desena part de tota la producció agrícola i ramadera. Es cobrava per parròquies. El seu origen es remunta a Pipí el Breu. Posteriorment Carlemany, el ratificà i s'estengué pels Comtats Catalans. Fou una renda regulada pels Concilis de Toledo del segle VIII. El delme havia de subdividir-se en tres parts. Una s'adreçava al sosteniment del clergat parroquial, una altra per al manteniment de l'edifici parroquial i una tercera, havia de dirigir-se a la seu episcopal. Amb la feudalització, aquesta renda d'origen eclesiàstic es secularitza. A partir de la reforma gregoriana, l'església intenta recuperar part dels seus béns i drets eclesiàstics, entre els quals figurava el delme, a JOAQUIM MARIA PUIGVERT: "El delme", dins de Diccionari d'Història de Catalunya. Barcelona, Edicions 62, 1992, pàgs.334 i 335 i JORDI BOLÓS: Diccionari de la Catalunya Medieval (ss. VI-XV), pàg.97.

⁴⁶⁸ La Cartoixa compra el terç del delmes de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana a Jofre de Sentmenat i a la seva muller, Constança, per 800 lliures. Aquesta renda suposa el "delme del pa, vi, carnelatges y altres qualsevol fruits que ells acostumaven a rebre en dita parrochia". Després, l'any 1447, el Papa Nicolau V concedeix mitjançant una butlla a la Cartoixa, la vicaria perpètua de la parròquia de Tiana. Poc després, el 1448, s'incorpora la rectòria perpètua de l'esmentada parròquia. Amb això, el prior cartoixà pot nomenar al rector de Tiana i controlar la primícia, a XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montealegre, pàg.78.

⁴⁶⁹ XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montealegre, pàg.72.

⁴⁷⁰ D'aquesta manera el delme de la parròquia de Sant Feliu de Cabrera, una vegada s'havia realitzat la collita, es dividia de la següent manera: se'n feien nou parts, de les quals vuit restaven en mans del pagès. L'altra es distribuïa entre els decimadors en concepte de delme i primícia. Aquesta part, al seu torn es dividia en nou. Montealegre en rebia quatre, el rector se'n quedava tres en concepte de primícia i la resta, és a dir, les dues parts restants, eren per l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, a XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montealegre, pàg.79.

entre les dues abans esmentades poblacions que, poc després, ratifica Pere des Bosc, júnior, senyor del castell i terme de Vilassar⁴⁷¹.

El priorat de Sant Pere de Clarà és una altra de les comunitats que tenen propietats i drets al Maresme⁴⁷². Les seves restes encara es poden contemplar a la riera de Clarà, dins del terme municipal de la vila d'Argentona, prop d'Òrrius. A l'època que centrem el nostre estudi, pertany al terme del castell de Sant Vicenç o de Burriac i a la jurisdicció eclesiàstica de la parròquia de Sant Julià d'Argentona. Malgrat que els seus orígens remunten al segle IX, posteriorment, el 1025, quan el comte Ramon Berenguer I ven el castell de Sant Vicenç a Berenguer Guadall, aquest hi torna a instal·lar una comunitat, ja que el priorat estava deshabitat. En aquesta mateixa data començà el patronatge que hi exerciren els diferents senyors del castell de Sant Vicenç. Posteriorment, l'any 1080, Adalets Guadall el donà al monestir francès de Cluny i Sant Pere de Clarà passà a dependre del monestir osonenc de Sant Pere Casserres, també relacionat amb Cluny⁴⁷³. Des l'època de la fundació, aquest priorat anirà augmentant les seves possessions, mitjançant donacions favorables i compravendes. Del segle XIII, destaquen una sèrie de litigis, que enfronten els senyors dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar amb el priorat. En aquest cas, el detonant de la fricció és l'exigència del senyor dels castells als homes dependents del priorat de participar en el sometent i satisfer un conjunt d'obligacions de caire militar⁴⁷⁴. Al segle XIV, comença la decadència de Sant Pere de Clarà. El priorat comença a despendre's de propietats i de drets i la seva comunitat de monjos disminueix⁴⁷⁵. Durant el segle XV, amb

⁴⁷¹ Els punts de referència són un puig, situat entre les terres de Bartomeu Carbonell, de Vilassar, i Guillem Jaume, de Cabrera, sobre el camí que anava a Mataró; el camp conegut com la parellada de Sant Vicenç i la parellada de n'Argentona, contigua a l'honor d'Aroles, de Vilassar, al litoral, a XAVIER PÉREZ GÓMEZ: La Cartoixa de Montealegre, pàgs. 61 i 62.

⁴⁷² El dia 5 de desembre de 1475, el prior del monestir de Sant Pere de Clarà, Joan Real, concedeix l'enfranquiment a Joana, filla de Pere Ferrer, de Vilassar, per 5 florins d'or d'Aragó (Fol.34v Vigesium Primum Manuale Instrumentorum et Contractorum 1446 de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁷³ JOAQUIM GRAUPERA i GRAUPERA: L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme. V.2 Argentona, Edicions la Comarcal, 2002, pàg.92.

⁴⁷⁴ CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàg.472.

⁴⁷⁵ JOAQUIM GRAUPERA i GRAUPERA: L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme, pàg.95.

Miquel des Bosc, que continua exercint els seus drets feudals sobre el priorat, sorgeixen tibantors entre des Bosc i el prior de Clarà. Segons aquest prior, Miquel des Bosc exigeix usos indeguts, com els drets d'empara de la verema i el forestatge. D'aquesta centúria també destaca els enfrontaments del frare Miquel Solà, monjo de Montserrat i prior de Clarà, amb Vicenç Castellvell, ex prior de Casserres, que havia desposeït i expulsat del priorat a Miquel Solà⁴⁷⁶. A banda de les comunitats eclesiàstiques esmentades, però amb una menor incidència, d'altres monestirs com el de Santa Anna i el de Sant Pere de les Puelles de Barcelona, el de Sant Miquel del Fai a Bigues, el de Santa Maria de Roca Rossa d'Hortsavinyà i el de Santa Maria de l'Estany, d'Osona⁴⁷⁷, també poseeixen agrer a la comarca.

Des del segle X, la Seu de Barcelona també posseïx terres a la comarca del Maresme. En uns primers moments, aquests béns es situen a les parròquies de Premià i de Teià. Amb el temps, aquesta institució anirà ampliant els seus dominis per d'altres poblacions de la comarca. Al segle XII, desaparegué l'antiga Canònica i les rendes i els béns d'aquella es repartiren entre una mesa episcopal i una mesa capitular. L'administració d'aquesta darrera s'articulà en dotze lots, que correspongueren als mesos de l'any⁴⁷⁸. Les rendes de cada lot s'adreçaren per a cobrir les despeses dels canonges del mes corresponent⁴⁷⁹. Al segle XV, com en èpoques anteriors, la pabordia del mes de maig continua exercint els seus drets terrers a les parròquies

⁴⁷⁶ JOAQUIM GRAUPERA i GRAUPERA: L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme, pàg.96 i 97.

⁴⁷⁷ El dia 13 d'abril de 1422, Joan Soler, vidu de Pascàsia, pubilla del mas Seguí, de Cabrera, i el seu fill, Joan, vénen a Raimon Tarascó, una peça de terra, sots domini i alou del priorat de Santa Maria de Roca Rossa (Fol.47 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB). El 23 de març de 1348, Sança, filla de Simó Flor i d'Elisenda, de Premià, aconsegueix l'enfranquiment de Berenguer, abat del monestir de Santa Maria de l'Estany (Pergamí 153 Fons Carbonell MMMVM). El dia 1 de juliol de 1468, s'escriptura la commutació de Janfred de Millars, prior del monestir de Sant Miquel del Fai, a favor d'Antoni Colomer, de Sant Pere de Premià. Amb aquesta escriptura es passa a satisfer de dues peces de terra 6 diners anys. Abans de la commutació, es satisfèia la cinquena part dels fruits del pa i del vi (1468,7,1 Tercius Liber Vendicionum de 1465-1469 de Miquel Franquesa AHPB).

⁴⁷⁸ El 25 d'agost de 1455, Agustí Ribes, calafat, de Barcelona i hereu i senyor útil del mas Soler, àlies Ribes, de Premià, ven a Pere Macià, de Premià, una peça erma, sots domini i alou de la Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona (Llibre de vendes de 1455-1456 de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁷⁹ CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.477 i 483.

d'Argentona, de Cabrera, de Premià, de Teià i de Vilassar⁴⁸⁰. També la Seu de Barcelona amplia la seva influència a la comarca, mitjançant diversos altars construïts a la Seu i la institució benèfica de la Pia Almoïna⁴⁸¹. D'entre els altars, podem esmentar, els dedicats a Sant Salvador, a Sant Silvestre i a Sant Vicenç, així com els adreçats a la veneració del Sant Esperit i de Santa Margarida⁴⁸². Per la seva banda, la Pia Almoïna té propietats a Alella, a Argentona, a Cabrera, a Premià i a Vilassar⁴⁸³. La presència d'aquesta institució al Maresme es manifesta, mitjançant escriptures notariales de diferent tipologia. Entre aquestes fonts, destaquen els capbreus, que es conserven a l'arxiu de la Catedral de Barcelona⁴⁸⁴. Josep Baucells considera que, als darrers anys de la Baixa Edat Mitjana, la gestió econòmica realitzada per aquesta institució és l'excel·lent⁴⁸⁵.

Els representants eclesiàstics més propers a la població formen part dels representants, que l'Església té a cada parròquia. Es tracta dels rectors, dels vicaris i preveres, que tenen cura de l'església parroquial i, en algunes

⁴⁸⁰ Pabordia Capbreu "P.nº40 1416 a 1540" ACB.

⁴⁸¹ Per a consultar el catàleg del fons en pergamí d'aquesta institució, així com el seu estudi, vegeu JOSEP BAUCELLS i REIG: *El Maresme i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergamí de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ("Col·lecció Catàlegs-Inventaris d'Arxius eclesiàstics", 3 // "Catàleg de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona", 3, 1987.

⁴⁸² El 13 de juny de 1424, Jaume Roudors, de Vilassar, ven a Pere Avella, de l'esmentada localitat, una peça a Vilassar, sots domini i alou de l'altar del Sant Esperit de la Seu de Barcelona (Pergamí 112 APSMM). El 13 d'agost de 1455, Agustí Ribes, calafat, de Barcelona i hereu i senyor útil del mas Soler, àlies Ribes, de Premià, ven a Antoni Sorts, àlies Figuera, de Premià, un hort amb aigua, sots domini i alou del benefici instituit a l'altar de Santa Margarida de la Seu de Barcelona (Llibre de vendes de 1455-1456 de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁸³ Venda d'una peça de terra, depenent de la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona, de Bernat Cisa, de Vilassar, a Pere Aroles, de Vilassar (1421,7,6 a Fol.33 i 53 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB). Per aprofundir sobre la història medieval del mas Cisa, de Premià, així com de la seva relació amb la Pia Almoïna, vegeu PERE BENITO i MONCLÚS: "La partió entre Premià i Vilassar i els orígens medievals de la capella de Santa Maria i del mas Cisa", dins de *La Cisa mil anys d'història*. Argentona, Comissió Pro Mil·lenari de la Cisa i La Comarcal Edicions ("Col·lecció Llevant. Sèrie Major", núm.1), 1999, pàgs.35 a 44.

⁴⁸⁴ "A nº7 Precaris 1426-1443" i "A nº38 1485 a 1645" Pia Almoïna Capbreus ACB. El darrer capbreu també conté dades anteriors a l'any 1485.

⁴⁸⁵ Entre d'altres exemples, BAUCELLS comenta un arrendament de tres anys, que la Pia Almoïna efectua, el maig de 1433, dels seus béns de Cabrera, de Premià i de Vilassar. La Pia Almoïna escull, d'entre les diferents opcions possibles, la via que li reportarà uns beneficis immediats amb un contracte temporal de temps molt curt, a El Maresme i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona, pàgs.17 i 18.

ocasions, de les esglésies sufragànies i de les capelles, pertanyents i depenents de cada parròquia⁴⁸⁶. A la baixa edat mitjana, la comptabilitat dels béns de les esglésies parroquials es complica per les fragmentacions de les donacions dels fidels, per la construcció de nous altars i capelles dins del temple parroquial, així com per l'aparició de les misses d'aniversaris⁴⁸⁷. Per aquesta raó, l'entrada de rendes es diversifica segons la tipologia dels béns: parroquials⁴⁸⁸, de beneficis instituits⁴⁸⁹, d'institucions pietoses o adreçats a la celebració de misses d'aniversari⁴⁹⁰. Com a èpoques anteriors, els delmes de les parròquies acostumen a estar en mans laïques i, per tant, no garanteixen el manteniment del temple ni dels seus representants. En un principi, aquests laïcs pertanyien al sector nobiliari⁴⁹¹. A la Baixa Edat Mitjana, els beneficiaris

⁴⁸⁶ Les funcions del rector de la parròquia eren "l'ofici diví, que comprenia el manteniment del culte, la celebració de les misses preestablertes pel costum, i el cant de les hores canòniques; l'administració dels sacraments, excepte els reservats als bisbes; la predicació, informació, i instrucció dels laics, etc", a PERE BENITO i MONCLÚS: Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana. Una aproximació de les Visites Pastorals (1305-1447). Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1992, pàg.111.

⁴⁸⁷ MERCÈ AVENTIN i PUIG: La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.207.

⁴⁸⁸ El 17 de gener de 1440, Pere Camps, Sança, llur fill, Joan i Eulàlia, muller d'aquest darrer, de Vilassar, vénen a Quitèria, muller de Francesc Orença, de Premià, unes cases amb les seves quintanes, els horts, l'aigua per a regar, així com els empris, depenents de l'església parroquial de Sant Pere de Premià (Diversorum 23 APSGVD).

⁴⁸⁹ El 3 de gener de 1381, Berenguer Boscà, àlies Dor, hereu del mas Boscà de Vilassar, i Agnès, la seva muller, es proclamen "homines proprios solidos et afocatos vestri discreti Bernardi March beneficiati altaris Beate Marie constructi in ecclesia de Vilasario cum remensis et cum omnibus alibus juribus et usibus et cum omni progenie nostra nascitura..." (Fol.131 Manual 4 APSGVD). El 19 de gener de 1462, Jaume Ferrer i Pere Macià, jurats de la parròquia de Sant Pere de Premià, i Joan Castellà i Salvador Triador, operaris de l'església parroquial i de la capella de Santa Anastàsia, prometen concedir a Bernat Estrany, rector de l'esmentada parròquia i beneficiat de Santa Anastàsia, unes cases amb terres. La donació s'efectuarà a canvi d'una sèrie de condicions: les cases han d'ésser habitades per un home o "donat", que tingui el vist-i-plau dels operaris; a les terres s'hi ha de conrear vinya i Bernat Estrany ha d'oferir un missal i nous guarniments a la capella de Santa Anastàsia (Fol.12 Manual 1461-1462 de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁹⁰ Venda d'Amador Bellot, de Mataró, a Bartomeu Puig, de Cabrera, de dues peces de terra, situades a Cabrera, sots domini i alou de les misses d'aniversari del difunt Antoni Bell Soley, àlies Bellot (1479, 10, 16 a Manuale Vicesimum Secundum de Miquel Franquesa AHPB).

⁴⁹¹ El 30 de maig de 1292, el cavaller Simó d'Argentona ven a Pere Arnald de Vil·la, cavaller, i a Pere d'Agiañ, ciutadà de Barcelona, el delme del pa, del vi, de la carn i dels diners del lli de la parròquia de Sant Julià d'Argentona. Aquests béns són sots domini i alou de Berenguer de Sant Vicenç, a MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA : Aproximació a la història d'Argentona, doc. Núm.8, pàg.191.

d'aquestes rendes són ciutadans barcelonins⁴⁹² i alguns representants de l'èlit pagesa. En relació al que estem comentant, podem esmentar l'existència de diversos debitoris, elaborats entre el 28 de desembre de 1439 i el 4 de gener de 1440, que ens informen com diversos parroquians de Vilassar confessen deure la seva part del delme a Francesc Moliner, procurador de Jaume Botey, de Premià, i de Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del delme de la parròquia de Sant Genís de Vilassar⁴⁹³.

Des de mitjans del segle XIV, els rectors maresmenecs pertanyen a l'alt clergat i detenten càrrecs importants⁴⁹⁴. Per aquest motiu, alguns d'aquests rectors no viuen a les parròquies maresmenques i arrenden la rectoria a un vicari regent⁴⁹⁵. Aquest és el cas de Miquel Bramona, rector de Sant Feliu de Cabrera i prevere beneficiat de l'església del monestir de Sant Pere de les Puelles a Barcelona, així com dels beneficis dels sants Eugènia i Gregori, instituits a la Seu de Barcelona⁴⁹⁶. Miquel Bramona també és l'hereu universal de la seva cosina Isabel, vídua d'Arnau de Fontanils, militar i senyor de la Casa de Cabrera. L'any 1459, aliena la jurisdicció de la Casa de Cabrera al cavaller Joan d'Argentona⁴⁹⁷. En canvi, d'altres rectors viuen a les rectories del

⁴⁹² El dia 11 de gener de 1439, Berenguer Rourich, rector de Premià, ven el delme dels fruits del pa i del vi de la parròquia de Sant Feliu de Cabrera, per 165 lliures, a Joan Ferrer, mercader de Barcelona (Manual 1438-1439 de Bartomeu Agell AHPB).

⁴⁹³ Com a deutors trobem a Pere Marquès amb 25 sous, a Antoni Riera amb 50 sous, a Bernat Saura amb 84 sous, a Bartomeu Cuquet amb 61 sous i 6 diners, a Genís Campins amb 13 sous, a Bernat Tolrà amb 24 sous, a Antoni Vidal amb 12 sous, a Antoni Dilmer amb 42 sous, a Miquel Riera amb 58 sous i 6 diners, a Jaume Torre amb 6 lliures, 14 sous i 7 diners; a Salvador Colomer amb 70 sous i a Francesc Vidal de Gordei amb 37 sous (Diversorum 106 i 124 APSGVD).

⁴⁹⁴ PERE BENITO I MONCLÚS: Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana, pàgs.113 i 133 a 143.

⁴⁹⁵ Aquest és el cas de Jaume Cases, canonge del sost-capítol d'Elna i rector de Vilassar, qui el 1424 ja ha arrendat la rectoria a Pere Pol, el seu vicari regent (Fols.36v a 39 Manual 8 APSGVD).

⁴⁹⁶ 1459, 6, 12 a XXX (VIII) Manuale de Bartomeu Agell i 1468,11,21 a Llibre Comú de 1465-1479 de Miquel Franquesa AHPB. Sabem que era fill de Pere Bramona, de Barcelona, i d'Eulàlia, els quals habitaven a Argentona i que tenia una casa al carrer de Sant Pere, de Barcelona "prop de la cantonada del carrer qui va a la portella de Sant Johan" (Fols.33v a 36 Primus Liber Testamentorum de 1445-1505 de Jaume Mas AHPB).

⁴⁹⁷ 1459, 7, 30 a Liber vendicionum de Bartomeu Agell AHPB.

complex parroquial i apareixen documentats com a notaris i testimonis⁴⁹⁸. Entre d'altres exemples, podem esmentar a Berenguer Marc, rector de la parròquia de Sant Genís de Vilassar i fill de Ramon Marc, àlies Gosau, i Guillem, de Sant Cristòfol de Folgars⁴⁹⁹. Probablement aquest rector és l'autor d'una consuetudina de la parròquia de Vilassar, que ens informa dels productes, que el rector i altres decimers, que no s'especifiquen, han de percebre anualment dels vilassarencs: forment, ordi, sègol, mestall i altres blats, que no es mencionen, així com anyells, cabrits, porcs i polls⁵⁰⁰. Dins de l'esmentada font, s'escriptura un capbreu de les peces aloueres de la rectoria, que reflecteixen com la rectoria de Vilassar és una plaça interessant⁵⁰¹.

Taula núm.27.-

Capbreu dels alous de la rectoria de Sant Genís de Vilassar (1380-1410)		
Censaler	Béns	Censos
Beneficiat de Sant Nicolau de l'església parroquial	alberg	2 gallines
Salvador Isern	Hort peça	4 lliures quint, braçatge, delme i primícia.
Antoni Dumer	celler i hort peça	2 gallines quint, braçatge, delme i primícia de tots els esplets
Benet Martí, àlies Morera	peça	quint, braçatge, primícia i quèstia
Ramon Vidal	boïga del mas Tió hort quintana	Ha d'estar "poblada, afogada e abitada". dos parells de gallines delme, primícia (i part il·legible)
Pons, de Cabrera	peça	parell de gallines, quint, braçatge, delme i primícia.
Hereu del mas Tria	peces	quint, braçatge de tots els fruits, delme i primícia
Benet Julià	peça	quint, braçatge de tots els fruits, delme i primícia

⁴⁹⁸ PERE BENITO i MONCLÚS defineix el complex parroquial com l'espai format per l'església parroquial, el cementiri o fossar, l'hospici del rector o rectoria i els sagres o centre d'emmagatzament de productes agrícoles, a Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana, pàg.60.

⁴⁹⁹ 1382,10,26 a Fol.37v Manual 3 APSGVD.

⁵⁰⁰ Aquest document, datat entre els anys 1380 i 1410, fou utilitzat per PERE BENITO i MONCLÚS per elaborar part del seu treball Els inventaris "post mortem" (1425-1454). Inèdit. Posteriorment, ha estat publicada la transcripció per BENET OLIVA i RICÓS: El plet de l'escó. Una microhistòria sobre les comunitats locals, el règim senyorial y la Contrareforma a la Catalunya del 1600. Mataró, Caixa d'Estalvis, 2005.

⁵⁰¹ BENET OLIVA i RICÓS: El plet de l'escó. Una microhistòria sobre les comunitats locals, el règim senyorial y la Contrareforma a la Catalunya del 1600, pàg.90.

Capbreu dels alous de la rectoria de Sant Genís de Vilassar (1380-1410)		
Censaler	Béns	Censos
Salvador Serra	peça	quint, braçatge de tots els fruits, delme i primícia
Benet Riera	peça	quint, braçatge de tots els fruits, delme i primícia de tots els fruits
Guillem Aroles	3 peces	quint, braçatge de tots els fruits, delme i primícia
Bernat Casals	peça	quint, braçatge, un parell de polls, delme i primícia
Bernat Rafart	peça peça comprada als hereus del mas Diumer	quint, braçatge, delme i primícia de tots els esplets sisè, braçatge, delme i primícia
Hereu del mas Agell	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Antoni Veil, àlies Bonany	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Hereu del mas Arola, àlies lo Mas	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Pere Martí	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Berenguer Amat del Sant Crist	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Figuera, de Premià	peça	delme i primícia de tots els fruits
Mas Sabater, de Vilassar	peça	quint, braçatge, delme i primícia de tots els fruits
Mir, de Cabrera	peça	delme i primícia de tots els fruits
Saura	peça	parell de gallines
Pere Pons	peça	quint, braçatge, delme i primícia

3.3.2.-LA PAGESIA I LA GENT DELS OFICIS

La pagesia i la gent dels oficis conformen el grup social més nombrós de la societat. D'aquesta població procedeixen la major part de les rendes, que permeten als grans terratinents laïcs i eclesiàstics, diferenciar-se social, econòmica i políticament de la resta. Des de mitjans dels anys vuitanta del segle passat, diferents estudis han insistit en la diversitat existent dins de la pagesia medieval. En aquest sentit, alguns medievalistes, coneixedors de la comarca del Maresme, han intentat categoritzar la pagesia a partir de la seva condició jurídica⁵⁰². Mentre que d'altres, han argumentat, que la condició

⁵⁰² Aquest és el cas de CORAL CUADRADA, qui esmentant a ALTISENT i FREEDMAN, elabora pels casos d'Argentona i Vilassar, una classificació de les seves poblacions, segons cinc supòsits: alouers, tinents sotmesos a censos, tinents depenents i amb satisfacció de censos,

jurídica no es presenta paral·lela a la condició econòmica i social⁵⁰³ i, per tant, aquella no pot ser el punt de partida per a mostrar, d'una forma real, les subdivisions existents dins d'aquesta classe social. Per la nostra part, considerem que, per apropar-nos d'una manera més idònea a la realitat que intentem confegir, hem de tenir en compte una colla de criteris, alguns dels quals anirem desenvolupant en els propers capítols d'aquesta investigació⁵⁰⁴. En aquest darrer subapartat, el nostre objectiu és oferir una presentació d'algunes famílies, que pertanyen a l'èlit pagesa maresmenca baix medieval. Sens deixar de banda la tipologia dels documents analitzats, els criteris que hem emprat per a classificar a un individu o a un grup familiar dins de la pagesia benestant han estat diversos. Entre aquests, destaquem la incorporació de béns immobles dins del patrimoni familiar, l'adquisició de pensions de censals morts i la participació en els òrgans representatius de la col·lectivitat⁵⁰⁵. Per una altra banda, també volem recordar el que comentàvem a pàgines precedents, en relació al paper jugat per la pagesia en el mercat de la terra, de les rendes i de la compravenda de pensions de censal mort. En aquella ocasió, mencionàvem que la pagesia apareixia com adquisidora amb el percentatge d'un 93%. Doncs bé, també volem assenyalar, que. Com veurem tot seguit, als següents fulls, ampliarem la presentació de les darreres famílies esmentades.

A les següents planes, desenvolupem la presentació de diferents grups familiars de l'èlit pagesa, que ens mostren diverses situacions. La família Arnó, de Cabrera, ens ofereix un bon exemple de com, en poques generacions, el patrimoni familiar passa d'una etapa expansiva a una d'involució. Amb la

taxes arbitràries i serveix en treball; tinents com els anteriors i adscrits a la terra i tinents que a més de les dependències anteriors, estan sotmesos a d'altres mals usos, a CORAL CUADRADA: El Maresme Medieval, pàgs.514, 519 i 520.

⁵⁰³ MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argenton i La família i les esposalles a Sant Genís de Vilassar (1348-1486). Crèdit del període d'investigació "Cultura i mentalitat al món medieval", tutelat per la Dra. Mercè Aventin i Puig. Suficiència Investigadora i Diploma d'Estudis Avançats, setembre 2005 i M^e JOSEP CASTILLO i EZQUERRA: Argenton i Vilassar a cavall de dues èpoques.

⁵⁰⁴ Ens estem referint a les llegendades satisfetes pels cabalers i les cabaleres, així com a les múltiples referències pecuniàries que ens reflecteixen els testaments.

⁵⁰⁵ Hi ha tres grups familiars, que destaquen com adquiridors de pensions de censals morts. Ens estem referint a la família dels Isern, amb un percentatge d'un 7%, i dels Aroles, de Vilassar, amb un 12%, així com a la dels Botey, de Premià, amb un 12%. La resta, el 60% està compost per una varietat de compradors, que ja hem comentat a l'apartat corresponent.

família premiarenca dels Botey, veurem com des de mitjans del segle XIV, amb Pere Botey i els seus successors, aquest grup s'encimbella dins de l'estrat pagès més potent. D'aquesta mateixa localitat, una branca col.lateral dels Ferrer, ens mostrarà com els cabalers també s'espavilen per a pogressar dins de la vila natal i, com alguns d'ells, marxen a la ciutat comtal, on es retroben amb familiars, que els van precedir en el moviment migratori. A continuació, parlarem de quatre generacions de la família dels Aroles, de Vilassar. Amb aquests personatges vilassarencs, podem copsar una expansió patrimonial, que discorre paral.lela a una participació molt activa en la vida política de caire local. Per acabar, d'entre la gent dels oficis, destacarem la figura d'Arnau de la Castanyeda, mestre barber i habitant, de Cabrera.

3.4.2.1.- ELS ARNÓ DE CABRERA

Les primeres informacions, que comptem d'aquesta família, ens informen de la donació del mas Arnó, realitzada l'any 1396, per Guillem Arnó i Francesca al seu fill, Antoni⁵⁰⁶. Quan Antoni Arnó, fill, és l'hereu del mas Arnó, aquest patrimoni experimenta una etapa expansiva⁵⁰⁷. D'entre d'altres adquisicions, podem assenyalar la compra, que protagonitza, d'un cens d'una quartera de blat d'una casa i un hort, situats a Argentona, als marmessors de Guillem Alvernia, de Barcelona⁵⁰⁸. El 22 de juliol, de l'any 1420, mitjançant un encant públic, compra al seu germà, Salvador Grau, que viu a Argentona i és hereu de Pere Pujol, àlies Grau, de Cabrera, el mas Pujol de Cabrera, per 40

⁵⁰⁶ Núm. 21 Noticia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas Anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell. Manuscrit núm. 1221 BC. També a ENRIC SUBIÑÀ i COLL: "El mas Arnó d'Agell (Els Frares) a Cabrera de Mar, entre els segles XIV i XVII", a El mas català durant l'Edat Mitjana i moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Barcelona, Consell d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals/Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàg.443.

⁵⁰⁷ ENRIC SUBIÑÀ i COLL: "El mas Arnó d'Agell (Els Frares) a Cabrera de Mar, entre els segles XIV i XVII", pàgs.443 i 444.

⁵⁰⁸ Núm. 29 Noticia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas Anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell. Manuscrit núm. 1221 BC.

lliures⁵⁰⁹. Amb aquesta operació, a part de la quintana del mas, Arnó aconseguí fins a quaranta-una les peces, que li estan relacionades com a pertinences.

Els Arnó són homes propis, solius i afocats. Una prova d'això és l'enfranquiment per 110 sous, aconseguit per Francina, filla d'Antoni Amo⁵¹⁰. Francina exerceix de pubilla, perquè substitueix al seu germà difunt, Pere⁵¹¹. Amb el pubill Antoni Mir, àlies Arnó, marit de Francina, comença una etapa de decreixement patrimonial⁵¹².

⁵⁰⁹ Fol. 19v Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB i Núm 23 Notícia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell i Sexta pessa de terra a Notícia Segona del Llibre de Noticias de la Casa y Mas anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera....". Manuscrit núm. 1221 BC., ref. a Enric Subiñà i Coll: "El mas Arnó d'Agell", pàg. 443.

⁵¹⁰ 1421,5,11 Capítols Matrimonials de Jaume Mir, fill de Francesc Mir, i Sança, de Cabrera, i d'Eulàlia, filla d'Antoni Arnó i de Salvadora (Fol.30 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB) i Enfranquiment de Francesc d'Hostalric, senyor de la casa de Cerdanyola de la vall d'Agell a la parròquia de Sant Feliu de Cabrera a favor d'Eulàlia, filla d'Antoni Arnó, home propi soliu i afocat de l'esmentada Casa (1421, 11, 13 Fol.36 Manuale Primum de Bartomeu Agell AHPB).

⁵¹¹ El 15 d'abril de 1437, Salvadora, vídua d'Antoni Arnó, restitueix el dot aportat a Antònia, vídua de Pere Arnó, hereu del mas Arnó, i filla de Pere Torre, d'Alcella (Núm. 37 Notícia primera del Llibre de Noticias de la Casa y mas Anomenat Arnó, en la parrochia de Cabrera en lo Veynat de Agell. Manuscrit núm. 1221 BC).

⁵¹² Venda a carta de gràcia de dues feixes per 14 lliures a Arnau de la Castanyeda, cirurgià de Cabrera (1464,1,10 Fol.12v de Manuale Vicesimum 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB) ; Venda dues peces aloueres per 18 lliures i 14 sous a Jaume Mir, de Cabrera, parent seu (1467,4,18 Quartum Manuale 1466-146 de Miquel Franquesa AHPB) ; Venda d'una feixa a Vilassar, sots domini i alou de Santa Maria de Montealegre, per 50 sous a Bernat Mas, fuster de Vilassar (1470,1,5 Diversorum 109 APSGVD) ; Venda a carta de gràcia d'una peça del mas Bellot, àlies Pujol, per 8 lliures, a Esteve Mallol d'Arnunt, de Cabrera (1476,5,3 ENRIC SUBIÑÀ i COLL: "El mas Arnó d'Agell", pàg.445) i Augment del preu de la carta de gràcia, venuda a Arnau de la castanyeda, el 1464: "Attendens etiam me in presenciam haberem necessariam pecuniam quantitatem suscripta pro solvendo dote Clare filie mee sponseque Joannis Michaelis Feu", de Santa Maria de Mataró (Fol.12v de Manuale Vicesimum 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB). Aquesta involució és temporal, ja que en èpoques posteriors, els Arnó protagonitzen ampliacions patrimonials.

3.4.2.2.-ELS BOTÉY I ELS FERRER DE PREMIÀ

Des de mitjans del segle XIV, Pere Botey del mas Botey de Premià va adquirint diferents peces de terra⁵¹³, la majoria de les quals es troben en règim de dependència. Posteriorment, cap a finals de segle, en Pere Botey combina l'adquisició d'agrer amb l'adquisició de pensions de censal mort a diferents habitants de les poblacions de Premià i Vilassar⁵¹⁴. Amb el seu fill, que també es diu Pere, és quan aquesta família inicia la incorporació de masos al patrimoni familiar. L'any 1397, per 130 lliures, Pere Botey compra al seu germà Bartomeu Botey, de Teià, tots els drets d'aquell envers els masos Colomer, Lena, Nicolau, àlies Mascaró, i Seguer⁵¹⁵. Quatre anys més tard, en Pere Botey compra el domini eminent dels masos Nicolau i Riquer per 30 lliures⁵¹⁶ i, posteriorment, l'any 1412 també incorpora mitjançant una compra-venda, el domini útil del mas Mascaró amb la seva quintana, vuit peces de terra i diferents estris relacionats amb el conreu de la vinya: cups, bótes, portadores, etc⁵¹⁷. Pere Botey, també veu ratificada, amb molt bones condicions, la seva possessió del domini útil de part d'una muntanya, situada a Vilassar, per part de Miquel des Bosc, senyor dels castells de Burriac i de Vilassar⁵¹⁸. Amb aquesta carta precària, obté la commutació del vuitè i del braçatge per 4 sous

⁵¹³ De fet, hem comptabilitzat 13 peces de terra, encara que podrien ser moltes més. Com hem comentat en alguna altra ocasió, al no haver obtingut permís per a consultar l'arxiu patrimonial de la família Botey, som conscients que és molt probable que la nostra informació sigui incompleta.

⁵¹⁴ Tenim comptabilitzades 15 operacions de compra de pensions de censal mort. Els preus satisfets per l'adquisició aquestes pensions van des de 8 a les 80 lliures.

⁵¹⁵ Bartomeu havia adquirit aquests drets a Guillem Castellar, de Premià, qui compartia el domini directe d'aquells masos amb Miquel des Bosc, a JAUME OLIVER i BRUY : Introducció a la Història de Premià de Dalt, pàg.67.

⁵¹⁶ Compra de Pere Botey a un marmessor subrogat de Berenguer de Sant Vicenç (Pergamí núm 11 APCMPD).

⁵¹⁷ 1412,9,28 Compra de Pere Botey a Clara, filla de Nicolau Agell, de Premià del mas Mascaró, amb la seva quintana, bótes, portadores, 8 peces de terra i altres pertinences del mas (Pergamí núm.38 APCMPD). S'ha tingut accés a aquestes informacions, mercès a la col.laboració del senyor Josep Maria Pinto, car l'Arxiu Patrimonial de Can Moles no és d'accés públic.

⁵¹⁸ 1411,1,25 Fol.130 Manual 5 APSGVD i Fol.130 Llibre Baixell AHMA.

anys. Aquest cens serà el que continuaran satisfent els seus successors als des Bosc, cent-cinquanta anys més tard⁵¹⁹.

Des de mitjans del segle XV, encara que amb una empenta menor, els fills de Pere Botey, en Jaume i en Bartomeu, continuen l'expansió patrimonial, mitjançant les adquisicions de pensions de censals morts i de masos⁵²⁰. De Jaume Botey, podem destacar l'arrendament del desè de la parròquia de Vilassar, que comparteix amb Francesc Ferrer, baster de Barcelona⁵²¹. De Bartomeu Botey, volem assenyalar, entre d'altres fets, que fou jurat de la parròquia de Sant Pere de Premià⁵²² i que, abans de morir, per a obtenir el perdó dels seus pecats, promet a Salvador, un esclau negre de 6 anys, que l'alliberarà, quan tingui 25 anys. Mentrestant, fins que Salvador no arribi a aquella edat haurà de servir a la família Botey⁵²³. La situació econòmica i social que aquesta família ostenta, els permet no treballar directament l'agrer que posseeix, ja que la seva explotació es garanteix amb establiments,

⁵¹⁹ 1561, abril, 2, Confessió d'Antònia, dona de Pau Botey, pagès de Sant Pere de Premià (Capbreu 1558-1614 AHMA).

⁵²⁰ Constatem que l'any 1429 Jaume Botey, fill de Pere, apareix com a possessor del mas Served, en un document de permuta (1429,6, 11 Fol.53v i 54 de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB) i que l'any 1464, Bartomeu Botey rep per donació inter vivos de Bartomeu Perdal, el mas Perdal, per a agrair-li serveis prestats "en les necessitats". La donació és del 23 de març de 1464 i el testament de Bartomeu Perdal, de Premià, on es ratifica a Bartomeu Botey com a hereu universal, del 14 de gener de 1466 (XXXXIII Manuale 1464 de Bartomeu Agell AHPB i Fol.51v Manual 3 APSPPD).

⁵²¹ Aquests dos personatges han d'estar a l'aguait, si volen treure'n profit de la inversió realitzada, perquè hi ha alguns habitants de la parròquia de Sant Genís de Vilassar, que no satisfent la seva part del delme. Per aquest motiu, s'endenguen requestes, requeriments i debitoris. Requesta de Francesc Moliner, procurador de Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar (1438,12,19 Diversorum 89 APSGVD). 1438,12,20 Demanda de Francesc Moliner, procurador de Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar, als jurats de la parròquia de Vilassar. S'efectua una reclamanació del numerari degut d'arrendament (Diversorum 89 APSGVD). 1439,1,1 a 1439,1,4 Debitoris a Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, com arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar, de Bernat Saura, de Bartomeu Cuquet, de Genís Campins, de Bernat Tolrà, d'Antoni Vidal, d'Antoni Diumer, de Miquel Riera, de Jaume Torre, de Salvador Colomer, fill de Bartomeu, i de Francesc Vidal de Gordey (Diversorum 124 APSGVD). 1439,12,28 Debitoris a Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, com arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar, de Pere Marquès i d'Antoni Riera, carnisser, de Vilassar (Diversorum 106 APSGVD).

⁵²² 1466,5,30 Bartomeu Botey apareix com a jurat difunt en una reunió de la Universitat de Sant Pere de Premià (Llibre Comú 1465-1479 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵²³ 1466,2,28 En el testament de Bartomeu Botey, en Pere Botey, fill seu, és l'hereu universal (Fol.53v i 54 Manual 3 APSPPD). 1416,2,28 Promesa de Bartomeu Botey al seu esclau Salvador (Fol.18 Manual 1 APSPPD).

sotsestabliments o arrendaments. Malgrat que, els darrers documents d'època medieval ens assenyalen, que aquesta família està en una etapa de decadència, aquesta situació és cojuntural. En èpoques posteriors, els Botey continuen sent una de les famílies més benestants de la comarca⁵²⁴.

Taula núm.29.-

Documentació de la família Botey, de Premià					
Data	Tipologia Documental	De A		Objecte	preu
1355,1,4 ⁵²⁵	Compra	Pere Botey	Arnau Ponseta, procurador de Margarida, muller de Berenguer Estrader, de Premià	peça, sots domini i alou de Bernat de Sant Vicenç, senyor de la Casa de Premià
1365,7,24 ⁵²⁶	Compra	Pere Botey	Constança, muller de Bartomeu Tria i aquest, de Vilassar	peça alouera a Vilassar	25 lliures
1369,4,20 ⁵²⁷	Compra	Pere Botey	Elisenda Agella, muller de Berenguer Agell i aquest, de Vilassar	peça a Vilassar, sots domini i alou de Pere des Bosc i de les franques de Montcada	6 lliures
1372,4,8 ⁵²⁸	Compra	Pere Botey	Bartomeu Vives, fill i hereu de Bartomeu Vives, de Premià	peça, sots domini i alou real	7 lliures

⁵²⁴ JAUME OLIVER i BRUY, ens explica com la pagesia benestant del Maresme, també es destacava per la solidesa de la construcció de les seves masies i comenta com un dels casos més destacats de Premià, és precisament el de la família dels Botey, que fins i tot comptava amb una gran torre quadrada adossada a l'habitatge. "L'exemple més destacat és, una altra vegada, l'actual Can Molas, antic mas de Can Botey. El mas és format per un conjunt d'edificis que daten dels segles XIV i XV, modificats durant el segle XVIII, i que inclouen la masia pròpiament dita i una torre de planta quadrada adossada a la seva esquerra. La masia és formada per planta baixa i pis, amb coberta a dos vessants, més l'ampliació barroca del celler i els annexos de la façana posterior; la façana principal mostra també elements de diferents períodes constructius: portal, rodó adovellat i una finestra coronella central de finals de finals del segle XIV probablement, una altra finestra germinada a l'esquerra del segle XV, i un coronament de línies ondulades característic del segle XVIII", a Introducció a la Història de Premià de Dalt, pàgs.68 i 69. Els anys 1718, 1727 i 1735, Josep Botey apareix com un dels regidors de Premià. "Aquest domini de la pagesia benestant de Premià se'ns reflecteix molt bé a les instàncies del poder local, on hi trobem els elements pagesos que més terres controlen del terme, amb la participació al govern municipal d'alguns menestrals o pescadors, però de forma clarament minoritària", a JOSEP VIÑALS i IGLESIAS: Premià a començaments del segle XVIII: un assaig d'història econòmica local, pàgs.111 a 113 i 115.

⁵²⁵ Perg. 3 APCM.

⁵²⁶ Fols. 8 a 9 Manual 2 APSGVD.

⁵²⁷ Fols.9 i 9v Manual 2 APSGVD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1373,1,16 ⁵²⁹	Compra	Pere Botey	Bartomeu Vives fill i hereu de Bartomeu Vives, difunt, de Premià	peça, sots domini i alou reial	7 lliures
1373,12,20 ⁵³⁰	Compra	Pere Botey	Bartomeu Vives fill i hereu de Bartomeu Vives, difunt, de Premià	30 sous de pensió de censal mort	21 lliures
1374,1,6 ⁵³¹	Compra	Pere Botey	Pere Tolrà i Bernadó, fill, de Vilassar	16 sous de pensió de censal mort
1374,3,14 ⁵³²	Compra	Pere Botey	Bernat Ferrer, àlies Etruch, Guillema, muller Bernat fill i Guillem Verdaguer, de Vilassar	21 sous i 7 diners de pensió de censal mort	15 lliures
1374,3,14 ⁵³³	Compra	Pere Botey	Bernat Julià, Francesca i Francesca Juliana, àvia de la muller, de Vilassar	64 sous de pensió de censal mort	44 lliures
1374,6,1 ⁵³⁴	Compra	Pere Botey	Guillema Mo-rella, Guillem Morell, marit, i Pere Vilarasa, de Vilassar	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i 10 sous
1374,6,4 ⁵³⁵	Compra	Pere Botey	Amau Castelar i Constança, de Vilassar	50 sous de pensió de censal mort	35 lliures
1375,3,7 ⁵³⁶	Compra	Pere Botey	Pere Ferrer, de Vilassar	peça, sots domini i alou de la Pabordia de Santa Maria d'Aro	80 sous

⁵²⁸ Fols.33v i 34 Manual 2 APSGVD.

⁵²⁹ Fol.41 Manual 2 APSGVD.

⁵³⁰ Fol.57v Manual 2 APSGVD.

⁵³¹ Fols.60 a 61v Manual 2 APSGVD.

⁵³² Fols.51 a 52v Manual 2 APSGVD.

⁵³³ Fols. 52 a 53v Manual 2 APSGVD.

⁵³⁴ Fols.97 i 97v Manual 2 APSGVD.

⁵³⁵ Fols.54 a 55 Manual 2 APSGVD.

⁵³⁶ Fols.72v a 73v Manual 2 APSGVD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1375, 11, 5 ⁵³⁷	Enfranquiment	Pere des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar i Bernat de Sant Vicenç, senyor de la Casa de Premià	Bartomeu i Guillemona, fills de Pere Botey	Condicció jurídica	16 lliures i mitja
1375, 12, 7 ⁵³⁸	Compra	Pere Botey	Bernat Serra i Pere Serra, fill, de Vilassar	10 sous i 3 diners de pensió de censal mort	7 lliures
1376, 3, 12 ⁵³⁹	Compra	Pere Botey	Sança Sabatera, muller de Pere Sabater, àlies Abril, i aquest, de Vilassar	7 sous i 6 diners de pensió de censal mort	105 sous
1376, 10, 18 ⁵⁴⁰	Compra	Pere Botey	Pere Eimeric, fill de Galcerà Eimeric, de Cabrera	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures
1376, 10, 25 ⁵⁴¹	Apoca de comanda	Guillem Avella, de Cabrera	Pere Botey	6 lliures, que s'hauran de tomar per S. Vicenç
1377, 1, 18 ⁵⁴²	Compra	Pere Botey	Bernat Cisa, de Premià	peça amb vinya a rabassa, sots domini i alou de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona	8 lliures
1377, 3, 6 ⁵⁴³	Compra	Pere Botey, àlies Diumer	Nicolau Agell i Constança, de Premià	cinquè d'una peça, sots domini i alou de Pere des Bosc i Bernat de S. Vicenç, senyor de la Casa de Premià	67 sous

⁵³⁷ Fol. 66v Manual 2 APSGVD.

⁵³⁸ Fols. 98v a 99 v Manual 2 APSGVD.

⁵³⁹ Fols. 99v a 100v Manual 2 APSGVD.

⁵⁴⁰ Fols. 7 a 9 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴¹ Fols. 9v i 10 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴² Fol. 21 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴³ Fols. 25 a 26 Manual 4 APSGVD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1377,6,20 ⁵⁴⁴	Compra	Pere Botey	Joan Aulovara, de Vilassar	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i mitja
1378,10,16	Àpoca de comanda	Saurina, vídua de Gerald d'Altafulla, d'Òrrius	Pere Botey	7 lliures
1379, 1, 18	Àpoca de comanda	Guillem Abella, de Cabrera	Pere Botey	7 lliures i 4 sous
1379,4,9 ⁵⁴⁵	Compra	Pere Botey	Bernat Cisa, de Premià	12 sous de pensió de censal mort	8 lliures
1381,1,2 ⁵⁴⁶	Compra	Pere Botey	Bernat Figuera hereu mas Andreu, de Premià	peça, sots domini i alou de Pere des Bosc i Bernat de S.Vicenç, senyor de la Casa Premià	100 sous
1381,9,4 ⁵⁴⁷	Compra	Pere Botey	Arnau Costa, àlies Estrader	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i 10 sous
1381, 9, 20	Àpoca de comanda	Pasqual Pons, de Granollers	Pere Botey	25 lliures
1382,5,20 ⁵⁴⁸	Compra	Pere Botey	Bernat Folgueres i Saurina, de Premià	peça alouera	19 lliures
1382,6,20 ⁵⁴⁹	Compra	Pere Botey	Bartomeu Vives i Elisenda, de Premià	2 peces en franquesa	6 lliures i 1 sou
1382,9,28 ⁵⁵⁰	Compra	Pere Botey	Nicolau Agell, de Premià	20 sous de pensió de censal mort	15 lliures
1383,3,24 ⁵⁵¹	Compra	Pere Botey	Pere Triador i Miquel Triador fill, de Premià	peça alouera	77 sous
1383,11,24 ⁵⁵²	Compra	Pere Botey	Berenguer Català, Arnau Canal i Jaume Mir, procuradors d'alguns homes de Vilassar.	115 sous de pensió de censal mort	80 lliures

⁵⁴⁴ Fols. 40v a 42 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴⁵ Fols.102v a 103bis Manual 4 APSGVD.

⁵⁴⁶ Fols.131v i 132 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴⁷ Fol. 140 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴⁸ Fols.154 a 155 Manual 4 APSGVD.

⁵⁴⁹ Fol.156 Manual 4 APSGVD.

⁵⁵⁰ Fols.175 a 176 Manual 4 APSGVD.

⁵⁵¹ Fols.159v i 160 Manual 4 APSGVD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1388,7,30 ⁵⁵³	Testament	Pere Botey
1393,8,21 ⁵⁵⁴	Compra	Pere Botey	Arnau Oliver, àlies Cervera, i Jaume, fill, de Premià	peça, sots domini i alou de Miquel des Bosc
1397,5,11 ⁵⁵⁵	Enfranquiment	Miquel des Bosc, senyor dels castells de S. Vicenç i de Vilassar	Bernat i Bonanat Botey, fills de Pere Botey	Condició jurídica	16 lliures i 10 sous
1398,7,22 ⁵⁵⁶	Compra	Pere Botey	marmessors de Berenguer de Sant Vicens	(omini eminent dels masos Nicolau, Riquer i altres honors i possessions, sots domini i alou de Berenguer de S. Vicens	30 lliures
1406,11,14 ⁵⁵⁷	Compra	Jaume Botey	Bernat Avella, Bartomeu Tría, Salvador Pons, Raimon Vidal, Salvador Jullà, Antoni Ferrer, Pere Lladó, Bernat Campins, Pere Boscà, àlies Serena, Arnau Castellar, Bernat Bonivern, Jaume Roudor, Guillem Verfol i Berenguer Marquès, de Vilassar	31 sous i 6 diners de pensió de censal mort	22 lliures
1411,1,25 ⁵⁵⁸	Carta precària	Miquel des Bosc	Pere Botey	tros de muntanya a Vilassar	Commutació del vuitè i del braçatge per 4 sous anyals ⁵⁵⁹

⁵⁵² Fols.184v a 186 Manual 4 APSGVD.

⁵⁵³ Pere Botey, fill del testador, figura com a hereu universal (Fol.54v Manual 3 APSGVD).

⁵⁵⁴ Perg. n.39 APCM

⁵⁵⁵ Fol.35 Manual 5 APSGVD i Fol. 35 Llibre Baixell AHMA.

⁵⁵⁶ Perg. núm.11 APCM.

⁵⁵⁷ Fols.91a 92 Manual 5 APSGVD.

⁵⁵⁸ Fol.130 Manual 5 APSGVD i Fol.130 Llibre Baixell AHMA.

⁵⁵⁹ 150 anys després es continua satisfent el mateix (1561, abril, 2, Confessió d'Antònia, dona de Pau Botey, pagès de Sant Pere de Premià (Capbreu 1558-1614 AHMA).

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1412,9,28 ⁵⁶⁰	Compra	Pere Botey	Clara, filla de Nicolau Agell, de Premià	mas Mascaró, quintana, cups, bótes, portadores, 8 peces de terra..
1429,6,11 ⁵⁶¹	Permuta	Jaume Botey, que té el mas Servet
1429,9,10 ⁵⁶²	Venda	Jaume Botey Ponç Ferrer i Joan Ponseta, de Premià	Antoni Poal, de Barcelona	31 sous i 5 diners de pensió de censal mort	22 lliures
1430,1,25 ⁵⁶³	Compra	Jaume Botey	Joan Llaudador, pare i fill, de Premià	20 sous de pensió de censal mort	14 lliures
1430,1,31 ⁵⁶⁴	Compra	Jaume Botey	Bartomeu Arnau i Gabriel, fill, de Sta. Maria de Mataró	20 sous de pensió de censal mort	30 lliures
1432,3,7 ⁵⁶⁵	Compra	Jaume Botey, de Francesc Ferrer, baster, de Barcelona i d'altres, que no s'esmenten de Vilassar	Antoni Ferrer, tutor amb Pere Aroles, de Bartomeu Riera, pubill i hereu de Salvador Riera, difunt bóter, de Vilassar	30 lliures i 4 sous de pensió de censal mort
1433,7,27 ⁵⁶⁶	LLuició	Jaume Botey, hereu del difunt Pere Botey	Saurina, víua de Nicolau Agell, de Premià	20 sous de pensió de censal mort	15 lliures
1434,11,29 ⁵⁶⁷	Àpoca de venda	Pere Pujolar, majordom del castell de S. Vicenç de Miquel des Bosc	Jaume Botey, de Premià, i tutor testamentari de Pericó, orfe de Bernat Botey, candel·ler, de Barcelona	Pensió de censal mort

⁵⁶⁰ Perg. Núm. 38 APCMPD.

⁵⁶¹ Fol.53v i 54 de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁶² Fol.105 Vigesimum Primum manuale Instrumentorum et Contractorum 1446 de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁶³ Fols.120v i 121 Primum Manuale de Bartomeu Agell i Fols.88 a 90 Primus Liber Vendicionum de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁶⁴ Fol.123 Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁶⁵ Fol.64 Tercium Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁶⁶ Fols.72 a 74 Manual 6 APSGVD i Fol.46 (incomplet) Manual 8 APSGVD.

⁵⁶⁷ Manual 1434-1435 Fol.26 Bartomeu Agell AHPB

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1438,12,19 ⁵⁶⁸	Requesta	Francesc Moliner, procurador de Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar	Deutors de Vilassar	reclamanació de deutes
1438,12,20 ⁵⁶⁹	Demanda	Francesc Moliner, procurador de Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar	jurats de la parròquia de Vilassar	Reclamanació de deutes
1439,1,1 a 1439,1,4 ⁵⁷⁰	Debitoris	Bemat Saura de Bartomeu Cuquet, de Genís Campins, de Bemat Tolrà, d'Antoni Vidal, d'Antoni Diumer de Miquel Riera, de Jaume Torre de Salvador Colomer, fill de Bartomeu, i de Francesc Vidal de Gordey	Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar	Deutes
1439,12,28 ⁵⁷¹	Debitoris	Pere Marquès i d'Antoni Riera, carnisser, de Vilassar	Jaume Botey i Francesc Ferrer, baster de Barcelona, arrendadors del desè de la parròquia de Vilassar	Deutes
1445,9,6 i 7 ⁵⁷²	Requestes	Miquel Soler, brasser de Barcelona, procurador de Bartomeu Botey, de Premià	Salvador Diumer, de Vilassar	pagament de 8 florins d'un censal mort

⁵⁶⁸ Diversorum 89 APSGVD.

⁵⁶⁹ Diversorum 89 APSGVD.

⁵⁷⁰ Diversorum 124 APSGVD.

⁵⁷¹ Diversorum 106 APSGVD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1446,5,13 ⁵⁷³	Lluició	Antoni Poal, de Barcelona	Jaume Botey, Ponç Ferrer i Joan Ponseta, de Premià	31 sous i 5 diners de pensió de censal mort	22 lliures
1464,3,23 ⁵⁷⁴	Donació	Bartomeu Par dal, de Premià	Bartomeu Botey	mas Perdal, sots domini i alou de la parròquia de Sant Pere de Premià ⁵⁷⁵
1465,3,14 ⁵⁷⁶	Permuta	Bartomeu Botey	Bernat Costa i Rafael Costa, fill, de Premià	Peces aloueres
1416,2,28 ⁵⁷⁷	Promesa	Bartomeu Botey	Salvador, esclau, negre de 6 anys, fill de la seva esclava Maria	manumissió quan tingui 25 anys
1466,2,28 ⁵⁷⁸	Testament	Bartomeu Botey
1467,4,15 ⁵⁷⁹	Venda	Eulàlia, vídua de Bartomeu Botey, i Jaume Botey, de S. Vicenç de Sarrià, i Joan Vidal, de Badalona, tutors dels fills del difunt	Esteve Franquesa, de Premià	vinya plantada alourea	66 sous
1468,6,7 ⁵⁸⁰	Venda a carta de gràcia	Jaume Botey i Eulàlia, vídua de Bartomeu Botey i muller de Joan Roselló, de Teià, tutors dels fills de la vídua	Esteve Franquesa, de Premià	vinya plantada	3 lliures i 6 sous

⁵⁷² Fol.1v Manual 7 APSGVD.

⁵⁷³ Fol.105 Vigessimus Primum Manuale Instrumentorum et Contractorum de 1446 de Bartomeu Agell.

⁵⁷⁴ XXXXIII Manuale 1464 de Bartomeu Agell AHPB.

⁵⁷⁵ Fol.51v Manual 3 APSPPD.

⁵⁷⁶ Manual Comú 1465-1479 de Miquel Franquesa AHPB.

⁵⁷⁷ Fol.18 i 18v Manual 1 APSPPD.

⁵⁷⁸ Pere Botey, el seu fill, és l'hereu universal (Fol.53v i 54 Manual 3 APSPPD). Més tard, concretament el 30 de maig de 1466, Bartomeu Botey apareix com a jurat difunt en una reunió de la Universitat de Sant Pere de Premià (Llibre Comú 1465-1479 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵⁷⁹ Fols.19v i 20 Manual 1 APSPPD.

⁵⁸⁰ Fol.23v Manual 1 APSPPD.

Documentació de la família Botey, de Premià (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1471,6,16 ⁵⁸¹	Testament	Maria, vídua de Bartomeu Botey, de Premià
1471,9,9 ⁵⁸²	Àpoca	Maria, vídua de Bartomeu Botey, que té els béns del difunt i els del seu fill, Bartomeu Botey, hereu del seu pare a Pere Arnau, de Premià	Salvador Ferrer, de Cabrerol	33 sous de pensions de censal mort

L'altra família, que volem destacar de la parròquia de Sant Pere de Premià, és la d'una branca col.lateral dels Ferrer, que tenen el mas Ferrer. Concretament, ens referim a Jaume Ferrer. En Jaume, el dia 1 d'agost de 1464, adquireix el mas Amigó, derruit, i dos peces de terra, que estan sots domini i alou del monestir de Sant Miquel del Fai, de Jaume Amigó, orfe de Bartomeu Amigó. Aquesta alienació el menor Amigó, la realitza amb el consentiment dels seus tutors⁵⁸³. Jaume Ferrer és un premiarenc amb prestigi, ja que, l'any 1460, exerceix de batlle reial de Premià, i dos anys més tard, és un dels jurats de l'esmentada vila⁵⁸⁴. Més endavant, el 25 de febrer de 1470,

⁵⁸¹ Com hereu universal, trobem a Pere Botey, nét i fill de Bartomeu Botey, fill de la testadora (Fol.63 i 63v Manual 2 APSPD).

⁵⁸² Llibre comú (1465-1479) de Miquel Franquesa AHPB.

⁵⁸³ Compra del mas Amigó derruit i de dues peces de terra de Jaume Ferrer a Jaume Amigó, fill de Bartomeu Amigó, difunt, i d'Angelina. Venda autoritzada pels tutors del pubill (Manual Comú de 1465 1479 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵⁸⁴ Carta de Pere, el Cerimoniós, del dia 3 de juliol de 1460 a Pere Ferrer, batlle de Premià (Fol.9v Manual 1 APSPD). Donació de Pere Macià i Jaume Ferrer, jurats, Joan Castellar i Salvador Triador, aquell any operaris de l'església de Sant Pere de Premià i de la capella de Santa Anastàsia de la mateixa localitat, a Bernat Estrany, rector de l'esmentada parròquia, i beneficiat de la capella de Santa Anastàsia, d'unes cases i terres que no es concreten al document. A canvi, Estrany es compromet que hi haurà un home o donat vivint a les cases, que tindrà el vist-i-plau dels donataris, que a les terres es plantarà vinya, que encarregarà

uns dels seus fills, en Pere compra el mas Orenga, per 11 lliures, mitjançant una subhasta pública, que es realitza a la plaça de Premià. L'Eulàlia, vídua de Bartomeu Orenga, no pot fer front a les seves "necessitats" i es veu obligada a despendre's d'aquest mas alouer amb les seves pertinences⁵⁸⁵. Al testament del seu pare, en Jaume Ferrer, del 14 d'octubre de 1471, apareix com a primer substituït de l'hereu⁵⁸⁶. Dos anys més tard, en els seus Capítols Matrimonials amb Eulàlia, filla de Bartomeu Soler, mercader, i d'Isabel, de Barcelona, consta com a orfe de Jaume⁵⁸⁷. En Pere anirà a viure a la ciutat de Barcelona, on ja hi té família. Entre d'altres familiars, hi ha el seu avi patem, en Joan Ferrer, que és taverner de l'esmentada localitat⁵⁸⁸. És probable, que la marxa de Pere a Barcelona, el porti a revendre el mas Orenga i una peça d'aquest mas, per 13 lliures, a Nicolau Orriols, el 14 d'octubre del 1475. En aquesta font, es presenta en Pere Ferrer com a mercader barceloní. Amb aquesta venda, en Pere guanya dues lliures respecte el preu que ell havia abonat amb anterioritat per l'esmentat mas⁵⁸⁹. Amb l'exemple de Pere Ferrer, copsem com la migració a la ciutat comtal de famílies col.laterals d'un mas, pot representar una oportunitat de veritable millora social i econòmica per aquests cabalers. Aquesta situació no pot pas entendre's sense l'existència de migracions familiars anteriors, que faciliten la integració dels nousvinguts. Les revendes efectuades al voltant del mas Orenga també ens informen de l'important moviment immobiliari, que s'està efectuant en aquests moments⁵⁹⁰.

l'elaboració d'un missal i nous guarniments per a la capella (1462,1,19 Fols.12 i 12v Manual 1461-1462 de Bartomeu Agell AHPB).

⁵⁸⁵ Fols.46v a 48 Manual 1 APSPPD.

⁵⁸⁶ Fols.91v i 92 del Llibre de Testaments de 1457-1480 de Miquel Franquesa AHPB.

⁵⁸⁷ Capítols Matrimonials de Pere Ferrer, fill de Jaume Ferrer, difunt i d'Angelina i Eulàlia, filla de Bartomeu Soler, mercader, difunt, i d'Isabel, de Barcelona (1473,2,27 Manuale Tercium decimum de 1473 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵⁸⁸ El 14 d'octubre de 1471, en el testament de Jaume Ferrer, fill dels difunts Pere Ponç Ferrer i Eulàlia, figura com a marmessor Joan Ferrer, taverner de Barcelona i avi patern del testador, al costat de Gerald Aroles, de Teià, cunyat, i Ponç Ferrer, fill (Fols.91v i 92 del Llibre de Testaments de 1457-1480 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵⁸⁹ Manual 1475-1476 de Miquel Franquesa AHPB.

⁵⁹⁰ El mateix dia, que es ven el mas Orenga a Nicolau Orriols, aquest reven el dret d'empru i d'aigua per a regar el mas Orenga a Berenguer Partella, de Premià (Manual 1475-1476 de Miquel Franquesa AHPB).

L'assentament de cabalers de famílies maresmenques a la ciutat de Barcelona, es reflecteix documentalment amb les vendes, que aquests individus protagonitzen. En ocasions, només es tracta d'algunes peces i horts, fet que ens demostra alguna de les causes de la seva migració: la insuficiència d'agrer, per poder assegurar la seva subsistència⁵⁹¹. Els hereus de masos maresmencs, que han emigrat van vénen l'agrer del mas a mesura que necessiten numerari⁵⁹². Quan es ven la totalitat del patrimoni, és a dir el mas i les seves terres, es tracta de la decisió de qui ha decidit no tomar a pagès⁵⁹³.

3.4.2.3.- ELS AROLES DE VILASSAR

Els Aroles formen part d'aquell grup de pagesos, que aconseguen l'any 1365, l'enfranquiment de Pere des Bosc. D'aquesta manera, en Pere Aroles i el seu fill, Guillem, passen a ser alouers. Guillem Aroles destaca per tenir un important patrimoni immobiliari, per l'adquisició de pensions de censals morts⁵⁹⁴ i pel fet d'iniciar una política d'enllaços matrimonials, que l'emparenten

⁵⁹¹ El 12 de desembre de l'any 1458, en Jaume Lladó, sastre de draps de llana barceloní i fill de Bernat i d'Eulàlia, de Cabrera, ven a Guillem Jaume, de Cabrera, dos peces de terra, deponents de la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona, per 44 sous (XXXVIII Manuale de Bartomeu Agell AHPB). El mateix personatge, el 28 de març de 14, ven a Pere Orriols, de Cabrera, una feixa, per 26 sous (Liber Primus Vendicionum de 1463-1465 de Miquel Franquesa AHPB).

⁵⁹² El 25 d'agost de 1455, l'Agustí Ribes, calafat de Barcelona, hereu i senyor útil del mas Soler, àlies Ribes, de Premià, ven a Pere Macià, de Premià, una peça erma, deponent de la Pabordia del mes de maig de la Seu de Barcelona, per 100 sous (Llibre de vendes de 1455-1456 de Bartomeu Agell).

⁵⁹³ Aquest és el cas de Pere Gener, hostaler de Barcelona, que abans vivia a Cabrera. El 26 de gener de 1429, aquest personatge, amb el consentiment d'Eulàlia, la seva muller, i de Clara, filla, ven el mas Gener, de Cabrera, per 27 lliures i 10 sous, a Pere Amau, de Cabrera (Fol.22v Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB). El mateix dia, s'escriptura amb els mateixos personatges un altre document, on consta la venda de Pere Gener de les terres del mas. Es tracta de 23 peces de terra i d'un camp: 11 peces deponen de Ferrer Puig, canonge de la Seu de Barcelona "ut laycam et privatam personam et sub dominio et àlodio eiusdem". 8 peces són subcensades al mas Bartomeu, de Cabrera, i la resta, deponen de diferents senyors. Per tant, no és d'estranyar, que Pere Gener, ja instal·lat a Barcelona com a hostaler i amb família, es desprengui del patrimoni familiar a Cabrera. Prefereix seguir a la ciutat comtal amb un ofici, que el pot fer sentir més lliure i independent del que seria a pagès.

⁵⁹⁴ En el període que va de l'any 1377 al 1403, és a dir 26 anys, adquireix 19 pensions de censals morts. Aquest fet, en part es desprén per les diverses confessions, que es realitzen l'any 1377, de diversos convilatans, que afirmen posseir béns sots domini i alou de Guillem

amb famílies benestants de la contrada: els Isern i els Bonivern, de Vilassar⁵⁹⁵, el Macià i els Partella, de Premià⁵⁹⁶. El seu hereu, que també es diu Guillem, mort prematurament. Només protagonitza vuit adquisicions de pensions de censal mort. Constança, la seva vídua, continua l'ampliació de patrimoni, mitjançant la compra de pensions de censals morts i d'agrer. És justament amb Pere Aroles, fill del difunt Guillem i de Constança, quan aquest grup familiar torna a participar en actes antisenyorials, que s'enquadren dins del context reivindicatiu de retorn a la jurisdicció reial, que ja hem comentat. Vers l'any 1415, en Pere Aroles participa en l'incendi, l'assalt i la destrucció del castell de Vilassar, en la tala d'arbres i vinyes, i en l'atac de la plaça de Mataró i la destrucció del seu forn⁵⁹⁷. L'any 1417, Aroles enllaça matrimonialment amb Alfresina Sala, que pertany a una de les famílies més ben situades d'Arenys, que, des de 1212 fins el 1437, ocupa de manera hereditària la batllia de Sant Martí d'Arenys, de Sant Iscle i de Santa Victòria⁵⁹⁸. L'any 1429, en Pere Aroles figura com a portantveu d'una sèrie de vilassarencs, que no estan d'acord amb la realització d'una sèrie d'obres al castell de Vilassar. Amb Guillem Pere Aroles, fill de l'anterior, aquesta família continua ampliant el seu patrimoni familiar i participant activament en la política de la parròquia de Vilassar. Per aquest motiu, el 12 de setembre de 1445, en Guillem Pere es escollit, juntament amb en Miquel Casals, com a representant dels "majors" en un

Aroles. Al no haver pogut accedir a l'Arxiu Patrimonial de Can Maians, de Vilassar, és força probable, que les nostres fonts només reflecteixin part dels contractes estipulats per aquesta família.

⁵⁹⁵ 1372,1,2 Esponsalici de 25 lliures de Salvador Isern, fill i hereu de Simó Isern, de Vilassar, a Francesca, germana de Guillem Aroles (Fol.27 Manual 2 APSGVD). 1399,7,15 Època de dot de 100 lliures de de Guillem Aroles, a favor de Pere Bonivern, per la seva filla Constança. Aquesta és filla de Bonivern i muller de Guillem Aroles, fill (Fol.28v Manual 5 APSGVD).

⁵⁹⁶ 1401,10,16 Època d'eixovar de Bernat Macià, àlies Partella, i Alamanda, de Premià, a Guillem Aroles (10 lliures de 100, per Bernat, fill de Guillem Aroles) (Fol.59 Manual 5 APSGVD).

⁵⁹⁷ Aquestes accions violentes es duen a terme durant tres dies consecutius i són realitzades per homes del sacramental de les parròquies d'Allella, Argentona, Badalona, Cabrera, Caldes d'Estrac, Canyamars, Cardedeu, Corró d'Avall, Dosrius, Llavanes, Mata, Mataró, Teià, Tiana, Vallmajor i Vilassar, juntament amb d'altres homes d'aquestes localitats. ROSER SALICRÚ i LLUCH: "A foc! " Assalt, incendi i destrucció del castell de Mataró per part del Sacramental a mitjan segona d'ecada del segle XV. Fulls/60 Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria, gener de 1998, pàgs.6 a 14.

⁵⁹⁸ BENET OLIVA i RICÓS: La petita noblesa del Maresme: Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s.XIV-XVII). Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2002, pàgs.72 a 76.

consell de l'esmentada Universitat, que s'ha reunit per organitzar una recollida de noves talles⁵⁹⁹.

Taula núm.30.-

Documentació de la família Aroles, de Vilassar					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1365,3,27 ⁶⁰⁰	Enfranchiment	Pere des Bosc	Pere Eroles i Guillem Ero-les, fill del mas Aroles	Canvi d'estat jurídic
1371,5,26 ⁶⁰¹	Establiment	Guillem Aroles	Bernat Ferrer	peça de terra
1373,5,24 ⁶⁰²	Compra	Guillem Aroles	Francesca, muller de Bernat Julià i aquest, de Vilassar	7 sous i 7 diners de pensió de censal mort	105 sous
1375,2,25 ⁶⁰³	Debitori	Elisenda, muller de Berenguer Agell, i aquest de Vilassar	Guillem Aroles	23 sous
1375,10,21 ⁶⁰⁴	Compra	Guillem Aroles	Guillem Vives i Guillem, de Vilassar	9 sous i 6 diners de pensió de censal mort	6 lliures i 12 sous
1377,1,2 ⁶⁰⁵	Confessió	Bernat Colomer, de Vilassar	Guillem Aroles	cases a la sagrera al costat de la plaça sots domini i alou d'aquest darrer
1377,1,2 ⁶⁰⁶	Confessió	Pascasi Bonivern i Pere Bonivern, de Vilassar	Guillem Aroles	peça de terra o hort, sots domini de Guillem Aroles

⁵⁹⁹ BENET OLIVA i RICÓS: La petita noblesa del Maresme, pàg.33.

⁶⁰⁰ Pergamí 42 AHMA, transcrit a MONTSERRAT RICHOU i LLIMONA: Aproximació a la història d'Argentona. Tesi de llicenciatura, doc. Núm.42.

⁶⁰¹ Fol. 23 Manual 2 APSGVD.

⁶⁰² Fols.68 i 69v Manual 2 APSGVD.

⁶⁰³ Fols. 71v i 72 Manual 2 APSGVD.

⁶⁰⁴ Fols.91v i 92 Manual 2 APSGVD.

⁶⁰⁵ Fol. 36 Manual 4 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1377,1, 20 ⁶⁰⁷	Confessió	Bernat Roudor, de Barcelona	Guillem Aroles	2 peces de terra a Vilassar, sots domini i alou del darrer
1377,1, 20 ⁶⁰⁸	Confessió	Pere Estrany, de Vilassar	Guillem Aroles	Satisfacció de 4 sous anyals de cens
1377,5,17	Àpoca de comanda	Guillem Abril, de Vilassar	Guillem Aroles	45 sous
1377,6,25	Àpoca de comanda	Bernat Tolrà i Antoni, fill, de Vilassar	Guillem Aroles	115 sous
1377,7,25 ⁶⁰⁹	Compra	Guillem Aroles	Sança, muller de Pere Sabater, aquest, d'Elisenda, muller de Berenguer Agell, d'aquest, i de Bernat Colom, de Vilassar	5 sous i 6 diners de pensió de censal mort	73 sous
1377,11,8 ⁶¹⁰	Compra	Pere Aroles, fill Guillem i Saurina, muller del darrer	Jaume Rafart, de Premià	peça aloera	95 sous
1379,3,24 ⁶¹¹	Compra	Guillem Aroles lliures	Bernat Serra, a Pere Serra, fill, Sança, muller de Pere Sabater, de Vilassar	30 sous de pensió de censal mort	21 lliures
1379,3,24 ⁶¹²	Compra	Guillem Aroles	Elisenda, muller de Berenguer Agell i aquest, de Vilassar	5 sous i 3 diners de pensió de censal mort	70 sous

⁶⁰⁶ Fol. 36 Manual 4 APSGVD.

⁶⁰⁷ Fol. 36v Manual 4 APSGVD.

⁶⁰⁸ Fol. 36v Manual 4 APSGVD.

⁶⁰⁹ Fols.43v a 45 Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁰ Fols.44v i 45 Manual 2 APSGVD.

⁶¹¹ Fols.99 a 100v Manual 4 APSGVD.

⁶¹² Fols. 100v a 102 Manual 4 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1379,7,18 ⁶¹³	Compra	Guillem Aroles	Guillem Artaguil i Margarida, de Vilassar	21 sous de pensió de censal mort	14 lliures
1380,7,22 ⁶¹⁴	Compra	Guillem Aroles	Guillem Abril i Alamanda, de Vilassar	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i 10 sous
1380,12,14 ⁶¹⁵	Compra	Guillem Aroles	Bernat Duran, de Premià	14 sous de pensió de censal mort, que satisfà Bonanat Canal de Vilassar	10 lliures
1381,6,8 ⁶¹⁶	Compra	Guillem Aroles	Guillem Carbonell, de Vilassar	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i 10 sous
1383,7,28 ⁶¹⁷	Compra	Guillem Aroles	Pere Lladó i Sança, de Vilassar	9 sous de pensió de censal mort	6 lliures
1383,7,28 ⁶¹⁸	Compra	Guillem Aroles	Guillem Carbonell, de Vilassar	12 sous de pensió de censal mort	8 lliures
1383,11,12 ⁶¹⁹	Compra	Guillem Aroles	Arnau Alier, de Cabrera	7 sous i 7 diners de pensió de censal mort	105 sous
1395,6,6 ⁶²⁰	Apoca de dot	Guillem Aroles	Pere Bonivern	10 lliures (Constança, filla i nora d'Aroles)
1396 ⁶²¹	Compra	Guillem Aroles	Guillem Arnau, Pere Català i Guillem Bartomeu, de Cabrera	30 sous de pensió de censal mort

⁶¹³ Fols.108v a 109v Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁴ Fols.120v a 121 Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁵ Fols.128v a 129 Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁶ Fols.137v a 138v Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁷ Fols.177 a 178 Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁸ Fols.178 a 179 Manual 4 APSGVD.

⁶¹⁹ Fol.182 Manual 4 APSGVD.

⁶²⁰ Fol.14v Manual 5 APSGVD.

⁶²¹ Fol.153v Manual 5 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1398,5,20 ⁶²²	Compra	Guillem Aroles	Pere Sagalar, Pere Sagalar, àlies Serena, i Francesca, muller del darrer	7 sous i 10 diners de pensió de censal mort	110 sous
1398,10,27 ⁶²³	Compra	Guillem Aroles	Pere Sala, de Premià, i Pere Cuquet junior, de Vilassar	30sous de pensió de censal mort	21 lliures
1398,11,25 ⁶²⁴	Compra	Guillem Aroles	Bernat Marc, prevere de Vilassar	30 sous que satisfan Bernat Vidal i Bartomeua	21 lliures
1399,3,24 ⁶²⁵	Compra	Guillem Aroles	Francesc Salrà, representant dels homes del castell de Mataró	13 lliures i 13 sous de pensió de censal mort	
1399,4,3 ⁶²⁶	Compra	Guillem Aroles	Sança, muller de Bernat Eimeric i aquest	peça a ses Aroles, sots domini i alou de Miquel des Bosc	22 lliures
1399,9,10 ⁶²⁷	Compra	Guillem Aroles	Pere Pi, àlies Roselló, i Sança, de Vilassar	78 sous i 6 diners de pensió de censal mort	55 lliures
1399,11,29 ⁶²⁸	Compra	Guillem Aroles	Bernat Macià, àlies Partella sa muller Alamanda, Guillemona, vídua de Raimon Macià i mare d'Alamanda, de Premià	83 sous de pensió de censal mort	30 lliures

⁶²² Fol.157 Manual 5 APSGVD.

⁶²³ Fol.37 Manual 5 APSGVD.

⁶²⁴ Fol. 38 Manual 5 APSGVD.

⁶²⁵ Fol. 102 Manual 5 APSGVD.

⁶²⁶ Fol 103 Manual 5 APSGVD i Fol.103 Llibre Baixell AHMA.

⁶²⁷ Fols 31, 31v i 33 Manual 5 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1400,8,25 ⁶²⁹	Sotsestabliment	Bartomeu Aroles, beneficiat de Sta. Agnès de la Seu de Barcelona	Lluís des Bosc, de Barcelona	Casa amb hort a la sagrera de Vilassar, sots domini i alou de Pere des Bosc
1401,4,24 ⁶³⁰	Compra	Guillem Aroles	Salvador Perdal i Constança, de Premià	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i 10 sous
1402,2,7 ⁶³¹	Compra	Guillem Aroles	Pere d'Arenys, rector de Cabrera	23 sous i 6 diners de pensió censal mort	16 lliures i mitja
1402,10,29 ⁶³²	Compra	Guillem Aroles	Pere Pi, àlies Roselló, de Vilassar	9 sous que satisfà Pere Cuquet, pare i fill, i 15 sous que paguen Pere Casa i Alamanda, de Premià	27 lliures
1403,8,6 ⁶³³	Compra	Guillem Aroles	Elisenda, muller de Guillem Bergai, el seu fill, Bartomeu, i Bartomeua, la muller d'aquest.	16 sous i 6 diners de pensió de censal mort	11 lliures
1404,6,5 ⁶³⁴	Testament	Guillem Aroles
1405,6,25 ⁶³⁵	Compra	Guillem Aroles	Bernat Carbonell i Bonanata, de Vilassar	8 sous i 8 diners de pensió de censal mort	6 lliures

⁶²⁸ Fol. 44 Manual 5 APSGVD.

⁶²⁹ Fol.64 Llibre Baixell AHMA.

⁶³⁰ Fols. 56 a 57 Manual 5 APSGVD.

⁶³¹ Fol. 45 Manual 5 APSGVD.

⁶³² Fols. 50v i 51 Manual 5 APSGVD.

⁶³³ Fols. 191 a 192 Manual 5 APSGVD.

⁶³⁴ Guillem Aroles, fill, és l'hereu universal (Fols.87 i 88 Manual 3 APSGVD). El testador mor el 29 de juny del mateix any (Fols.87 i 88 Manual 3 APSGVD).

⁶³⁵ Fol.85 Manual 5 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1406,2,26 ⁶³⁶	Compra	Guillem Aroles	Pere Lladó i el seu fill, Bernat Carbonell i Bonanata, de Sta. Maria de Mataró	27 sous i 6 diners de pensió de censal mort	19 lliures
1406,7,18 ⁶³⁷	Compra	Guillem Aroles	Pere Andreu i Nicolau, fill, de Vilassar	peça, sots domini i alou de Miquel des Bosc	12 lliures
1406,7,19 ⁶³⁸	Compra	Guillem Aroles	Agnès, hereua del mas Canal, i muller de Pere Serena, i a quest	peça, sots domini i alou de Miquel des Bosc	11 lliures i 5 sous
1406,10,12 ⁶³⁹	Compra	Guillem Aroles	Pere Andreu i Nicolau, fill	peça, sots domini i alou de Miquel des Bosc	80 sous
1407,4,17 ⁶⁴⁰	Compra	Guillem Aroles	Pere Fornells, de Sta. Maria de Mataró	25 florins de pensió de censal mort
1408,6,3 ⁶⁴¹	LLuició	Guillem Aroles	Pere Serra i Bernat Serra, de Vilassar	30 sous de pensió de censal mort
1421,7,6 ⁶⁴²	Compra	Pere Aroles	Bernat Cisa, que té el mas Cisa, de Premià	peça, sots domini i alou de l'Almoina de la Seu de Barcelona	14 lliures
1421,7,6 ⁶⁴³	Compra	Pere Aroles	Bernat Cisa, que té el mas Cisa, de Premià	peça, sots domini i alou de l'Almoina de la Seu de Barcelona	per 14 lliures

⁶³⁶ Diversorum 58 APSGVD i Fol.62 Manual 5 APSGVD.

⁶³⁷ Fol. 125v Manual 5 APSGVD i Fol.125v AHMA.

⁶³⁸ Fols. 86v i 87 Manual 5 APSGVD i Fols. 86v i 87 AHMA.

⁶³⁹ Fol.116v Manual 5 APSGVD.

⁶⁴⁰ Fol.116v Manual 5 APSGVD.

⁶⁴¹ Diversorum 58 APSGVD.

⁶⁴² Fol.33 Manuale primum de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁴³ Fol.33 Manuale primum de Bartomeu Agell AHPB.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1423,2,24 ⁶⁴⁴	Compra	Pere Aroles	Nicolaua, ví- vídua de Sal- vador Colom i hereua i pro- pietària del mas Colom, de Vilassar	peça, sots do- mini i alou de Miquel des Bosc	11 lliures
1429, 3,6 ⁶⁴⁵	Procura	Pere Aroles	Alguns habi- tants de Vi- lassar	demanda a Mi- quel des Bosc (70 lliures per haver treballat a les obres del castell de Vilassar)
1429,5,24 ⁶⁴⁶	Compra	Constança, ví- vídua de Gui- llem Aroles	Berenguer Font, Bona- nata, sa mu- ller, i Antoni, fill, de Pre- mià	42 sous i 10 diners de pen- sió de censal mort	30 lliures
1429,6,12 ⁶⁴⁷	Compra	Constança, ví- vídua de Gui- llem Aroles	a Bernat Lla- dó, Eulàlia, sa filla i muller de Joan Mayol, à lies Lladó, Sal- vador Parera, Salvador Te- nes, sa muller Francesca, de Cabrera, i Jau- me Teixidor i Francesc, fill, d'Argentona	67 sous de pensió de censal mort	46 lliures i 18 sous
1429,7,29 ⁶⁴⁸	Apoca	Pere Aroles, com a procura- dor de sa mare Constança	Pere Gener, hostaler de Barcelona, que viu a Ca- brera	venda censal mort	10 lliures i 10 sous
1434,3,15 ⁶⁴⁹	Compra	Constança, ví- vídua de Guillem Aroles	Genís Tolrà, de Vilassar	peça, sots do- mini i alou de Miquel des Bosc	8 florins ara- gonesos d'or

⁶⁴⁴ Fol.199 Manual 5 APSGVD i Fol.196 Llibre Baixell AHMA.

⁶⁴⁵ Fol.76 Manual 8 APSGVD.

⁶⁴⁶ Fol.50 de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁴⁷ Fol.54v i 55 de Primum Manuale de Bartomeu Agell i Fols.56 a 58v Primus Liber Vendicionum de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁴⁸ Fol.69 de Primum Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁴⁹ Fol.104 Manual 8 i Diversorum 4 APSGVD.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1435,10,2 ⁶⁵⁰	Compra	Constança, vídua de Guillem Aroles	Nicolau Morot, pare i el gal administrador del Pericó Morot, fill de Vilassar	mas Morot, alouer	30 lliures
1435,10,2 ⁶⁵¹	Compra	Constança, vídua de Guillem Aroles	Nicolau Morot, Clara, i llur fill, Pericó de Vilassar	40 sous de pensió de censal mort	30 lliures
1436, 7, 21 ⁶⁵²	Requesta	Bernat Vilar, missatger i procurador d'Arno de Cabrera, i de na Aroles	Rafart i Vernat Serra, de Cabrera	Mas Sabater
1436,11,30 ⁶⁵³	Compra	Guillem Pere Aroles	Genís Tolrà, Vilassar	peça alouera	33 sous
1436,11,30 ⁶⁵⁴	Compra	Pere Aroles	Antoni Sala	esclau de 20 anys	64 lliures
1442,5,3 ⁶⁵⁵	Compra	Constança, vídua de Guillem Aroles	Bernat Diuimer i Salvador, fill, de Vilassar	peça alouera	88 sous
1445,2,7 ⁶⁵⁶	Carta precària	Pere de Bosc	Guillem Pere Aroles	peça de terra
1445,5,29 ⁶⁵⁷	Àpoca de dot	Pere Fanar, mercader de Barcelona	Angelina, muller de Fanar i filla de Pere Aroles, difunt i Eufràsia	210 lliures
1449,12,18 ⁶⁵⁸	Carta precària	Pere de Bosc	Guillem Pere Aroles	peça de terra

⁶⁵⁰ Ho aprova Guillem Pere Aroles, orfe de Pere Aroles, nét de Constança (Fols.42v i 43 Septimum Manuale de Bartomeu Agell AHPB).

⁶⁵¹ Fols.42v i 43 Septimum Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁵² Diversorum 13 APSGVD.

⁶⁵³ Diversorum 37 APSGVD i Confessió de Bernat Tremolet, vidrer de Vilassar, hereu del seu pare Joan Tremolet i successor de Genís Tolrà (1559,10,25) a Capbreu 1558-1614 AHMA.

⁶⁵⁴ Fol.3 Manual 1438-1439 de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁵⁵ Diversorum 29 APSGVD.

⁶⁵⁶ Lligall 278 Fons Moja BC.

⁶⁵⁷ Fol.25 i 25v Manual 1445 Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁵⁸ Lligall 278 Fons Moja BC.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1458,10,8 ⁶⁵⁹	Àpoca	Angelina, muller de Guillem Pere Aroles, de Vilassar, i de Joana, sa germanastra i muller de Bernat Galter, mercader de Barcelona	Francesc Oлива, clavari de la universitat i parròquia del castell de Mataró	36 sous de 72 sous de pensió de censal mort
1459,1,15 ⁶⁶⁰	Venda	Angelina, muller de Guillem Pere Aroles, de Vilassar, i de Joana, sa germanastra i muller de Bernat Galter, mercader de Barcelona	Bernat Ferrer, de Mataró	40 sous de pensió de censal mort, que satisfant Bernat Casals i el seu fill, Pere, d'Allella	30 lliures
1460,12,18 ⁶⁶¹	Reducció	Pere des Bosc	Guillem Aroles	del setè a la tasca del pa i del vi per una peça a Vallbona
1461,6,7 ⁶⁶²	Venda	Guillem Pere Aroles	Salvador Colomer del Camí, de Vilassar	feixa petita alouera	4 florins
1464,5,21 ⁶⁶³	LLuició	Guillem Pere Aroles	Simó Eres i Alamanda, del mas Eres, de Cabrera	15 sous de pensió de censal mort	10 lliures i de 10 sous
1470,1,1 ⁶⁶⁴	Reducció	Pere des Bosc	Guillem Peres Eroles	reducció de pagament de censos de 3 peces

⁶⁵⁹ XXXVIII Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁶⁰ XXXVIII Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁶¹ Confessió de Bernat ses Aroles, pagès de Vilassar (1562, febrer, 20), Capbreu 1558-1614 AHMA.

⁶⁶² Diversorum 131 APSGVD.

⁶⁶³ XXXXIII Manuale 1464 de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁶⁴ Confessió de Bernat ses Aroles, pagès de Vilassar (1562, 2, 20). Capbreu 1558-1614 AHMA.

Documentació de la família Aroles, de Vilassar (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1474,4,15 ⁶⁶⁵	Requesta	Guillem Pere Aroles	Arnau de la Castanyeda, de Cabrera	pagament dels deutes del mas Boquer, àlies Saval, de Cabrera	
1477,5,12 ⁶⁶⁶	Compra	Pere Aroles	Nicolau Vidal del mas Vidal de Gordei, i d'Esteve Vidal, germans de Vilassar	peça bosquina, sots domini i alou de Pere des Bosc	13 lliures i 4 sous
1480,9,24 ⁶⁶⁷	Àpoca de venda	Gabriel Baster, paraire de Barcelona	Guillem Pere Aroles	cup de fusta de 50 someres, per 6 lliures	17 sous i 17 diners
1484,12,30 ⁶⁶⁸	Donació	Guillem Pere Aroles	Arnau Ferrer, mercader de Barcelona, nebot seu i fill dels difunts Bernat Ferrer i Elinor, germana d'Aroles	2 censals morts

3.4.2.4.- LA GENT DELS OFICIS

La participació en el mercat de la terra, de les rendes i de la compravenda de pensions de censal mort de la gent dels oficis, o sigui, dels menestrals o artesans, així com d'altres professions, que avui es coneixen com a pertanyents al sector terciari, és força minsa al maresme. D'entre les activitats artesans, predominen les activitats relacionades amb el món del tèxtil,

⁶⁶⁵ Fol.179 Manual 8 APSGVD.

⁶⁶⁶ Diversorum 94 APSGVD i Confessió de Bernat ses Aroles, pagès Vilassar (1562, 2,20) a Capbreu 1558-1614 AHMA.

⁶⁶⁷ Manual 1480-1481 de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁶⁸ Pergamí núm.62 (1ª secció de calaixos) APSMM.

destacant-se els teixidors de lli i els sastres⁶⁶⁹. D'altres oficis que sovintegen al nostre recull documental són els ferrers⁶⁷⁰, els fusters⁶⁷¹ i els bóters⁶⁷². També tenim constància d'un mestre cirurgià i barber, de Cabrera, d'un mestre de cases, d'un vidrier i d'un terrisser vilassarencs⁶⁷³. Per tant, dins de la gent d'oficis també hi ha diversitat. En el nostre cas, una diversitat d'activitats professionals amb un ventall menys ampli, que l'existent a les ciutats⁶⁷⁴. Ens crida l'atenció, les escadusseres referències documentals de pescadors, malgrat la proximitat del mar i la vocació marinera de la comarca del

⁶⁶⁹ Establiment d'una peça amb una casa de Salvador Bartomeu, de Cabrera, a Antoni Fontanals, sastre de Cabrera (1461, 7, 14 Manual 1461 de Bartomeu Agell AHPB). Venda d'una vinya, sots domini i alou del monestir de Sant Pol de Mar, de Narcissa, vídua de Jaume Estrader, i el seu fill, Joan, de Premià, a Mateu Bayó, sastre de Premià (1465,10, 28 Fol.10 Manual 1 APSPD). Venda a carta de gràcia d'una peça del mas Gamon, àlies Teixidor, de Joan Franc, àlies Teixidor, i Beneta Antigona, de Cabrera, a Angelina, vídua de Salvador Morot, teixidor de lli, de l'esmentada localitat (1475,3,8 Llibre de vendes de 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB).

⁶⁷⁰ D'igual manera que PERE BENITO i MONCLÚS, constatem que les notícies dels ferrers són força fugisseres, i per tant, com ell, creiem que la ferreria de destret de Vilassar, abans del segle XVI era tinguda en règim d'arrendament, a Viure al Vilassar del Quatrecent, pàg.45. Per a ratificar el que acabem de comentar, aportem com a exemple d'arrendament el següent document: el 15 de desembre de 1434, Pere Pujolar, procurador de Miquel des Bosc, arrenda la ferreria i una casa a Vilassar, fins a la festivitat de Sant Pere i Feliu d'agost, a Pere Mata, ferrer de Santa Maria de Vilalleons (Fol.109 Manual 8 APSGVD).

⁶⁷¹ El 23 de gener de 1412, Bernat Mas i el seu nebot, Blas Mas, de Vilassar, vénen una peça alouera, a Salvador Tenes, fuster de Cabrera (Diversorum 112 APSGVD).

⁶⁷² El 28 de maig de 1468, Antoni Riera, tutor del seu nebot, Salvador, ven a carta de gràcia, una peça alouera a Esteve Franquesa, boter de Premià, per 3 lliures i 17 sous (Fols.30v i 31 Manual 1 APSPD). Inventaris dels béns de Salvador Riera, bóter de Vilassar i de Joan Pelegrí, àlies Roure, bóter de Sant Cristòfol de Folgars i habitant de Vilassar, a PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del Quatrecent, pàgs.28 i 39.

⁶⁷³ El mestre cirurgià barber és Arnau de la Castanyeda, del qual en parlaré més endavant. En quan al mestre de cases vilassarenc es tracta de Pere de Sentanya, qui apareix documentat en diverses ocasions com a procurador dels des Bosc. Pel testament de l'any 1483, sabem que Amador Bonivern era vidrier, que havia tingut un aprenent, que havia estat amb ell des de petit, en Joanet. D'entre els deutes que declara aquest testador, figura un import de 4 sous, deguts a un sabater (Fol.9 Llibre d'Òbits APSGVD). També coneixem l'existència de Francesc Duran, del veïnat del Sant Crist, que figura com a terrisser (1483, 6,19 Fol.8 Llibre d'Òbits APSGVD). Per a la gent d'oficis d'Època Moderna, vegeu: BENET OLIVA i RICÓS: La generació de Feliu de la Penya, pàgs.46 a 76. MARIA JOSEPA CASTILLO i EZQUERRA: Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques, pàgs.183 a 186 i JOSEP VINYALS i IGLESIAS: Premià a començaments dels segle XVIII.

⁶⁷⁴ El nostre recull documental ens parla de diferents activitats, realitzades per barcelonins. Entre aquestes, i obviant les que hem comentat per a la zona estudiada, podem esmentar: apotecari, argenter, assaonador, ballester, baster, blanquer, botiguer, calafat, calsater, candeler de cera, calderer, corredor d'animals, cotoner, draper, estudiant, forner, hostaler, mariner, matalasser, mercader, mestre campaner, mestre daixa, notari, paraire, pellisser, sabater, taverner i traginer.

Maresme⁶⁷⁵. Com Mercè Aventin, suposem que aquests menestrals i gent d'altres oficis viu, bàsicament, de la seva activitat professional, malgrat que continuen estant interessats en l'adquisició d'agrer, ja que mantenen els "reflexos d'autosuficiència". A l'estar immersos dins d'un món rural dominant i pel fet de ser descendents de pagesos, combinen la seva activitat professional amb el conreu d'algun hort, d'alguna peça de terra o de vinya⁶⁷⁶, amb la qual cosa acosengueixen estalviar-se part dels productes, que haurien d'adquirir al mercat local⁶⁷⁷. Per aquesta raó, aquest segment de la població, també es coneixedor dels diferents tipus de contractes, que convergeixen en el mercat terror local i hi participa⁶⁷⁸. Fins i tot, alguns d'ells es distingeixen de la resta per la concentració d'agrer que aconseguen. Són individus, que estan més capacitats econòmica i socialment per a poder concentrar a les seves mans una sèrie de béns. Aquest és el cas d'Arnau de la Castanyeda, mestre barber i cirurgià, habitant de Cabrera, de qui tenim referències de l'any 1459 fins al 1480. Adquireix 16 peces de terra, una vinya i el màs ça Vall, de Cabrera i amplia el seus béns, mitjançant diferents tipus de contractes: compravendes de béns alouers i de depenents, compravendes a carta de gràcia,

⁶⁷⁵ Recordem la confessió de Guillem Bergai, del seu fill Mateu, de Salvador Armengol i Joan Maimó, de Vilassar, i de Bonet Eimeric, de Cabrera, a Miquel des Bosc. Han d'entregar-li una tonyina de cada trenta pescades (Fol.98 Llibre del Baixell AHMA i Fol. 98v. Manual 5 APSGVD). Per a èpoques posteriors, MARIA ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS: "Pagesos, mariners i comerciants a la Catalunya litoral. El maresme a l'època moderna". Barcelona, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* XV, 2004, pàgs.193 a 203.

⁶⁷⁶ MERCÈ AVENTIN i PUIG: La societat rural a Catalunya en temps feudals, pàg.126.

⁶⁷⁷ El 1447, Pere des Bosc estableix a Arnau Carbonell, teixidor de lli de Vilassar, una peça amb vinya (Lligall 278 Fons Mja BC). L'any 1424, en Miquel des Bosc, senyor dels castells de Vilassar i de Burriac, signa una carta precària, a favor de Bernat Riera, carnisser de Vilassar. Es tracta d'una feixa de terra, de la qual en Riera haurà de satisfer el sisè dels fruits a des Bosc (Diversorum 116 APSGVD).

⁶⁷⁸ És significativa la documentació de cases de menestrals o artesans, situades a les sagreres de les diferents poblacions, que figuren amb horts. Els habitants d'aquests immobles es situen dins del nucli poblacional, estan més a prop dels mercats que puguin existir en aquestes poblacions i poden comptar amb un terreny, que els procuri hortalisses. Recordem que el mercat de Vilassar apareix l'any 1313 i que estava situat al voltant de la plaça del Mercadal, així com al llarg del camí del castell, PERE BENITO i MONCLÚS: Viure al Vilassar del Quatrecent, pàg.39. Com a exemples documentals, esmentem: Venda d'Antoni Oliver i Francesc, fill, ferrers de Santa Maria de Mataró, a Salvador Ferrer, ferrer de Cabrera, d'unes cases, depenents del rector de Sant Feliu de Cabrera (1432, 2, 3 Fol.53v Tercium Manuale de Bartomeu Agell AHPB). Establiment de Joan Ros, procurador de Pere des Bosc, a Antoni Grau, teixidor de lli de Vilassar, d'una casa amb hort, a prop del castell de Vilassar (1440,6,26 Lligall 278 Fons Moja BC).

empenyoraments i arrendaments. La llució d'un censal mort i d'una peça, que estan relacionats amb el mas ça Vall arrendat, ens fa suposar que l'objectiu d'Arnau és aconseguir la propietat plena del mas esmentat. El seu potencial econòmic i la diversificació de les seves actuacions, ens mostren un gran coneixement dels diferents tipus de contractes, que pot utilitzar a cada moment per aprofitar al màxim l'oportunitat d'aconseguir una rendibilitat de les seves inversions.

Taula núm.31.-

Documentació d'Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1459,7,17 ⁶⁷⁹	Compra	Arnau de la Castanyeda, de Cabrera	Miquel Bramona, prevere beneficiat de l'església de Sant Pere de les Puelles de Barcelona i rector Sant Feliu de Cabrera, hereu universal d'Isabel, vídua d'Arnau de Fontanills, militar i senyor de la Casa de Cabrera	peça alouera de Cabrera	55 lliures
1464,1,10 ⁶⁸⁰	Compra a carta de gràcia	Arnau de la Castanyeda, de Cabrera	Antoni Arno, de Cabrera	2 feixes de terra	14 lliures
1471,1,30 ⁶⁸¹	Arrendament per 4 anys	Miquel Libra i Agnès, orfes de Salvador Garbí, àlies Libra, de Mataró i habitants de Cabrera	Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera	Mas ça Vall	40 lliures

⁶⁷⁹ XXX (VIII) Manuale de Bartomeu Agell AHPB.

⁶⁸⁰ Fol.12v de Manuale Vicesimum (1477-1478) de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁸¹ Manual 1470-1471 de Miquel Franquesa AHPB.

Documentació d'Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1474,4,15 ⁶⁸²	Demanda	Guillem Pere Aroles, de Vilassar	Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera	import degut del mas Boquer, àlies Saval de Cabrera
1475,7,28 ⁶⁸³	Compra a carta de gràcia	Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera	Antoni Soler, de Cabrera	2 peces, sots domini i alou del monestir de Sant Pere de Clarà	5 lliures, 12 sous i 6 diners
1475,11,22 ⁶⁸⁴	Capítols	Joan Miquel Llibra, propietari del mas ça Vall, àlies Tenes, de Cabrera, fill de Salvador Garbí, àlies Llibra de Mataró, i de Gabriela, filla de Salvador Tenes de Cabrera i de Francesca, difunts	Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera	venda de 5 lliures i de 7 sous de pensió de censal mort	75 lliures
1476,6,13 ⁶⁸⁵	Compra a carta de gràcia	Arnau de la Castanyeda, cirurgia	Jaume Torre, pare i Bartomeu, fill i hereu del mas Torre, de Vilassar	peça a Vilassar, sots domini i alou de les Franqueses de Montcada, que té Pere des Bosc	9 lliures
1477,7,18 ⁶⁸⁶	Apoca	Bernat Salvador de Traià, de Sta. Maria de Mataró	Arnau de la Castanyeda, que té certs títols de possessió del mas ça Vall, de Cabrera	preu de venda d'un censal, amb pensió de 16 sous i 6 diners, que havien de pagar els successors i hereus del difunt Salvador Tenes, els hereus i successors de Pere Gener de Cabrera, i de Salvadora, sa muller, senyora útil del mas ça Vall, Pere Vives, de Vilassar, i els hereus de Pere Tenes, germà de Salvador Tenes, de S. Martí de Rupit	11 lliures i 11 sous

⁶⁸² Fol.179 Manual 8 APSGVD.

⁶⁸³ Liber Septimus Vendicionum (1474-1477) de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁸⁴ Manual 1475-1476 de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁸⁵ Diversorum 30 APSGVD.

⁶⁸⁶ Manuale 1477 de Miquel Franquesa AHPB.

Documentació d'Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Cabrera (cont.)					
Data	Tipologia Documental	De	A	Objecte	preu
1478,1,10 ⁶⁸⁷	Augment de l'import d'una carta de gràcia	Arnau de la Castanyeda	Antoni Arno	La comprà l'any 1364, Antoni Arno.	7 lliures i 12 sous
1478,3,6 ⁶⁸⁸	Compra	Arnau de la Castanyeda	Joan Lladó, àlies Feliu i Gabriela, muller i senyora útil mansi Feliu, de Cabrera	feixa alouera	10 lliures
1478,3,8 ⁶⁸⁹	Àpoca de venda	Pere Gener, d'Argentona	Arnau de la Castanyeda	peça de terra	20 lliures
1478,7,28 ⁶⁹⁰	Arrendament per 3 anys	Antoni Soler, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda	3 peces de vinya, depenents del monestir de Sant Pere de Clarà	3 lliures
1478,7,28	Debitori	Antoni Soler, de Cabrera	Arnau de la Castanyeda	4 lliures ⁶⁹¹
1478,8,14 ⁶⁹²	Compra	Arnau de la Castanyeda	Jaume Mateu corredor d'animals, de Badalona	peça alouera del mas Seguf	40 sous
1480,12,5 ⁶⁹³	Compra	Arnau de la Castanyeda	Joan Lladó, àlies Feliu, i Gabriela, propietària del mas Feliu, de Cabrera	tros de terra ferma i 2 oliveres	98 sous

⁶⁸⁷ Fol.12v de Manuale Vicesimum (1477-1478) de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁸⁸ Fol.38 de Manuale Vicesimum i Llibre de vendes (1477-1478) de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁸⁹ Pere havia comprat la peça amb instrument de carta de gràcia, el 19 de novembre de 1469 a Miquel Libra, de Sta. Maria de Mataró, quan vivia a Cabrera. La peça pertany al mas çà Vall i es situada a Camp Deu (Fol.39 v Manuale Vicesimum 1477-1478 de Miquel Franquesa AHPB).

⁶⁹⁰ Fol. 99 Manuale vicesimum de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁹¹ "ratione mutui quod de eisdem sibi fecit pro deliberando ipsum a capcione sua quia detinebatur captus in posse magnifici domini Petrus Johannis Ferrari militis". Promet que li pagarà el que li deu en el termini de 3 anys, quan ho faci recuperarà 3 peces plantades de vinya venudes per aquell import (Fol.69v Manuale Vicesimum de Miquel Franquesa AHPB).

⁶⁹² Manuale 1478-1479 de Miquel Franquesa AHPB.

⁶⁹³ Lligall 278 Fons Moja BC.

3.5.-CONCLUSIONS

En aquest segon capítol de la nostra investigació, ens hem dedicat a analitzar els diferents tipus de contractes, relacionats amb el mercat de la terra i amb la compravenda de violaris i de censals morts. També hem observat els principals béns, que han estat objectes d'aquests contractes, així com els agents o protagonistes principals d'aquests tipus d'escriptures. Al primer apartat, hem ofert una presentació històrica, jurídica i econòmica de les principals tipologies documentals analitzades. Dins d'aquesta diversitat de contractes i de relacions de diversa índole, que se'n deriven, hem iniciat el nostre discurs amb la figura jurídica de l'emfiteusi, perquè aquesta estructura bona part de les relacions econòmiques, socials, jurídiques i polítiques del món rural Baix Medieval i, per tant, és un element clau per entendre força qüestions que apareixen a les nostres fonts documentals. En conseqüència, hem disertat sobre la divisió de la possessió de l'objecte emfitèutic, dels drets i dels deures dels senyors directes i dels senyors útils, així com hem comentat la relació amb d'altres escriptures, com són els sots-establiments, les cartes precàries i els capbreus. En quan al contracte emfitèutic, hem constatat dins del període 1348-1486 el pas d'una percepció generalitzada de censos en espècie a censos en numerari. També hem comentat la relació de l'emfiteusi amb els anomenats "mals usos", així com hem insistit en el fet que la condició econòmica i social de la pagesia de la zona estudiada no es presenta paral·lela a la seva situació jurídica. Aquesta situació, s'ha vist ratificada amb l'anàlisi de la subemfiteusi, que a més a més, ens ha permès observar les ramificacions de dependència, que l'emfiteusi és capaç de generar. Per una altra banda, hem assenyalat com l'escripturació de les cartes precàries, pot mostrar-nos la diversitat d'interessos existent en ambdues parts contractuals.

L'existència dels contractes de permuta ens ha donat l'ocasió de teoritzar sobre algunes reorganitzacions patrimonials pageses observades. Aquestes són dirigides per certs pagesos emprenedors, que volen assegurar-

se una millora de les seves condicions de treball. A continuació, hem ofert una panoràmica sobre els quatre tipus d'arrendaments o lloguers temporals. En relació als pagaments d'aquests arrendaments, hem destacat la importància del numerari, així com la utilització d'aquesta tipologia contractual per part de burgesos barcelonins, que volen assegurar-se la percepció de diner ràpid, i per alguns sectors de la pagesia, que d'una manera temporal no disposen de mà d'obra per a treballar les peces arrendades o llogades.

Tot seguit, hem dissertat sobre els contractes de compravenda. En aquest espai, hem diferenciat les compravendes pures dels empenyoraments i de les compravendes a carta de gràcia. A continuació, hem classificat les compravendes pures, segons la situació jurídica de l'agrer traspassat i de l'alienació o recuperació de drets de sobre les tinences. Per a finalitzar, també hem inclòs un petit apartat, on hem comentat la compravenda d'altres tipus de productes. En aquests contractes de compravenda, hem assenyalat com els preus dels béns alouers superen els imports satisfets pels deponents i com els màxims compradors de béns lliures i francs de cens es situen dins de l'èlit pagesa o més benestant. També hem constatat com en l'alienació dels béns gravats amb cens, se'ns reflecteix la presència dels grans terratinents senyorials civils i eclesiàstics de l'indret. En aquesta ocasió, els béns alienats acostumen a ser peces de terra, mentre que amb un percentatge superior, a les compravendes aloueres, es vénen masos i cases, situades a les sagreres. Aquest fet ens ha mostrat l'existència d'una sèrie de pagesos, que davant de les dificultats es troben forçats a vendre. Amb les tipologies contractuals, que mercadegen sobre els drets derivats de la possessió dels dominis de les tinences, hem hagut de tornar a referir-nos a l'emfiteusi i a la subemfiteusi, ja que el producte es refereix als drets derivats d'aquestes figures jurídiques.

En el cas dels contractes d'empenyorament i de carta de gràcia, hem comentat com l'oposició eclesiàstica a les operacions creditícies afavoreix l'aparició d'aquests contractes, que no deixen de ser préstecs emmascarats. Aquesta situació ens ha tornat a reflectir les necessitats d'una part de la pagesia del moment, que es troba afeblida econòmicament per la gran quantitat d'entrebancs, que ha de franquejar davant la manca de numerari. En aquesta ocasió, hem pogut explicitar per a quina finalitat es necessitava el numerari. Així hem pogut veure com aquest, després s'adreçaria al pagament de deutes,

per a la llució de pensions de censals morts, per a la satisfacció del numerari de dots i per a l'adquisició d'aliments en moments de carèstia. Només una petita part de la pagesia i de menestrals podran optar al "pactum de retrovendo" i, d'aquesta manera, podran tornar a posseir el bé alienat, que s'havia hipotecat en força ocasions pels seus avantpassats. Posteriorment, hem equiparat les compravendes cartes de gràcia amb les operacions de compravenda de violaris i de censals morts. Aquí hem incidit en l'aparició d'un nou tipus de renda, ja que en aquest préstec de capital es formalitza el dret a percebre unes pensions anyals, que ha de satisfer el deutor al prestatari. Com a venedors de violaris i de censals morts, hem constatat un alt percentatge de venedors col·lectius, que pertanyen a un mateix grup familiar i, en un segon terme, a les universitats. En canvi, dels venedors hem destacat com aquest negoci l'emprenen de manera individual. Malgrat que les operacions realitzades ens mostrin que l'import dels preus dels censals morts poden qualificar-se com a petites, l'ampli ventall d'imports observat, també ens evidencia com aquests tipus de contractes no només els utilitza la pagesia petita o mitjana, sinó també les Universitats. L'abaratiment del preu del diner, l'accessibilitat de les capes més humils a aquest tipus d'accès a numerari, les garanties que s'estipulen per als creditors, així com l'existència d'un mercat d'aquestes noves rendes expliquen l'èxit d'aquests tipus de contractes. Malgrat això, també hem incidit en el fet que la llució de violaris i de censals morts no és una circumstància que sovintegi al període estudiat. Mentre les Universitats poden exercir aquestes llucions, també hi ha part de la pagesia que ha d'endegar compravendes pures amb l'objectiu de despendre's de l'obligació d'haver de realitzar els pagaments anyals de les pensions de censals morts.

A continuació, per a completar la visió oferida en el primer subapartat d'aquest capítol, hem contemplat la importància que l'agrer, els masos i les cases de les respectives sagreres presenten com a objectes alienats en els contractes que hem analitzat. En relació a la terra, hem exposat com el conreu dels diferents tipus de blat és el més important. A la comarca estudiada, aquesta tasca es presenta combinant-se amb l'explotació vinícola i l'hortícola, així com es complementa amb l'explotació de tota una gamma d'arbres fruiters, d'entre els quals destaca l'olivera. En aquest apartat, també ens ha semblat interessant incloure una explicació de les diferents tasques agrícoles, que ha

de dur a terme la pagesia d'aquests moments. Esperem que amb aquesta ràpida exposició, es pugui percebre la duresa de la feina a pagès, a causa de les diferents atencions que necessita l'agrer i els seus conreus, així com els pocs rendiments que se'n desprenen de la utilització de la tecnologia emprada.

Amb la presentació de l'alienació de masos i de cases, hem presentat els diferents tipus d'hàbitat existents: el concentrat i el dispers. En quan als immobles, hem evidenciat el predomini dels masos, localitzats en ambdós tipus d'hàbitat, davant de les cases de les sagreres i de les bordes. Per una altra banda, hem matitzat el concepte de "pagès gras" si aquesta qualificació només és limitada a la visió d'un pagès, que posseix més d'un mas. En aquest sentit, hem diferenciat per zones la incorporació de nous masos dins de grups familiars pagesos i hem vist com no es pot categoritzar amb lleugeresa, ja que amb la realització d'estudis de caire regional, es pot matitzar l'apropiació de segons masos. En aquest sentit, hem evidenciat com en el cas de la parròquia de Sant Genís de Vilassar, en la majoria de les ocasions aquesta nova incorporació es realitza per via testamentària, mentre que a les parròquies de Sant Feliu de Cabrera i de Sant Pere de Premià, aquests aglevaments responen a les estratègies empenedores d'ampliació patrimonial d'una sèrie de pagesos benestants. En relació als masos, també hem comentat l'existència de masos deshabitats i de masos derruïts, que ens mostren com els senyors i els pagesos d'aquell període no tingueren força per a deturar l'abandó i posterior enrunament d'aquells. Per acabar, també hem comentat d'altres objectes contractuals com són els esclaus i el bestiar.

Com a protagonistes o subjectes dels contractes analitzats, ens hem centrat en la presentació dels grans terratinents de la zona estudiada. Dins d'aquests, hem diferenciat els terratinents laïcs dels eclesiàstics, on hem destacat el paper jugat per les famílies dels Sant Vicenç i des dels Bosc, que detenten els drets territorials dels castells de Sant Vicenç o de Burriac i de Vilassar. Les explicacions de la detenció dels drets territorials castrals dels Sant Vicenç i dels des Bosc, ens ha permès incidir en l'exposició del que implica detentar o estar sotmès als diferents tipus de jurisdiccions existents durant aquest període, així com reflectir les accions col·lectives realitzades per alliberar-se'n. Posteriorment, hem comentat l'atomització de les possessions eclesiàstiques i hem presentat algunes institucions eclesiàstiques, que actuen a

la zona del Maresme. A continuació, hem presentat un conjunt de famílies benestants de la zona, que amb diferents estratègies i aprofitant-se de la feblesa econòmica d'altres pagesos, anirant consolidant-se com a èlit pagesa. Per acabar, hem assenyalat el paper desenvolupat en el mercat de la terra i del diner per part del sector dels oficis al món rural.